

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
„Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola

BUDAI GÁBOR

**DUNAÚJVÁROS SZAKKÉPZÉSE ÉS
MUNKAERŐPIACA**

Az 1993-tól 2013-ig tartó időszakban

Doktori (PhD) értekezés

TÉMAVEZETŐ:

CSERNÉ DR. ADERMANN GIZELLA

DR. HABIL GYÖRGYI ZOLTÁN

Pécs

2018

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
1.1 Problémafelvetés	4
1.2. A célkitűzések	6
2. A kutatás elméleti keretei	7
2.1. A szakképzés és munkaerőpiac alapfogalmai	7
2.2. A képzés és a munkaerőpiac kölcsönhatása. Elméleti megfontolások és nemzetközi kitekintés.....	11
2.2.1. Megváltozott foglalkozás szerkezetek.....	11
2.2.2. Nemzetközi tapasztalatok	16
3. A kutatás tárgyát meghatározó hipotézisek és kutatási kérdések	29
3.1. Hipotézisek.....	30
3.2. A kutatás során alkalmazott módszerek	32
4. Magyarország munkaerőpiaca	35
4.1. Az átalakuló gazdaság munkaerőpiacra gyakorolt hatása Magyarországon.....	35
4.1.1. A munkanélkülivé váltak segélyezése.....	39
4.1.3. A külföldre irányuló munkavállalás	40
4.2. A világgazdasági válság munkaerőpiacra gyakorolt hatása Magyarországon.....	42
5. A magyarországi szakképzés	44
5.1. A középfokú tanulás iránti tanulói igények	50
5.2. A szakképzés támogatása és annak változásai	53
5.3. A szakmaszerkezetet befolyásoló szabályozás és annak változásai	56
5.4. A szakképzés keresett- és hiányszakmái valamint regionális tervezésük.....	61
5.5. Duális képzés Magyarországon.....	66
5.6. A Kereskedelmi és Iparkamara szerepe a szakképzésben.....	70
5.7. A pályaválasztási döntések segítése.....	73
5.8. A szakiskolai képzésben tanulók társadalmi összetétele	77

5.9. Az erőforrások centralizálása – a TISZK.....	83
5.10. A decentralizáció időszaka - 2013-tól napjainkig.....	85
6. A város gazdasága, munkaerőpiaca és szakképzése.....	88
6.1. Dunaújváros, az újonnan létrehozott város.....	88
6.1.1. A város népességének alakulása.....	90
6.1.2. A várost érintő migrációs folyamatok.....	91
6.2. Dunaújváros munkaerőpiaca.....	94
6.2.1. A gazdasági kihívások és az azokra adott válaszok Dunaújvárosban.....	95
6.2.2. Kis- és középvállalkozások Dunaújváros kistérségében.....	102
6.2.3. A foglalkoztatottak létszám adatainak tendenciái.....	105
6.3. A dunaújvárosi oktatás jellemzői.....	115
6.3.1. A városalapítástól a rendszerváltásig tartó időszak rövid jellemzése.....	115
6.3.2. Alapfokú oktatás Dunaújvárosban.....	120
6.3.3. Középfokú oktatás Dunaújvárosban.....	123
6.3.4. A Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara szerepe a szakképzésben	130
6.3.5. A Dunaújváros térségében tapasztalt hiányszakmák.....	131
6.4. A dunaújvárosi szakképzés és munkaerőpiac – az empirikus vizsgálat eredményeinek tükrében.....	134
6.4.1. A dunaújvárosi szakképző intézmények szervezeti jellemzői, és a beiskolázási körzetébe való beágyazottsága.....	137
6.4.2. Dunaújváros szakképző intézményeinek és a térség gazdasági szereplőinek (munkaerőpiacának) kapcsolata.....	149
Következtetések és javaslatok.....	155
Összefoglalás.....	159
Irodalomjegyzék.....	163
Mellékletjegyzék.....	176

1. Bevezetés

1.1 Problémafelvetés

A témaválasztásom és a kutatásom tárgya is Dunaújváros szakképzési rendszerének és munkaerőpiacának vizsgálata volt. A két szakterület működésének és azok összefüggéseinek az 1993-tól 2013-ig tartó időintervallumát kutattam. A vizsgálati periódus választását több okból is indokoltnak tartottam, ezekből kettőt kiemelek: a kezdő dátumra – 1993-ra – azért esett a választásom, mert úgy véltem, hogy a rendszerváltás hatásai addigra már mérhető adatokban mutatkoztak. A záró dátum – 2013 – pedig azért volt érdekes számomra, mert a jelzett dátumtól az új törvényi szabályozás jelentős változásokat hozott a magyarországi szakképzés rendszerében. Dunaújvárosnak – mint szülővárosomnak – a szakképzési rendszerében én is személyesen érintett voltam az általam vizsgált időszak első felében, hiszen 1991-ben kezdtem a középiskolai tanulmányaimat Dunaújvárosban, és 1998-ban zártam technikus minősítő vizsgával. A középfokon eltöltött hét év alatt középiskolai érettségi vizsgát tettem, és két szakmát is elsajátítottam, valamint a technikus minősítést is megszereztem. Tekintettel arra, hogy a közép- és a felsőfokú tanulmányaim során személyesen is részese voltam az általam vizsgálni kívánt időszak történéseinek, így „testközelből” élhettem át a dunaújvárosi munkaerőpiac és a szakképzési rendszer átalakulását. Az említett tapasztalásaim viszont csak adalékként szolgálhattak ahhoz a fő célkitűzésemhez, Dunaújváros példáján mutassam be a szakképzés átalakulásának folyamatát, mert ez a város volt az egyike azoknak a településeknek, amelyeknek lakói leginkább megtapasztalhatták a rendszerváltás után bekövetkező társadalmi- és gazdasági folyamatok változásait. A rendszerváltást követően ugyanis olyan turbulens folyamatok voltak megfigyelhetők Magyarországon, amelyek Dunaújvárosban, és a kistérségében is jelentősen átalakították a korábbi „monokulturális” iparszerkezetet.

A szakképzés és a munkaerőpiac kapcsolatának kutatásával 2003-ban kezdtem el foglalkozni, amely dátumtól kezdődően egy dunaújvárosi nagyvállalatnál a szakiskolai tanulók gyakorlati (tanműhelyi) képzésének biztosításáért voltam felelős a mindenkor hatályos törvények figyelembevételével. A 2003-2012-ig tartó időszakban a nagyvállalati környezetben szerzett gyakorlati tapasztalataim és empirikus vizsgálataim tették lehetővé azt, hogy az említett témáról tanulmányt (Budai, 2014a) készíthessek, és

publikáljam is azt. Kutatásom első gondolatait egyetemi szakdolgozatom (Budai, 2012) konklúziójából merítettem, illetve további kiindulási pontoknak a korábbi vizsgálataim eredményeit is felhasználtam, amelyekben a dunaújvárosi kistérség lakosságának iskolaválasztási lehetőségeit, valamint elhelyezkedési szokásait térképeztem fel.

Az előzetes empirikus kutatásaimat három területen végeztem:

- a dunaújvárosi állami fenntartású középiskolákban készítettem **fókuszcsoporthoz alapuló interjúkon alapuló** – nem reprezentatív – vizsgálatot¹ a 9. és a 10. évfolyamon tanulók körében. A tanulók iskolaválasztásának lehetőségeiről és körülményeiről kérdeztem a fókuszcsoporthoz részt vevő tanulókat.
- a dunaújvárosi állami fenntartású középiskolákban végeztem **kérdőíves** – nem reprezentatív – vizsgálatot², a szakmát (is) adó végzős osztályokba járó tanulók körében. A szakmával történő elhelyezkedési lehetőségekről és esélyekről kérdeztem a tanulókat.
- a dunaújvárosi állami fenntartású középiskolákban végeztem **kérdőíves** – nem reprezentatív – vizsgálatot³ a szakmák elméleti tantárgyait oktató tanárok körében. A megváltozott munkaerőpiaci környezet által igényelt új szakmákról, és az azokon történő szakmaszerzési lehetőségekről kérdeztem a tanárokat.

Az említett előzetes vizsgálataim alapján tett következtetésem – miszerint az általam vizsgált időszakban Dunaújváros szakképzési rendszere a törvényi változások, illetve az iskolafenntartók változásainak hatására folyamatosan átalakult – megalapozták azt, hogy Magyarország szakképzésével és munkaerőpiacával kapcsolatos kutatásokba kezdjek, illetve, hogy az előzőekben felsorolt komplex vizsgálataimat elvégezzem.

---

¹ Budai Gábor: A tanulók iskolaválasztási lehetőségei: a közoktatás és a szakképzés átalakulása idején. (A vizsgálat dátuma: 2012)

² Budai Gábor: Dunaújváros középfokú oktatási intézményeinek szakmakinálata – megváltozott ipari környezetben. (A vizsgálat dátuma: 2013)

³ Budai Gábor: Átalakuló szakmák és megváltozott mérnök-tanári kompetenciák a dunaújvárosi szakközépiskolákban. (A vizsgálat dátuma: 2013)

1.2. A célkitűzések

Kutatásom elsődleges céljaként azt tűztem ki, hogy Dunaújváros munkaerőpiacát megismerjem az általam vizsgált időszakra vonatkozóan. Ebből indult ki az a célkitűzésem, hogy feltérképezzem a dunaújvárosi állami fenntartású középfokú intézmények működését és jellegzetességeit, különös tekintettel arra, hogy olyan szakmákat kínáltak-e a pályaválasztás előtt állóknak, amelyek megfelelnek a mindenkori helyi munkaerőpiac kívánalmainak.

A fentiekből következően vizsgáltam azt is, hogy a helyi oktatáspolitikai – a törvényi szabályozás oldaláról –, valamint az iskolafenntartó- és a település önkormányzatának tevékenysége mennyire határolja be az állami fenntartású iskolák mozgásterét.

A célkitűzéseim megvalósításához az alábbi vizsgálatok szolgáltak:

- a, Célként tűztem ki annak elemzését, hogy egy gazdasági változásra készített hazai, közepes nagyságú település – Dunaújváros – oktatási rendszerét képes-e a mindenkori iskolafenntartó a város megváltozott gazdasági háttéréhez igazítani.
- b, Céлом volt annak megfigyelése és elemzése is, hogy Dunaújváros gazdaságának és szakképzésének milyen sajátosságai voltak az általam vizsgált időszakban az országos trendekhez képest.
- c, Megfigyeltem és elemeztem azt is, hogy egy erősen iparosodott hazai, közepes nagyságú településen – Dunaújvárosban – folyó szakképzés oktatási szerkezetét – a gazdasági hatásokon túl – milyen helyi szintű társadalmi és intézményi érdekek/hatások befolyásolhatták/befolyásolják, és mennyiben térítették/térítik el ezek a körülmények az országos oktatáspolitikai iránytól.

2. A kutatás elméleti keretei

2.1. A szakképzés és munkaerőpiac alapfogalmai

Az általam vizsgált időszakban több jogszabályi változás is történt mindkét területen, amelyek kihatással lehettek a mindenkor használatos alapfogalmakra is. A rendszerváltás utáni időszokról megjelent tanulmányokban az alábbi fogalomértelmezésekkel találkoztam.

Dolgozatomban a *középfokú iskolai rendszerű szakiskolai és a szakközépiskolai (ifjúsági) képzésre* helyezem a hangsúlyt, ennél fogva elengedhetetlen, hogy pontosítsam az ezen a területen használt szakmai kifejezések tartalmát.

A *közoktatás* magában foglalja az iskolai nevelést-oktatást, a kollégiumi nevelést-oktatást, továbbá az ezekkel összefüggő szolgáltató és igazgatási tevékenységet, függetlenül attól, hogy azt milyen intézményben, szervezetben látják el, illetve ki az intézmény fenntartója.

Magyarországon a *szakképzés*⁴értelmezése kiterjedt: a szakképesítést megalapozó szakmai alapképzésre; valamely munkakör betöltéséhez, foglalkozás, tevékenység gyakorlásához szükséges szakképesítés megszerzésére; a szakmai tevékenység magasabb szintű gyakorlásához szükséges ismeretek elsajátítására; a hátrányos helyzetűeket, a megváltozott munkaképességűeket rehabilitáló képzésre; valamint az elhelyezkedést, a vállalkozást segítő képzésre vonatkozik/értelmezhető. (Györgyi, 2012:29)

Az iskolarendszerű *felnőttoktatás* elsősorban közismereti irányultságú, míg az iskolarendszeren kívüli *felnőttképzés* inkább a munkában vagy a mindennapokban közvetlenül használatos tartalmi elemeket helyezi előtérbe. (Györgyi, 2012:30)

A tanulók életkori csoportosításával összefüggésben az intézményesültség eloszlását Györgyi Zoltán rendszerezésében az 1. ábrán mutatom be.

---

⁴ Dolgozatomban olyan tanulmányokból is idézek, amelyek a '80-as vagy a '90-es években íródtak, így előfordul, hogy a *szakképzés* szó helyett az akkori szóhasználat- és törvényi megfelelés miatt a *szakmunkásképzés* kifejezést használom.

A megcélzott életkori csoport (jogi megközelítés)			
Intézményesültség	Iskolarendszerű képzés	Ifjúsági képzés	Felnőttképzés
		KÖZOKTATÁS	(Iskolarendszerű) FELNŐTTOKTATÁS
		Általános iskola, Gimnázium, Szakközépiskola, 9-10 osztály.	Dolgozók általános iskolája, Gimnázium, Szakközépiskolai felnőttképzés
		SZAKKÉPZÉS	
		Szakiskola és szakközépiskola szakképző évfolyamai	
		(Nappali tagozatos) FELSŐFOKÚ OKTATÁS	ESTI LEVELEZŐ TAGOZATOS FELSŐFOKÚ OKTATÁS
	Főiskolák, egyetemek	OKTATÁS	
		Főiskolák, egyetemek	
	Iskolarendszeren kívüli képzés		(Iskolarendszeren kívüli) FELNŐTTKÉPZÉS
			Munkaerő-piaci képzés, Munkahelyi képzés, Szabadidős képzés Egyéb tanfolyamok

1. ábra: Az oktatás, képzés fogalmi rendszere.
Forrás: Györgyi, 2012:28

A szakképzés intézményei az általam vizsgált időszakban tulajdonosi (iskolafenntartói) oldalról is csoportosíthatóak a következők szerint: Az egyik csoportba az állami fenntartású, középfokú, nappali tagozatos iskolarendszerű oktatást nyújtó intézmények tartoznak, a másik csoportot pedig az alapítványi vagy magán finanszírozású iskolák teszik ki. Dolgozatomban csak az első csoportban lévőket, azaz az állami fenntartású iskolákat vizsgálom, és az azokban tanulók statisztikai adatait elemzem.

Mivel a dolgozatomban fő témája a szakképzés és a munkaerőpiac kapcsolata, ezért fontosnak tartom, hogy értelmezem a munkaerőpiaccal kapcsolatos fogalmak általam használt értelmezését is.

A *munkaerőpiac*⁵ a korszerű piacgazdaság egyik szerves alkotóeleme. Tekinthető olyan gazdasági intézménynek, amelyben a munkaerő allokációja történik. A munkaerőpiacnak két oldalát lehet értelmezni, a munkaerő keresletet és a munkaerő kínálatot. A kereslet és a kínálat között az adásvétel tárgyát a munkaerő képezi. Munkaerő-keresleten általában azt értjük, hogy a gazdaság szereplői egy meghatározott időszakban mekkora létszámú és összetételű munkaerőt kívánnak foglalkoztatni. Ezt az oldalt a munkaadók jelenítik meg. A munkaerő-kínálati oldalon, vagyis a piac eladói oldalán azok a munkavállalók állnak, akik elméletileg minél rövidebb idő alatt szeretnének elhelyezkedni. (Györgyi, 2012:32)

Helyi munkaerőpiacnak, Galasi Péter megfogalmazásában „azok a földrajzilag elhatárolható területi egységek tekinthetők, ahol a gazdasági egységek működése, illetve a munkavállalók mozgása többé-kevésbé homogén keresleti-kínálati viszonyok között megy végbe, továbbá a gazdasági egységek munkaerő-politikája és a munkavállalók választásai közvetlenül hatnak egymásra.” (Galasi, 1982:29)

A piacgazdaságban a munkaerőpiaci egyensúlyhiánynak két esete ismert: A munkaerőhiány és a munkahelyhiány. A munkaerőhiány a betöltetlen álláshelyekkel, a munkahelyhiány a munkaerő felesleggel jellemezhető. Az említett két eset nem zárja ki egymást, mivel sem a munkaerőpiaci kereslet, sem pedig a munkaerő kínálat nem homogén.

---

⁵ A munkaerőpiac fogalmát tárgyaló szakirodalmakban *elsődleges*-, és *másodlagos munkaerőpiac* kifejezésekkel is találkozhatunk. Elsődleges munkaerőpiacról akkor beszélhetünk, ha a foglalkoztatottak létszámát a külföldi telephelyen dolgozók, valamint a közfoglalkoztatásban részt vevők nélkül értelmezzük. A másodlagos munkaerőpiacot az elsődleges szektor tartalék-munkaerő állományaként lehet értelmezni.

A *munkanélküliség* definícióját Gábor R. István 1990-es tanulmánya alapján az alábbiakban értelmezem: „Valamely ország, térség, foglalkozás stb. munkaerőpiacán elméletileg munkanélküliségről akkor beszélünk, ha a kialakult bérszinteken elhelyezkedni kívánók egy része nem vagy csak rövidebb-hosszabb idő elteltével talál elfogadható munkát.” A munkaerőhiány tehát az egyensúly fordított zavarja: a kialakult bérszinteken a munkaadók egy része nem vagy csak rövidebb (esetleg hosszabb) idő elteltével talál megfelelő munkavállalót. (Gábor, 1990:7)

A *munkanélküliségi rátát* a munkanélküliek (munkát keresők) és a gazdaságilag aktív hányadosa adja. A *foglalkoztatási rátát* pedig a foglalkoztatottak és a népesség (többnyire: a munkavállalási korú népesség) hányadosa adja, így a foglalkoztatási ráta nem csak a munkanélküliek számától és arányától függ, hanem a gazdaságilag nem aktív népesség számától és arányától is. (Györgyi, 2012:20)

Globális munkanélküliség akkor van jelen egy gazdaság adott foglalkoztatottsági szintjén, – adott termelékenységi és technikai színvonalon – amikor a munkaerő-kereslet elmarad a kínálattól. (Györgyi, 2012:20)

Strukturális munkanélküliségről akkor beszélünk, ha a munkaerőpiacon a globális kereslet és a kínálat egybeesik, viszont nem fedí egymást a kereslet struktúrája és a munkaerő kínálata. Az említett esetben ugyan rendelkezésre áll a megfelelő mennyiségű munkavállaló, azonban a képzettségi szintjük nem teszi lehetővé, hogy teljes mértékben bekapcsolódjanak az ipar húzóágazataiban folyó tevékenységbe. A strukturális munkanélküliség mértéke csökkenthető, ha megbízhatóan előre jelezhető a különböző iparágak egymás közötti arányának változása, illetve ehhez folyamatos és szervezett átképzéssel kapcsolódik a munkaerő kínálata. (Györgyi, 2012:21)

A munkaerőpiac globális és szerkezeti egyensúlyi állapotában is fennáll valamekkora *súrlódásos munkanélküliség*, illetve munkaerő-hiány, – kiegészítve azzal, hogy az említett tényezők egy időben és egyazon munkaerőpiacon is jelentkezhetnek. (Györgyi, 2012:23)

Kutatásomban említést teszek azokról a középfokú iskolarendszerben végzett szakemberekről is, akik a tanult szakmájukkal nem tudnak elhelyezkedni vagy pályakorrekció keretében egy újabb szakma irányában szeretnének továbbtanulni.

Ebben az esetben a felnőtteknek szóló *munkaerő-piaci képzések* szakképzési lehetőségei nyújthatnak számukra megoldást, ezért értelmezem ezt a fogalmat is.

Györgyi Zoltán szerint a „munkaerő-piaci képzésbe tágabb értelemben véve beleértünk minden, valamelyest is szervezett keretek között folyó oktatást, történjen az iskolai vagy tanfolyami keretek között, vagy akár munka közben, amely megkönnyíti és lehetővé teszi a munkavállalók és a munkaadók egymásra találásához vezető folyamatot is”. (Györgyi, 2012:13)

2.2. A képzés és a munkaerőpiac kölcsönhatása. Elméleti megfontolások és nemzetközi kitekintés

2.2.1. Megváltozott foglalkozás szerkezetek

A foglalkozások, mint a képzések lehetséges outputjainak tanulmányozása évtizedek óta foglalkoztatja az oktatáskutatókat. Philip H. Coombs egy 1971-ben kiadott tanulmányában rávilágított arra, hogy a foglalkozások szerkezetének gyors ütemű átalakulása óhatatlanul kihat az oktatásra. A szerző kifejti, hogy „az oktatás és képzés azáltal játszik nagy szerepet a haladásban, hogy képzett munkaerőt alakít ki, amelynek a termelékenysége nagyobb, mint a képzetlen munkaerőé. Az 1900-as évek vége felé a képzettség „ritka” cikkből „bőségben” levő cikké változott, és csak kevesek számára elérhető viszonylagos luxusból vált mindenkinek alapszükségletévé, aki csak el akarja kerülni a munkaerő-állomány folyton szűkülő képzetlen szektorát.” – vélekedik Coombs (1971:91)

„Minden foglalkozásnak van státusa” véli Léderer Pál, egy 1977-ben megjelent tanulmányában. Kifejti továbbá, hogy „más-más foglalkozásoknak más és más lehet a státusa. A státusok között azonban nemcsak másság, hanem különbség is van, aszerint, hogy milyen mértékben teszik elérhetővé a társadalmi értékek által pozitívan értékelt „értékmodelleket”. E különbségek mentén a státusok (és a foglalkozások) hierarchikusan rendezhetők.” Mivel pedig az azonos státusú foglalkozások együttese egy-egy társadalmi réteget (osztályt) alkot, ebből a felfogásból következik, hogy az egyes rétegek (osztályok) között hierarchikus viszonyok állnak fenn, az egyes rétegek státusa pedig nem egyéb a rétegbe tartozó foglalkozások státusátlagánál. Ahhoz tehát, hogy egy társadalom rétegződési szerkezetét (osztálytagozódását) leírjuk, az itt említett szemlélet szerint, meg kell állapítanunk, hogy milyen státusszintek léteznek, és együvé

kell sorolnunk a nagyjából azonos státusú foglalkozásokat, elválasztva és megkülönböztetve őket az övékétől különböző státusúaktól. E követelményeknek leginkább az úgynevezett „társadalmi-gazdasági csoportok” (socio-economic groups) felelnek meg, mivel alapvető paraméterek (a munka bonyolultsága, felelőssége, képzettség, fizetés, stb.) szerint homogenizálnak, a hasonló foglalkozásokat együvé sorolva. (Léderer, 1977:16)

A piacgazdaságokban – a hatvanas, hetvenes években – az oktatást közgazdasági szemszögből beruházásként kezdték el értelmezni, s innen nézve vált értelmessé az oktatás hatékonyságának kérdésköre. „Az iskola szerepe is megváltozik az ipari termelés csökkenésével, a gyárak megszűnésével és a szolgáltatások megerősödésével. (...) A szakképzés pedig egyre inkább a felnőttképzés részévé válik.” (Polónyi, 2004:227)

A technikai eszközök és technológiák az első ipari forradalmat követően nagymértékű változáson mentek keresztül. Az azt követő újabb ipari forradalmakat⁶ és az utóbbi néhány évtized technikai fejlődését megfigyelve felerősödni látszik az a folyamat, amely azt mutatja, hogy egyre inkább nő a szellemi teljesítmény és csökken az izomerő aránya.

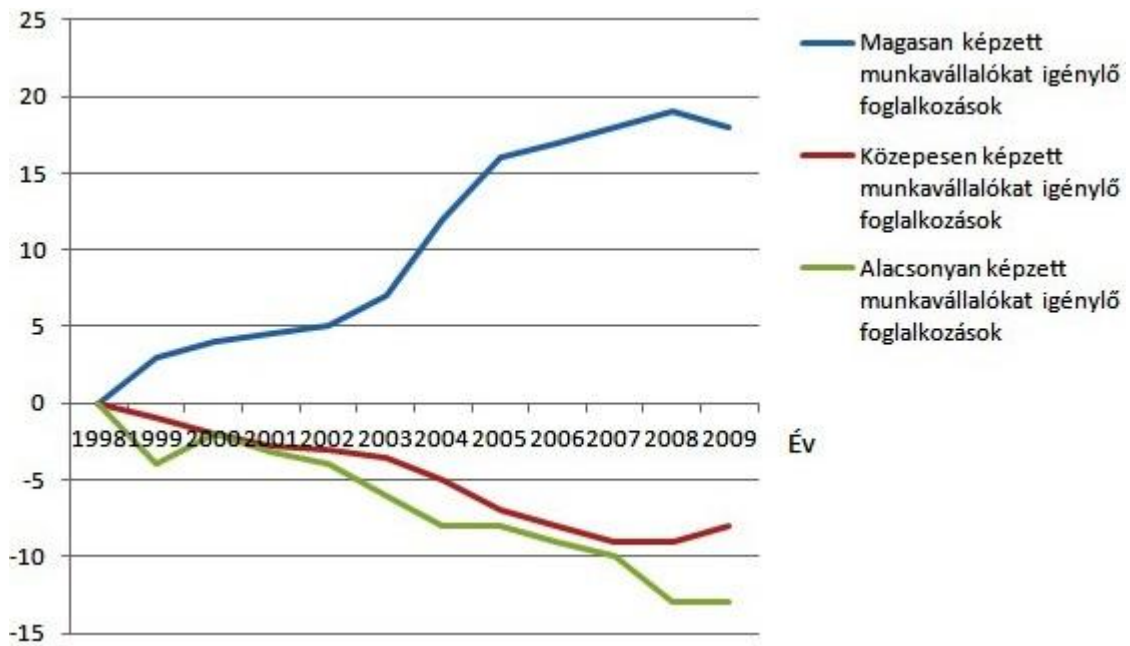
Bay Gábor véleménye szerint: „A gyártási folyamatok automatizálásával az alacsony készségszintet igénylő foglalkozások és munkalehetőségek száma folyamatosan csökken, így a munkaképes korú lakosság megfelelő készségszintjének biztosítása várhatóan egyre növekvő szerepet tölt majd be a foglalkoztathatóságban, a munkahelyek megtartásában.” (Bay, 2013:58)

Állítását egy 2013-as OECD⁷ felmérésre alapozza, amelynek tendenciáit a 2. ábrán szemléltetem.

---

⁶ Első ipari forradalom (1760-1820) gőzgépek; Második ipari forradalom (1880-1920) szerelőszalagok; Harmadik ipari forradalom (1940-1990) robotika; Negyedik ipari forradalom (2010-2040 várhatóan) digitalizáció, információs hálózat. Forrás: <http://digitalisipar.hu/negyedik-ipari-forradalom> (Letöltés ideje: 2018. január 14.)

⁷ Az OECD a gazdaságilag fejlett országokat tömöríti, és alapvetően az emberi erőforrás oldaláról tekint a képzésre, szakképzésre. Forrás: <http://www.oecd.org/education> (Letöltés ideje: 2018. január 14.)

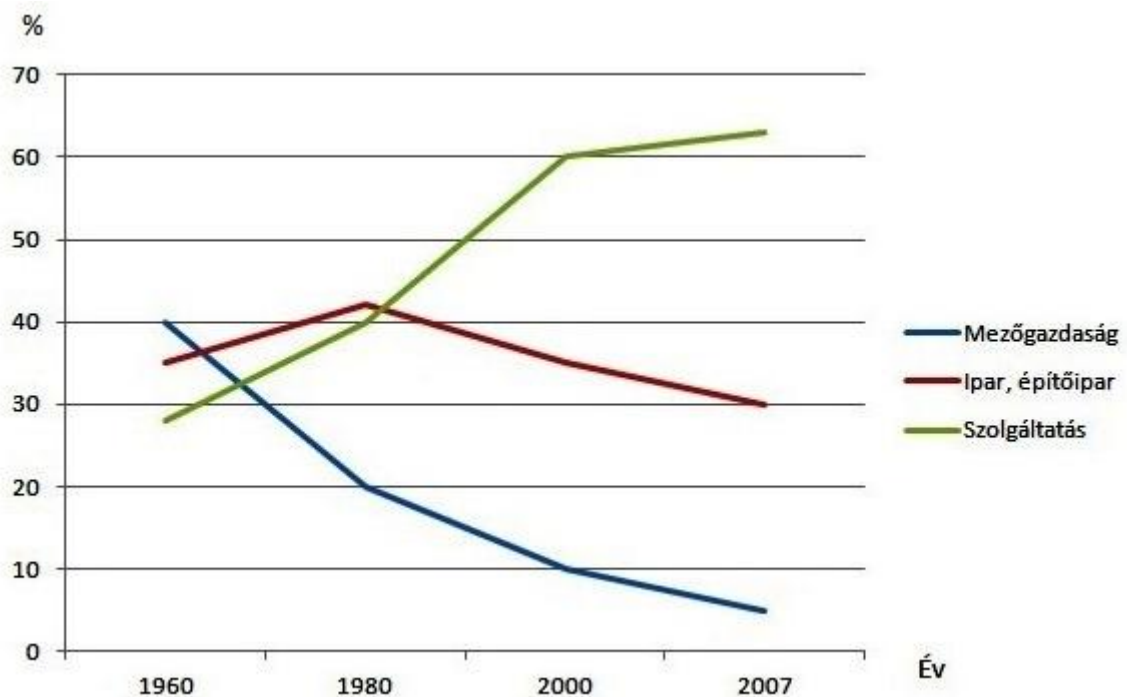

2. ábra: A foglalkozások százalékos arányának változása a szükséges képzettség függvényében az OECD országokban (1999-2009)
 Forrás: Bay Gábor, 2013⁸

Polónyi szerint a technikai fejlődés háromféleképpen változtatja meg a munkát: „az egyik következmény az, hogy megszűnteti azokat a munkákat, amelyek termékére nincs szükség. A másik az, hogy a létrejövő új termékek és szolgáltatások új munkákat teremtenek. A harmadik pedig, hogy az új technika egyes régi munkákat átalakít. (...) Ami a megszűnő szakmákat illeti, nehéz lenne egyértelmű választ adni arra, hogy a régi munkák általában alacsonyabb szintű mesterségbeli tudást igényeltek-e, mint az újak, vagy sem. (...) Az új munkák esetében is vegyes a kép, mivel az új eszközöket felfedező, kifejlesztő kutatóknak, mérnököknek, technikusoknak igen mély ismeretekkel kell rendelkezni a szakterületükön, ugyanakkor az általuk kifejlesztett eszközök kezelőinek olykor szinte semmivel.” (Polónyi, 2004:229)

A hazai foglalkozási szerkezetben a rendszerváltást követően végbement átrendeződés oka részben az ipar hirtelen zsugorodásának volt köszönhető, amelyet egyes ipari ágazatok válsága, valamint az üzemek egymást követő bezárása erősített fel. A foglalkozási szerkezet átrétegződését a 3. ábrán szemléltetem.

⁸ Bay Gábor: Digitális alapkészségek a digitális korban, in Szak- és Felnőttképzés, II. Évfolyam, 2013. 11-12. szám, Nemzeti Munkaügyi Hivatal, Budapest, 2013

3. ábra: **A foglalkozási szerkezet átrétegződése Magyarországon (1960-2007)**
 Forrás: A rendszerváltás társadalmi-gazdasági hatásai (Mozaik education)⁹

A foglalkozási ágazatokban a képzettségi szinteken megfigyelhető, hogy a középiskolai végzettség megtérülése a '80-as évek végén még nem volt annyira kifizetődő, mint a 2000-es évek elején¹⁰.

Az említett tendenciában viszont nincsen közvetlen kapcsolat a befolyásoló tényezők között, hiszen a „felsőfokú végzettség eléréséhez egyrészt a képzési idővel arányos többlet ráfordítással is számolni kell, illetve a tanulmányi idő alatt az elmaradt bevételt is figyelembe kell venni.” (Schultz, 1983:104)

Varga Júlia további fontos tényezőkre is rámutat. „Az életkor emelkedésével ugyanis (az életpályán előrehaladva) az azonos életkorú szakmunkás/szakiskolai végzettségűek keresete egyre inkább lemarad a középiskolát végzettek keresetétől. A kétféle középiskolai végzettség értékének eltérő alakulása az életpályán való előrehaladás során annak a következménye, hogy az érettségit adó iskolatípusokban elsajátított általános

⁹Forrás: https://www.mozaweb.hu/Lecke-FOL-Foldrajz_10-A_rendszervaltas_tarsadalmi_gazdasagi
 (Letöltés ideje: 2016. március 7.)

¹⁰ Kézdi (2008) számításai szerint 1986 a felsőfokú végzettségűek bére kb. 75%-kal haladta meg az általános iskolát sem befejezett munkavállalók bérét, ugyanez az arány kb. 2002-re 200%-ra nőtt. A középiskolát végzettek esetében 30%-ról 70%-ra emelkedett a növekmény.

készségek több feladatkörben alkalmazhatók, vagy jobban lehet építeni rájuk, ezért az ilyen készségekkel rendelkezők keresetei jobban emelkednek az életpálya során. Az érettségit nem adó szakképzés nyújtotta speciális készségek viszont gyorsan elavulnak, és a szakmunkások később nem vagy kevésbé képesek megújítani tudásukat. A rendszerváltozást megelőző és a 2002. évi adatok összevetése arra is felhívja a figyelmet, hogy a speciális szaktudás leértékelődése az életpálya során nem új jelenség.” (Varga, 2008:47)

Az iskolai végzettség hozamának várható növekedésével Kertesi Gábor és Köllő János egy 2001-ben megjelent tanulmányukban is foglalkozott. A szerzők a '90-es évek elejének történéseit az alábbiakkal jellemezték. „A beiskolázási keretszámok eltörlésével a középfokú továbbtanulási formák megválasztása a rendszerváltás után gyakorlatilag szabaddá vált, és ennek következtében az érettségit adó középiskolába való jelentkezések aránya jelentősen megnőtt. (...) A kereseti hozamok és a relatív foglalkoztatási esélyek rendszerváltás utáni trendjei alapján szinte biztosak lehetünk abban, hogy a korábbinál képzettebb fiatal kohorszok megjelenése komoly mértékben hozzájárult ahhoz, hogy ország elmozduljon arról a gazdasági és foglalkoztatási holtpontról, ahová a rendszerváltás után került.” (Kertesi-Köllő; 2001:39)

Györgyi Zoltánnak egy 2014-ben megjelent tanulmánya utal arra, hogy „Magyarországon a tanulás pénzügyileg is jó befektetés: az erre fordított kiadások sokszorosán megtérülnek. Ennek szemléltetésére az ún. *tanulásihozam-index*¹¹ mutatót” használja. (Györgyi, 2014, 158)

Az OECD országok törekvéseiből kivehető, hogy a tanulás folyamatával, a tanítás, oktatás vagy képzés minden területével egyre intenzívebben foglalkoznak. Az egyének és országok azon képessége, hogy hasznot remélnek a feltörekvő tudásgazdaságból, nagyban függ a humán tőkéjüktől – képzettségüktől, szakértelmüktől, képességeiktől és adottságaiktól –, így erősen érdekeltek a humán tőke szintjének emelésében, vagyis az oktatás és képzés fejlesztésében, bővítésében. (OECD Education at a Glance, 2014)

---

¹¹ „A *tanulásihozam-index* úgy generálható, hogy a tanulásban egy-egy magasabb szint révén az aktív kor végéig elért bevételi többletnek és a magasabb végzettségi szint elérése érdekében felmerülő kiadások (és elmaradt bevételek) hányadosa, vagyis azt mutatja meg, hogy a költségek hányszorosán térülnek meg (ha megtérülnek).” (Györgyi, 2014, 158)

2.2.2. Nemzetközi tapasztalatok

A nemzetközi tapasztalatok feltárásának indokoltsága közismert. Erre egy 1988-ban megjelent tanulmány (Hideg – Nováky) is rámutat: „Mivel a társadalmi jövőmodellek hosszú távra tekintenek előre és a komplex társadalmi fejlődést meglehetősen elvont szinten taglalják, néhány konkrét oktatási, szakképzésfejlesztési stratégiát kell ahhoz megvizsgálni és összevetni, hogy átfogó képet kaphassunk a nemzetközi kitekintésben.” Véleményük szerint „a konkrét fejlesztési stratégiák kiválasztását az motiválhatja, hogy a szóban forgó stratégiák:

- álljanak kapcsolatban az egyes társadalmi jövőmodellekkel;
- legyenek részei a hazai fejlődésre a jövőben hatást gyakorló szűkebb-tágabb nemzetközi környezetnek;
- nyújtsanak példát, lehetséges megoldást a hazánkéhoz hasonló rendszerváltás szituációjára.” (Hideg-Nováky, 1998:24)

Benedek András szerint a nemzetközi dimenziókban történő értékelés és összehasonlítás csak akkor hozza meg számunkra a kívánt eredményt, ha a hazai felhasználás igényeire keressük a válaszokat. A szerző úgy véli, hogy: „Olyan elemzésekre van szükség, amelyek kulcsproblémákkal foglalkoznak és a nemzetközi összehasonlítás módszereivel tárják fel azokat a fejlesztési lehetőségeket, melyek a hazai szakképzés korszerűsítése számára prioritást jelenthetnek.” (Benedek, 2007:10)

Egy 2003-ban megjelent tanulmányában a nyugat-európai szakképzési modellek sikerességét hozza példának, s a sikerek egyik magyarázatának azt tekinti, hogy az Európa nyugati részén fekvő országokban a piaccgazdaság formálódásával egy időben alakult ki a munkaerőpiac és az ahhoz szorosan kapcsolódó szakképzési rendszer. Kiemeli, hogy „a nemzetközi szempontból is versenyképes munkaerőpiac, mint alrendszer a gazdaság és társadalom átalakításával szinkronban, hatékony szakképző rendszerre épült.” A makroszemponú elemzések szintjén arra is rámutat, hogy „a foglalkoztatás és az oktatás között olyan összefüggés fedezhető fel, amelyben a szakképzés egyfelől része az oktatási rendszernek, mint az iskolai felkészítés intézménye, másfelől a specializációval együtt fejlődik. E kettősség forrása annak a duális szakképzési modellnek, amely szerint a képzés és az azt követő szakmai szocializáció bázisa elsősorban a gazdasági szervezet. (Benedek, 2003: 101)

A hagyományosan duális rendszerű képzést folytató európai országok nem egységesek a középfokú képzési rendszer szerkezetét illetően, és a duális képzés súlyának változása sem független az oktatási rendszerüktől. „Azokban az országokban, ahol a középfokú szakképzés visszaszorult (Németország), értelemszerűen visszaszorult a duális rendszerű képzés is. Míg ott, ahol a szakképzés továbbra is jelentős súlyt képvisel a képzési rendszeren belül (Svájc), ott a duális képzés súlya továbbra is jelentős, ott pedig, ahol már korábban lezajlott ez a folyamat, de a duális képzési rendszer nem csak a perifériára szorult rétegeket éri el (Ausztria), ott stabilizálódnak az arányok. (Györgyi, 2011:332)

A szakirodalom szerint a német duális szakképzési rendszer sikeres, viszont ott több évtizede bejáratott mechanizmusról beszélhetünk, míg hazánkban ennek ugyanakkor nincs korábbról átörökített hagyománya. Németországon kívül a duális képzésnek komoly hagyománya van Európa több országában is: Svájcban, Hollandiában és Dániában. A tanulmányok arra mutatnak rá, hogy ez a szakképzési modell, amellet, hogy jól szolgálja a gazdaság igényeit, elősegíti a végzett tanulók elhelyezkedését is. Annak érdekében, hogy könnyebben értelmezhetővé váljanak a magyarországi szakképzés változásai és a munkaerő-piaci hatásokra adott válaszai, érdemes közelebbről is bemutatni a duális szakképzési modellt, néhány érintett ország mintáján. Ezen túlmenően bemutatok egy nem duális keretek között működő szakképzési rendszert, érzékeltetve, hogy más jól működő modell is található Európában.

2.2.2.1. Németország

A német szakképzési rendszer¹² létrejöttének előzményei a középkorban gyökereznek, konkrét alapját az ebben a korban virágzó céhek és iparos testületek által szervezett képzésforma képezi, amelynek vezérelve az „inasévektől a mesterképzésig” gondolat volt. A német iskolarendszer – amely a XIX. században végbement társadalmi változások hatására alakult ki – két részre tagolható: egyrészt a még ma is fennálló általánosan képző iskolarendszerre és a differenciált szakmai képzés rendszerére. Az 1889-es kisipari törvény létrejöttét 1913-ban követte a munkaadói oldal országos szövetségének megalakulása, amelyhez a törvényi támogatást 1916-ban kapták meg. (Szűcs: 1992:16)

---

¹² A szövetségi Oktatási és Kulturális Minisztérium honlapja: <http://www.bmbf.de>

A 19. század végén kialakult a szakiskolák rendszere, majd a 20. század elejére a szakmák szerint tagolódó továbbképző iskola. „A mai duális képzés alapjai ebben az időben alakultak ki, párhuzamot keresve a két történelmi korszak között” – tudhatjuk meg Szűcs Pál tanulmányából. „Mondhatnánk, hogy a mai képzési rendszer a céhes képzési struktúra jól bevált elemeinek átmentése a 20. századba” – vélekedik a szerző. (Szűcs: 1992:22)

A munkaadói oldalról a „képzőüzemek” nagy többsége kis-, vagy közepes vállalat volt, amelyknél nem minden esetben volt biztosított a megfelelő technológiák bemutatása, oktatása. Ezért a korszerű ismeretek, és a szakképzés technológiai fejlődéskövetésének érdekében már a huszadik század harmincas éveiben létrehozták az ún. „üzemek feletti képzőhelyeket”. Ezeket a tartományi kormányzatok által is támogatott képzőhelyeket üzemek, kamarák, alapítványok, egyesületek hozták létre. Egy 1937-ben megjelent tanulmány szerint „az ilyen képző központokban a kiadott gyakorlati feladatok eredménye egy felhasználható termék volt, amely elkészítése közben az alapl műveletek kellően begyakorolhatók voltak, és az elkészült darabokat a tanulók hazavihették, vagy megvásárolhatták, ami motiváló hatása révén nagyban hozzájárult az oktató munka hatékonyságához.” (Orel: 1937:5)

A jelenlegi szakképzési rendszer

Németországban a szakképzés legkorábban 9. ill. 10. általánosan képző iskolaév után kezdődhet. Az ekkor kezdődő duális szakképzés, amely középfokú szakmai végzettség biztosítására irányul. A duális megoldás arra utal, hogy a képzés gyakorlati és elméleti része funkcionálisan, és térben is különválnak.” (Lásd: 1. melléklet) A 9 éves alapiskola elvégzése után mód van egy orientáló, ún. szakmai alapozó osztályt végezni, amelyet a 80-as évek vége óta egyre többen látogatnak¹³. A szakképzés csak ezután kezdődik. A szakképzés az esetek kisebb részében zajlik teljes időben iskolai keretek között. Ennek a formának sokféle, olykor tartományonként is különböző intézmény ad otthont. Ezek általában teljes időben, vagy munka mellett részidőben is látogathatók. A teljes időben, legalább 2 évig tartó, iskolai keretekben zajló szakképzés sikeres abszolválása általában szakirányú főiskolai továbbtanulásra jogosít.

---

¹³ <http://www.german-way.com/history-and-culture/education/the-german-school-system/> (Letöltés ideje: 2016. október 3.)

A legmagasabb presztízsű a *szakgimnázium* (Fachgymnasium) hároméves, és az általános gimnáziumi végzettséggel egyenlő jogosítványokat, vagyis sikeres érettségi esetén továbbtanulási lehetőséget ad bármely felsőoktatási intézményben. (Bessenyei-Mártonfi, 1995:6)

Az 1993-tól 2010-ig tartó időszakban növekedett az itt végzettek száma, de 2010-ben még mindig csupán tizedannyin voltak, mint a duális rendszerben összesen.

A felsőfokú továbbtanulásra jogot nem biztosító szakképző iskolák közül a legelterjedtebb a majdnem kizárólag teljes idejű (heti 5 nap), s egy vagy kétéves képzést nyújtó szakiskola (Berufsfachschule).

A felsoroltakon túl működik az ún. szakmunkásképző iskola (Berufschule), amelyben az elméleti képzés államilag szervezett, a gyakorlat pedig üzemekben, vállalatoknál történik. A képzés megnevezése: elméletigényes gyakorlat. Ezen a képzési szinten az elméleti oktatások a hét 1 vagy 2 napján zajlanak iskolai keretek között és a duális rendszerű szakképzést választók számára nyújtanak általános és szakmai elméleti alapozásokat. (Az iskolakötelezettség Németországban 6-18 éves korig tart, de a teljes idejű iskolai képzésben általában csak 9, két tartományban 10 éven keresztül kötelező részt venni, 15-16 éves kortól az iskolakötelezettséghez elegendő a hét 1-2 napján oktatást folytató iskolába járni.) (Bessenyei-Mártonfi, 1995:8)

A szakképzés működése

Tartományi szinten - törvény által kötelező jelleggel - működnek Németországban az ún. Tartományi Szakképzési Bizottságok, melyek tripartit összetételűek (munkaadók, munkavállalók, tartományi kormányzat), és formális jogosítványok nélkül ugyan, de a tartományi szintű szakképzés-politika legfőbb befolyásolói. A vállalatok nem kötelesek tanulókat képezni, mégis szinte minden vállalat és üzem – a saját költségére – vesz részt a képzésükben, így szakmunkás-szükségletüket is biztosíthatják az igényeiknek megfelelően. Ezen kívül a tanulók termelőtevékenységet folytatnak, így az oktatási költségek egy részét elő is teremtik, csökkentve a képzési költségeket. A nagyobb vállalatok, amelyek jelentős képzőbázissal rendelkeznek, felvételi tesztek és elbeszélgetések alapján döntenek a diákok kiválasztásáról.

Németországban a szakmunkásképzés gyakorlati részének felügyelete a gazdasági miniszterhez tartozik, viszont a szakképzés tartalmát és követelményeit a kamarák

határozzák meg a munkaadói oldal igényeinek figyelembevételével. A szakmai képzés szövetségi intézetében képviselve vannak a munkaadók és munkavállalók, itt fogalmazzák meg a képzési alapelveket, koordinálják a szakiskolák tantervi kereteit. (Bessenyei-Mártonfi, 1995:10)

A szakoktatók felelősséggel tartoznak a rájuk bízott tanulók szakmai előmeneteléért és fejlődésükért, szakmai tudásukon, képzettségükön múlik a képzés sikere. A német szakképzési törvény¹⁴ szerint csak azok lehetnek szakoktatók, aki bizonyos személyi és szakmai feltételeknek megfelelnek, úgymint:

- a szakmában, amelynek oktatásában részt vesz, mestervizsgával rendelkezik;
- az adott szakmának megfelelő záróvizsgájával és munkapedagógiai alkalmassággal rendelkezik.

A nagyobb üzemek oktatási központjaiban az állami iskoláktól független oktatók dolgoznak, akik az iskolai tanműhelyek szakoktatóival azonos végzettséggel rendelkeznek, viszont csak az üzemmel vannak munkaszerződésben. A képzőhelyeknek csak kis része veszteséges, mivel a képzési hozzájárulások és a tanulók munkájából származó jövedelem fedezi a képzési költségüket. Azokban a szakmákban, ahol nincs megfelelő számú tanulólétszám, ott tartományi, ill. szövetségi költségvetési hozzájárulások érkeznek a képzőhelyhez.

Németországban a vállalatok és a szakképzés kapcsolatában a „duális” fogalom jellemzi a két szakterület kapcsolatát. Ennek részletesebb ismertetését az alábbiakban mutatom be:

A duális képzés jellegzetességei

A duális rendszerű szakképzés „duális” jelzője arra utal, hogy a fiatal szakképzése, akit hivatalosan nem is tanulónak, hanem „képzendőnek” (Auszubildende) neveznek, párhuzamosan két helyszínen - egy szakmunkásképző iskolában és egy „üzemben” zajlik. Ez utóbbi fogalomba a legkülönbözőbb, akár hivatali munkahelyek vagy az üzemek feletti képző központok is beleértendők.

---

¹⁴ 1969-es Német szakképzési törvény, amelyet 2005-ben módosítottak, igazodva a munkavilág változó követelményeihez

A szakképzési feladatok felelősségén és költségein a kölcsönös érdekek elismerése alapján megosztozik az állam és a gazdaság. Az üzem és az iskola az elsajátított ismeretek párhuzamossága révén kiegészíti egymást, céljuk közös: magasan képzett szakembergárda kinevelése, amely az általános és szakmai műveltség „ideálisnak” tekintett arányának megtartása mellett naprakész, a korszerű technológiákat alkalmazni képes. (Bessenyei-Mártonfi, 1995:7)

A „képzendők” a hétnek csak 1-2 napján járnak iskolába. Itt kétharmad részben szakmai elméleti oktatásban részesülnek, egyharmad időt általános műveltségük gyarapítására fordítanak. Heti 3-4 napot az „üzemben” töltenek, ahol részben produktív munkát is végeznek, azaz képzési költségük egy részét meg is termelik. A fiatalok gyakorlati képzése esetleg több üzemben is történhet. Igen gyakori – különösen kis- és középüzemek esetén –, hogy munkaidejük egy részét a szigorú értelemben vett képzőüzemen kívül, egy annál lényegesen jobban felszerelt képzőközpontban töltik. A saját üzemükkel állnak szerződéses viszonyban, amely az iskolalátogatás idejére szabadságot biztosít számukra. A gyakorlati oktatók az üzem alkalmazottjai, az iskola tanárai állami közalkalmazottak.

Az üzemi képzőhelyek előnyei és hátrányai

Az általam megismert tanulmányokban többfajta megközelítéssel is találkoztam, amelyek a duális képzés előnyeit és hátrányait elemezték. Az alábbiakban egy 1993-ban összeállított rendszerezés összefoglalását mutatom be.

A duális képzéssel kapcsolatban a szerzők rámutatnak arra – és előnyként értékelik –, hogy a vállalati szakmai képzés csak olyan egységekben megengedett, amely pedagógiai és szakmai szempontból megfelel az állami előírásoknak, és a felügyeletüket a kamarák látják el. Ennél fogva a duális szakképzés mindenkor oktatási struktúráját a kereslet és kínálat, tehát a piac mechanizmusai határozzák meg. A német vállalatok pedig felismerték azt az előnyt is, hogy a szakképesített munkaerő azonnal alkalmas szakmunka kifejtésére. Ennél fogva a „A szakképzés befektetés a jövőbe” szlogen alapján a német vállalatok a saját költségükön nyújtanak szakmai képzést a fiataloknak. Mindezt az együttműködés szellemében teszik, tehát a vállalatok álláspontja szerint a szakmai képzés zavartalan működésének legfontosabb feltétele a felek kooperációja. (Münch-Henzelmann, 1993:22)

A duális rendszer hátrányaival kapcsolatban a szerzők kiemelik, hogy az üzemi képzés keretében túlságosan speciális ismereteket kapnak a tanoncok, ami megnehezíti a pályamódosítást, illetve azt, hogy a duális rendszerben az elméleti tudás csak másodlagos szerepet játszik. (Münch-Henzelmann, 1993:32)

A német szakképzési rendszer változásai az ezredforduló után

A 2000-es évek eleje óta sok vita övezi a duális szakképzési modellt. A német állam éppen ezért további intézkedéseket hozott a fejlesztésére. Ezek az intézkedések elsősorban gyakorlati helyeket biztosítottak azoknak a fiataloknak, akik nem tudtak elhelyezkedni, és ösztönözték a vállalatokat is, hogy tanúsítsanak nagyobb hajlandóságot a szakképzésben való aktív szerepvállalásra.

A szövetségi kormány és a német ipar munkaadói szervezetei 2004 júniusában együttműködési nyilatkozatot írtak alá, amelyben a partnerek vállalták, hogy minden fiatalnak, aki képzésben kíván és tud részt venni, biztosítják erre a lehetőséget, szoros együttműködésben a tartományokkal.

Az új, vagyis a kelet-német tartományokban a cégek, vállalkozások nem mindegyike volt felkészülve a szakmai képzésre. Erre a kialakult helyzetre kínáltak új alternatívákat azok az üzemi megoldások, amelyek a tanulók képzését közösen oldották meg úgy, hogy a legkülönbözőbb jogi és gyakorlati lehetőségek mellett a tanulók képzésének folyamatából egy-egy részt vállaltak, és/vagy közösen működtettek képző helyeket.

Györgyi Zoltán a 2000-es évek eleje óta kialakult német helyzetet az alábbiak szerint elemzi: „A német állam intézkedéseinek ellenére is jelentősen csökkent a gyakorlóléhelyek száma, és először a keleti tartományokban, majd a nyugatiakban is a tanulói kereslet alá esett. (...) Szó nincs arról, hogy a rendszer válságban lenne, de olyan problémákkal küzd, amelyek nem nevezhetők német specifikumnak.” (Györgyi, 2011:334)

A német duális modellel kapcsolatban felvetődik a kérdés, hogy az teljes egészében adaptálható-e a magyar viszonyokhoz. Két hazai szakértő szerint inkább az ún. korporatista modell vezethetne eredményre, amely túlnyomó részben az ipari kapcsolatokra épülne és az állami szféra, a munkaadók és a szakszervezetek alapjaira is építkezne. Ez a stratégia teljesen centralizált és központilag szabályozott lenne, így az egész rendszerre nézve érvényes megoldásokat kínálna. A jelzett modell magyarországi adaptálásának esélyeiről Besenyei István és Mártonfi György az alábbiak szerint

vélekedett egy 1995-ben megjelent tanulmányukban: „A német szakképzés korporatista úton kialakított tartalmai (tantervek, szakmaprofilok, tananyagok, tankönyvek, modulok, módszerek) Magyarországon viszonylag könnyen, gyorsan átvehetők és adaptálhatók lennének. A korporatizmus intézményeinek átvétele viszont rövidtávon nem képzelhető el (nincs idő, pénz, ember), hosszabb távon viszont azzal lehet számolni, hogy mire kialakulna egy ilyen intézményrendszer (a jelenlegi kereteket alapul véve), addigra egészen másak lesznek a feltételek, és így a keletkezett intézményrendszer diszfunkcionálissá válhat. Tehát akkor lenne adaptálható a német rendszer, ha igaz lenne az a tétel, hogy Magyarország jövője Németország múltjához fog hasonlítani.” (Bessenyei-Mártonfi, 1995:90)

2.2.2.2. Svájc

A svájci oktatási rendszerben a működtetést érintő jogköröket három jól elkülönített szinten gyakorolják: települési, kantoni és állami (Bund) szinten. Nincs egységes oktatási minisztérium, ezért annak feladatát – az alkotmánynak megfelelően – az egyes kantonok látják el.

Az 1990-es évek elejéig Svájcban az iskola és a munkahely közötti átmenetet csak pozitív jelzőkkel illették a szakértők. A fiatalok körében is alacsony munkanélküliségi rátára valamint a szakmunkások külföldön is elfogadott teljesítményére hivatkoztak. A '90-es évek elejétől bekövetkezett recesszió rámutatott az erősen piacfüggő svájci szakképzés gyenge pontjaira: egyrészt arra, hogy a gyakorlati helyek iránti kereslet nőtt, másrészt pedig arra, hogy a gazdasági visszaesés miatt számuk csökkenni kezdett. A '90-es évek elejét követő időszakot az alábbiakkal jellemzi Szűcs Pál: „Svájc ipari szakoktatásában kissé sok volt a dilettantizmus, és a legszebb kiállítások sem győzhettek meg senkit sem arról, hogy az oktatás az ipari szakiskolákban az ipar ideáljának megfelelő.” (Szűcs, 1992:23)

Mivel Svájcban az alap- és a középfokú oktatás szervezéséért is az egyes kantonok felelnek, ennél fogva eltérés tapasztalható a kantonok szabályozási rendszerében. A diákok hat-hét éves koruktól általános iskolai képzésben vesznek részt (Primarschule). Az alapfokú képzés kötelező, 6 vagy 7 éves korban kezdődik, majd 8 vagy 9 évig tart.

Az alapfokú nevelés és oktatás két részre tagozódik: az első 6 évre, és az azt követő 3 évre.¹⁵

A svájci szakképzési rendszer a némethez hasonló. A szakmai (alap)képzés két ága közül lehet választani: kétéves tanulás után lehet a szakmai végzettséget biztosító ún. szakmai bizonyítványt (*Berufsatteste-t*) megszerezni, illetve három vagy négyéves tanulást követően az ún. képesítő bizonyítvány (*Fähigkeitserzeugnis*) megszerzésére nyílik lehetőség. Az utóbbi továbblépést jelent a szakirányú továbbtanulás felé, az előbbi megszerzése esetén ehhez további tanulmányok szükségesek a szakmai alapképzésen belül. A 3–4 éves képzésbe integrált, vagy az ezt követő kiegészítő képzés után szakmai érettségit (*Berufsmaturität*) lehet tenni, amely szakfőiskolai (*Fachhochschule*) továbbtanulást, és – bizonyos feltételek mellett akár – egyetemi tanulmányokat is lehetővé tesz. A kilencvenes évek közepén bevezetett szakmai érettségi a szakképzésben tanulók 12%-át éri el, s évről évre – igaz, nagyon kis mértékben –, de fokozatosan emelkedik az arány, különösen a szakmai alapképzést követő kiegészítő képzésben résztvevők számának emelkedése miatt. (Györgyi, 2011:337)

A 2004-ben életbe lépett szakképzési törvény bevezetése óta az állam felel a szakképzés egészéért. A törvény egységes keretet szabott az összes szakmacsoportnak, s jelentősen csökkentette (mintegy 200-ra) a tanulható szakmák számát. Ezen túlmenően elválasztotta a képzést a kvalifikációs eljárástól, vagyis ugyanahhoz a képzettséghez többféle képzési út vezet, ezzel átjárhatóbbá tette a rendszert. Azok számára, akik a hároméves szakképzés követelményeinek nem tudnak eleget tenni, bevezette a kétéves gyakorlati képzést. Az ezt megelőző ún. Anlehre helyett ez a képzés nem jelent a diákok számára zsákutcát, érdeklődés esetén lehetséges a továbbtanulás a „rendes” szakképzés keretein belül, ráadásul a *Berufsatteste* is piacképes végzettséget ad. A rendszer valójában a „nívódifferenciálódáson” alapul, vagyis a gyengébb diákok számára a kétéves *Berufsatteste*, a különösen tehetségeseknek a szakérettségi (*Berufsmatura*) ajánlott. (Tomasz, 2008, 92)

---

¹⁵ Forrás: Oktatási és Tudományos Szövetség Hivatal (Federal Office for Education and Science) honlapja: <http://www.sbf.admin.ch/index.html>

2.2.2.3. Anglia

Németország szakképzési rendszerétől jelentősen eltérő angol modell bemutatását azért tartom fontosnak, mert egy másik – szintén fejlett gazdasággal rendelkező – ország jó példáit előnyösen lehetne a magyar szakképzési rendszer tökéletesítéséhez felhasználni.

A közoktatás két részre osztható: 5-11 éves életkor között az általános iskolai képzés (first school), valamint a 12-16 éves életkor közötti szakaszban a középiskolai oktatás (secondary school). Az iskolaköteles kor felső határa a 16 éves kor. Ebben az életkorban három lehetséges választása van a diákoknak. Egyrészt dönthet úgy, hogy folytatja a tanulmányait a felső-középiskolai szinten (upper secondary school) – amennyiben 16 évesen már vizsgát tett. Ezen a képzési szinten 18-19 éves korig tart a képzés. Második választási lehetősége lehet az, hogy elmegy „tanonciskolni”. A harmadik lehetőség pedig az, amikor tanoncidő nélkül egyből a munkaerőpiacra lép.¹⁶

Az angol szakképzési modell piacgazdasági modellnek is nevezhető abban az értelemben, hogy az állam szerepe lényegesen kisebb, mivel a német szakképzési rendszerrel ellentétben itt a szakképzés jórészt függetlenül működik a kormányzattól. A modell lényege, hogy állami előírások és szabályzások nélkül a magánvállalkozások, és a helyi hatóságok saját maguk irányítják a szakképzést. Ennél fogva a szakemberek iránti igényeket csak a piaci szereplők határozzák meg, így a saját prioritásaik alapján képezik ki a dolgozókat, és saját maguk ellenőrzik is a folyamatokat. Az állam a szakképzés finanszírozásában sem vesz részt, így az teljes egészében a piac feladata.

Az államilag finanszírozott ún. Modern Gyakornoki Rendszert (Modern Apprenticeship) 1994-től vezették be a szakképzettséghez jutás esélyének növelendő. Lényege a „quality training on a work-based (educational) route”, azaz munkalapú képzési filozófia. Az alacsonyabb képzési szinteken a cél a munkatapasztalat biztosítása, minél több munkahely, szakma megismertetése, majd a különböző fokú szakmai kompetenciák elsajátíttatása. Az eltérő felkészültségű diákok előképzettséghez igazodva segítenek pótolni a hiányosságait. A program fő finanszírozója a Business and Technology Education Council (Üzleti és Műszaki Oktatásfinanszírozási Tanács). Az Oktatási és Szakképzési Tanács (Learning and Skills Council – LSC) 2001-ben jött

---

¹⁶ Az Oktatási Minisztérium honlapja: <http://www.aoc.co.uk/>

létre, amely a munkaadókkal együttműködve vesz részt a képzések alakításában és finanszírozásában.¹⁷

A szakképzési rendszer bírálói szerint a bevezetett alacsony kimeneti szintű képzés sem innovatív tudást nem tartalmaz (hiszen csak az alapműveletek ismételtségig jut el a tanuló), sem élethosszig tartó karriert nem tud biztosítani, továbbá a szociális és foglalkoztatási mobilitáshoz sem tud hozzájárulni. A szakképzési rendszer a munkaadó által vezérelt, és csak azokat a minimális alapkészségeket biztosítja a munkavállalók részére, amelyek a feladat elvégzéséhez éppen szükségesek. A minősítési rendszer legfőbb kritikája pedig az, hogy a gyakornok időszak alatt nem ad – a leendő munkavállaló kezébe – széleskörű és átfogó tapasztalatot. (Zolnai, 2014:169)

A jelenlegi angol szakképzési rendszer törvényi háttérét az 2009-ben megszületett „szakképzési törvény¹⁸” biztosítja. Az említett törvénynek megfelelően az alsó középfokon, szintjén pályaorientációs céllal munkatapasztalatokhoz jutnak a diákok, s mikor eléri 16 éves kort és megszerezték a GCSE (general certified secondary education) minősítést. Ezt követően két tanulási útvonal lehetséges. Elméleti (academics), vagy szakmai (vocational) végzettséget (képesítést) szerezhetnek, melynek esélyei a különböző középiskola típusokban nem egyformák, ide pedig 11 évesen felvételiztek. Vannak tehát akik elindulhatnak az elméleti továbbképzés (further academic qualification) irányába vagy a szakmai karrierutat választják, így a kétéves szakképzés keretében képesítéseket szereznek különféle iskola formákban az iskolarendszeren belül (Sixth Form, ill. Sixth Form College vagy Further Education Institute). Az említett szakképző iskolák 18 évesnél idősebb felnőttek számára is hirdetnek tanfolyamokat, ugyanakkor felnőttképzést indítanak az iskolarendszeren kívüli intézmények is. Az oktatásnak ezt az ágát nevezik továbbtanulásnak, vagy szakképzésnek (Further Education, Vocational Education). (Zolnai, 2014:158)

Az oktatási reformok, azon belül is a szakképzés átalakítását célzó változások ismertetéséből kitűnik, mennyire átfogó strukturális változásokról van szó. A keretek, szabályozók, intézmények és működésmódok alapvető megváltoztatása a meglévő oktatási intézmények és vizsgáztatók megőrzése mellett történik. A szabályozásban

---

¹⁷ Az Oktatási Minisztérium honlapja: <http://www.aoc.co.uk/>

¹⁸ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/22/notes/contents>

megjelenik a gazdasági szereplők bevonása, de a finanszírozásban még mindig az államé a vezető szerep. A szükségletek felmérése és a képzések fejlesztése, valamint a gyakorlati képzésben a helyi igényekre építenek, és gazdasági szereplőket is igyekeznek aktivizálni, de az oktatási rendszer szabályozásának ezt a szakaszát inkább a szakértők szűk csoportjának a bevonásával történő irányítás jellemzi. Az új rendszer a fenti a gondolkodásmódot igyekszik alapvetően megváltoztatni. Először is minden szinten kötelezővé teszi az angol nyelv, és matematika oktatását, hangsúlyozza az idegen nyelv és a természettudományok oktatását is, valamint az IT és a tanulási készségek, mindennapi képességek fejlesztését, különösen a szerényebb képességű tanulók esetében. (Zolnai, 2014:177)

Az angol szakképzési rendszerből nincsen teljes egészében kizárva az állam, hiszen a középiskola alsó osztályaiban az oktatási intézményeknek a tantervükbe be kell építeni a munkával és a munkavállalással kapcsolatos tematikát. A bemutatott képzések keretében a tanulók megismerkedhetnek a munka világával és a munkavállalással kapcsolatos információkhoz is hozzájuthatnak, valamint a képzések kapcsán szakmai tapasztalatszerzés is sor kerülhet.

2.2.3.4. A vizsgált országok szakképzési rendszereinek összefoglalása

A duális rendszerről a '90-es évektől napjainkig igen kedvező kép alakult ki Németországban és Svájcban is egyaránt, amit az említett országok gazdasági eredményei is igazolnak. Nem volt ez mindig így, hiszen már a '80-as években – a demográfiai hullám negatív előjelei miatt – állami szinten kellett beavatkozni a szakképző intézmények tanuló létszámainak alakulásába, hogy kellő számú képzési helyet tudjanak biztosítani a középfokon tovább tanulni és azzal egy időben szakmát is elsajátítani kívánók részére. Ez a megtervezett folyamat azonban a '90-es évek közepétől már az ellenkezőjére fordult, mivel olyan mértékű túlkínálat következett be a szakmai képzések piacán, amelyet a tanulóhelyek száma nem tudott kellően követni. Az általam bemutatott mindkét országra jellemző volt, hogy a „90-es években a szakképzés piacán felborult a kereslet-kínálati arány. Az említett jelenség a 2000-es évek elejétől már oda vezetett az általam vizsgált országokban, hogy sokan a lakóhelyüktől távol voltak kénytelenek szakmát tanulni. Az előző jelenségekkel kapcsolatban, az utóbbi

időkben azonban néha erős kritikák is érik a duális modelleket, amelyekre a válaszok egyelőre még váratnak magukra.

Az angol oktatási rendszerben a '90-es évektől kezdődően a fiatalok a szakmaszerzés helyett inkább az egyetemi diplomák megszerzésének irányába mozdultak el. Erre a társadalmi jellegű problémára az oktatási rendszer képzeten volt válaszokat adni, és a kialakult helyzetet a nem megfelelő állami beavatkozások tovább rontották. Az új társadalmi és gazdasági kihívásokhoz új megoldások és ötletek váltak szükségessé. Ezekhez a reformfolyamatokhoz vezető megoldások csak az együttműködésen és elköteleződésen alapulhattak.

A magyarországi szakképzési rendszerben – az általam vizsgált időintervallumban is – megfigyelhetők a fentiekben vázolt jelenségek és tendenciák, így már a hazai duális képzés bevezetésekor felvetődtek azok a kérdések, amelyekkel az általam bemutatott – duális modellt működtető – országok találkoztak. A dolgozatom záró időpontjában, még 2018-ban is az egyik fő kérdésnek az tekinthető Magyarországon, hogy a szakképzésben duális partnerként jelen lévő gazdasági társaságok képesek lesznek-e a képzés gyakorlati – és esetenként elméleti – részével kapcsolatos összes feladatot magukra átvállalni.

3. A kutatás tárgyát meghatározó hipotézisek és kutatási kérdések

Kutatásom tárgya a Dunaujvárosban található középfokú oktatási intézmények működésének, és munkaerőpiaci kapcsolatának vizsgálata volt a megjelölt periódusban, vagyis egy magyar városban működő szakképzési rendszernek a helyi gazdasággal való kapcsolatát, a gazdaság változásaihoz való igazodását, módját és annak mértékét tanulmányoztam. Korábbi kutatásaimmal rávilágítottam, hogy a társadalom változó tanulási és szakmaválasztási igényei, szokásai miatt a városlakók az iskolák szakmakínálatát egyre inkább szolgáltatás jellegűnek fogták fel a rendszerváltást követő években, így mind minőségben, mind pedig igényességben egyre nagyobb érdeklődést mutattak a szakképzési rendszer iránt. Ennél fogva a helyi lakosság körében a pályaválasztás, és a szakmaszerzés kérdése is egyre fontosabb tényezővé vált. Megfigyelhető volt az is, hogy a szakképzési rendszerrel kapcsolatban a korszerű szakmák bevezetésének szükségességét is egyre fontosabb kérdésnek látták a szakképzés szereplői.

A hipotéziseim és a kutatási kérdéseim felállításakor az alábbi tényezőket vettem figyelembe.

Megfigyeltem egyrészt azt, hogy a szakképzés – az általam vizsgált időszakban – a középfokú szakmai képzés- vagy a munkaerőpiac igényei irányába mozdul-e el.

A két terület kapcsolatáról Lannert Judit és Mártonfi György tanulmányából két részt emelek ki: „Az oktatási rendszer egyik alapfunkciója, hogy a fiataloknak a gazdaságilag aktív életszakaszára való felkészítéséhez hozzájáruljon. Az oktatás nem egyedül felelős ebben, hiszen a család, a média, a foglalkoztatáspolitikai szerepvállalása sem kérdőjelezhető meg, de kiemelten felelősek a szakiskolák, az érettségi utáni képzést folytató intézmények, a főiskolák és az egyetemek, amelyek elvégzése után a fiatalok jelentős hányada el kíván helyezkedni. Az „átmenet” sikeressége és hossza nem független a két nagy rendszer közötti közvetítő mechanizmusoktól.” (Lannert-Mártonfi, 2010:10)

A fentiek mellett az általam vizsgált időszakban megfigyelhető volt az a tendencia is, hogy „A gazdaság egyre gyakrabban mást igényelt, a fiatalok pedig egyre gyakrabban más útra akartak lépni, mint amit a képzési rendszer kínált”. (Lannert-Mártonfi, 2010:12)

A lakosság (szülők) számára mindig is fontos törekvés volt, hogy a gyerekeik végzésüket követően majd egy bizonyos szakmával el tudjanak helyezkedni, de a szülők nem minden esetben mérték fel jól az országos- vagy a lakóhelyükhöz közeli munkaerőpiaci igényeket. Tehát a szülői oldalról nem biztos, hogy a pont látható munkaerő-piaci keresletet célozták meg gyerekeik számára. A szakképző intézetek oldaláról viszont – még ha azok jól is működtek - akkor is eldöntendő kérdés volt, hogy a gazdaság vagy a lakosság igényeinek igyekezzenek inkább megfelelni.

3.1. Hipotézisek

A szakirodalom tanulmányozását követően, valamint a bevezetőmben tárgyalt tényezőket, és a vizsgálni kívánt szakterületek helyi jellemzőit figyelembe véve az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg.

H1. Az országosan átalakuló gazdasági szerkezet a középfokon tanulók iskolatípusonkénti átrendeződését eredményezte, amely tendencia Dunaújvárosban – annak sajátos helyzete ellenére – is megfigyelhető volt. Középfokon a tanulók egyre inkább az érettségit adó képzéseket választották, háttérbe szorítva ezzel a szakiskolai képzéseket választók arányát.

A hipotézis verifikálását elősegítendő kutatási kérdések:

- a, Dunaújváros gazdasági szerkezetének megváltozásával (új munkaerőpiaci igények, növekvő munkanélküliség, stb.) a középfokú oktatási rendszer (az érettségit is adó programtípusok népszerűsége, szakmakínálat változása, stb.) milyen mértékben alakult át?
- b, A demográfiai trendeknek milyen sajátosságai vannak a dunaújvárosi középfokú oktatási rendszerre nézve?
- c, Képzettségi szint tekintetében milyen változás mutatkozott a munkaerőpiac keresleti oldalán Dunaújvárosban a gazdasági szerkezet változásával?

H2. Bár Dunaújváros gyorsan átalakuló munkaerőpiaca a szakképzés gyors, az országosnál gyorsabb átrendezését igényelte volna, az intézményi folyamatok és érdekek nem voltak képesek felgyorsítani a folyamatot, így jellemzően az országos tendenciák érvényesültek.

Kutatási kérdések:

- a, Tükrözi-e a dunaújvárosi középfokú oktatási rendszer válasza mindazokat a gazdasági változásokat, amelyek Dunaújvárosban történtek?
- b, Milyen lehetőségek voltak a város előtt, hogyan alakítsa a középfokú és azon belül a szakképzési szerkezetét, és milyen akadályai voltak ennek?
- c, Miként befolyásolta a munkaerőpiac, a tanulói kereslet, az intézményi érdek és más tényezők a helyi szakképző intézmények szakmaszerkezetét.
- d, Milyen szabályok, ösztönzők akadályozták (ha akadályozták), hogy a képzés szerkezete a helyi munkaerőpiac igényeihez illeszkedjen?
- e, A lakosság képzéssel kapcsolatos elvárásai mennyiben tükrözték a munkaerőpiac munkaerőigényét, és ha volt lényeges eltérés a kettő között, akkor a helyi szakképző rendszer hogyan oldotta fel az ebből eredő konfliktushelyzeteket?

3.2. A kutatás során alkalmazott módszerek

Kutatásom során kvantitatív és kvalitatív módszereket is alkalmaztam. Az általam alkalmazott kutatómódszertani eljárások kisebb részét tette ki a kvantitatív vizsgálatból származó statisztikák adatok elemzése. A kvantitatív kutatások nagyobb populáció vizsgálatára alkalmasak, és általuk általánosítható eredményeket kaphatunk. Kvantitatív vizsgálataimat elsősorban az országos és a dunaújvárosi statisztikai adatok összehasonlításával és trendvizsgálattal végeztem. Túlnyomórészt az interjúzást, mint kvalitatív módszert alkalmaztam. Dolgozatom túlnyomó részben kvalitatív vizsgálaton, a félig strukturált interjúk elemzésén alapul és ennél fogva nehezen számszerűsíthető információkat tartalmaz.

Mind a munkaerőpiac, mind a szakképzési rendszer makro- és mikro szinten egyaránt elemezhető. Mindkét elemzési szintnek megvan a létjogosultsága, viszont mindkét megközelítésnek vannak előnyei és hátrányai. Mivel a makroszintű statisztikai elemzések többé-kevésbé hűen mutatják be a két szakterület sajátos mozgását, ennél fogva túlnyomó részt, ezt az elemzési módszert alkalmazom.

A munkaerőpiac és a szakképzési rendszer makroszintű megközelítésénél két tényezőt is figyelembe kell venni: a statisztikai megközelítés pontatlanságait valamint az "átlagos" folyamatok mögött megbúvó tipikus folyamatok és egyedi esetek leírásának igényét. Az alábbiakban az említett két tényezőt mutatom be.

A statisztikai adatok korlátai

Tekintettel arra, hogy a tudományos kutatások célja a valóság minél jobb megismerése, ezért szükséges volt minden esetben szem előtt tartanom, hogy magyarázat hiányában használhatatlanok a *kvantitatív* módszerekkel kimutatott – bármennyire egyértelműnek látszó – statisztikai kapcsolatok. Szükséges az oksági mechanizmus feltárása, ami elvezet a szakpolitikai üzenethez, és ez célzott beavatkozást eredményezhet. Hierarchizálni viszont kell a tényezőket és szükséges vigyázni a megfelelő oksági összefüggések feltárására is. (Cserné, 2004:12)

Az átlagos folyamatok mögött álló rejtett jellemzők

Az átlagos folyamatokat leíró statisztikai adatsorok nem feltétlenül mutatnak rá azokra a változásokra, amelyek egy-egy intézményen belül végbementek. Egyes szakképző intézményeknél megfigyelhető, hogy nem a tipikus (átlagos) feltételekhez alkalmazkodnak, hanem a helyi viszonyok ismeretében keresnek kiutakat, lehetséges megoldásokat. Ezeknek az intézményeknek a sajátosságait önmagukban is érdemes vizsgálat alá vonni, mert az eredményeik olyan sajátos utakat formálhatnak, amelyek a hagyományos makroszintű megközelítésben, – vagyis az általában szokásos intézményi, területi bontásban – nem rajzolódnak ki. A mikro-szintű elemzések ennél fogva azt a célt szolgálják, hogy megvilágítsák azokat az egyedi (pontosabban az egyediben észlelhető tipikus) fejlődési utakat, amelyek összegzése által kirajzolódnak a bemutatni kívánt tendenciák.

Vizsgálatom során a fent említett tényezőket végig szem előtt tartva, valamint a vizsgált időintervallumot alapul véve – a téma, és egyben a város komplex szakképzési- és munkaerőpiaci helyzete miatt – a módszerek sokrétű alkalmazása vált szükségessé, a *kvalitatív* módszerek elsődlegességével. Kvalitatív vizsgálattal hozzájárulhatok a statisztikai adatok tartalmának mélyebb megismeréséhez, feltárhatom azokat a belső folyamatokat, amelyek az adatok háttérében rejlenek, valamint további kérdéseket is megfogalmazhatok a valóság hitelesebb megismerése és visszatükrözése érdekében. (Cserné, 2004:13)

A fenti megállapításaimat összegezve úgy gondolom, hogy az ismertetett vizsgálati módszereim által kapott eredmények hozzásegítenek ahhoz, hogy – az általam vizsgált időszakra vonatkozóan – Dunaújváros munkaerőpiacát (a szakképzés felé mutatott elvárásait/igényeit), és a szakképzési rendszerét (a szakképző intézmények mozgásterét, vezetőinek gondolkodását) az intézményi érdekek tükrében alaposabban megismerhessem.

A konkrét vizsgálati módszerek

a, A közoktatás és a szakképzés területén a döntéshozás megvalósításának, törvényi háttérének vizsgálatát a rendelkezésre álló dokumentumok témáinak elemzésével valósítottam meg. Ez a vizsgálati rész – valamint a kutatásaimat megelőző nemzetközi és hazai szakirodalom tanulmányozása – az értekezés kiindulópontjának is tekinthető, hiszen a szakképzési intézményrendszer működését jellemző és bemutató szakirodalmat kutattam fel és elemeztem. A regionális, megyei és városi szintű dokumentációk gyűjtését és időrendi sorrendben történő rendszerezését követően betekintést nyertem az általam vizsgált időszakra vonatkozó, és a szakképzési rendszert érintő stratégiákba és fejlesztési irányokba is. A felsorolt területek adatainak feldolgozását a **dokumentumok elemzésével** végeztem el.

b, Dunaújváros és kistérsége munkaerőpiacára vonatkozóan folytak már a korábbi években is vizsgálatok. E kutatások tanulmányait rendszereztem, **tapasztalatait elemeztem**.

c, Statisztikai elemzés. A középfokú oktatás- és a munkaerőpiaci helyzet változásaira az országos **statisztikai adatok elemzésével** kívánok rámutatni, amelyeket regionális, megyei és városi szintű statisztikákkal hasonlítok össze.

A felhasznált dokumentumok: szakképzési dokumentumok (intézmény fenntartói, iskolai), fejlesztési tervek és koncepciók (megyei, városi).

d, A szakmák indításához és a szakképzési rendszer irányításához szükséges döntéshozatali mechanizmust¹⁹ **félig strukturált interjúk** segítségével kívántam feltérképezni. Interjúalanyaim: a szakképző intézmények és az intézményfenntartók vezetői, a megyei és a városi oktatásirányítás szereplői, valamint a gazdasági társaságok vezetői, szakemberei. Összesen 32 interjú készült.

Az adatfelvételre 2013. augusztus 26. – 2015. október 16. között került sor, viszont az interjúkérdéseimmel csak az 1993-tól 2013-ig tartó időszak történéseire kérdeztem rá.

---

¹⁹ A tanulóknak (mint a szakképzési rendszer alanyainak) a szakmaválasztási döntési mechanizmusának vizsgálatára is nyílt volna lehetőségem, például kérdőíves módszerrel, mivel a tanulói egyéni döntések az egyik legfontosabb (ha nem a legfontosabb) szakma- és iskolaválasztási tényezők, ugyanakkor egy ilyen vizsgálati megközelítésnek erős módszertani korlátait láttam: a dunaújvárosi középiskolások egyéni döntéseit utólagosan nehéz feltárni, mert az egykori tanulók szétszóródtak, – és az utánkövetési rendszer hiányában – alig-alig elérhetők, s nehéz lett volna objektív kapaszkodókat is találni a visszaemlékezések szubjektivitásának csökkentésére.

4. Magyarország munkaerőpiaca

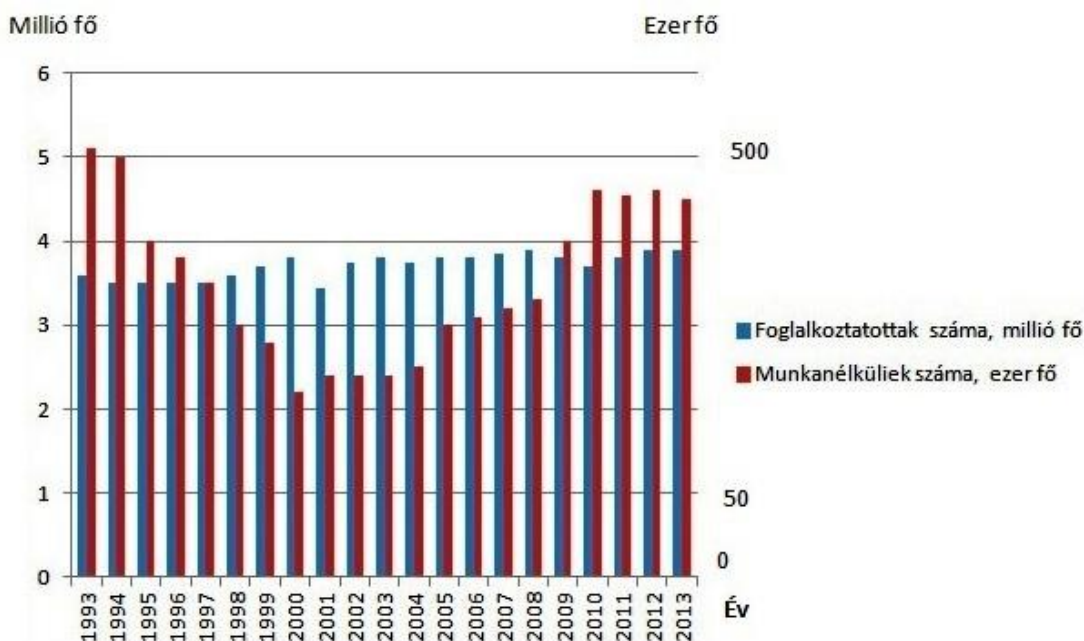
Jelen fejezetemben Magyarország munkaerőpiacát jellemzem az általam bemutatni kívánt időintervallumra vonatkozóan. Az országos- és a helyi munkaerőpiaci igények megismerését követően foglalkozom majd azzal, hogy a magyarországi-, illetve azon belül is a dunaújvárosi szakképzési rendszer milyen válaszokat adott a felmerült igényekre.

4.1. Az átalakuló gazdaság munkaerőpiacra gyakorolt hatása Magyarországon

A rendszerváltás előtti időszakban tudatosan felépített nagyipar, mesterségesen generált "versenypiacot" hozott létre, amelynek összeomlása 1989-ben számos gazdasági és ezzel párhuzamosan szakképzési problémát is szült. A piacgazdaságba való átmeneti időszakban feszültségforrásként jelentkező munkaerő kereslete és kínálata között komoly strukturális eltérések keletkeztek. Míg a rendszerváltás előtt a biztos megélhetés az előre tervezhető életpálya modell jegyeit mutatta, addig a rendszerváltást követően bizonytalanná váltak a korábbi évtizedekben még stabil munkahelyek.

A kilencvenes évek elejére nyilvánvalóvá vált az is, hogy a rendszerváltást megelőző években kiépített gazdaságszerkezet versenyképtelen a világgazdasághoz való kapcsolódás terén, és ez számos vállalatbezárással, magas és csökkenni nem akaró munkanélküliséggel járt. A rendszerváltás a legérzékenyebben a gazdasági szektort érintette. A privatizáció, a tulajdonviszonyok jelentős átalakulását hozta magával, melynek következménye a gazdaságtalan, elavult technológiát alkalmazó szervezetek felszámolása volt.

A kilencvenes évek elején a hazai munkaerőpiacot a foglalkoztatás és a gazdasági aktivitás csökkenése, a munkanélküliség ugrásszerű növekedése, a főbb szektorok és foglalkozási ágak közötti átrendeződés jellemezte. (4. ábra)

4. ábra: **A 15-64 éves foglalkoztatottak és munkanélküliek számának alakulása Magyarországon (1993-2013)**
 Forrás: KSH, Magyarország 2015

Magyarországon az 1990-es években a piaci feltételek változása és a privatizáció során bekövetkező gazdasági változások egyrészt az addig csak rejtett formában meglévő munkanélküliséget nyílttá tették, másrészt pedig a gazdasági szerkezetváltás során tömegesen szűntek meg a munkahelyek.²⁰ Elsősorban a nehézipart és az építőipart érintette a tömeges létszámleépítés. Ez a – rendszerváltást megelőző években még rejtett – munkanélküliség²¹ csökkenthető volt a munkahely teremtő intézkedésekkel, valamint a munka nélkül maradtak ellátási rendszerének olajozott működtetésével.

A piaci feltételek változása a munkahelyek egy részének megszűnését eredményezte. A gyors privatizáció során kevés nagy létszámú foglalkoztatásra alkalmas szervezet jött

²⁰ A regisztrált munkanélküliek száma az 1990. évi 23400 főről 1993-ra 694000 főre emelkedett, majd 1994-től lassan megfordult a folyamat, lassú csökkenés kezdődött, amelynek eredményeként 1996-ra a munkanélküliek létszáma már „csak” 484370 fő volt. Forrás: Valuch Tibor: Az 1989/90-es rendszerváltás társadalmi hatásai.

http://szocetanszek.unideb.hu/tart/Kutatomuhelyek/Tarsadalomtorteneti_files/Rendszervaltastarshat1.pdf
 (Letöltés ideje: 2015.10.12)

²¹ A „rejtett munkanélküliség” fogalmát egyes szakirodalmak „üzemen belüli munkanélküliség”-ként értelmezik. Ferge Zsuzsa a rendszerváltás előtti időszakban a rejtett munkanélküliséget az alábbiakkal jellemezte: „A munkahelyek a teljes foglalkoztatottság jegyében valóban túlfoglalkoztattak, de ez sem a munkavállalók, sem pedig a munkaadók számára nem volt nyilvánvaló, hiszen akik a gyár, az intézet területén belül voltak, látszólag hasznos munkát végeztek. Dolgoznak, csak a munkájuk felesleges; felesleges, mert amikor dolgoznak, felesleget termelnek, amely nem kerül felhasználásra, raktári tétellé lesz.” – írja Ferge csaknem tíz évvel a rendszerváltást megelőzően, s ez a helyzet csak a nyolcvanas évek legvégén kezdett megváltozni. (Ferge, 1982:415)

létre, s ennek következményeként a munkanélküliség megnövekedett. A rendszerváltás hatására létrejött kisvállalkozások is felszívhatták volna a munkaerőt, viszont az új vállalkozások megjelenése és a privatizáció felgyorsulása sem hozott új, pozitív fordulatot a '90-es évek első felének foglalkoztatottsági adataiban. A gyorsuló és jelentős koncentrációban megjelenő külföldi beruházások csupán az évtized második felében éreztették, és kezdetben csak kompenzációs jelleggel, a foglalkoztatási szerkezetre gyakorolt hatásukat. (Benedek, 2006:42)

1993-ban már a rendszerváltás hatásainak következményeként a súlyos költségvetési egyensúlyi problémákat csak drasztikus megszorító intézkedésekkel lehetett orvosolni.

Az erőteljes gazdasági stabilizációs programokat²² általában erős gazdasági visszaesés és a munkanélküliség hirtelen megnövekedése kíséri. Magyarországon a '90-es évek közepén a GDP csökkenése helyett a gazdaság bővülést²³ mutatott, a munkanélküliségi ráta stagnált, és a gazdaság ágazatai közül a leglátványosabb fejlődés a gépiparban indult be. Ebben döntő szerepet játszottak az országba betelepült multinacionális vállalatok. A kitűzött célok ezáltal részben megvalósultak, és a GDP a kilencvenes évek közepétől 2000-ig évente 4%-al nőtt.

A KKV szektor működési helyzete, versenyképessége mindig is kihatott a magyar gazdaság teljesítményére, és meghatározó módon befolyásolta a foglalkoztatást. A rendszerváltás után a gazdaságban végbement szerkezeti átalakulás egyik következménye a kis- és középvállalkozások (KKV-k) felértékelődése volt, amely folyamatot a törvényi szabályozás is segítette.²⁴

---

²² A stabilizációs csomag négy részből állt: a csúszó leértékelés bevezetése, a vámpótlék, a jövedelempolitika és az államháztartási reformlépések. Forrás: Csehné Dr Papp Imola: Foglalkoztatáspolitikai, 2011.

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-0019_foglalkoztataspolitika/ch04.html

(Letöltés ideje: 2015.10.12)

²³ A GDP 1994-ben 3%-kal emelkedett, majd 1995-1996-ban visszaesett 1,5%-kal.

Forrás: Csehné Dr Papp Imola: Foglalkoztatáspolitikai, 2011.

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-0019_foglalkoztataspolitika/ch04.html

(Letöltés ideje: 2016.10.13)

²⁴ KKV szektor: 1999. XCV. tv. A kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról;

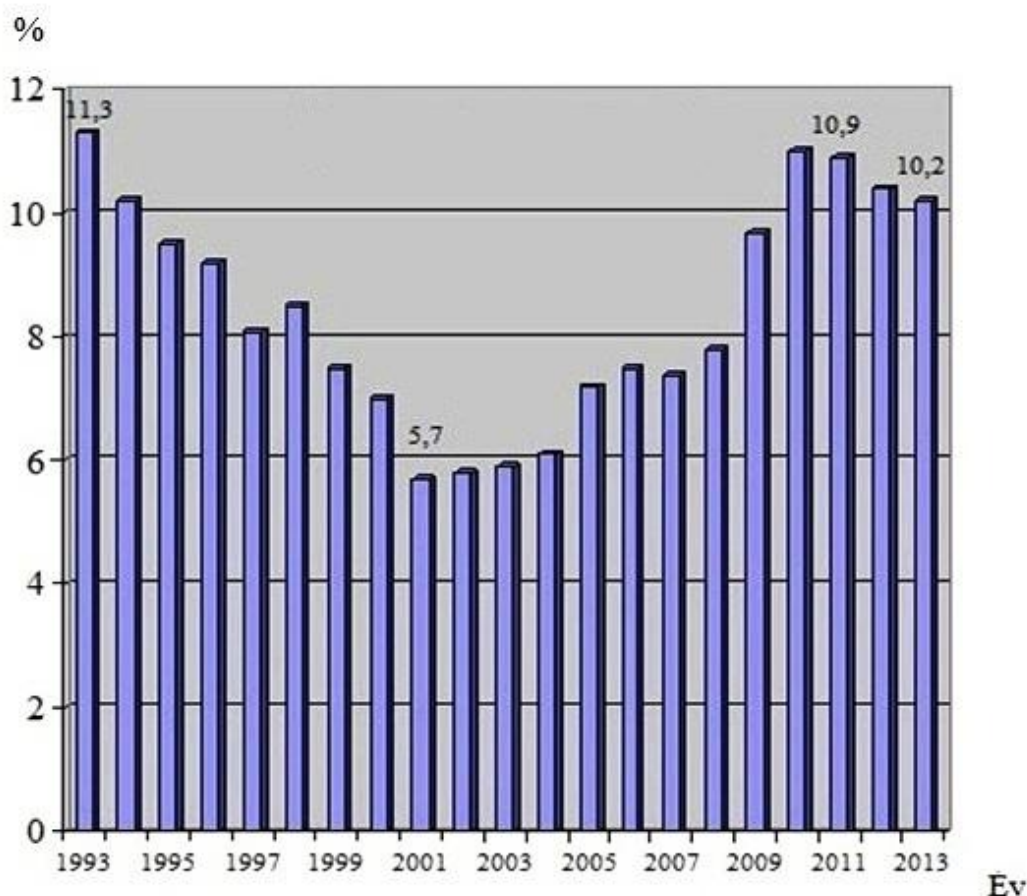
középvállalkozás: összes foglalkoztatotti létszáma kevesebb, mint 250 fő és éves nettó árbevétele legfeljebb 4 e mFt.;

kisvállalkozás: összes foglalkoztatotti létszáma kevesebb, mint 50 fő és éves nettó árbevétele legfeljebb 700 millió Ft.;

mikrovállalkozás: összes foglalkoztatotti létszáma kevesebb, mint 10 fő.

A '90-es évek elején bezárt állami tulajdonú vállalatok szakmai gyakorlóléhelyeinek pótlására jó alkalmat teremtett a KKV-k megjelenése, amelyekben a gyakorlati helyek és a több éves szakmai tapasztalattal rendelkező szakemberek (gyakorlati oktatók) is rendelkezésre álltak. A KKV-k szerepe a foglalkoztatásban is kiemelkedően fontos volt, mert a folyamatosan csökkenő foglalkoztatási trend mellett a magyar gazdaság egyetlen olyan részét képezte, amely növelni tudta a foglalkoztatotti számot: az 1990-es harmincezer főről a kilencvenes évek végére a másfél millió fölé²⁵. A 2000-es években a KKV szektor megőrizte versenypozícióját a hazai piacokon.

Az általam vizsgált időintervallum munkaerőpiaci tendenciái közül a 5. ábrán a munkanélküliségi ráta alakulását mutatom be.

5. ábra: A munkanélküliségi ráta alakulása Magyarországon (1993-2013)²⁶
 Forrás: KSH. Magyarország. A változások tükrében. Budapest, 2010.
 (Saját szerkesztés)

²⁵ Forrás: Kállay László: KKV-szektor: versenyképesség, munkahelyteremtés, szerkezetátalakítás. TM 58. szm műhelytanulmány. Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Intézet, Versenyképesség Kutató Központ

²⁶ A munkanélküliségi ráta adatait a 2. melléklet tartalmazza.

4.1.1. A munkanélkülivé váltak segélyezése

A rendszerváltozás egyik nagy horderejű következménye a tömeges munkanélküliség megjelenése volt Magyarországon. A munkanélküliek 1989 óta részesülhettek segélyben. A kilencvenes években háromféle segélyt biztosított az állam az igénylőknek. A munkanélküli-járadék korlátozott időtartamra a korábbi bérrel arányos jövedelempótlást biztosított, és a jogosultság maximális időtartama kezdetben 2 év, a későbbiekben pedig már csak 1 év volt. Aki az említett időtartamokat túllépte, 1992-től igénybe vehette az ún. jövedelempótló támogatást²⁷. Az 1991 és 1996 között a munkaerőpiacra belépő fiatalok is részesülhettek segélyben, amelyet a pályakezdők munkanélküli segélyének neveztek²⁸. A hétköznapi szóhasználatban „munkanélküli segély”-ként használt kifejezést a 2012-ben hatályba lépett új Munka Törvénykönyve²⁹ pontosította, így az azt követő időszakban már „álláskeresési járadék”-ként nevezik.

Az outplacement rendszer alkalmazásának szükségessége

A privatizáció során létrejövő masszív elbocsátási hullámok- és a rekord szintűre megnövekedett munkanélküliség hatásait az ún. outplacement³⁰ „gondoskodó elbocsátás” rendszer bevezetésével igyekezett csillapítani a kormányzat, amelynek az első példái már a kilencvenes évek első felében megjelentek Magyarországon. Az állam fő céljának tekintette ez ügyben, hogy a magántulajdonba került vállalatok maguk is tegyenek valamit az elbocsátott dolgozóik helyzetének javításáért.³¹ Az outplacement program alatt megmaradt az elbocsátottak munkaviszonya, álláskeresésük támogatása pedig a képzettségüknek és egyéni szükségleteiknek megfelelő állás megtalálására irányult. Így ebben az elbocsátási modellben sikeresen ötvöződtek a vállalati oldal

---

²⁷ 1992-ben ezt a segélytípust „munkanélküliek átmeneti szociális támogatásának” nevezték és szabályai némileg eltértek az 1993-tól érvényes szabályoktól. A segély összege nem függött a korábbi bértől, minden jogosult a jövedelemhatárral azonos összeget kapott. Kezdetben a jövedelempótló támogatást korlátlan ideig lehetett igénybe venni, 1995-től a jogosultság legfeljebb 2 évre csökkent.

²⁸ Ez a segély típus az iskolából kikerülő és legalább szakmunkás végzettséggel rendelkező munkanélküliek részére járt legfeljebb 6 hónap időtartamig.

²⁹ 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről.

³⁰ Az outplacement egy megoldási modell volt a kormány részéről, amelyet nem rendszer szinten alkalmaztak a tömeges létszámleépítések káros következményeinek csillapítására.

³¹ Interjú Szatmáriné Balogh Máriával: Megjelent a „gondoskodó típusú létszámleépítés”- idézi fel a korszakot Szatmáriné Balogh Mária, amely a '90-es években „az intézmények és a programok olyan együttesét” jelentette, és a munkáltató valamint a munkavállalók közvetlen problémamegoldó együttműködésén alapult. „Mindezekon felül az outplacement-rendszer felhasználta még a vállalatok külső és belső erőforrásait arra is, hogy az elbocsátásból származó negatív indulatokat és energiákat átfordítsa a munkaerőpiaci alkalmazkodást lehetővé tevő, teremtő energiákká, valamint biztosítsa a ráfordított költségek hatékony hasznosulását.”

stratégiái, pénzügyi és szervezetpszichológiai érdekei az elbocsátott munkavállalók pénzügyi, szakmai és pszichológiai szükségleteivel. (Szatmáriné, 2000:12-13)

A vállalatok finanszírozási szándéka mellett a hazai munkajogi környezet, a szakszervezetek és az állam támogatása mind elősegítették a leépítési modell terjedését. Az outplacement rendszert Magyarországon elsőként a General Electric (Tungsram Rt.) alkalmazta 1992-ben, majd a TEVA (Biogal Rt.) 1996-97-ben, később pedig számos bank és más multinacionális vállalat is e lehetőség mellé állt. Az outplacement rendszernek létrejöttek helyi változatai is: például a Dunaferr Rt. megalkotta a saját elbocsátási programját, melynek kivitelezésére 1994-ben megalapította a Dunaferr „Foglalkoztatásért” Acélapítványt.

A multinacionális vállalatok hazai felvásárlásai nyomán a munkamorál fenntartása és a pozitív vállalati imázsuk megerősítése végett is igényelték az outplacement rendszert, emlékezik vissza Hiezl Tamás: „Így a már meglévő szolgáltatási elemek mellé (képzési támogatás, szociális segítség, költözési támogatás és a vállalkozóvá válás segítése) felkerült a mielőbbi karrier- és képzési tanácsadás, az álláskeresési ismeretek, valamint a családsegítés is.” (Hiezl, 2000:15)

4.1.3. A külföldre irányuló munkavállalás

A '90-es évek elején a külföldre irányuló munkavállalás még nem volt jellemző Magyarországon. A kétezres évek elejétől viszont már a munkaerőpiac súlyos problémái közé tartozott a lecsökkent hazai foglalkoztatottság. Igaz, hogy a 2000-2006-os időszakban több ezer állás jött létre, de azzal egyidőben több ezer munkahely meg is szűnt a leépülő cégeknél.

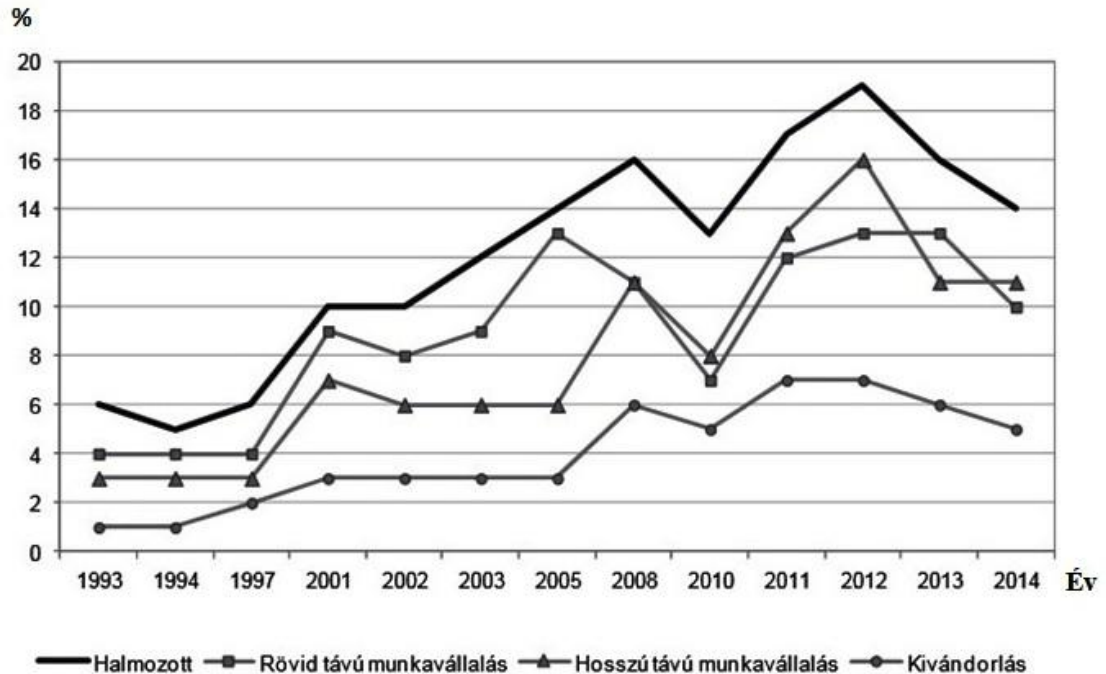
A külföldre irányuló munkavállalás tendenciájának növekedés tovább erősítette az is, hogy Magyarország 2004. május 1-ével az Európai Unió tagjává vált, és ezzel a tagállamok közötti szabad munkavállalás is új lehetőségként kínálkozott a munkavállalók előtt. Az Unióhoz történő csatlakozás, és a szabad munkaerő-áramlás³² lehetősége eleinte még nem változtatta meg a magyarok külföldi munkavállalását jellemző statisztikákat. 2008-tól a gazdasági világválság kezdetétől viszont már

---

³² A munkaerő szabad mozgásának lehetősége az Európai Unióhoz történt csatlakozást követően egy fokozatos folyamatnak volt tekinthető, tehát a csatlakozás időpontjában még nem volt automatikusan szabad a munkavállalás az Unió tagállamaiban.

markáns emelkedés volt megfigyelhető a külföldön munkát vállalók körében. A külföldön munkát vállalók leginkább rövid távú munkavégzést terveztek³³. (6. ábra)

6. ábra: A magyarok migrációs szándékának alakulása a tervezett migráció időtávja szerint, (%) (1993-2014)

Forrás: TÁRKI Monitor és OMNIBUSZ felvételek, 1993-2014

³³ „Migrációs potenciálnak nevezzük azt a szándékot, hogy valaki külföldön vállaljon munkát vagy kivándoroljon (...) a népességen belül mekkora azok köre, akik migrációt terveznek, s milyen társadalmi-gazdasági tényezők növelik, illetve csökkentik egy társadalom (illetve annak valamely csoportja) migrációs potenciálját. (...) A migrációs szándékot bemutató adatok alkalmasak a munkaerő-piaci kínálatnak vagy a lakosság gazdasági hangulatának feltérképezésére, de a bemutatott tendenciák alapján, a külföldön élők, illetve dolgozók pontos számának megállapítása nem lehetséges.” (Sik , 2003: 15)

4.2. A világgazdasági válság munkaerőpiacra gyakorolt hatása Magyarországon

A világgazdaság a 2006-2007. évi konjunktúraciklus tetőzését követően 2008-2009-ben a második világháború óta a legerőteljesebb recesszióba került. Az amerikai ingatlanpiac visszasságai miatt felszínre tört pénzügyi válság fokozatosan erősödve a világ szinte valamennyi térségét, köztük Európát és a fejlettebb országok gazdaságát is megrendítette. A válság megfékezésére és a pénzügyi rendszer stabilizálására több országban – köztük Magyarországon is – sor került kormányzati beavatkozásra.

A válság 2008 végén érte el Magyarországot. Hatására a gazdaság stagnálás közeli állapotba került, majd 2009-ben jelentős mértékben visszaesett. 2008 végén a világméretű pénzügyi és gazdasági válságot munkaerő-piaci válság követte. Belyó Pál az alábbiakkal jellemzi a tárgyalt időszakot: „Az Európai Unió tagországaiban 5 millióval, az OECD tagállamaiban közel 20 millióval nőtt a munkanélküliek száma. Az EU-ban a munkanélküliség csökkenő tendenciája 2008-ban megtört. A magyar gazdaságban a foglalkoztatási válság első jelei 2008 őszén jelentkeztek, de ez már a második jelentős visszaesés volt, hiszen a rendszerváltás következményeként már egyszer mélypontra volt a foglalkoztatottság. A válságra a közepes és nagyobb vállalkozások jelentős része létszámcökkentéssel reagált. A legalább 50 fős vállalkozások közül legjobban a fémalapanyag és fémfeldolgozási termékek gyártása, illetve a járműgyártási ágazatokba tartozók létszáma csökkent. A versenyszférán belül a fizikaiak létszáma jobban mérséklődött, mint a szellemieké. 2009 nyarától a gazdasági megszorító intézkedések részeként a közszférában „létszámstop” lépett életbe.” (Belyó, 2011:74-76)

A magyarországi munkanélküliség szintje 2009-re már erőteljesen befolyásolta a fiatalok, illetve a fiatal felnőttek elhelyezkedési esélyeit is. A hazai munkaerő-piaci feltételek romlásával a pályakezdők is egyre nehezebben helyezkedtek el. A kormánynak különböző foglalkoztatáspolitikai eszközöket kellett alkalmaznia a munkavállalók és munkáltatók megsegítésére, a munkahelyek megtartására.³⁴

---

³⁴ „Út a munkához” program Célja: a szélesebb társadalmi rétegek számára esély biztosítása a munkaerő-piaci kapcsolat megteremtésére.
„Munkahelyek megőrzéséért” elnevezésű központi munkaerő-piaci program, ami a munkaadók széles körének jelentett segítséget

A válság és a külföldön történő munkavállalás még 2009-ben is sújtotta a munkaerőpiacot. 2009-ben már jól kivehetővé vált, hogy a gazdasági válságra adott munkaerő-piaci válaszok közül melyekkel éltek a gazdasági társaságok. Egyik lehetőség volt a gazdasági társaságok részéről az átmeneti munkaidő-csökkentés. Ezt elsősorban azok a vállalkozások alkalmazták, amelyek az értékesítési gondjukat csak átmenetinek ítélték meg, és ezzel párhuzamosan igyekeztek megtartani a képzett munkavállalóikat. Az autóiparhoz köthető nagyobb cégek az előző módszernél sokkal inkább alkalmazták a néhány napig, hétig tartó leállást. A gazdasági társaságoknál 2009-től kezdődően megfigyelhető volt az a jelenség is, hogy a teljes munkaidős szerződéseknek egy részét részmunkaidőssé módosították. Azoknál a cégeknél, ahol a munkaidőalap-csökkentés nem volt kivitelezhető, vagy megszűntek, vagy létszámleépítésre kényszerültek. A létszámleépítésre kényszerülő vállalkozások elsősorban a kölcsönzött munkaerőtől váltak meg. A gazdasági társaságok létszámvesztésének üteme csak a 2009. év második felétől mérséklődött.

2010-ben a munkaerő kivándorlás kapcsán már kiemelkedett az építőiparban dolgozók száma, valamint a szakképzettséggel rendelkezők és a középfokú végzettségűek aránya is.

2011-re a Magyarországról történő munkaerő kivándorlása teljesen megváltoztatta a hazai népesség és munkaerő összetételét. 2011-ben ugyanakkor már a hazai foglalkoztatottság kisebb mértékű növekedését is tapasztalni lehetett.

2012-ben a fentiekben bemutatott negatív hatásokon túlmenően – inkább hosszabb távú – pozitívum is megemlíthető: a külföldön dolgozók hozzájárulhattak Magyarország versenyképességének növekedéséhez tudásuk átadása, valamint a hazautalásaik révén.

2013-ban közmunka program a munkanélküliek tömegeit vette fel, de ekkorra már a munkaerőpiaci folyamatok fellendülése volt látható.

TÁMOP: A munkavállalók munkaerő-piaci helyzetének javítása, képzettségi szintjének és az általuk végzett munka hatékonyságának növelése céljából az Új Magyarország Fejlesztési Terven belül hozták létre a **Társadalmi Megújulás Operatív Programot**, valamint a regionális munkaügyi központok is támogatták a munkaadókat, hogy megmaradjanak a munkahelyek.

5. A magyarországi szakképzés

A rendszerváltás hatásai a szakképzési rendszerre

A rendszerváltás következményeként a korábban működő hazai nagyüzemek nagy részét felszámolták vagy privatizálták. Ezek az állami nagy vállalatok a rendszerváltást megelőző évtizedekben a szakmunkásképzés fő bázisát alkották. A '90-es évek első felében kialakult helyzetet az oktatáspolitikai az egyre jobban szaporodó kisvállalkozások gyakorlati képzőhelyként történő beiktatásával szerette volna orvosolni³⁵.

A '90-es évek elejétől teljesen új alapokra került hazánkban a szakképzés irányítása, s ezzel együtt egy teljesen új jogi szabályozás előkészítése és kidolgozása kezdődött el. Az 1993-ban megjelent oktatási törvények³⁶ tették lehetővé többek között a szakképzést nyújtó iskolák számára is, hogy pedagógiai programjukat a piaci viszonyokhoz igazítsák, ezáltal új kapcsolatrendszer jelenhetett meg az iskola és a munkaerőpiac között. A törvény lehetővé tette, hogy kisiparosok is bekapcsolódjanak a szakképzésbe. Az igazi áttörést a munkaerőpiaci oldal szereplői az 1993. évi LXXVI. törvénytől és annak módosított változatától³⁷ várták, ami elősegítette a szakképző intézmények számára, hogy a képzési célkitűzéseiket összhangba hozzák a munkaerőpiaci szükségletekkel. Ennek érdekében a szakképzési törvény előírásai az üzemi tanműhelyek berkein belüli szakmunkásképzés megvalósítását irányozták elő.

Az új törvények új fenntartói viszonyokat hoztak létre a szakképzés működtetésében. A szakképzési rendszer állami fenntartású központosított (centralizált) rendszerét felváltotta az új önkormányzati irányítás, így decentralizált rendszer jött létre, és jelentős részben új lett a gyakorlati helyek fenntartója/tulajdonosa is.

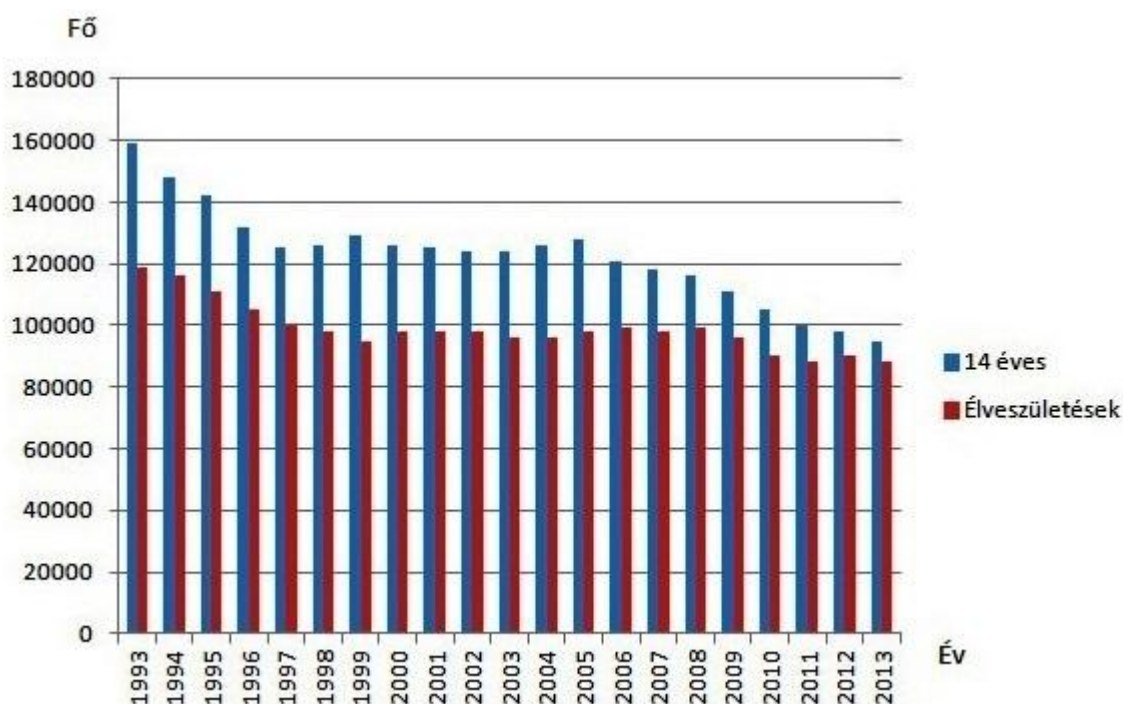
³⁵ A gyakorlóléhelyek hiányáról Liskó Ilona az alábbiakat írja: „A szocialista nagyüzemek bezárása illetve privatizálása azzal a következménnyel járt, hogy a korábban a szakmai gyakorlóléhelyek 80%-át biztosító nagyüzemek jelentős hányada kivonult a képzésből és így az iskolák gyakorlóléhely nélkül maradtak. (...) Az országos oktatásirányítás a szakképzés gyakorlóléhely-problémáinak megoldását elsősorban a rendszerváltást követően gombamód szaporodó kisvállalkozók bekapcsolódásától várta. (...) A kisiparosoknál gyakorlók aránya 1990 és 1994 között 16%-ról 30%-ra emelkedett.” Forrás: Liskó Ilona: A szakmunkásképzés fejlesztésének alternatívái, EDUCATIO 1996/1. Szakképzés.

³⁶ Az oktatási folyamatokra nagy hatással volt az új ágazati törvények elfogadása, a parlament három új törvényt fogadott el: az alap- és középfokú oktatásra, a szakképzésre és a felsőoktatásra vonatkozóan. (1993. évi LXXIX Törvény a közoktatásról; 1993. évi LXXVI. Törvény a szakképzésről (A törvényt az Országgyűlés az 1993. július 12-i ülésnapján fogadta el.); 1993. évi LXXX. Törvény a felsőoktatásról) http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/kozokt_tv_070823.pdf (Letöltés ideje: 2016.02.03)

³⁷ 1995. évi LXXXIV. törvény a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény módosításáról

A középfokú oktatási intézmények a kisebb-nagyobb önkormányzatok fenntartása alá kerültek, emellett az új egyházi- és magániskola irányítói szerep is létrejött. A már korábban lezajlott decentralizációs folyamatokat ez is erősítette, és lényegében konzerválta a kialakult rendszert. (Halász, 2010:4)

A kilencvenes évek elejétől kialakult helyzetet – az élveszületések csökkenő számát – a pályaválasztás előtt álló fiatalok számának folyamatos csökkenése³⁸ is súlyosbította. Ennek szemléltetésére a 14 éves (pályaválasztás időszakában lévő diák) korosztály létszámának csökkenő tendenciáját a 7. ábrán mutatom be.

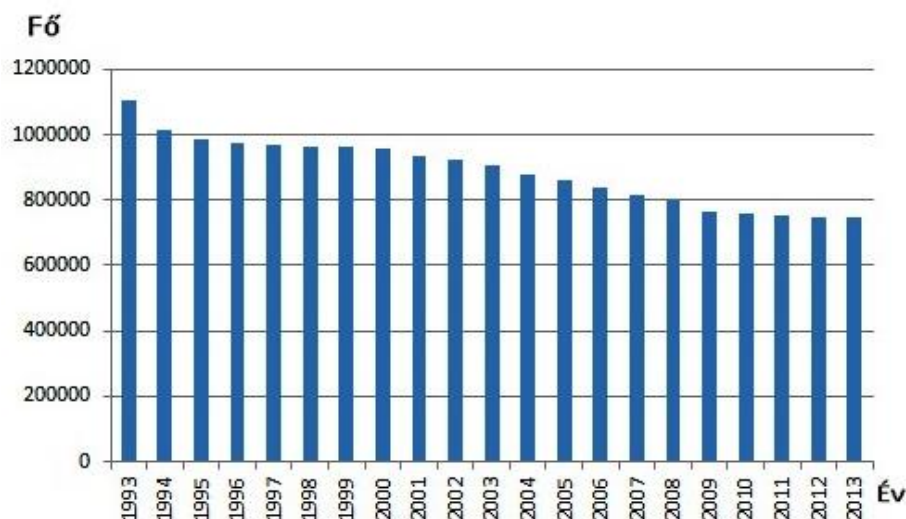
7. ábra: Élveszületések és a 14 évesek száma, (1993-2013)
 Forrás: (Fehérvári – Híves, 2015:12)

A Fehérvári Anikó és Híves Tamás egy 2015-ben megjelent tanulmányban rámutat arra, hogy a '90-es évek elejétől folyamatosan csökkenő gyereklétszámot az iskolák úgy próbálták kompenzálni, hogy 1995-től lefelé és felfelé is terjeszkedtek. „A lefelé nyitást a 6 és 8 osztályos képzések bevezetésével érhetjük tetten, valamint az ún. nulladik évfolyamok megjelenésében (nyelvi előkészítő képzés, két tanítási nyelvű képzés), míg a felfelé terjeszkedés főleg a szakképzésben jelent meg: a szakiskolákban a 2+2 éves (2

³⁸ Magyarországon az élveszületések száma 1974-ben 196000 fős csúccsal érte el a legmagasabb szintet, így az azt követő évektől kezdve egyre kevesebb gyerek született. Ennek értelmében a pályaválasztás (szakmaválasztás) előtt álló fiatalok száma a '90-es évek elejétől kezdődően csökkenő tendenciát mutat.

év közismereti és 2 év szakképző évfolyam) képzés bevezetése, a szakközépiskolában pedig a 13-16. évfolyamos képzések jelentek meg.” (Fehérvári – Híves, 2015:12)

A '90-es évek elején a szakképzési rendszert két tendencia jellemezte. Az egyik statisztikai adatsorból az látszott, hogy évről-évre egyre alacsonyabb volt a továbbtanulás korát elért generáció létszáma. (8. ábra)

8. ábra: Tanulólétszámok a nappali rendszerű általános iskolai képzésben (1993-2013)
Forrás: KSH

A másik kiemelhető tendencia pedig az volt, hogy ebből a csökkenő gyereklétszámból egyre kevesebben³⁹ választották a szakiskolai képzést.

A rendszerváltás követő években a hazai szakképzési rendszer – azon belül is a szakmastruktúra – elavulttá vált, mert még a szocialista gazdasághoz igazodott. A nehézipari és a gépipari szakmákat preferáló képzési struktúra diszfunkciói már a '90-es évek elején nyilvánvalóvá váltak, hiszen az ilyen képzettségűeket alkalmazó üzemek mentek tönkre legelőször. Miután a képzési struktúra átalakítása késlekedve követte a gazdasági átalakulást, az iskolák egy része még évekig vette fel a gyerekeket a munkaerőpiacon eladhatatlan szakmákra és bocsátotta ki a potenciális munkanélkülieket. (Liskó, 1996:3)

A '90-es évek első éveiben a szakképző iskolák egy része még halogatta a változtatást, illetve erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy megőrizze a korábbi szakmastruktúráját és korábbi pedagógus-, illetve szakoktató állományát, vagyis az

³⁹ A jelzett tendenciát egy későbbi alpontban (A középfokú tanulás iránti tanulói igények) mutatom be.

intézmény stabilitását. A '90-es évek közepén már nyilvánvalóvá vált, hogy ez csak annak árán valósítható meg, hogy az iskola potenciális munkanélkülieket képez, melynek következtében, mint oktatási intézmény egyre népszerűtlenebbé válik, ami a jelentkezők számának a rohamos csökkenésén is mérhető. (Liskó, 1997:17.)

Az 1989-ben bekövetkezett gazdasági átalakulás olyan változásokat indított el a szakképzés intézményrendszerében, amelyek az addigra már elavult szakmastruktúrát és ezzel együtt a szakmakínálatot is teljesen átalakították⁴⁰.

A gazdasági háttér összeomlása különösen azokat az intézményeket érintette súlyosan, amelyek egyetlen, ráadásul válságba került iparágat szolgált ki. (Forray – Híves, 2003:19)

A rendszerváltást megelőző években a nagyvállalatok és a tanműhelyek is összetartoztak, mivel mindkettő állami fenntartású volt. A rendszerváltást követően az állami tulajdonú nagyvállalatok bezárásával a tanműhelyek túlnyomó része is megszűnt, ami nehéz helyzet elé állította a szakképző intézményeket. A rendszerváltást követően nehezítette a szakképző intézmények helyzetét az is, hogy a '90-es évek elején a kisvállalkozók még igen bizonytalanok voltak abban, hogy a szakmunkástanulók foglalkoztatása számukra gyorsan megtérülő befektetés. Gyakorlóléhelyek szűkében előfordult az is, hogy egyes szakképző iskolák csak azzal a feltétellel vették fel a gyereket, ha előbb szerzett magának gyakorlóléhelyet.

Az 1993-as szakképzési törvény már tartalmazta a tanulószerveződéses tanulófoglalkoztatás törvényi kereteit, de ennek a feltételrendszere még nagyon kezdetleges állapotban volt, a gyakorlati képzőhelyek nehézkes megszerzése miatt és továbbra sem volt gördülékeny az egyébként működőképesnek prognosztizálható intézményrendszer kiépítése a gazdasági feltételek hiánya miatt.

A szakképző intézmények saját forrásból nem tudták pótolni a megszűnt vállalati gyakorlóléhelyeket, s ebben sokszor a fenntartóik (helyi önkormányzatok) sem tudtak a segítségükre lenni. A '90-es években két alternatíva kínálkozott a kialakult helyzet kezelésére. Az egyik megoldás az lehetett, hogy az időközben betelepült multinacionális

---

⁴⁰ Liskó Ilona kifejti továbbá azt is, hogy „Végül is az iskolák azért kényszerültek rá a szakmaszerkezet átalakítására, mert évről évre látványosabb számsorok bizonyították a régi képzési struktúra diszfunkcióját. A nagyipari szakmákban elfogytak a gyakorlóléhelyek, némely szakmában 50% fölé emelkedett a pályakezdő munkanélküliek aránya, és ugyanezekre a szakmákra alig akadt jelentkező.” (Liskó, 1997:21.)

vállalatok fogadták a hozzájuk gyakorlati képzésre érkező tanulókat. A másik – inkább alternatív – megoldást pedig az jelenthette, hogy az iskola épületében – a használaton kívüli terekből, esetleg osztály összevonásokból üresen maradt tantermekből – alakították ki a gyakorlati foglalkozások helyszíneit⁴¹.

A '90-es évek elején a szakmunkásképzőkből kilépő pályakezdők munkanélkülisége nagyon magasra ugrott, a vállalati képzőhelyek szétzilálódása és gazdasági nehézségei miatt a képzés minősége még a '90-es évek közepén is tovább romlott. A rendszerváltozás után kialakuló új oktatásirányítás – mind az ideológiai utánérzések miatt, mind oktatás-korszerűsítési okokból (a zsákutcajelleg⁴² megszüntetése), mind a gazdasági struktúraváltozást követő, a pályakezdő szakmunkások körében fellépő munkanélküliség, továbbá a tervezési bizonytalanságok okán – a szakmunkásképzést túlhaladott oktatási formának tekintette. (Polónyi, 2008:152.)

A szakképzési rendszer és a munkaerőpiac kapcsolatának stabilizálódása

Az oktatáspolitikai irányai 1996 és 2000 között a szakképzési rendszer és a munkaerőpiac közötti kapcsolatot kívánták erősíteni. Olyan fórumok jöttek létre a kitűzött cél érdekében, amelyek az említett két szakterület kapcsolatának erősítésére és az érdekek közvetítésére is egyaránt alkalmasak voltak. Az említett célok eléréséhez hatékony együttműködésre volt szükség az érintett szakterületek között, amelyek megvalósításához hívták életre az Országos Szakképzési Tanácsot,⁴³ amely 1996 januárjában alakult meg. Az átfogó szervezeti változásokhoz kapcsolódva újraalakultak a megyei munkaügyi tanácsok, valamint a megyei szakképzési tanácsok is.

---

⁴¹ A '90-es évek közepén a tanműhelyek működtetése mellett három érv is szólt: "Egyrészt igaz, hogy a gyakorlati képzés ma ráfizetéses, de az iskolák mégsem igazán akarják leadni ezt a feladatot, ugyanis az oktatók egzisztenciája függ a meglététől. Másrészt a Szakképzési Alapból, ha nehezen is, de lehetséges támogatást kapni a gyakorlati képzésre. Harmadrészt a fejkvóták gyakran változnak, s a szakképző iskolák a rentabilitás határán mozognak, vagyis bármikor nyereségessé válhat a képzés." (Forray – Híves, 2003:25)

⁴² A szakképzési rendszer zsákutcaságát két módon lehet értelmezni. Meg kell különböztetni azt, amikor valaki olyan bizonyítványt kap, amivel nincs jogosultsága további tanulmányokat folytatni bizonyos programokban, illetve azt, amikor valakinek másokkal összehasonlítva minimális esélye van továbbtanulásra. (CEDEFOP, 2013:10)

⁴³ Az Országos Szakképzési Tanács az Országos Képzési Tanács (OKT) utódja. (Az OKT működési területei a következők voltak: a különböző pénzalapok - foglalkoztatási alap, szakképzési alap - elosztásában való részvétel, a törvénykezés, a képzési központok finanszírozásának és működésének véleményezése, szakmai kérdésekben tanácsadás.) A szakképzési törvény módosításával az elkülönített pénzalapokat összevonták, és az Országos Szakképzési Tanács szerepkörét a stratégiai tanácsadásra szorították vissza.

Forrás: Bessenyei István: A gazdaság versenyképessége és az oktatás, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Vállalatgazdaságtan Tanszék, 1997.

A '90-es évek végére a demográfiai adatok csökkenő tendenciáinak hatására egyre inkább felerősödött a tanulókért folyó verseny, amely leginkább az intézményi kínálat javulásában, az oktatási profilok kínálatának bővülésében és helyenként a szolgáltatások színvonalának javulásában mutatkozott meg. A 2000-es évek elejének a közép fokú képzést érintő szerkezeti változásaiban megfigyelhető volt, hogy egyre inkább megnőtt az érettségit adó középiskolák iránti érdeklődés, s mivel a kínálat is változott, ennek megfelelően megnőtt az érettségihez vezető oktatásba belépők aránya is. A középiskola lehetőséget adott a pályaválasztás elhalasztására és az esetleges későbbi továbbtanulásra is.

Azok, akik az érettségi bizonyítványt adó képzésre jelentkeztek, de nem nyertek felvételt a szakiskolák valamelyikében folytathatták a tanulmányaikat. Az érettségit nem adó szakmai képzésekre felvett tanulók között megfigyelhető volt a 2000-es évek elején, hogy sokan már az általános iskolában számos kudarcélménnyel szembesültek, megbuktak vagy évet ismételtek. Polónyi úgy vélekedik a kialakult helyzettel kapcsolatban, hogy „a szakiskolákat és a szakmunkásképző iskolákat már a 90'-es években kizárólag a társadalmi, szociális vagy etnikai okokból leszakadó peremcsoportok képzésének intézményeinek kellett volna kijelölni.” (Polónyi, 2004:221)

A 2000-es évek közepén az ország legjelentősebb gazdasági-politikai eseménye volt, hogy 2004. május 1-én az Európai Unió tagjává vált. Már a csatlakozást megelőzően Európai Uniós elvárás volt Magyarország felé, hogy az egész életen át tartó tanulás szempontjait előtérbe helyezze, illetve hogy teremtsen meg az esélyegyenlőséget a hátrányos helyzetű csoportok számára is. Az egész életen át tartó tanulás hazai fejlesztése a kapcsolódó részterületekkel összehangolt és más ágazatok fejlesztési irányait hatékonyan kiegészítő stratégia mentén kellett, hogy megvalósuljon.⁴⁴

Mezei Gyula és Benedek András szerint a csatlakozás utáni a fő cél az volt, hogy az egész életen át tartó tanulás jegyében mindenki megtalálja saját helyét a közoktatás, a szakképzés, a felsőoktatás és a felnőttképzés rendszerében. Véleményük szerint ezt a célt csak akkor lehet megvalósítani, ha biztosított az egymásra épülés, az átjárhatóság, amelynek alapja a kompetenciák – képességek és készségek – fejlesztése. (Mezei-Benedek, 2005:165)

---

⁴⁴ Európa Kézikönyv – Az élethosszig tartó tanulásról, Magyar Népfőiskolai Társaság, Budapest, 2004

A szakképzési törvény 2011-es változásának⁴⁵ hatására már jelentős átalakuláson ment át az intézményrendszer is. A szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény (a továbbiakban: új szakképzési törvény) hatályba lépésének időpontja 2013. január 1-je volt, amely dátumtól a szakképző iskolák önkormányzati (decentralizált) fenntartása megszűnt és helyette állami fenntartásúvá (centralizálttá) alakultak át, hasonlóan a rendszerváltás előtti időszakhoz. A szakképzési rendszer változásával nagymértékben összefügg az a tényező is, hogy a nemzeti köznevelésről szóló törvény is megváltozott⁴⁶. Az új törvényi szabályozások hatására a disszertációm írásának időpontjában is megfigyelhető folyamatok indultak be hazánkban.

5.1. A középfokú tanulás iránti tanulói igények

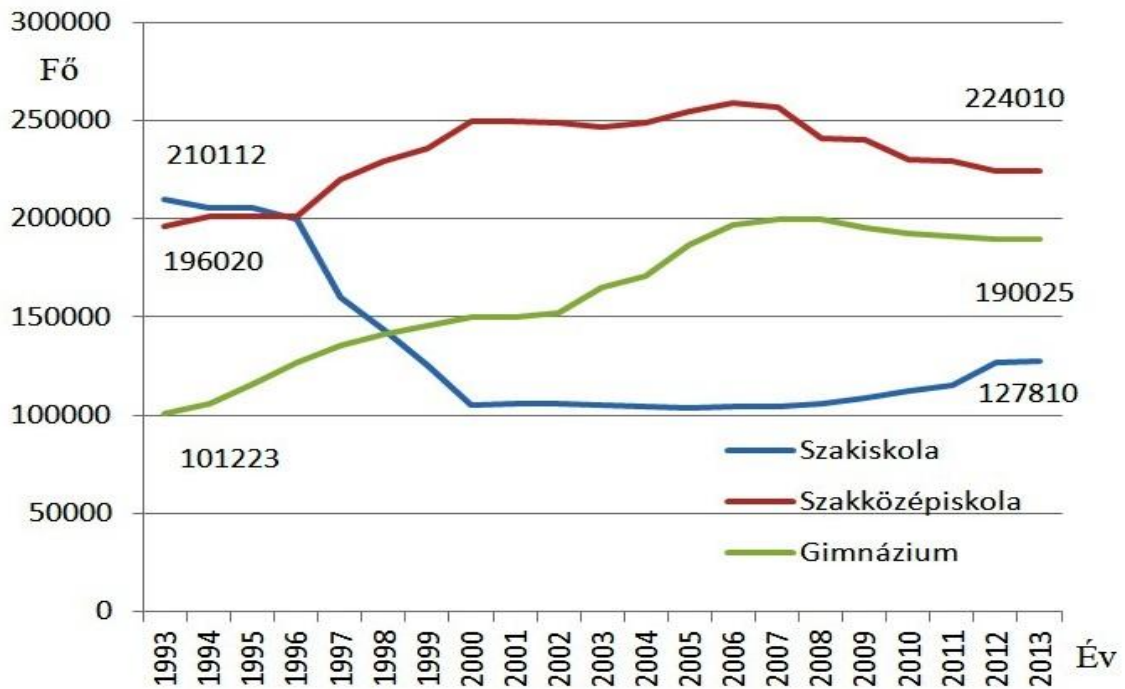
Jelen alponban az 1998-tól történt 2013-ig tartó időszak történéseire mutatok rá, viszont a tanulói igényeket kutató tanulmányok összehasonlító elemzései olykor visszanyúlnak a '90-es évek elejére is. Liskó Ilona egy 2006-ban megjelent tanulmányában az alábbi összehasonlítást mutatja be: „Az érettségit nem adó szakiskolai képzésben a továbbtanulók aránya az 1990-1991 és a 2006-2007 közötti tanévekben 44 százalékról 22,4 százalékra csökkent. A középfokú beiskolázási arányok változása erős szelekció mellett ment végbe. A társadalom felső és középrétegei számára a '90-es évek közepétől az érettségit adó, valamint a felsőfokú továbbtanulás lehetőségét kínáló középfokú képzés (szakközépiskola, gimnázium) vált a népszerű perspektivikus továbbtanulási formává, mivel javult az ezekben az iskolákban megszerezhető végzettség munkaerőpiaci értéke. A szakiskola pedig egyre inkább a hátrányos helyzetű tanulók továbbtanulási formájává vált.” (Liskó, 2006:96)

Az oktatási programtípusok közötti átrendeződést a 9. ábrán mutatom be.

---

⁴⁵ A Szakképzési törvény módosítása, 2011-ben: Új törvény a szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény. Főbb módosítási pontok: - Tanulószerződés kötése már a 9. évfolyamon is; - A szintvizsga szabályainak módosulása; - A szakiskolai oktatásban biztosítandó közismeret; - A szakképzési tantervi ajánlások megjelentetése; - Egyes átmeneti szabályok megváltoztatása.

⁴⁶ Az új köznevelési törvény: 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. Hatályba lépésének ideje: 2012. szeptember 1.

9. ábra: A tanulólétszámok alakulása a középfokú oktatásban oktatási programonként, (1993-2013)

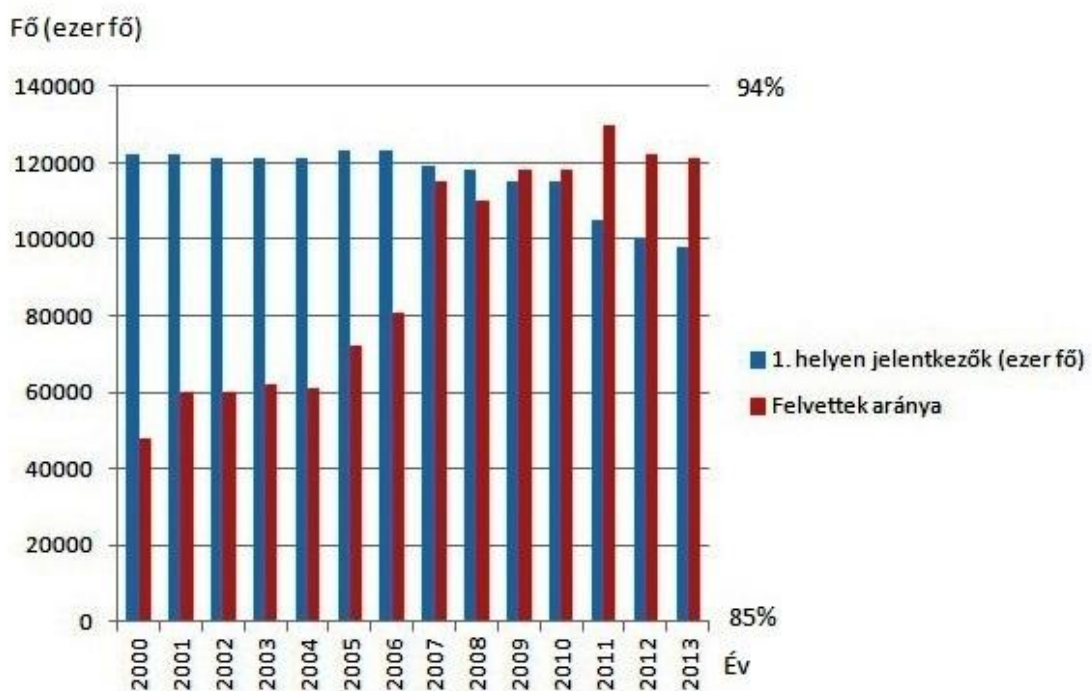
Forrás: 1993-2008: Oktatási és Kulturális Minisztérium statisztikái; 2009-2013: Statisztikai tükör

Az átrendeződés hatására a szakiskolába felvételt nyert tanulók társadalmi összetétele romlott, mivel a legjobbak érettségit adó képzésbe mentek, ugyanakkor az általános iskolát a leggyengébb eredménnyel végzők is bekerültek a szakiskolai képzésbe, vagyis olyan tudással, tanulmányi eredménnyel rendelkező fiatalok, akik a nyolcvanas években csak az általános iskola befejezéséig jutottak.

Forray R. Katalin és Kozma Tamás szerzők már 1999-ben érzékelték a 9. ábrán látható folyamatot, amelyben a szakmunkásképzés az 1990-es években látványosan csökkent Magyarországon. Az ország fejlett régióiban helyébe a középiskolázás lépett. A fejletlenebb régiókban azonban olyan űrt hagyott maga után, aminek következtében ezekben a térségekben a középiskolázás általánossá válása kérdőjeleződött meg. (Forray – Kozma, 1999:23)

Radó Péter arra a – szakképzés irányában továbbhaladók esetében megfigyelhető – jelenségre világít rá, hogy a szakképzés megszerzésének döntő hányada az érettségi utáni időszakra helyeződött át. Így 2001-ben már nyolcszor annyi tanuló (34326 fő) szerzett érettségihez között szakképzettséget, mint 1990-ben (4668 fő). (Radó, 2007:31)

Amíg az ezredfordulón a jelentkezők 88%-a került be oda, ahová első helyen jelentkezett, 2013-ban már 93%-uk. Vagyis az általam bemutatott időszak végére összességében növekedtek a bekerülési esélyei a középfokú képzésbe jelentkezőknek. Az általános iskolákban tapasztalható létszámcsökkenés növelte a középfokra történő bejutási esélyeket, amelyek azonban nem egyformán érvényesültek a különböző képzési formákban. A bemutatott időszakban a középiskolai (szakközépiskolai és a gimnáziumi) képzésekre jelentkezők felvételi esélyei növekedtek⁴⁷, illetve annak az esélye nőtt, hogy a felvételi kérelmet benyújtó abba a képzési formába kerüljön, amelyet első helyen megjelölt. A fenti jelenséget a 10. ábrán szemléltetem.

10. ábra: A középfokú oktatási intézménybe jelentkezők és a felvettek aránya (2000-2013)

Forrás: (Fehérvári – Híves, 2015:13)

⁴⁷ Az általam tett megállapításból nem következik az, hogy a szakiskolai képzési programra jelentkezők felvételi esélyei viszont csökkentek volna. Az említett tényező megközelíthető a jelentkezések számának oldaláról, illetve onnan is, hogy a statisztikában szereplő tanuló az első helyen megjelölt képzési programba nyert-e felvételt.

5.2. A szakképzés támogatása és annak változásai

A szakképzési hozzájárulás története több évtizedes múltra tekint vissza, a Szakmunkásképzési Alapot 1973-ban hozták létre. Célja az állami szerepvállalás mellett a gazdálkodó szervezetek szakképzési szerepvállalásának növelése volt. A vállalatok befizetéseiből a szakmunkástanulók ösztöndíját, szakmunkásképző intézmények beruházásait, felújítását, eszközfejlesztését finanszírozták. Ez a rendszer harminc év alatt többször is módosult, de alapvetően mindkét érintett fél (munkaerőpiaci szereplők és a szakképzési rendszer irányítói) számára kedvező volt. A hozzájárulási rendszer fejlődése követte a gazdasági élet változásai által diktált szükségleteket, és idővel az egész szakképzési palettára kiterjedt. A szakképzési hozzájárulás, valamint a Szakképzési Alap pozitív szerepet játszott a '90-es évek első felében zajló átalakulási folyamatok során, valamint a későbbiekben a szakképzési rendszer fejlődésében.⁴⁸

A rendszerváltás után a helyi önkormányzatok költségvetési rendszere gyökeresen megváltozott, bevétel-orientált, forrástámogatáson alapuló rendszer született. 1991-ben a központi támogatás közel 80%-a normatív alapon került az önkormányzatokhoz. A közoktatási normatívák a helyi önkormányzatokhoz forrástámogatásként, hozzájárulásként érkeztek, többnyire felhasználási kötöttség nélkül.

A '90-es évek közepétől a jogszabályok⁴⁹ és a helyi igények alapján a fenntartók és az intézmények dönthették el az anyagi lehetőségeik függvényében, hogy mely feladatokra használják fel a szakképzési hozzájárulásból befolyt összeget.

Az 1993. évi szakképzési törvény foglalta keretbe a szakképzési hozzájárulás jogi alapjait. Az említett jogi szabályozás a szakképzési hozzájárulás összegét differenciáltan határozta meg. Mértéke a bérköltség 1,5 százaléka, az agrártevékenységet is folytató esetében 1,1 százaléka (bruttó kötelezettség) volt. A szakképzési hozzájárulásból a gazdasági társaságok fejlesztési forrásokat adhattak át az iskoláknak, saját munkavállalói szakképzését finanszírozhatták, a tanulók gyakorlati képzésére fordíthatták, végül pedig befizethettek a Képzési Alaprészbe.

A szakmunkásképzés rendszerváltás előtti szintjén történő működéséhez és

---

⁴⁸ Forrás: A Magyar Kormány 2006-2013-ra szóló szakképzés-fejlesztési stratégiája

⁴⁹ 1996 októberében az Országgyűlés megalkotta a szakképzési hozzájárulásról és a szakképzés fejlesztésének támogatásáról szóló 1996. évi LXXVII. törvényt, amely 1997. január 1-én lépett hatályba.

fejlesztéséhez a lehetségesnél jóval nagyobb tőkeinjekcióra lett volna szükség, ami nem állt rendelkezésre; a képző intézmények szűkös pénzügyi kereteiket a legszükségesebb képzéssel kapcsolatos közvetlen szükségletekre költötték. A forráshiány miatt a szakképzés még a '90-es évek közepére sem lábalt ki a rendszerváltás hatására kialakult válságból, és továbbra is a gyakorlati képzőhelyek hiányával szembesült. Az említett válságot pedig továbberősítette az a jelenség, hogy – a demográfiai hullámvölgy következtében – a gyakorlatigényes hagyományos szakmunkásképzésben fokozatosan és radikálisan csökkent a gyereklétszám.

A kilencvenes évek közepétől alapvetően megváltoztak azok a környezeti feltételek, amelyek között a szakképzési rendszer működött. Míg az előző fél évtized az átmenet és a folyamatos változások időszakaként írható le, ez az időszak már a stabilitás jegyeit hordozza magán. Annak ellenére állítható ez, hogy ebben az időszakban is történtek olyan – nem is jelentéktelen – események, amelyek a szakképzési intézmények mozgásterét befolyásolták. (Forray – Híves, 2003:10)

A kilencvenes évek közepétől már a gazdaság pozitív változásai is jelentkeztek. A privatizált nagyüzemek és a kisvállalkozások megerősödtek addigra, amelynek következtében nemcsak a szakképzési alapba fizettek be többet, hanem a szakmai gyakorlati képzésben is egyre szívesebben vállaltak szerepet. A felsorolt változásoknak tudható be, hogy míg a '90-es évek elején a gyakorlóléhiány, a '90-es évek végén már a gyakorlóléhiány bősége jellemezte a szakképzést, ugyanakkor ezek jelentős része a gazdaság működésétől független iskolai tanműhely volt.

Az Országgyűlés 1996. október 22-i ülésén fogadta el az 1996. évi LXXVII. törvényt a szakképzési hozzájárulásról és a szakképzés fejlesztésének támogatásáról. Az említett törvény, már megteremtette annak lehetőségét is, hogy a cégek a saját munkavállalóinak a képzését a szakképzési hozzájárulás kötelezettségük terhére igénybe vehessék. A törvény értelmében a hozzájárulásra kötelezettek – a szakképzési hozzájárulási kötelezettség teljesítési jogcímekeként – az éves bérköltségük maximum 0,2%-át⁵⁰ saját dolgozói képzésére fordíthatták. Az elszámolható költségkeret későbbi emelésével a kisebb dolgozói létszámmal működő gazdasági társaságok is érdekeltté váltak a szakképzés szervezésében.

---

⁵⁰ Az 1996. évi LXXXVII. Tv. 1999. évi LXII. Tv. 1.§ módosításával 0,2%-os bérköltség szint 0,5%-ra emelkedett.

A 90-es évek végén a szakképzés finanszírozásának elsődleges forrása az államháztartás két alrendszere volt: a központi költségvetés és a helyi (megyei és települési) önkormányzatok, illetve az egyéb iskolafenntartók költségvetései. Az említett forrásokon felül a gazdasági szférától is érkeztek anyagi jellegű források a szakképzés finanszírozásához.

A Munkaerőpiaci Alap Képzési Alaprészének a felhasználását már a szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról szóló 2003. évi LXXXVI. törvény⁵¹ újraszabályozta.

Amíg 2001-ben és 2002-ben az alapfokú oktatás támogatását még nem kötötte a törvény létszámfeltételekhez, addig 2005-ben már tízezer forint kiegészítő támogatást igényelhetek azok a helyi önkormányzatok, amelyek a közoktatási törvényben meghatározott létszámhatárok 65, illetve legalább 50 százalékát teljesítették.

2004-ben érzékelhetővé vált a szakképzés átalakítása, amely – többek között – abban mutatkozott meg, hogy az állam már úgy próbálta ösztönözni a külső gyakorlati helyek felé történő elmozdulást, hogy a felsőbb évfolyamokon az iskolai tanműhelyek számára alacsonyabb normatívát adott az évfolyamonkénti átlagnál. Szintén a szakképzést érintő jelentős változás volt, hogy 2003-ig még a második szakképesítés megszerzését is finanszírozta az állam, 2004-től azonban már csak az első szakképesítést támogatta.

Amíg a 2000-es évek első felében inkább támogató és pozitívan diszkrimináló, addig 2006-tól megszorító finanszírozási politika érvényesült. 2007-től az állam a közoktatás egészére, így a szakképzés elméleti részére is kiterjesztette a teljesítménymutató alapján történő finanszírozást. Így 2007-től már egy bonyolultabb számítási rendszert tartalmazott a költségvetés, hiszen teljesítménymutató számítása alapján lett igényelhető a normatíva. A teljesítménymutató számításában a tanulólétszámokat és a pedagógusok heti kötelező óraszámát kellett figyelembe venni. (Fehérvári, 2012a:23)

Az állam a 2000-es évek közepén a szakképző iskolákat egy központosított rendszerbe kívánta beterelni, és ennek érdekében 2004-ben HEFOP pályázatok keretében 16 technológiai központ (később: TISZK, azaz Térségi Integrált Szakképző Központ)

---

⁵¹ 2003. évi LXXXVI. tv. A szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról

felállítását támogatta. Egy-egy központ több mint egy milliárd forint támogatást kapott. (Fehérvári, 2012a:8)

A létszámkoncentráció mellett még egy nagyon fontos változás történt a 2000-es évek közepén: az egyes szakmák indításába, – amely korábban a fenntartó és az iskolai vezetés egyeztetése során alakult ki –, 2009-től egy külső szervezet, az adott térségben illetékes regionális fejlesztési és képzési bizottság (RFKB) is beleszólt. Az általuk hiányszakmának bizonyuló szakmák után többlet fejkvóta járt, azon szakmák oktatása esetén, amelyben túlképzést jeleztek, pedig csökkent a fejkvóta. (Fehérvári, 2012a:8)

A tiszkesedés a speciális szakiskolákat elkerülte, mivel ezek az iskolák még szankciók (tanulólétszám megkötése) nélkül is igényelheték a hozzájárulásokat, ugyanakkor a törvény a nem önkormányzati szakképző intézményekre is vonatkozott, vagyis az alapítványi és az egyházi intézmények is kénytelenek voltak társulásokba tömörülni. (Fehérvári, 2012a:8)

5.3. A szakmaszerkezetet befolyásoló szabályozás és annak változásai

Magyarországon a piacgazdaság kialakulásával, valamint a gazdaság érdekérvényesítési szerepének növekedésével indokolt volt a szakmarendszer (szakmaszerkezet), szakmajegyzék megújítását törvényben megfogalmazni.

A munkaügyi miniszter 7/1993. (XII. 30.) számon adta ki az első OKJ rendeletet. Az OKJ alapvető szerkezetét az 1993. évi LXXVI. szakképzési törvény írta elő. Ennek megfelelően tartalmazta azokat az információkat, amelyek a szakképesítés szintjére, a képzés szervezésére, időtartamára, a megkívánt előképzettségre vonatkoztak. Nem csupán a tradicionális szakmák jelentek meg a jegyzékben, hanem növekvő mértékben a szolgáltatások és kisvállalkozások keretei között formálódó kvalifikációs igényekre választ adó új képzettségek is. A törvényi előírás szabályozta azt is, hogy az OKJ évente felülvizsgálatra kerül, ezáltal a szükséges változtatások a rendelet módosításával lesznek alkalmazhatók.

Az Országos Képzési Jegyzék tehát már 1993-ban összesítette és egységes rendszerbe foglalta a korábban különböző szakmajegyzékekben szereplő, az állam által elismert

megszerezhető szakképesítéseket. A jegyzékbe felvették a korábbi vállalati, ágazati képzéseket is. Felépítését a szakképzési törvény határozta meg, s a szakképzések összes adatát tartalmazta. Iskolarendszerű szakképzés csak azokban a szakmákban volt indítható, amelyek szerepeltek az OKJ-ben. A jegyzék a megjelenésekor 955 szakképesítést tartalmazott a korábbi iskolai szakma- és képesítés-jegyzékekkel szemben, amelyek 370 szakmát és képesítést foglaltak magukba. Az 1993. évi szakképzési törvény nem határozta meg a Szakmai és Vizsga Követelmények (SZVK) tartalmi és formai elemeit, így ezek nem voltak teljesen egységesek. Az új rendszerű képzés azonban csak a követelmények és a tantervek kiadása után indulhatott el, az új SZVK-k elkészítése körülbelül három évet vett igénybe. A Nemzeti Szakképzési Intézet (NSZI) munkatársai felkért szakemberek segítségével, osztrák és német mintákat is figyelembe véve határozták meg az új szakmai és vizsgakövetelmények kereteit és formai elemeit.

A rendszerváltástól a '90-es évek közepéig lezajlott, szakképzéssel összefüggő változásokat az alábbiakkal jellemzem. Egyrészt jellemezi az időszakot az, hogy a foglalkoztatási törvény (1991. évi IV tv.) a jelenlegi nevén munkaerőpiaci képzésnek nevezett oktatást a szakképzés egész rendszerébe emelte. Másrészt a Szakképzési törvény (1993. évi LXXVI. tv.) lehetővé tette azt, hogy az iskolarendszerű és az azon kívüli szakoktatás (így többek között a munkaerőpiaci képzés) input-output rendszere egymáshoz simuljon.

Az első OKJ integrálta a különböző – iskolai rendszerű képzéshez kötött – első jegyzékeket, valamint információkat szolgáltatott a képzések és a továbbképzések egymásra épülésének lehetőségeiről. Lényeges eredménynek tekinthető az is, hogy az OKJ folyamatos – akár évenkénti módosítása – előtt is megnyílt az út 1994-től.

Az OKJ 1995. évi módosításakor hat új képesítés került a jegyzékbe, 16 képesítés került törlésre 67 szakképesítést 18 szakképesítéssé vontak össze, így a képesítések száma 896-ra csökkent. Az 1996. évi módosítás hatására, hogy a szakképesítések száma 933-ra nőtt. Az 1997-ben az OKJ 1998 és 1999 évi változtatások során a szakképzést az Oktatási Minisztérium vette át.

A Munkaügyi Minisztérium 1996-ban még azt a szakmai álláspontot képviselte, hogy a feltételek – OKJ szakmák, követelmények, központi programok, valamint a gazdaság által megfogalmazott munkaerőigények és támogatások – figyelembevételével és

alkalmazásával a szakmai és képzési szerkezet átalakítása sürgető feladat. A szakképzési szerkezet átalakítása során a közoktatási törvényben⁵² leírt oktatási szerkezet, és a Nemzeti Alaptanterv bevezetésével összefüggő feladatok a váltás horizontját viszont 1998-ra tették. (Benedek, 1996:14)

Jelen alpontban említett két törvény (1991. évi IV tv. és az 1993. évi LXXVI. tv., kiegészítve az Országos Képzési Jegyzék hatálybalépésével) jogszabályi háttérrel és lehetőséget is biztosított az egységes szakoktatás megteremtése felé. A '90-es évek közepét jellemezte még az is, hogy a folytonos egyeztetések és igényfelmérések alapján kialakított új szakmaszerkezet sem kínált biztos garanciát a végzősök foglalkoztatására, hiszen a piacgazdaság körülményei között a munkaerőpiacot az állandó változás jellemezte.

1999-2000 között az OKJ szerkezetében jelentős átalakítás valósult meg, melynek egyik célja volt, hogy

- segítse az iskolaszervezeti változásokat, különösen az 1999-es közoktatási törvény-módosítást követő folyamatot, melynek lényeges eleme volt a kerettantervek bevezetése és a szakiskola négyéves képzési szakaszának kiépítése, a másik pedig, hogy
- megfeleljen az európai uniós követelményeknek, mely szerint mind a felhasználók, mind a képzésben részt vevők és a képzést szolgáltatók egyaránt igénylik a jól átlátható, világos szakmasztruktúrát.⁵³ (Benedek, 2003:226)

A 2000-es évek elején ismételten korszerűsítették az OKJ-t. Az említett munkának fontos részét képezte, hogy a korszerűsített OKJ megalapozta a szakmasztruktúra átfogó, szakmacsoportonkénti átalakítását, a szakképesítések tartalmi korszerűsítését, a modulrendszer fejlesztését, és az ismeret-, és követelménymodulok kialakítását. Az új OKJ-ra épült a nem középiskolai végzettséghez kötött szakképesítések tartalmi felülvizsgálata és a kor igényei szerinti fejlesztése is. (Farkas, 2000:28.)

Az OKJ 2000. évi csekély módosításánál nagyobb változásokat az OKJ 2001. évi módosítása hozta. Kiemelkedő terület a szakképesítések körének meghatározása volt,

---

⁵² 1993. LXXIX. törvény a közoktatásról

⁵³ E követelmények alapvetően fontosak voltak a szakképesítések kölcsönös elismertetése- és az európai eljárásrendek alkalmazása során.

melynek során az OKJ képesítések négy szakterületre kerültek besorolásra. A négy szakterület a következő volt: humán, műszaki, gazdasági-szolgáltatási és agrár. A szakterületeken belül összesen huszonegy szakmacsoport kialakítására került sor. A képesítések körének meghatározásával újrendezték az iskolai rendszerben és az iskolai rendszeren kívül oktatható szakképesítéseket. Az iskolában oktatható szakképesítések száma a 2000 évi 693-ról 2001-re 404-re csökkent, az iskolai rendszerben nem oktatható képesítések száma viszont 241-ről 408-ra emelkedett.

Az Országos Képzési Jegyzék 2002-ben több alkalommal is módosult⁵⁴. Az első átfogó kísérletet az OM rendelet kiadása jelentette, amely az új OKJ kiadása és a megfelelő szakmai és vizsgakövetelmények és központi programok kiadása közötti átmeneti időszakot szabályozta.

A 2003-as módosítás⁵⁵ a 2001 után kialakult, túlbonyolított jegyzéket próbálta korrigálni. Új elemként megfogalmazta az OKJ-ba való felvétel szabályait és eljárásrendjét. A bemeneti kompetenciák meghatározásával és a három éves szakképesítések körének bővítésével az OKJ fejlődésének első szakasza lezárult.

A 2006. évi módosítás több éves előkészítés után jelent meg a „1/2006. (II. 17.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzékbe történő felvétel és törlés eljárási rendjéről” néven. Ez a hazai szakképzés történetében új fejezetet nyitott a moduláris és a kompetenciaalapú szakmai és vizsgakövetelmények megfogalmazásával, illeszkedve az európai fejlesztési irányokhoz. Jelentős változást jelentett a szakképesítések számának csökkenése. Az iskolarendszerben az alap szakképesítések oktatása lett a fő cél, a rész⁵⁶- és a ráépülő⁵⁷ szakképesítések oktatása pedig az iskolarendszeren kívül volt folytatható.

Ezt követően a legnagyobb változást a 150/2012. (VII. 6.) kormányrendeletben megjelenő jegyzék hozta, ami 2013. szeptemberétől vált kötelező érvényűvé. Az új jegyzék legfőbb változása, hogy a képzéseket összevonták, illetve a szakmákon belüli

---

⁵⁴ 32/2002. (V. 18.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről szóló 7/1993. (XII. 30.) MüM rendelet módosításáról.

⁵⁵ 37/2003. (XII. 27.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről,

⁵⁶ **Rész-szakképesítés:** Egy szakképesítésnek a szakmai és vizsgakövetelményben meghatározott moduljaiból épül fel, és legalább egy munkakör ellátására képesít. Forrás: <http://szakkepesesites.hu/fogalomtar.html#r>

⁵⁷ **Ráépülés:** A szakmai és vizsgakövetelmény tartalmazza, hogy mely modulok/szakképesítés/rész-szakképesítés/elágazás moduljaira épül, meghatározza, hogy mely modulokból épül fel, újabb munkakör ellátására képesít. Forrás: <http://szakkepesesites.hu/fogalomtar.html#r> (Letöltés ideje: 2016.03.05)

elágazásokat megszüntették. Ennek következtében a korábbi 1300 helyett csak 638 szakképesítés maradt. Fontos változás volt még, hogy azoknál a szakképesítéseknél, amelyeket iskolarendszerben oktatnak, meghatározták a minimum óraszámot.

Magyarországnak az Európai Unióhoz történő csatlakozása után vált egyre fontosabbá, hogy az országhatáron belül megszerzett szakmai képesítések külföldön is elfogadhatóak legyenek. Két cél is megfogalmazódott ezzel kapcsolatban: Az egyik, hogy a szakmai képzettségek megszerzése lehetőleg minél magasabb színvonalon valósuljon meg, illetve a már megszerzett szakmai végzettségek az országok között is átvihetőek legyenek. Erre a gondolatra kínál megoldást az Európai Szakképzési és Szakoktatási Kreditrendszer (ECVET⁵⁸) bevezetése Magyarországon. Az ECVET fő funkciójáról az európai „stakeholderok”, vagyis a szakképzésben érdekelt szereplők eltérően vélekednek:

- az egyik megközelítés szerint az ECVET kizárólag a nemzetközi mobilitáson alkalmazandó eszköz és a szakképzési célú mobilitást az iskolarendszer alapképzés szakaszában kellene ösztönöznie. Ebből a nézőpontból az ECVET-et rendszer-semleges eszköznek tekintik, amely megkönnyíti az eltérő tanulási környezetben vagy más országban megszerzett tanulási eredmények egyenértékűségének értékelését, és ennek révén lehetővé teszi, hogy azok a képzés szerves részévé váljanak;
- a másik megközelítés szerint az ECVET megvalósítása – többek között – azt kellene szolgálja, hogy a nemzeti rendszerek maguk is átalakuljanak, és átjárhatóvá váljanak főként a horizontális és vertikális mozgások, a jelenleginél jóval rugalmasabb tanulási útvonalak révén.⁵⁹

Az OKJ változásai jelentősen kihatottak a szakképző iskolák szakmaszerkezetére, hiszen meghatározták az adott tanévben indítható szakokat. Az általam vizsgált időintervallum első felében az iskolafenntartók és a szakképző iskolák vezetői dönthettek az egyes szakmák indításáról vagy megszüntetéséről. 2008-tól már a Regionális Képzési és Fejlesztési Bizottságok tettek ajánlást az iskolák szakmaszerkezetére vonatkozóan.

---

⁵⁸ ECVET: European Credit system for Vocational Education & Training

⁵⁹ Implementing and developing an ECVET system for initial vocational education and training – Findings of the ECVET reflector study. 7. oldal http://ec.europa.eu/education/pdf/doc148_en.pdf (Letöltés ideje: 2016.04.10)

5.4. A szakképzés keresett- és hiányszakmái valamint regionális tervezésük

A szakképzés keresett szakmáiról és e tekintetben a '90-es évek végétől tapasztalható jelenségekről Vámosi Tamás az alábbiakban vélekedik. „A megfelelő tanulólétszám biztosítása a középfokú – azon belül is a szakiskolai képzési programokon – beiskolázás szempontjából a demográfiai hullámvölgy mélypontja felé tartó időszakban csak úgy lehetséges, ha más szakirányok illetve iskolatípusok vonatkozásában kisebb létszám kerül beiskolázásra. Elsősorban azokban a szakirányokban, szakmákban javasolt a létszámcsökkentés, amelyekben mennyiségi túlképzés van. A szakképzés keresett foglalkozásaiban (más megfogalmazásban: divatszakmáiban) 50, de akár 70%-kal kevesebb tanuló beiskolázása sem eretnek javaslat. Természetesen ügyelve arra, hogy a középfokú szakképzési iskolarendszer eleget tudjon tenni törvényi kötelezettségének, az biztosítsa minden általános iskolából kikerülő fiatal számára - és itt elsősorban leányokra kell gondolni - a tanulás lehetőségét. További létszámcsökkentés lehetséges a szakközépiskolákba történő beiskolázásnál, illetve a gimnáziumi létszámarány csökkentésével.” (Vámosi, 2015:145)

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara felmérései alapján pontosan tudjuk, hogy a 2000-es évek elejétől a gazdaság számára a gépészet, az építőipar és a kereskedelem-vendéglátás szakterületeken az eddigieknél magasabb létszám, illetve felkészültebb szakember kibocsátása vált szükségessé. Vámosi az alábbiakban fogalmaz: „Ahogy több elemzés is rámutat, csak látszólagos ellentét van a szakmunkás végzettség értékvesztését jelző munkaerő-piaci adatok (kereset, foglalkoztatás) és a közbeszédben (média, kamara, politikusok) folyamatosan megfogalmazódó szakmunkáshiány között. Sok esetben a jelenség a szó szoros értelmében látszólagos, és kevés köze van a munkaerő-piaci valósághoz, miután módszertanilag problematikus számításokra támaszkodik. Létezik persze valós hiány is, ez azonban alapvetően minőségi, nem mennyiségi, mert a megfelelően képzett – a gazdasági- technológiai változásokhoz alkalmazkodni tudó – szakmunkásokból nincs elég.” (Vámosi, 2015:146)

A szakképzési iskolarendszerben használt a hiányszakma-fogalom⁶⁰ a munkaerőpiac elvárásait tükrözi. A Kormány – a területileg illetékes Kereskedelmi és Iparkamarák mellett működő Képzési és Fejlesztési Bizottságok munkaerő-piaci igényekre és gazdasági trendekre épülő véleményét figyelembe véve – minden évben külön kormányrendeletben határozza meg a következő tanévre szóló szakmaszerkezeti döntését. Ezen kormányrendeletben kerülnek meghatározásra – ugyancsak megyékre lebontva – az adott térségre jellemző *hiányszakmák* is.

A hiányszakmák által generált szakemberhiányok felszámolásának, mérséklésének lehetőségei:

- Kedvezőbb munkakörülmények kialakításával (pl.: korszerű technika bevezetése, a megerőltető fizikai munka csökkentése, kedvező közlekedési lehetőségek).
  - Vonzóbb anyagi elismerés, kedvezőbb bérezés kialakításával.
  - Szakmai előmeneteli lehetőségek biztosításával.
  - Célratoróbb pályaválasztási munkával, amely a biztos álláslehetőséget hangsúlyozza ki.
  - Tartalmas szakmai képzéssel, ami után (talán) kevesebb a pályaelhagyó.
- (Vámosi, 2015:144)

Mártonfi György a saját szavaival is megfogalmazza a hiányszakma kifejezés jelentését: „A munkavállalók földrajzi mobilitásának hiánya miatt régió, sőt megyén belül is jelentkezhet és jelentkezik is munkaerőfelesleg, illetve tartós munkaerőhiány bizonyos szakképesítés vonatkozásában. Amennyiben valamely szakirányú végzettségűek vonatkozásában a keresettség tartósnak mutatkozik (nagyobb létszám egy vagy több évig) a szakirány hiányszakmának minősíthető.” (Mártonfi, 2011:374)

---

⁶⁰ A hiányszakma fogalma: Az 1997-ben kiadott Pedagógiai Lexikonban a „hiányszakma” címszó alatt az alábbi található: „Akkor keletkezik hiányszakma, amikor a munkaerőpiacon bizonyos képesítésű munkaerőből kevesebb van, mint amennyire a nemzetgazdasági rendszernek szüksége lenne. E képesítések szempontjából a szakképzési rendszer kibocsátása alacsonyabb a szükségesnél.” Az állam különböző pénzügyi támogatásokat nyújt a hiányszakmákat tanuló diákoknak, valamint azoknak a vállalkozásoknak, amelyek hiányszakmákban biztosítanak gyakorlati képzést, a regionális fejlesztési és képzési bizottságok (RFKB-k, 2012. október 1-től Megyei Fejlesztési és Képzési Bizottságok, MFKB-k) pedig a hiányszakmák régióként összeállított listái alapján osztják el a fejlesztési támogatásokat, illetve határozzák meg a szakképzés irányait.

A fogalom jogszabályi bevezetését a munkaerőpiacon jelentkező szakemberhiány tette indokolttá. A probléma gyökerei ebben a kérdéskörben is a rendszerváltást követő időszakra vezethetőek vissza. Az erre az időszakra jellemző munkaerő iránti kereslet-visszaesés jelentősen átalakította a pályaválasztási igényeket: egyes ipari szakképesítések gyakorlatilag eltűntek a képzőhelyek kínálatából, míg más – főleg a szolgáltató szektorra jellemző szakmák „divatosabbá”, és hamarosan túltelítetté váltak.

A kormányzati állásponttól eltérő fogalom magyarázatot ad Mártonfi György egy 2006-ban megjelent tanulmányában. Közgazdasági szempontú megközelítést alkalmaz, amellyel megkérdőjelezi a hiányszakmákra és azok oktatására vonatkozó kormányzati álláspontot. „Közgazdasági értelemben nem hiány az, amely mögött nincs fizetőképes kereslet” – vélekedik Mártonfi György. „Amikor „szívesen felvonnék bizonyos képzettségű munkaerőt, de csak olyan bérért, amiért úgyse jön hozzám dolgozni”. Itt a képzettség mellett két nagyon fontos tényező van: a mögötte lévő szakmai tudás és minőség, valamint a bér. A munkáltató nyilván nem csak a képzettség meglétét, hanem a munkaerő számára kifizetődő hasznosságát helyezi a középpontba, a munkavállaló pedig – főleg ha valóban képes minőségi munkára, ha piacképes – vonzó bért igényel. (...) A hiány kezelésének piackonform módja az lenne, hogy olyan bért kínáljak, amely munkaerő-kínálatot indukál. Erre tág tér mutatkozik az inaktivitás és a tömeges minimálbér közeli foglalkoztatás mellett. Ha pedig erre nincs lehetőség, mert ez már nem fér bele a gazdaságos tevékenységbe, akkor ott közgazdasági értelemben nincs is munkaerő-kereslet, így hiány sem.” (Mártonfi, 2006:227)

A szakképzés vonzerejének erősítése céljából 2010 februárjától ösztöndíjprogram indult az ún. hiányszakmákban tanuló szakiskolások számára, amelyről a CEDEFOP 2011-es tanulmánya az alábbiakat közli: Az ösztöndíj összegét a tanulmányi eredmény határozza meg, havonta 10-30 ezer Ft (37-110 EUR) lehet. Ehhez – gazdálkodó szervezetnél folytatott képzés esetén – a tanulószerveződés juttatásai is hozzáadódnak. A hiányszakmákat a Fejlesztési és Képzési Bizottságok határozzák meg a munkaerő-piaci kereslet alapján. (CEDEFOP, 2011:19)

A szakképzés regionális tervezése

Az általam vizsgált időintervallumban az oktatásirányítás a szakképző intézmények szakmastruktúráját rugalmasabbá kívánta tenni, megfelelően a munkaerőpiaci

elvárásoknak. A szakképző intézmények vezetői viszont nem szívesen változtattak volna az általuk vezetett intézmény szakmastruktúráján⁶¹, mert védték az iskolájuk (és az esetlegesen hozzá tartozó tanműhelyük) szakmaszerkezetét és a benne dolgozó tanári- és gyakorlati oktatói munkavállalókat is. Az oktatáspolitikai 2008-ban egy reprezentatív kutatás eredményeivel kívánta iskolaigazgatókat tájékoztatni arról, hogy a régiójukban melyik szakmákra van az adott időszakban és lesz az ezt követő években kereslet. A helyi szakmaszerkezeti döntések előkészítésére módosították 2007-ben a szakképzési törvényt⁶², létrehozva a Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságokat (Továbbiakban: RFKB). A Bizottságok 2008-ban kezdték meg a működésüket és a szakképzés fejlesztését célzó szakmai döntés-előkészítő, véleményező és javaslattevő regionális testületként működtek.

A Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságokban helyet kaptak a társadalmi partnerek, sőt, többségben voltak bennük a gazdaság képviselői. Összetételüket Vámosi Tamás az alábbiakkal jellemezte. „A bizottságok összetételét tekintve megállapítható, hogy az iskolák nincsenek érdemi döntési helyzetben, a szakszervezetek pedig felül reprezentáltak. Nagyon kevés olyan tag van, aki már látott szakképző iskolát belülről működni, tudja mit jelent az iskola belső világa, milyen körülmények közt folynak ma a képzési folyamatok.” (Vámosi, 2015:161)

A bizottságok azzal a cézzal működtek⁶³, hogy a szakmai alapképzés (az iskolarendszerű szakképzés) fejlesztése és folytatása megfeleljen a regionális munkaerő-

---

⁶¹ A vizsgálati periódusomban a szakképző iskolák szakmastruktúráján az intézményfenntartók (önkormányzatok) változtathattak, akik a döntéshozatal előkészítésekor figyelembe vehették a szakképző intézmények igazgatóinak és a gazdasági társaságok vezetőinek jelzéseit.

⁶² 2007. évi CII. törvény a szak- és felnőttképzést érintő reformprogram végrehajtásához szükséges törvények módosításáról.

⁶³ Az RFKB tevékenységével kapcsolatos jogszabályok:

Törvények:

- 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről (4. § hatáskör: a szakképzés koordinációja, fejlesztése, 48. § javaslat a hiány-szakképesítésekre)
- 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról (89/B. § a szakképzés feladatainak regionális megszervezése)
- 2003. évi LXXXVI. törvény a szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról (9. §, 13. §, 14.§, 18.§, 33.§)

Kormányrendeletek:

- 307/2006. (XII. 23) Korm. rendelet az Oktatási Hivatalról (11.§)
- 70/2009. (IV) Korm. rendelet a szakképzettséggel rendelkező, pályakezdő álláskereső munkatapasztalat-szerzésének és a létszámleépítések megelőzése érdekében a részmunkaidős foglalkoztatás támogatásáról (3.§)

Miniszteri rendeletek:

- 1/2007. (II. 6.) SZMM rendelte a szakiskolák, a szakközépiskolák és a felsőfokú szakképzés tekintetében a felsőoktatási intézmények számára adományozható nívódíjról (4. §, 4. §)
- 4/2008. (IV. 22.) SZMM rendelet a regionális fejlesztési bizottságok működéséről.

piaci igényeknek. Megalakulásuktól kezdődően feladatuk volt a regionális szakképzési stratégiák kidolgozása, a fejlesztési források pályáztatása és a hiányszakmák regionális listáinak összeállítása mellett:

(a) a regionális szakképzésfejlesztés céljairól és az MPA (Munkaerőpiaci) képzési alapréz decentralizált keretéből nyújtandó fejlesztési támogatásokról szóló döntések;

(b) a szakképzés regionális szükségleteinek és a kívánatos szakképzési irányok és a beiskolázási arányok meghatározása;

(c) javaslat tétel a régió számára felhasználható fejlesztési forrás nagyságára, valamint a fejlesztési támogatás felhasználására és iskolák közti elosztására (pl. gyakorlati képzés infrastruktúrájának fejlesztése, egyes képesítések előtérbe helyezése). (CEDEFOP, 2011:27)

A megbízott kutatócsoportok tagjai az iskolarendszerből kikerülők elhelyezkedéséről gyűjtöttek információkat – főként az adott régióban működő gazdasági társaságok ügyvezető igazgatóitól –, továbbá rendszerezték a foglalkoztatáspolitikai szempontból nagy fontosságú adatokat. A begyűjtött az információkat a képzési keretszámok tervezéséhez használták fel, amelyeket matematikai statisztikai számításokkal támasztottak alá, és ezek képezték a keretszámok bázisát. Ez a művelet azért is fontos volt, mert a szakképző intézmények a 2000-es évek közepétől egyre nagyobb hangsúlyt fektettek a szakiskolai beiskolázás növelésére, kiemelten a hiányszakákra nézve. (Makó, 2010:8)

Az RFKB-k fennállása során hozott döntéseket a felettes minisztérium és a régiók Iparkamarái is folyamatosan elemezték, és a gazdasági szféra oldaláról érkező visszajelzésekből arra következettek, hogy a régiós adatgyűjtés nem hozott pontos kutatási eredményeket. Ennek okán az RFKB-k 2012. október 1-től átalakultak Megyei Fejlesztési és Képzési Bizottságokká (Továbbiakban: MFKB) és a 2011. december 19-én elfogadott CLXXXVII. szakképzésről szóló törvény részletezte az MFKB-ra vonatkozó új előírásokat, változásokat.

- 13/2008. (VII. 22.) SZMM rendelet a szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról szóló 2003. évi LXXXVI. törvény végrehajtásáról (28. §)

Vámosi Tamás véleménye szerint „jelentős változásként érintette az RFKB-kat, hogy míg 2011-ben szakmai véleményező, javaslattevő, döntéshozó testületként működtek, addig 2012- ben a feladat- és hatáskörük már csak véleményezésre és javaslatételre terjedt ki.” (Vámosi, 2015:162)

A szakiskolai képzésbe történő beiskolázást 2012-től már az MFKB-k szakképesítéskénti javaslata alapján meghozott miniszteri rendeletben meghatározottak szerint kellett meghirdetni.

5.5. Duális képzés Magyarországon

1990 júliusában döntő változás következett be a szakképzés irányításában. A parlament döntése nyomán megszerveződött a Munkaügyi Minisztérium. A minisztériumban létrejött a szakképzési főosztály, amely az iskolarendszerű szakképzés, a felnőtt ki- és átképzés, továbbképzés irányító szerve lett. A változásokat előkészítő szakképzési Cselekvési Program elkészítése a MÜM szakképzési főosztályának irányításával a Nemzeti Szakképzési Intézet munkatársai, a szakképzésben működő irányítók, szaktanácsadók, igazgatók, tanárok és szakoktatók bevonásával kezdődött meg.

Már a '90-es évektől kezdődően is az ún. duális képzésre való törekvés dominált a kormányzati elképzelésekben (lásd az 1993-as szakképzési törvényt), aminek a lényege, hogy az elméleti ismereteket az iskolában, a gyakorlati ismereteket, készségeket pedig a működő vállalkozásoknál sajátítják el a tanulók. A vállalkozások azonban változatlanul alacsony arányban vállaltak iskolai tanulókat gyakorlati oktatás céljából, ugyanakkor nagyobb igény jelentkezett a vállalatok részéről a saját dolgozók képzésére.

A szakképzés tartalmi megújításánál a '90-es évek elejétől már az alábbi fő hangsúlyokat kellett érvényesíteni:

- Az iskolarendszerű szakképzésben növelni kellett a az alapozó képzés idejét és súlyát;
- A képzés és átképzés keretében is kiemelt jelentőséget kellett kapnia a vállalkozói ismeretek oktatásának, a vállalkozóvá válás elősegítésének és a munkaerőpiaci tájékozódó képesség fejlesztésének;

- A szakképzés és az átképzés keretében hangsúlyozott fejlesztést kellett kapnia az idegen nyelv oktatásának;
- A szakképzés tartalmának követnie kellett a gazdaság szervezetrendszerében és a tulajdonviszonyokban végbemenő változásokat, ezért a korábbi, főként nagyüzemi szakemberigény kielégítését szolgáló képzési struktúrát úgy kellett átalakítani, hogy a vállalkozások, kis- és középvállalatok elvárásainak is megfeleljen. (Szűcs, 1992: 79)

Az oktatáspolitikusok olyan szakképzési koncepcióban gondolkodtak, amelyben a szakképzett munkaerő képes alkalmazkodni a többszektorú piacgazdaság igényeihez és egy esetleges pályamódosítás se vezessen munkanélküliséghez. Olyan szakmát kellett adni a fiataloknak, amellyel hosszú távon biztosítani tudták számukra a megélhetést, és ebben az értelemben a túlspecializálódott tudás helyett egy jól konvertálható tudás adhatta meg az egyén számára a stabilitást.

Az 1993. évi szakképzési törvény a gyakorlati képzés törvényes alapjait⁶⁴ is megteremtette, amelynek két oka lehetett. Elsősorban az, hogy Magyarországon a duális képzés elődjének számító tanműhelyi képzéseknek már kialakult hagyományai voltak, másodsorban a rendszerváltást követő években az akkori kormányzat a német irányba orientálódott és hathatós segítséget is tőlük remélt. (Szabó, 1997:37)

Az 1993. évi szakképzési törvényt követően az országgyűlés 1994-ben fogadta el a gazdasági kamarákról szóló XVI. törvényt, amely két törvény már jó alapot tudott biztosítani a szakképzés és a munkaerőpiac szorosabb együttműködéséhez. A gazdasági kamarák az együttműködés révén a munkaerőpiac jelzéseit még hatékonyabban tudták közvetíteni a szakképző iskolák felé.

A 2000-es évek közepén egyrészt a 9-10. osztályos szervezetre való áttérés problémái, másrészt az előrehozott szakképzés⁶⁵ bevezetése kapcsán a duális szakképzés működésének kritikái foglalkoztatták az oktatáskutatókat.

---

⁶⁴ 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről: **15. § (3)** A gyakorlati képzés minden olyan szakképző iskolában vagy gyakorlati képzést végző jogi személy, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, illetőleg egyéni vállalkozó által fenntartott gyakorlóhelyen megszervezhető, illetőleg folytatható, ahol a gyakorlati követelményekre való felkészítés jogszabályban előírt feltételei biztosítottak.

⁶⁵ A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 2009. évi módosítása tette lehetővé, hogy a szakiskolák bevezethessék az előre hozott szakképzést. A hagyományos szakiskolai képzéssel szemben az előrehozott szakképzés nem foglalja magába a 9-10. évfolyamos alapozó képzést, így a tanulók már a kilencedik évfolyamtól szakmai képzésben és közismereti képzésben egyaránt részt vesznek, amely a 11.

A kutatók, szakértők véleményeit Farkas Péter a következőkkel foglalja össze: „Az előrehozott szakképzés és a duális képzés intézményét is támogatja.” Megjegyzi továbbá, hogy „azok az európai képzési rendszerek (Ausztria, Németország és Svájc) elfogadott megoldásai közé sorolhatók.” Mindezekben túlmenően jelzi azt is, hogy „nem minden feltétel adott a bevezetésükhöz.” Ezen feltételek közül a szerző a legfontosabbakat említi:

- „pályaorientációs rendszer a 7-8. osztályokban;
- diagnosztikus mérés a 8. osztályban a továbbtanulási jelentkezési lapok beadása előtt;
- szakmai alkalmassági, pályaalkalmassági vizsgálatok intézményi, szakmai feltételeinek rendezése;
- felzárkóztató programok azoknak, akik nem értettek a szakmatanulásra;
- gyakorlati oktatók továbbképzése és felkészítése;
- szakmai tantárgyak tankönyvei;
- finanszírozási feltételek, főleg a kiscsoportos képzés esetén.” (Farkas, 2010:362)

Farkas további problémaként látja, hogy a 3 éves képzésben rövidül a képzési idő, ugyanakkor a belépők jelentős része felzárkóztatásra szorul. Javasolja, hogy az alapfokú képzés 8 helyett 9 év legyen. (Farkas, 2010:363)

A kamarai oldal mindenféle ilyesmi meglátást lesöpört az asztalról, és egyértelműen, megalkuvás nélkül kitartott a 3 éves duális modell mellett - vélekedik Bihall Tamás egy 2011-ben megjelent tanulmányában. (Bihall, 2011:10)

Dávid János is osztja Bihall Tamás véleményét: „Sajnos a kormányzati retorika itt is előtérbe kerül, „kormányzatokkal, és ezen belül a közoktatási lobbival folytatott sokévi küzdelem” eredménye a duális szakképzés megvalósítása, nem pedig a szakmai fejlődés, tanulságok levonásának eredménye” (Dávid, 2011:35)

A 2000-es évek végén (a kamarán belül), már folytak a duális képzés szakképzés dokumentációjának kidolgozási munkálatai. Az időszakot jól jellemzi, hogy a szak- és

---

évfolyam végén szakmai vizsgával zárul. A képzések gyakorlati háttérét a kilencedik évfolyamon az iskola biztosítja, míg a tizedik és tizenegyedik évfolyamon köthető tanulószerveződés a külső szakmai gyakorlat lebonyolítására (már a tizenötödik életév betöltése után). Forrás: <http://www.mkik.hu/hu/kepzes-oktatas/cikkek/elorehozott-szakkepzes-46026> (Letöltés ideje: 2018. január 17)

felnőttképzési rendszer kutatóbázisáért felelős Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet mindössze annyit tudott mondani a folyamatról, hogy „véleményünk szerint a német szakképzési rendszer erősségeinek, gyengeségeinek és kihívásainak mélyebb elemzése segíthet végiggondolni, hogy Magyarország esetében milyen feltételek állnak rendelkezésre a duális képzés bevezetéséhez”. (Benke, 2011:81)

A szakképzés gyakorlatorientáltságának nehézségeivel, így a rendszer hibáival is a területi kamarák találkozhatnak, akik próbálják a tüzet oltani, érdemi központi támogatás nélkül. A duális képzés újbóli bevezetése nagy döntésnek számít, elméleti síkon nem is támadható, de a kivitelezés messze nem tökéletes, mert a cégek nem lettek bevonva, nincs kommunikálva a rendszer, illetve a fő motiváló tényező, a szakképzési hozzájárulás rendszere továbbra sincs az igényekhez kellőképpen igazítva. (Cséfalvay és Vámosi, 2013:61)

A 2010-es évet követő helyzetet a következőkkel jellemzi Vámosi. „A 2010-es kormányváltás után egy átfogó köznevelési, szakképzési reform indult el. Középpontba került egy olyan 3 éves szakképzési rendszer kialakítása, amely a közismeret helyett a szakmai ismeretekre helyez nagyobb hangsúlyt, kialakította a duális szakképzés hazai rendszerét, lényegesen átalakította a szakmai nomenklatúrát (Országos Képzési Jegyzék), a képzések tartalmát és vizsgáztatási rendszerét. Ezzel párhuzamosan a tankötelezettséget 16 évre mérsékelte. A szakképzés tartalmát, gyakorlati részét és ellenőrzését tekintve kiemelt szerepet biztosított a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarának (amely szervezet egyébként is motorja ennek a fejlesztési folyamatnak), a közoktatás intézményrendszerét és irányítását tekintve erőteljes centralizációt hajtott végre, a szakképzés jövőbeli irányainak meghatározását a korábbi regionális helyett megyei szinten létrehozott Fejlesztési és Képzési Bizottságok feladatává tette.” (Vámosi, 2015:6)

Vámosi szerint a 2010-es évek végének történései rávilágítanak arra, hogy a „szakképzést alkalmazkodóvá és magasabb színvonalúvá kell tenni”. (Vámosi, 2015:6)

Az előzőekben felsoroltakra megoldásként a 2012-ben a kamara szakmai koordinációjával az OKJ fejlesztése és a szakmai és vizsgakövetelmények (SZVK) átdolgozása is megtörtént.

A 2013-ban a duális képzés kritikája egyértelműen az lehet – összegez Vámosi, hogy a vállalatok megszólítása és bevonása továbbra is csak hiányosan valósult meg, és ez

főleg ott érezheti hatását, ahol nincsenek nagyobb multi cégek, így a szakképzés gyakorlati aspektusának gerincét a magyar kkv-szektorban kellene tudnia biztosítani. Továbbra sem épült ki a 7-8. osztályos komplex pályorientációs rendszer, ami viszont a szakmaválasztás hatékonyságát rontja. A szakképzés tankönyvellátása továbbra is megoldatlan feladat, mert az ellátás képtelen követni az OKJ változásait. (Vámosi, 2015:137)

5.6. A Kereskedelmi és Iparkamara szerepe a szakképzésben

Az 1985. évi XI. törvényerejű rendelet⁶⁶ hozta létre a Magyar Gazdasági Kamarát. A rendszerváltozás után a kamarai törvény alapján született meg a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, majd sorra következtek a hasonló profilú megyei köztestületek, amelyek az országos szervezet alárendeltjei voltak.⁶⁷ 1994 márciusában hirdették ki az új kamarai törvényt,⁶⁸ amelynek rendelkezése értelmében három kamarai szervezet állt fel mind megyei, mind országos szinten: a Kereskedelmi és Iparkamara, a Kézműves Kamara⁶⁹ és az Agrárkamara.

A Kereskedelmi és Iparkamara jogi háttérének módosítására⁷⁰ 1999-ben is sor került. A jelzett törvényi módosítás 2000. november 1-től lehetőséget teremtett arra, hogy azok a települések, amelyek a jogszabályi feltételeknek megfeleltek⁷¹, a megyei kamarától különválhattak és teljes önállósággal – a megyei kamarával teljesen azonos jog- és hatáskörrel – rendelkező területi gazdasági kamarát alapíthattak.

A 2000-es évek elejétől a kereskedelmi és iparkamarák egyik legfontosabb – a szakképzést befolyásoló közjogi – feladata a munkahelyek és az ott gyakorlatozó tanulók közötti szerződés, vagyis a tanulószerveződés intézményrendszerének kiépítése lett. A 11. ábrán a kamarák által nyilvántartásba vett tanulószerveződések számának növekvő tendenciáját mutatom be.

---

⁶⁶ 1985. évi 11. tvr.

⁶⁷ Kamaravilág Magyarországon MTI, 2011.

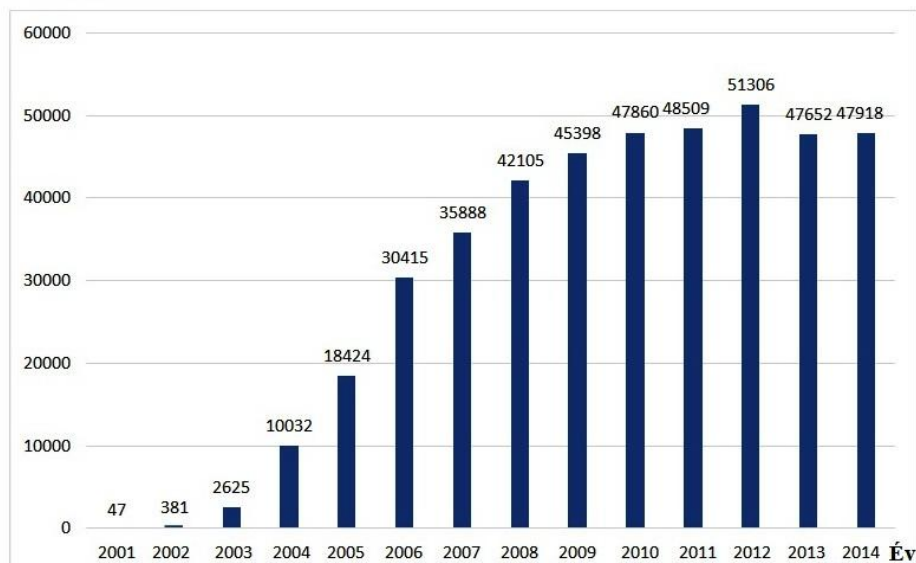
⁶⁸ A gazdasági kamarákról szóló 1994. évi XVI. törvény (hatályos 1994. április 6. óta)

⁶⁹ Az 1999. évi CXXI. törvény 33 §-a értelmében a Kézműves Kamara 2000. március 31-én beolvadt a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarába.

⁷⁰ 1999. évi CXXI. törvény a gazdasági kamarákról.

⁷¹ 2000. november 1-től a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara mellett 19 megyei kamara működött. A következő városokban jöttek létre önálló kamarák: Dunaújváros, Nagykanizsa, Sopron.

Tanulószerződés, db

11. ábra: Tanulószerződések száma Magyarországon (2001-2014)

Forrás: ISZIIR, adott év, januári állapot⁷²

Az iparkamaráknak már a 2000-es évek elején is volt egy másik fontos feladata is, mégpedig a pályorientáció segítése. A szakképzés alacsony társadalmi presztízse, a szűk átjárási lehetőség az általános képzés és a felsőoktatás felé, valamint a „népszerűtlen” szakmákban fennálló munkaerőhiány további kihívásokat állított az oktatás-képzés szereplői elé. A helyzet megoldására irányuló hazai kezdeményezések (iskola- és pályaválasztási tanácsadás erősítése, START program, stb.) vezettek a problémák orvoslásáig. (Benkő-Bethleni-Cseke-Tóth, 2013:71)

A gazdasági társaságok a '90-es évek elejétől már egyre inkább a jól képzett, nyelveket beszélő, alkalmazkodni képes munkaerőt igényeltek a képzőktől, akik viszont még a 2000-es évek elején is változatlan struktúrában gondolkodtak. Az iparkamara még a 2000-es évek elején is azon az állásponton volt, hogy a szakmai képzések tartalma még továbbra sem igazodik a gazdaság igényeihez, ezért korszerűsítésre van szükség. Ennek hatására készült el 2001-ben a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Nemzeti Szakképzés-Fejlesztési Kezdeményezés 2001–2004 című tanulmánya. A kamara ebben határozta meg azokat a feladatokat, amelyek megvalósulásától a szakképzés tartalmi és szerkezeti javulása várható. Ebben a dokumentumban fogalmazódott meg még a szintvizsgák bevezetésének szükségessége, ami a tanulók időarányos felkészültségének értékelésével jelzést ad a szakképzés szereplőinek további feladatok teljesítésére. A

⁷² Az adatokat az 3. számú melléklet tartalmazza.

kamarai munka következő fázisában tapasztalatokra alapozva született meg a 2005-2013 közötti időszakra szóló középtávú szakképzési stratégia is. (Vámosi, 2015:125)

A szakképzés gyakorlatorientálttá tételével kapcsolatban a kamara úgy vélekedett még a 2000-es évek közepén is, hogy a szakképzési rendszer hatékonyabbá tételének a fő momentumának azt tekinti, hogy a gyakorlati óraszámokat növelni kell. Fontos tényezőnek tekintette azt is, hogy a tanuló minél korábban találkozzon a munka világával, mert az azzal való szembesülés jelentősen hat személyiségének alakulására. A köznevelési rendszer átalakítása kapcsán a tankötelezettség 16 éves korra való leszállítása is fontos érdeke volt a kamarának, a szakmunkásképzési modell újragondolásának szükségessége miatt is. A kamara továbbá úgy vélekedett, hogy a magasabb gyakorlati óraszámmal csökkenthető lenne a tanulói lemorzsolódás is. (Cséfalvay, 2013).

A 2000-es évek közepétől a kamara még jobban a központba kívánta állítani a szakmunka presztízsének emelését. A kitűzött cél megvalósításának céljából egyre nagyobb szabású szakmai versenyeket szerveztek, és még szorosabban együttműködtek a szakképzési intézményekkel, oktató cégekkel, gyakorlati képzést ellátó vállalkozásokkal. A gazdaság erősítésének fontos pillérei a gazdasági társaságok, amelyek egyik (ha nem a legfontosabb) erőforrása a foglalkoztatható, értékteremtésre alkalmas, szakképzett munkaerő.

Az általam vizsgált időszakban az Iparkamara különböző mértékben vett részt a szakképzési rendszer irányításában. A kutatási időszakom végére a Kereskedelmi és Iparkamara szerepe és jelentősége is felerősödött a szakképzés tekintetében, és ennél fogva mintegy összekötő kapocsként működik a szakképzés a munkaerőpiac szereplői között.

2013-ra a kamarai rendszert a következőmódon értékelték: pozitívumok tekintetében általánosságban elmondható volt, hogy a kamara jól felépített és működőképes, a gazdasági társaságok felemelkedését segítő szervezetté tudott válni. A pozitívumok mellett jelentős *kritikák* is megfogalmazódtak. Így például aggályos, hogy a kamarai rendszert egy nagyon szűk kör irányítja, amely közel áll a miniszterelnök személyéhez és a szakképzésért felelős minisztériumhoz, valamint a döntéseket sem hatásvizsgálatok, sem belső egyeztetések nem előzik meg. (Vámosi, 2015:127)

5.7. A pályaválasztási döntések segítése

A rendszerváltást megelőző években a pályaválasztás, azt követően pedig a pályaaorientáció fogalom terjedt el.

A pályaválasztás nehézségeiről és a karrier-tanácsadás fontosságáról Györgyi Zoltán kiemeli, hogy a döntéseket minden esetben az egyén hozza meg (saját maga, vagy ha fiatalabb, a szülei), azonban azok sok vonatkozásban függnnek a társadalomtól. A társadalom által felkínált intézmények között kell mozognia az egyénnek, mégpedig úgy, hogy maga előtt lássa döntésének távolabbi következményeit, ezen belül a későbbi lehetséges döntési helyzeteket is. A döntési helyzetben lévő egyénnek mindehhez megfelelő információhoz kell jutnia. Nemcsak a konkrét választási lehetőségekről, hanem annak következményeiről is. Az egyén döntése nem lehet közömbös az őt körülvevő társadalom számára sem. A társadalomnak éppen ezért nemcsak választékkal kell őt segítenie, hanem az ezzel kapcsolatos információt is el kell hozzá juttatnia. (Györgyi, 2000:37)

A '60-as években még a pályaválasztási tanácsadás⁷³ célja az volt, hogy az embereket abba az irányba tereljék, ahol az állami munkahelyeknek szükség volt rájuk. A Pályaválasztási Tanácsadó⁷⁴ 1971-ben jött létre és 1978-ban már az általános iskolai nevelés-oktatás terve is tartalmazott pályaválasztással kapcsolatos teendőket. A Művelődési Minisztériumnak 1980-tól feladata lett a pályaválasztási tanácsadás országos szintű irányítása, és 1987-ben megszűnt a szakfelügyelet intézményrendszere, így a rendszerváltás időszaka alatt sem volt pályaválasztással foglalkozó szervezet. Az első Nemzeti Alaptanterv (NAT) 1995-ben jelent meg, amelyben a tíz műveltségi terület között helyet kapott a pályaaorientáció tárgya is, ami három követelménymodulból épült fel: az eredményes pályaválasztás pszichés összetevői, pályaismeret, tájékozódás a munkaerőpiacon.

---

⁷³ A pályaválasztási tanácsadást az alábbi kormányrendeletek írták elő:

1024/1959.évi/VII. 19. számú Kormányrendelet rendelkezett a pályaválasztási tanácsadás megszervezéséről;

1077/1961.évi/XII.30. számú Kormányrendelet rendelkezett a pályaválasztási tanácsadó és munkalélektani csoport létrehozásáról.

⁷⁴ A 1029/1971. évi/VII.3. számú Kormányrendelet alapján a pályaválasztási tanácsadással és annak országos irányításával kapcsolatos teendőkkel a Munkaügyi Minisztériumot bízták meg.

Pályaválasztási, pályaaorientációs és pályakorrekciós munkával a '90-es évek elejétől a 2000-es évek közepéig több szervezet is foglalkozott. A legfontosabbak a megyék pedagógiai szakmai szolgáltatói, valamint az egykori regionális, most megyei munkaügyi hivatalok voltak. A pályaválasztási munka színterei legtöbbször az osztályfőnöki órák, a szülői értekezletek, nyílt napok, a pályaválasztási kiállítások, a személyes pályaaorientációs- pályakorrekciós tanácsadások, üzemlátogatások, és tanulmányi kirándulások voltak.

A pályaválasztási döntéssel, a középiskola kiválasztásával kapcsolatban az alábbi tényezőket emelem ki:

- a, a pályaválasztási tanácsadás mindinkább kiterjed a teljes életpálya tervezésére. Az életpályára nevelés némi ellentmondással áll a többszörös pályamódosítás szükségességének sokat emlegetett és várhatóan súlyosbodó tényével. Ez a rugalmasság,⁷⁵ a megújulni tudás fontosságát húzza alá,
  - b, a megfelelő pályaválasztást nagymértékben segíti a munkára orientált oktatás,
  - c, gondot kell fordítani a helyi igények és személyi képességek, vonzódások összeegyeztetésére,
  - d, meg kell könnyíteni az iskola világából a munka világába való átmenetet.
- (Mihály: 2001)

A középfokú pályaválasztást lényegében három tényező határozza meg: az iskolakínálat, amely behatárolja, hogy az adott évfáratból milyen iskolatípusban hány gyerek tanulhat tovább; a pályaválasztási döntés, vagyis az adott iskola és szakma kiválasztása, amely kifejezi a szülők és a gyerekek aspirációit; a felvételi szelekció, amely eldönti, hogy melyik iskolába és milyen szakmára kiket vesznek fel.

A három tényező természetesen nem független egymástól, hiszen az iskolakínálat befolyásolja a továbbtanulási döntéseket, de az aspirációk is alakíthatják az iskolakínálatot, a szelekció mértéke pedig attól függ, hogy az iskolakínálat, illetve a

---

⁷⁵ Az életpályán történő végighaladással és annak szükséges rugalmasságával kapcsolatban Ferge Zsuzsa is írt egy korábbi tanulmányában: „A rugalmasság követelménye azt jelenti, hogy az egyszeri (előszöri) választás ne kösse le az egyént egész életére, hanem módja legyen változtatni, újakezdeni, átállni. (Ferge Zsuzsa: Az iskolarendszer és az iskolai tudás társadalmi meghatározottsága, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976)

rendelkezésre álló továbbtanulási helyek mennyire vannak szinkronban a gyerekek és a szülők aspirációival (a kereslettel).

Liskó Iona szerint a pályaválasztási döntést az iskolakínálaton kívül általában a következő tényezők befolyásolják:

- a gyerek érdeklődése, amely 14 éves korban, a középfokú pályaválasztás időpontjában még gyakran bizonytalan és kialakulatlan;
- a gyerek képességei és felkészültsége, amelyeket az általános iskolában elért tanulmányi eredmények fejeznek ki;
- a szülők aspirációi, amelyek nemcsak azt fejezik ki, hogy mit szeretnének a gyerekükből, hanem azt is, hogy mekkora erőfeszítésre hajlandók az elképzelések megvalósítása érdekében. (Liskó, 1998:22)

A pályaválasztás fogalmánál tágabb fogalom a pályorientáció, ami magába foglalja mind a választás folyamatát, a pályakorrekciót, az életpálya építését, tervezését és magát a karriert is.

A pályorientáció folyamatnak tekinthető, amelyet meghatározó tényezők közül az alábbiakat emelem ki:

- a, a pályorientációnak minden tanulóra ki kell terjednie, de különösen a két szélső pólusra: a gyenge előmenetelűekre és a tehetségesekre;
- b, az önismeret fontos szerepet játszik a pályorientáció folyamatában, ugyanis a választás megkönnyíthető, ha a választás előtt álló megfelelő képet tud alkotni a pályára való alkalmasságáról;
- c, fontos feltétele a helyes döntésnek a pályaismeret, tehát a pályaválasztás előtt állók megfelelő ismeretekkel kell, hogy rendelkezzenek a különféle pályákról és pálya utakról. Ennél a pontnál befolyásoló tényezőként említhető meg a szakma gazdasági jellemzője, illetve az egészségügyi követelménye;
- d, a hatékony pályorientáció segít a szociális kirekesztettség elkerülésében. A pályorientációnak számolni kell az egész európai munkaerőpiac szükségleteivel. (Szűcs, 2010: 339)

A 2000-es évek elejétől egyre inkább lehetett találkozni olyan fiatalokkal a szakképző intézményekben, akik feltehetően az általános iskolában szerzett gyenge tanulmányi eredményeik és az alacsony iskolai motiváltságuk kapcsán nem megfelelő körültekintéssel választottak szakmát, és így nagy arányban szorultak „kényszerpályára”. A helyes pályaorientáció különösen azoknál lett volna fontos, akik a rossz szociális helyzetükből és a hiányos szocializációjukból kifolyólag (megfelelő családi minták hiányában) eleve hátránnyal indultak volna a munkaerőpiacon. A szakképző intézményekbe jelentkezők nagy része nem volt tisztában a saját képességeivel sem, így a szakmák által kínált lehetőségekkel sem, ezáltal téves karrierkép alakulhatott ki náluk. A felsorolt tényezők egyenes következménye lehetett, hogy a szakiskolákban tanulók zöme a megkezdett tanulmányaik közben határozott úgy, hogy iskolát szeretnének váltani (jelentős arányú lemorzsolódást okozva ezzel a döntésükkel), vagy a képzésük befejezésekor ébredtek rá arra, hogy számunkra nem megfelelő szakmát választottak. E tekintetben a fő problémát az okozta, hogy a választott szakma a legtöbb esetben nem felelt meg a tanulók igényeinek és képességeinek, munkaerőpiaci értéke alacsony volt vagy az adott szakma szakembereiből túlkínálat volt. A munka világához történő kapcsolódás első negatív tapasztalatai a tanulók későbbi munkaerő-piaci integrációját nagymértékben megnehezítette. Azok a tanulók, akik folyamatosan iskolai kudarcot éltek meg az általános iskolában, a pályaorientáció alkalmával újra motiválttá válhattak. Hivatástudatuk, elkötelezettségük valamely szakma iránt megerősödhetett, és ezzel a pozitív attitűddel kezdhették meg a későbbi szakmájuk elsajátítását. (Szűcs, 2010:340-341)

A 2000-es évek közepétől egyre nagyobb erőfeszítéseket tettek a *kamarák* is ezen a területen. A szakképzésben ellátott szerepükből adódóan igyekeztek követni a gazdaság jelzéseit a hiányzó munkaerőről, s ezeknek a szakmáknak a népszerűsítésére kapcsolódtak be az iskolák és a munkaügyi központok rendezvényeibe. Fontos itt megemlíteni a kamarai szervezésben történő céglátogatásokat, népszerűsítő előadásokat, szakmai fórumokat és rövidfilmeket is. A régen jól bevált üzemplátogatások újraélesztésével tanulók a termelés körülményeinek részleges megismerésével mélyíthetik el ismereteiket a munka világról, az általuk kiszemelt munkakörrel, foglalkozásról.

A nyílt napok elsősorban, a rendező iskola érdekeit szolgálta. A tudatos pályaválasztásra készülő tanuló, illetve annak szülei számára sok hasznos információt adhattak a rendezvények. A munka világát segítettek megismertetni a pályaválasztás előtt állókkal a Munkaügyi Hivatal kirendeltségein is, és ennek érdekében az ott dolgozók bekapcsolódtak is a pályaválasztási tanácsadásba. A pályaválasztás előtt álló érdeklődők a tanácsadóval folytatott egyéni beszélgetés során segítséget kaphattak a későbbi munkavállalás részleteivel kapcsolatban.

A 2010-től az oktatáspolitikai különféle ösztönzőket vezetett be a szakmaválasztás megkönnyítése érdekében. Ezek fő célja az volt, hogy elősegítse a szakmai képzések elterjedését, különösen a fizikai szakmákra képző szakiskolai programokban.

5.8. A szakiskolai képzésben tanulók társadalmi összetétele

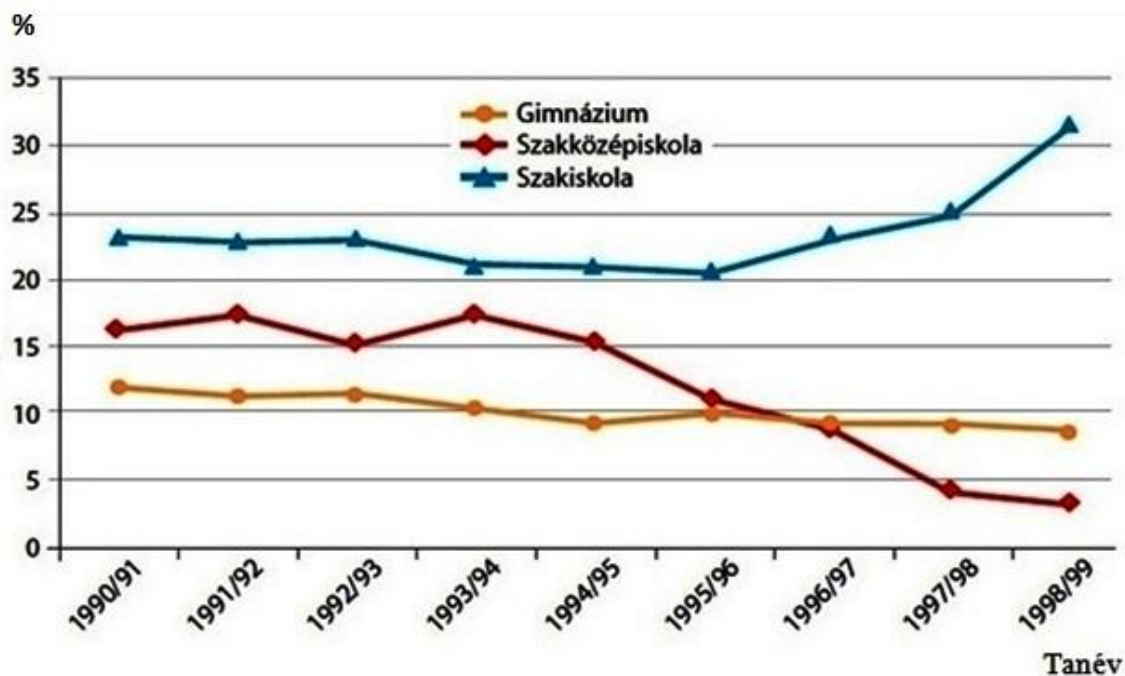
A tanulási út középfokon általában kétféleképpen érhet véget: a tanuló vagy lemorzsolódik⁷⁶, vagy pedig bizonyítványt szerez. A lemorzsolódás fogalma évtizedeken keresztül központi szerepet töltött be az oktatásszociológiai szakirodalomban. A fogalmi magyarázatról az alábbi olvasható a CEDEFOP szakmai tanulmányban: „A lemorzsolódás, mint fogalom nem tekinthető egzakt terminusnak, hiszen jelentése kontextustól és egyedi használatától függően változik. Jelenthet egy – iskolarendszerű vagy egyéb – képzési programról való kimaradást, évismétlésre bukást, egy alacsonyabb értékű/presztízsű, vagy egy azonos értékű, de évvesztéssel elvégzett programra való váltást, egy adott intézményből való kimaradást, vagy az iskolarendszertől való, középfokú végzettség nélküli kimaradást.” (CEDEFOP, 2013:4)

A '90-es évek elejétől megfigyelhető az a tendencia, hogy Magyarországon a szakiskolák és a szakmunkásképzők egyre inkább a (társadalmi, szociális, etnikai okokból leszakadó) peremcsoportok képzésének intézményei lettek. (Polónyi, 2004a:63)

---

⁷⁶ Az oktatás egyes szintjeiről való kikerülés „kevésbé sikeres” módja az oktatásból, képzésből való kilépés befejezetlenül, vagy alacsony szintű iskolai és szakmai végzettséggel (ún. korai iskolaelhagyók). Bár egyöntetűen kiemelt cél a leszakadók számának csökkentése, e tekintetben meglehetősen nagyok a különbségek az Európai Unión belül: az arányok 5 és 35% között szóródnak. Forrás: KSH Statisztikai tükör, 2011/21, V. évfolyam, 21. szám.

A szakiskolai képzésben tanulók társadalmi összetétele, vagyis hogy a – peremcsoportokban élők – gyengébb tanulási eredményük következtében az általános iskola befejezése után idekerültek, már jelentős mértékben előrevetíti a jelentős lemorzsolódást⁷⁷. (12. ábra)

12. ábra: A lemorzsolódók százalékaránya iskolatípusonként (1990/1991-1998/1999)

Forrás: OM Oktatás statisztikai tájékoztatók, 1990/1991-1999/2000.

A tanulók lemorzsolódásával, és az azt befolyásoló tényezőkkel Fehérvári Anikó is foglalkozott, egy 2012-ben megjelent tanulmányában: „Az alapfokú képzésből hozott tanulmányi kudarcok a befolyásoló tényezők (pl. szakképzetlen szülők gyerekei, gyenge tanulmányi képességek) miatt középfokon is folytatódnak.” Fehérvári Anikó úgy fogalmaz továbbá, hogy „a tanulmányi kudarcok és a rossz pályaválasztás szinte egyenes következménye, hogy a tanuló nem ott folytatja a középiskolai tanulmányait, ahol elkezdte.” (Fehérvári, 2012:10)

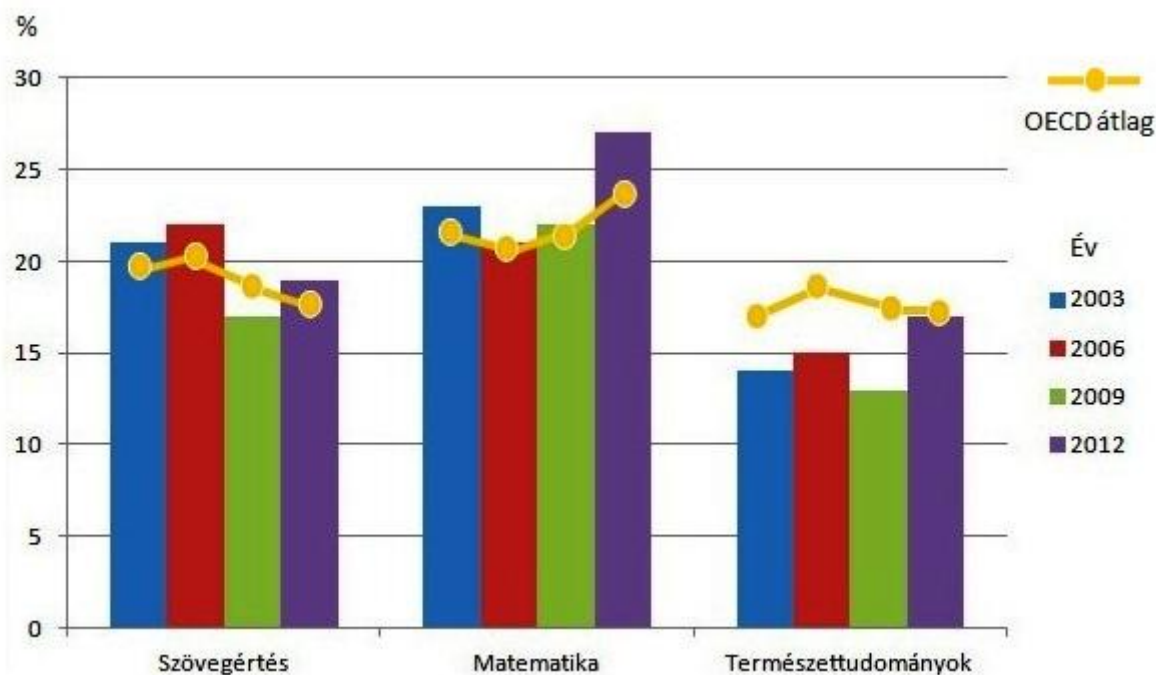
⁷⁷ A lemorzsolódás kifejezést a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 4. § 37. pontja az alábbiakban fogalmazza meg: Lemorzsolódással veszélyeztetett tanuló - az a tanuló, akinek az adott tanévben a tanulmányi átlageredménye közepes teljesítmény alatti vagy a megelőző tanévi átlageredményéhez képest legalább 1,1 mértékű romlást mutat, és esetében komplex, rendszerszintű pedagógiai intézkedések alkalmazása válik szükségessé.

A rendszerváltást követő években megnőtt a tanulók részvétele a középfokú oktatásban. Hozzájárult az iskoláztatási adatok javulásához az is, hogy a fokozatosan növekvő munkanélküliség a hátrányos helyzetű szülők számára is egyértelművé tette, hogy megfelelő iskolai végzettség nélkül 18 éves kor alatt gyerekeik esélytelenek arra, hogy munkát találjanak, és a gyerekek után járó szociális támogatások (családi pótlék, stb.) is abban tették érdekeltté a szülőket, hogy gyerekeik iskolában maradását szorgalmazzák. Mindezek következtében a '90-es években nemcsak a középfokú iskolákba beiratkozó tanulók aránya növekedett, hanem az iskolákból végbizonyítvány megszerzése előtt kimaradó tanulók aránya is fokozatosan csökkent. A kimaradók arányának csökkenése azonban nem volt egyforma mértékű a különböző középfokú iskolákban. A legmagasabb kimaradási arányok a szakiskolákra voltak jellemzők, vagyis megfigyelhető volt az a tendencia, hogy minél alacsonyabb presztízsű a középfokú iskola, annál több tanuló hagyja abba tanulmányait az iskola befejezése előtt, és marad ki a munkaerőpiaci boldogulást elősegítő végbizonyítvány nélkül az iskolából. (Liskó, 2003:5)

Az iskola, az oktatás bizonyos értelemben vett outputját tükrözik a tanulói teljesítmények. Azért említem meg a tanulói teljesítményt e fejezetben, mert a lemorzsolódás legfőbb oka nagymértékben visszavezethető arra, hogy a diákok a felméréseken alacsony szintű teljesítményt érnek el. Az OECD által 1997-ben indított PISA⁷⁸-vizsgálatsorozat azt kutatja, hogyan állnak a vizsgálatban résztvevő országok e tekintetben, és mekkorák a köztük lévő különbségek. A vizsgálat a matematika, a természettudomány és az olvasás-szövegértés területén végzett összehasonlításokat 1-6-ig skálázott képességszinteken a 15 éves tanulók körében. A PISA felmérés fontos indikátornak tekinti egy ország oktatásának eredményességét szempontjából azt, hogy a 15 éves diákok hány százaléka nem éri el a 2. képességszintet, azaz azt a tudást, amely a munkaerőpiacra kerülés szempontjából kívánatos lenne. A PISA felmérés 1. képességszintre vonatkozó adatait a 13. ábrán szemléltetem.

---

⁷⁸ Programme for International Student Assessment (PISA)

13. ábra: A mért legalacsonyabb képességszinten (1), illetve az ez alatt teljesítő tanulók aránya Magyarországon. (2003, 2006, 2009, 2012 években)

Forrás: KSH Statisztikai tükör, 2014/39. Oktatási adatok 2013/2014 (PISA felmérések alapján)

A 13. ábra mutatói szerint a 2009-es évben az OECD-országok 15 éves diákjainak (ők a potenciális pályaválasztó korosztályhoz tartoznak) 18,8%-a csak alacsony szintű teljesítményt ért el a szövegértés részben. E fiatalok gyakorlatilag funkcionális analfabéták, akik számára alapvető gondot okoz a mindennapi életben előforduló szövegek megértése, értelmezése. Magyarországon a tanulók a 17,6 %-a tartozik e kockázati csoportba. A felmérés szerint a természettudományos készségek tekintetében tanulóink 14,2 %-a csak rendkívül hiányos ismeretekkel rendelkezett, illetve korlátozottan tudta azokat alkalmazni, matematikából pedig 22,3 %-uk csak könnyen érthető kérdésekre tudott válaszolni.

Mivel a 13. ábra jól szemlélteti a szakképzésbe lépők eredményeit, ezért a dolgozatom írásának időpontjában megjelent – 2015-ben végzett PISA felmérés – eredményekre különös tekintettel figyeltem. A 2015-ben végzett PISA felmérésben még az előzőekben bemutatott eredményeknél is gyengébben teljesítettek a magyarországi tanulók. A 2015-ös év felmérései eredményeinek kapcsán az OECD tagországok közötti rangsorban még

lejjebb csúszott Magyarország, amely állításomat az 1. táblázatban lévő adatokra alapozom.

1. táblázat: Magyarországnak az OECD tagországok rangsorában elfoglalt helye (2015)

Megnevezés	2015 OECD-tagországok rangsorában elfoglalt helyezés (35 ország)
Szövegértés	27-29 (477 pont)
Matematika	28-30 (470 pont)
Természettudomány	27-29 (477 pont)

Forrás: PISA 2015 Összefoglaló jelentés, Oktatási Hivatal, Budapest, 2016

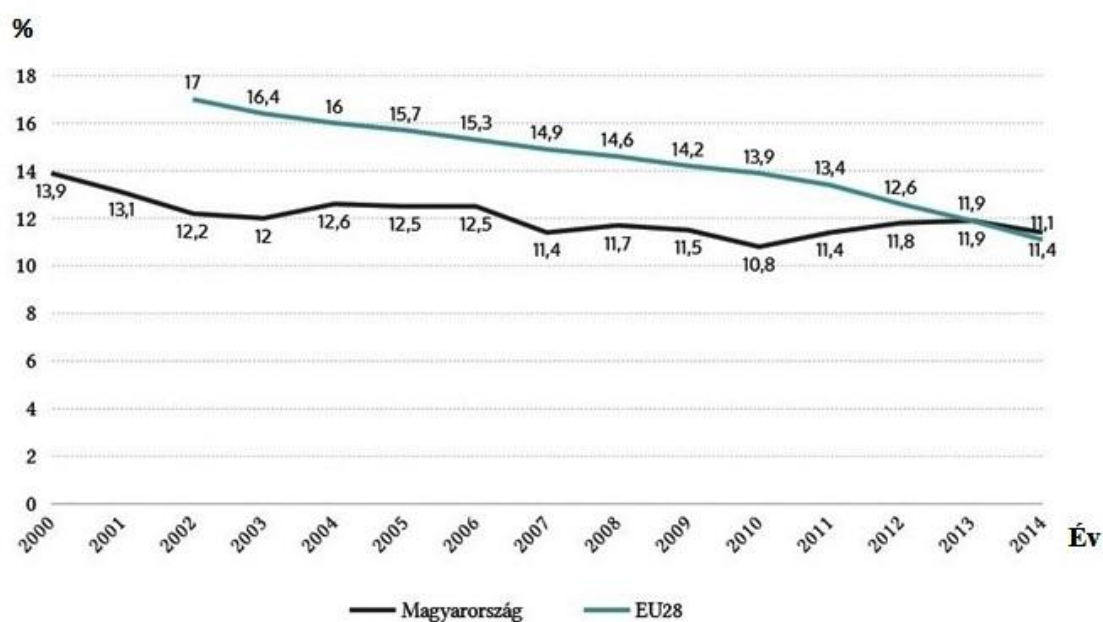
Az 1. táblázat adatsoraiból látható, hogy az iskolákból bizonyítvány nélkül kimaradók teljesen esélytelenek lettek a piacgazdaságban a munkapiaci boldogulásra. A rendszerváltást követő első évtized közepéig a szakiskolákból lemorzsolódók aránya nagyjából 20-22 százalék körül mozgott, és 1999-ben, amikor már megközelítette a belépő tanulók egyharmadát, az oktatási minisztérium beszüntette az erre vonatkozó statisztikai adatközlést. (Liskó, 2008:101)

A korai iskolaelhagyás (ESL)⁷⁹ fogalma viszonylag új keletű. Két-három évtizeddel ezelőtt még nem találkoztunk vele, a lemorzsolódás volt az az uralkodó fogalom, amelyet az iskolai kudarcokkal, az alacsony iskolai végzettséggel kapcsolatban tárgyalt a neveléstudományi szakirodalom. A lemorzsolódás fogalma továbbra is fontos, de háttérbe szorult, mert jelentése kontextusfüggő, nem egyértelmű, így mérése is nehézkes. A lemorzsolódási mutatók nemzetközi viszonylatban egymással nem vagy csak korlátozottan összevethetők, inkább csak trendek és nagyságrendek jelzésére alkalmasak. A korai iskolaelhagyás terminus uniós közvetítéssel került be a magyar

⁷⁹ Az ESL a korai iskolaelhagyás angol megfelelőjének – Early School Leaving – kezdőbetűiből alkotott rövidítés. A ”korai iskolaelhagyók” (Early School Leavers) kategóriája azokra a 18–24 éves személyekre utal, akikre a következő két feltétel teljesül: a legmagasabb iskolai végzettségük ISCED 0, 1, 2 vagy rövid 3c program, és az Európai Közösség Munkaerő Felvételében (Labour Force Survey) úgy nyilatkoztak, hogy a megelőző négy hétben nem vettek részt semmilyen oktatásban és képzésben (számláló). A nevező a lakosság adott korosztályának teljessége, kivéve ahol a legmagasabb iskolai végzettségre és a képzésben való részvételre nem volt válasz.

Forrás: https://ofi.hu/sites/default/files/attachments/283_fehervari_szakkepzes_es_lemorzsolodas_0.pdf (Letöltés ideje: 2017. 02.12)

szakmai köztudatba a kétezres évek elején, átvéve egyúttal az uniós definíciót. Az Európai Unió a társadalmi integráció elősegítése érdekében csökkenteni kívánja a korai iskolaelhagyók arányát, ennek érdekében egy célértéket határozott meg. Ezt a célértéket (10%) 2010-re sem az EU-s országok, sem Magyarország nem érte el. Az EU 2020 stratégiában⁸⁰ kitűzött célérték, hogy 2020-ig Magyarország ismét elérje a 10%-os arányt. A 14. ábra tendenciái azt mutatják, hogy 2000 óta Magyarországon és az EU országokban⁸¹ is csökken a korai iskolaelhagyók aránya a 18-24 éves korosztályban, ugyanakkor az EU átlaga folyamatos, meredek csökkenést mutat, míg a magyar adatok inkább hullámzóak, de stagnálást jeleznek.

14. ábra: A korai iskolaelhagyók aránya a 18-24 éves korosztályban Magyarországon és az Európai Unióban (2000-2014)
 Forrás: Eurostat, 2015.⁸²

⁸⁰ Az „Európa 2020” az Európai Unió 10 évre szóló foglalkoztatási és növekedési stratégiája. A stratégiát az Európai Unió 2010-ben indította útnak abból a célból, hogy megteremtse az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés feltételeit.

Forrás: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_hu.htm (Letöltés ideje: 2017. 04. 08)

⁸¹ Az Uniós átlag mögött igen eltérő országos adatok vannak, mivel összességében 2000 óta csupán öt olyan ország van (Bulgária, Hollandia, Málta, Olaszország, Portugália), ahol folyamatosan és szisztematikusan csökkent a korai iskolaelhagyók aránya. Forrás: Fehérvári Anikó: Lemorzsolódás és a korai iskolaelhagyás trendjei.

Forrás: http://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2015/nevelestudomany_2015_3_31-47.pdf (Letöltés ideje: 2016. 11. 03.)

⁸² <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdsc410&plugin=1> (Letöltés ideje: 2016. 11. 03)

5.9. Az erőforrások centralizálása – a TISZK

A decentralizált szakképzési rendszerben a helyi önkormányzatok széttördeltevé tették a hazai szakképzési rendszer irányítását, így a 2000-es évek elejére már nyilvánvalóvá vált, hogy az intézményi elaprózottság az eredményesség és a hatékonyság rovására ment. Az erőforrásokat összpontosítani (koncentrálni) kellett a minőségi szakemberképzés érdekében. Emiatt újabb út keresése vált aktuálissá – jellemzi a Térségi Integrált Szakképző Központok (TISZK-ek) megalakulásának körülményeit Mártonfi György: „Egy átfogó terv volt készülöben, amely a TISZK-ek létrehozását helyezte kilátásba. 2003 első felében még „Technológiai Központok” néven említették szakmai berkekben az új intézményrendszert. A TISZK-ek létrehozásának alapjai és keretrendszere 2004-re váltak aktualizálhatóvá, megalapításukkal ekkor kezdődött meg a centralizáció olyan módon, hogy a korábbi fenntartói jogok csak kis mértékben csorbultak. A fejlesztési folyamatok fő célja a kompetencia elvű, gyakorlatorientált szakképzési rendszer megteremtése volt, amely alkalmazkodni képes a foglalkoztatási igényekhez, a vállalkozói szektorral való együttműködés megteremtése, kooperáció a gazdasági kamarákkal a tanulószerezés rendszerének tekintetében, a gazdálkodó szervezetek keretei között történő gyakorlati oktatás rendszerének további kibővítése.” (Mártonfi, 2010:548)

A TISZK-ek létrehozása két lépcsőben valósult meg. Az első körben erre a célra, 2008 végéig a kormányzat 16-17 milliárd forintot fordított, amelynek eredményeképpen a 2004 és 2008 közötti időszakban 16 TISZK jött létre. A fő cél az volt, hogy a gazdasághoz igazodó gyakorlati képzés erősödjön, kimagasló technológiai bázissal felszerelt oktatóhelyek szerveződjenek, a képzés szerkezetének összehangolása mellett. Az új intézmények nagy részét azonban az ország jobb ipari és gazdasági paraméterekkel rendelkező térségeiben hozták létre, pedig éppen az elmaradottabb területeket kellett volna felzárkóztatni. (Mártonfi, 2007:11)

A második lépcsőben, 2007-től már nem volt az előzőhöz hasonló volumenű támogatás. Problémát okozott még a nem állami, nem önkormányzati szakképző intézmények részvétele is a TISZK-ekben, sőt egyáltalán a részvételi lehetőségük, a szakképzési tevékenységük folytatására. Az előzőek kapcsán sor került az első 16 TISZK átszervezésére is. A 2008-as év végére már nagyjából kialakultak a TISZK-ek, és a szakképző iskolák betagozódtak valamelyik szervezetbe. A 2009–2010-es években a

TISZK-ek számára kiírt TÁMOP-, és TIOP pályázatok lebonyolítására és megvalósítására került sor. A TISZK-ek méretük, beiskolázási körzetük, és képzési profiljuk szempontjából is különböztek egymástól. Működtetésük jelentősen eltért az uniós országok szakképzési rendszereitől. Az említett országokban többnyire a vállalatok, a kamarák és egyéb társadalmi, vagy magánszervezetek a fenntartók és irányítók, ellentétben a magyarországi modellel, ahol az önkormányzat a fenntartó. A törvényalkotók a TISZK-ek működésével kapcsolatos pozitív irányú áttörést a minőségi szakképzéstől és az eszközberuházásokból, ill. a képzési átszerveződésből fakadó hatékonyságnövekedéstől várták.⁸³

Vámosi tanulmányában összefoglaló adatokat is közöl a TISZK-ek működéséről: „2009-ben már 78 TISZK volt az országban, ami 661 intézmény szoros együttműködését jelentette. Vagyis a középfokú szakképzési rendszer intézményeinek 66 %-a már valamelyik TISZK része volt, és ez 320 ezer tanulót jelentett, a teljes tanulói létszám 87 %-át. (...) 2010-re a TISZK-ek mindösszesen 13 %-a tudta felmutatni az 1500 és a 2000 közötti tanulói létszámot. 2010-ben a TISZK-ek 11 %-a már 8000 feletti, harmada 3000 körüli, negyede pedig 4000-8000 közötti létszámmal rendelkezett.” (Vámosi, 2015:153)

A 2010. évi országgyűlési választások után hatalomra kerülő új kormány teljes fordulatot hajtott végre az azt megelőző 25 év alatt kialakult közoktatási feladat-és felelősség-megosztás rendszerében, amely átszervezés 2011-ben kezdődött és a közigazgatás teljes átszervezésével járt. 2011-ben még a TISZK-ek feladatellátásának hatékonyabbá tételét tűzte ki célul a Nemzetgazdasági Minisztérium, viszont a 2012. január 1-én hatályba lépett új szakképzési törvény már a szakképző iskolák állami fenntartásba vételéről szólt.

Kereskedelmi és Iparkamara, Szakképzés-fejlesztési koncepció, 2013, pp.31

5.10. A decentralizáció időszaka - 2013-tól napjainkig

Kutatásom időintervalluma 1993-tól 2013-ig tart, amely időszakot érintő változásokat az előzőekben tematikusan bemutattam. A 2013-as évtől a disszertációm írásának időpontjáig viszont még történtek jelentős átalakulások a szakképzés rendszer szintű irányításában. Az említett változásokat időrendi sorrendben ismertetem az alábbiakban.

2012. január 1-ével lépett hatályba a 258/2011. (XII.7.) kormányrendelet,⁸⁴ amelynek értelmében 2012. január 1-től a korábban megyei önkormányzati fenntartású iskolákat is államosították, amely intézmények a megyei intézményfenntartó központok irányítása alá kerültek. 2013 januárjától a megyei intézményfenntartó központok (MIK) és a települési fenntartású szakképzők is – a szakképző iskolák döntő többsége – az akkor megalakult Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) kerültek.

Az állam a KLIK létrehozásával⁸⁵ 2013-tól átvette (centralizálta) az egykori önkormányzati fenntartású iskolák (decentralizált) irányítását. Az újonnan létrehozott szervezet állami központból és tankerületi, illetve megyeközponti tankerületekből tevődött össze. A megyeközponti tankerületek fennhatósága alá kerültek a szakképző intézmények, a szak- és szakmai szolgáltató, gyógypedagógiai intézmények. A fenntartói feladatokhoz kapcsolódó hatásköröket a KLIK elnöke gyakorolta.

A köznevelési törvény⁸⁶ módosításával az intézmények vezetői elvesztették munkáltatói jogaikat, amit ugyancsak a KLIK elnöke gyakorolt. Egy központosított, 198 tankerülettel működő oktatási igazgatóságról volt szó, Magyarország legnagyobb méretű szervezeteként, mintegy 120.000 munkavállalóval. A KLIK létrejöttével egy teljesen államilag irányított, centralizált rendszer került kialakításra, amitől a korábbinál hatékonyabb, eredményesebb oktatási és képzési rendszert remélt a kormányzat, de – láthatjuk majd a későbbiekben, hogy – ez alig volt működőképes.

A KLIK megalakítása utáni időszakban rengeteg probléma látott napvilágot. Az intézmények forráshiány miatt felhalmozódott, főként működéssel kapcsolatos

---

⁸⁴ 258/2011. (XII.7.) kormányrendelet: A megyei intézményfenntartó központokról, valamint a megyei önkormányzatok konszolidációjáról, a megyei önkormányzati intézmények és a Fővárosi Önkormányzat egyes egészségügyi intézményeinek átvételével összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról szolt.

⁸⁵ 02/2012. (VII. 27.) Korm. rendelet a Klebelsberg Intézményfenntartó Központról

⁸⁶ 2011. évi CXC tv. –a nemzeti köznevelésről

tartozásai, az informatikai háttér hiányosságai a megalakulástól számított rövid időn belül a KLIK működési zavaraihoz vezettek. (Palotás, 2013)

A KLIK működésével kapcsolatos problémáira az előző tanulmányi is jól rávilágít. A szakképzési rendszer lomhaságát, és a munkaerőpiaci igényekre késve reagáló rendszerét tovább fokozta az, hogy túl sok, bürokratikus, sokszor egymás munkáját átfedő, állami, területi, helyi szervezet vett részt az irányító munkában, és azok csökkentették a szakképzési rendszer hatékonyságot és a munkaerő-piaci versenyképességet. A KLIK szakképzés-fenntartása 2014-re teljes csődöt mondott, így az intézmények is teljes mellszélességgel kiálltak az újabb fenntartóváltás, az NGM-hez kerülés mellett, amelyre végül 2015 július 1-jén került sor.

2014. szeptember 1-től megalakult a Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) új háttérintézménye, amely a jelzett időponttól a középfokú szakképző intézmények fenntartásáért, illetve szakmai irányításáért is felelt. Az említett intézkedés hatására 2014. szeptember 1-én az új megnevezéssel létrejött Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal (NSZFH), mint új intézményfenntartó ötszáz intézményt vett át a KLIK-től. 2015. szeptember 1-től pedig az összes érintett intézmény az új intézményfenntartó irányításával kezdte a tanévet.

A 2015. januári NGM koncepció (Szakképzés a gazdaság szolgálatában⁸⁷) már tényként említi a szakképző intézmények átvételét, amelynek fenntartói központját a háttérintézményben (NSZFH) kívánja kiépíteni. Mivel a koncepció 238 vegyes – általában gimnáziummal működtetett – intézményről tudott, ezért az átadást megelőzően az EMMI és az NGM között hosszú, az egyes iskolák fenntartásáról konkrét döntést hozó tárgyalásokat folytattak, amelynek eredményeiről a városok és az iskolák vezetői is utólag értesültek. A döntések számos településen vezettek konfliktushoz, hiszen a gimnáziumi képzés megszűnésével fenyegettek sok kisvárosban és nagyobbakban is, és várhatóan néhány helyen kifutó jelleggel meg is szűnik a gimnáziumi képzés. Jellemző a döntések körülményeire és fogadtatására, hogy a rendeletben nyilvánosságra hozott döntésekről több városban már egy héttel később mondták, hogy már nem érvényes, mert sikerült közben a helyi érdekeket érvényesíteni kerülő úton. A 2015. januári koncepció 30-50 szakképzési centrumot említi, és ezeket – a 2011-

---

⁸⁷ A kormány által elfogadva 2015. február 10-én

es dokumentummal ellentétben – már nem nevezi TISZK-nek, pedig ezek sokkal inkább térségek és integráltak, mint elődeik, viszont továbbra is centrumoknak (magyarul központoknak) hívják, bár annak nem tekinthetők. A koncepció azt is leszögezi, hogy a „szakképzési centrum tagintézményei szakmailag önállóak,” és az igazgató a dologi költségként a tagintézmény számára elkülönített összegből bizonyos értékhatárig kötelezettséget vállalhat. A szakképzési centrum és a tagintézmény szintjén is megnövekedő szakmai és gazdasági autonómiát az utóbbi hónapok nyilatkozatai is hangsúlyozzák, ami jelentős előrelépést hozhat a szakképzés működésének gördülékenységében és későbbi minőségében is. (Mártonfi, 2016:55-56)

2015. július 1-jével létrejöttek a szakképzési centrumok, amelynek hatására a Nemzetgazdasági Minisztérium fenntartásában lévő köznevelési intézmények 44 szakképzési centrumba szerveződtek. Az új rendszerben a szakképzési centrumok szakmai és gazdálkodási önállóságot, a szervezeti egységként működő iskoláik pedig részleges gazdálkodási önállóságot kaptak.

2016. szeptember 1-étől a szakközépiskolák szakgimnáziumokká alakultak át. A szakgimnáziumokban az érettségivel szakmát, plusz egyéves képzéssel pedig technikai minősítést is szerezhetnek a diákok. Ezzel az intézkedéssel párhuzamosan a szakiskolák szakközépiskolákká alakultak át. Az új szakközépiskolai formában a szakma megszerzéséhez szükséges három éves képzés után a tanulóknak lehetőségük adódik két év alatt az érettségi megszerzésére is.

6. A város gazdasága, munkaerőpiaca és szakképzése

6.1. Dunaújváros, az újonnan létrehozott város

Dunaújváros⁸⁸ a Közép-Dunántúli régióban, Fejér megye délkeleti részén, a Duna jobb partján helyezkedik el. Fontos gazdasági, kulturális és sportközpont. A ma már a város részét képező Dunapentele község mellé épült. Mind a város, mind a létrejöttét megalapozó Dunai Vasmű⁸⁹ építése is 1950. május 2-án kezdődött. A város kezdetben csak a Dunai Vasmű kiszolgálását célozta meg. Az első nagyolvasztó 1954 elejére készült el, a további üzemek és technológiai sorok építése és üzembe állítása folyamatosan történt.

Kozma Tamás egy 1988-ban megjelentett művében a monostrukturális (ipari) térségek egyikeként jelenítette meg Dunaújvárost, mint a hatvanas évek iparfejlesztésének „termékét”. A dunaújvárosi térség előnyének a magas bevándorlást tartotta a szerző, negatívumként viszont a foglalkoztatottsági szerkezet egyoldalúságát említette. Vizsgálta a lakosság szakképzési lehetőségeit is. Meglátása szerint a város szakképzési választéka széles volt, s kedvezőnek ítélte a város szellemi potenciálját, valamint a térségben lakók körösszetételét és szakmai végzettségének szerkezetét. Általánosítva a tapasztalatokat megállapítja, hogy azokban a városokban és vidékeken, amelyeknek gazdasági életét egy-egy nagyméretű iparvállalat határozta meg, természetes volt, hogy a szakmai képzés túlnyomó részét a nagyvállalat szervezte (...), és ennél fogva a szakmaválasztás szabadságát az adott nagyvállalat munkaerő-szükségletei (fejlesztési elképzelései) határolták be.” (Kozma, 1988:48)

A korábban leírtak is alátámasztják, hogy a gyár és a város egy egységet képezett. A Dunai Vasmű mindenkori munkalehetőségei nagymértékben meghatározták a városban élők megélhetési lehetőségeit, ennél fogva mindennapjaikra is nagy hatást gyakoroltak. Az acélipari technológiák folyamatos fejlődése kapcsán egyre magasabban kvalifikált munkaerőt igényelt a gyár, ami előnyösen hatott a lakosság iskolázottságára.

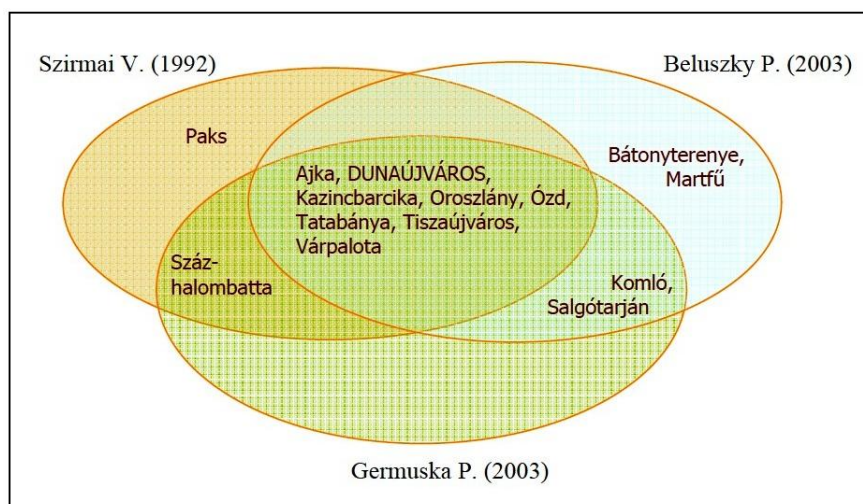
---

⁸⁸ 1951 előtt Dunapentele, 1951-1961 között Sztálinváros, 1961-től Dunaújváros

⁸⁹ 1951-től 1956 végéig Sztálin Vasmű

Az „új város”⁹⁰-ok vagy más megnevezéssel „csinált város”-ok első generációja jellemzően az erőltetett nehézipari fejlesztés⁹¹ kapcsán jött létre Magyarországon. Havellant Orsolya egy 2007-ben megjelent tanulmányában⁹² három szerző (Szirmai Viktória⁹³, Beluszky Pál⁹⁴, Germuska Pál⁹⁵) - korábban megjelent – műveit ötvözve 14 „új várost” azonosít, amelyek a 15. ábrán láthatók.

15. ábra: A volt „szocialista” új város-ok
 Forrás: Havellant, 2007.

A 15. ábra a szerzők véleménykülönbségeit⁹⁶, s így a fogalom nem egyértelmű meghatározását jelzi. Abban azonban mindhárom szerző egyetért, hogy Dunaújváros minden kétséget kizárólag ebbe a kategóriába esik.

⁹⁰ A volt Szovjetunió területén több mint 1000 „új város” létezik, több mint 40 millió lakossal, a városi népesség negyede újváros lakó. Közép-Európában jóval kevesebb új város épült. Lengyelországban 24, Magyarországon 11 várost sorolunk az új városok közé. Magyarországon 1990-ben a városi népesség 3,7%-a újváros lakó. (Szirmai, 1997:100)

⁹¹ Forrás: Goodman, David C. (1999): European Cities & Technology: Industrial to Post-industrial City, https://books.google.hu/books?id=wc5KTRgm3kYC&pg=PA310&lpg=PA310&dq=heavy+industry+soviet+union+new+cities&source=bl&ots=GsvfG6lssR&sig=1VOiqPh9MTt44wpYOU_eR1to4As&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwjy_5Wt0rfQAhVGDSwKHdBFDL8Q6AEIRDAF#v=onepage&q=heavy%20industry%20soviet%20union%20new%20cities&f=false (Letöltés ideje: 2016. október 1.)

⁹² Havellant Orsolya: Dunaújváros gazdasági és társadalmi folyamatai 1990 után

⁹³ Szirmai Viktória: „Új” ökológiai válság. Az újvárosi társadalmak és az ökológiai problémák. In: Tatabánya 45 éve város. Tatabánya várossá nyilvánításának 45. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia előadásának anyaga. Tatabánya, 1992. október 1-2. (Fűrészné M. A. főszerk.), Tata, 1992, pp. 5-22.

⁹⁴ Beluszky Pál: Magyarország Településföldrajza, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2003

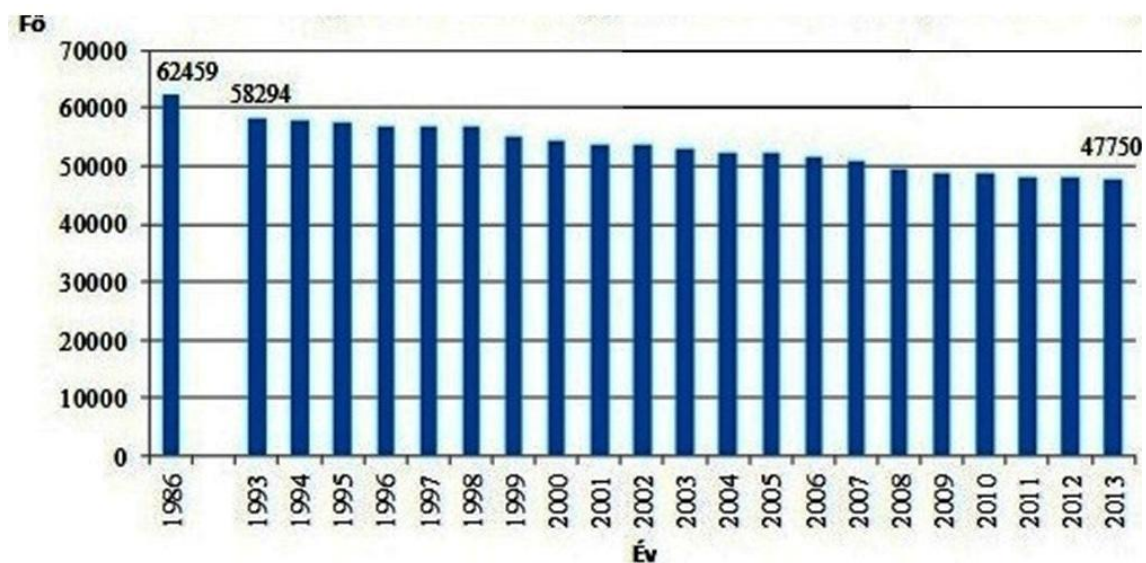
⁹⁵ Germuska Pál: Ipari város, új város, szocialista város. In: Korall Társadalomtörténeti Folyóirat, Budapest, 2003, 11-12. sz., pp. 239-259.

⁹⁶ A szemléltetett véleménykülönbségek abból is adódhattak, hogy Beluszky inkább egy településföldrajzi, Szirmai egy település-szociológiai, Germuska pedig az „új városok” település-szociológiai megközelítését alkalmazta.

A rendszerváltást követően a Magyarországon található „új város”-ok meghatározó állami vállalatai sok esetben bezárásra kényszerültek. A települések önkormányzatai már a kilencvenes évek elejétől megpróbálták a helyi gazdaságot sokoldalúvá tenni, és e célból kereskedelmi, banki és idegenforgalmi funkciókat erősíteni.

6.1.1. A város népességének alakulása

Dunaújváros lakossága a város alapítása óta gyorsan fejlődött, s sokáig töretlennek látszott ez a fejlődés. A városról egy 1979-ben készült monográfia⁹⁷ a népesség növekedésével kapcsolatban három alternatívát ismertet, melyek közül a legóvatosabb is 80-80 ezres népességet prognosztizált, ami a város akkori demográfiai viszonyai között reálisnak tűnt a hetvenes évek végéig tartó tartós bevándorlás és a termékeny korosztály magas aránya következtében. Ezzel szemben a lakosságszám növekedése 1986-ban 62 ezer fővel tetőzött. Azóta évenként változó ütemben, de folyamatosan csökken (16. ábra).

16. ábra: Dunaújváros lakossága létszámának alakulása (1993-2013)
 Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1993-2013) KSH⁹⁸ (Saját szerkesztés)

A demográfiai folyamatokat a születésszámok alakulása és a város lakosságának korösszetétele is jellemzi. Az országos tendenciáknak megfelelően az élveszületések

⁹⁷ (Ádám L.-Boros F., 1979)

⁹⁸ A 16. ábra készítéséhez használt statisztikai adatokat az 5. melléklet tartalmazza.

száma Dunaújvárosban is 1974-ben tetőzött 1070 fővel⁹⁹, aminek másfél évtizeddel később, vagyis a nyolcvanas évek végén, a kilencvenes évek elején volt érezhető a hatása a város szakképzésében¹⁰⁰, amikor a nagy létszámú korosztály középiskolás korba lépett. A születések száma a rendszerváltás idejére az 1974-es érték kétharmadára (1990: 663 fő)¹⁰¹, 2011-re pedig már a harmadára (345 fő)¹⁰² csökkent.

6.1.2. A várost érintő migrációs folyamatok

Dunaújváros vándorlási indexének pozitív és negatív értékeiből következtetni lehet a városba beköltözők és a városból elköltözők arányára. A vándorlási egyenleg pozitív hatásaira egy 2008-ban végzett kutatás mutat rá. Az említett tanulmány adatai szerint Dunaújváros vándorlási egyenlege 1989-ben enyhén pozitív volt (0,86), viszont 2006-ra már negatív értéket (-609) mutatott. A vándorlási vesztség Dunaújváros tekintetében adódhatott abból, hogy a településen (beépítettsége, és kis alapterülete miatt) a „kertvárosiasodás” folyamat ténylegesen szuburbanizációs folyamatként zajlott le, vagyis más településekre költöztek a kertek környezetbe vágyók. (Abonyiné: 2008:61)

A Dunaújvárosból történő elvándorlás lehetséges okaival kapcsolatban további két tudományos megalapozottságú vizsgálat eredményeivel is találkoztam. Az alábbiakban bemutatni kívánt két kutatás eltérő módszerekkel vizsgálta a lakossági migrációs folyamatokat, illetve a vizsgálati időintervallum is különböző volt.

Az első kutatást Szirmai Viktória végezte az 1990-2010-ig tartó időszakra vonatkozóan, melynek eredményeit egy 2013-ban megjelent könyvében ismertette. A Szirmai Viktória által publikált tendenciákat a 17. ábrán mutatom be.

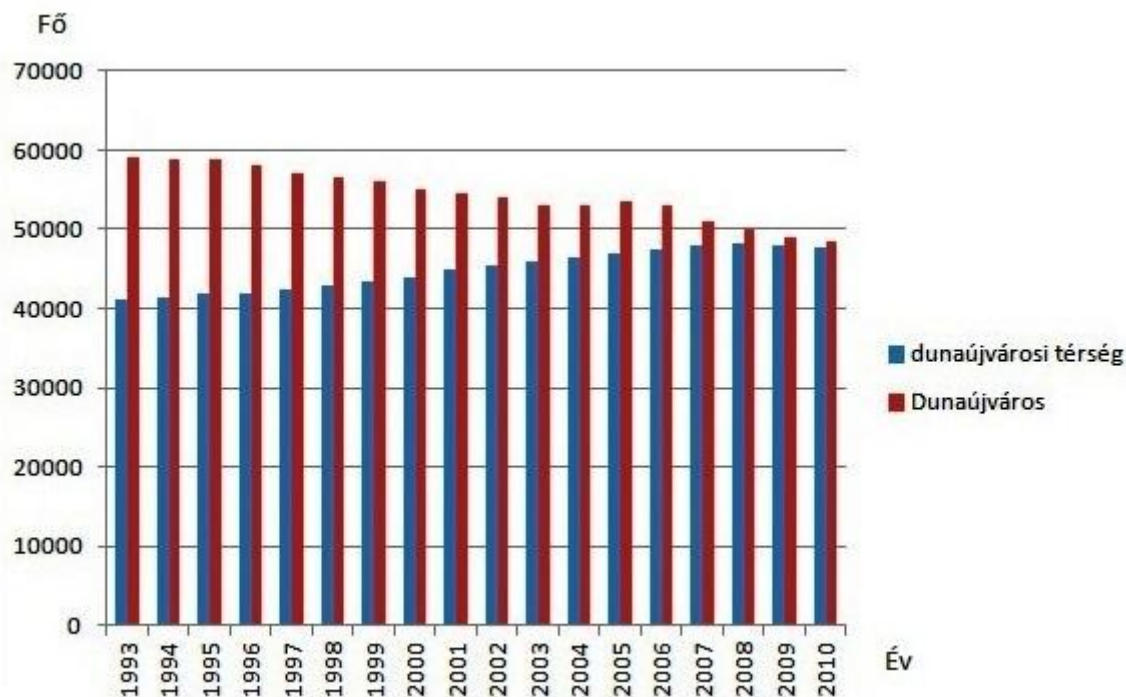
---

⁹⁹ Forrás (1974): Sasvári György (Szerk.): Dunaújváros 1971-1974. Fejér Megyei Nyomdaipari Vállalat dunaújvárosi telepe. p.4.; 1980: KSH Fejér Megye Statisztikai Évkönyve, 1980

¹⁰⁰ Forrás: Dunaújváros Megyei Jogú Város Szociális Szolgáltatástervezési Koncepciója, 2008

¹⁰¹ Forrás (1990): Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közoktatási, Feladatellátási, Intézményhálózat-működtetési és Fejlesztési terve, 2001-2006.;

¹⁰² Forrás (2011): Dunaújváros Megyei Jogú Város Szociális Szolgáltatástervezési Koncepciójának Felülvizsgálata, 2011

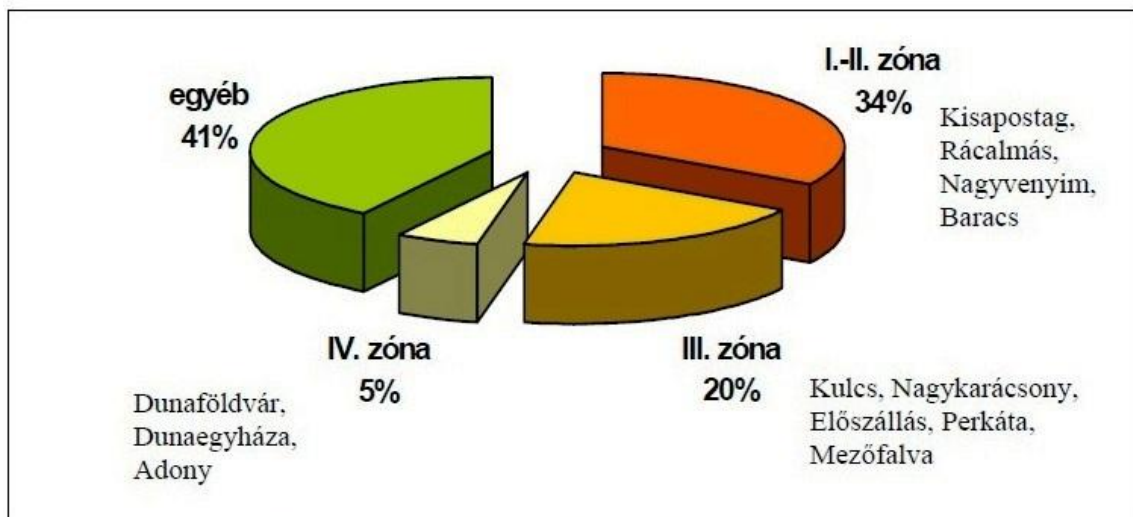

17. ábra: Dunaújváros és térsége népességszámának alakulása (1993-2010)

Forrás: KSH adatai alapján Szirmai Viktória szerkesztésével (Szirmai, 2013)

A 17. ábrán jól látható a dunaújvárosi lakosságszám csökkenő tendenciája, amely lakosokat a tanulmány szerzője a dunaújvárosi térségben vélt felfedezni. Így – a szerző szerint – a migrációs egyenleg (elköltözők-betelepülők) bemutatása teljes mértékben kiegészíti egymást a dunaújvárosi térségben.

A második kutatás eredményei azt veszik alapul, hogy Dunaújváros migrációs egyenlegében az elköltözők száma a döntő többségű, ezért csak azok arányát vizsgálja. A kutatás statisztikai adatai egy 2002-ben megjelent KSH vándorlási adatbázisból származnak, amelyet a 18. ábrán mutatok be, és amely az 1990-2001-ig tartó folyamatot szemlélteti.

18. ábra: Dunaújvárosból elköltözők aránya (1990-2001)
 Forrás: KSH vándorlási adatbázis (1990-2001) (Saját szerkesztés)

A bemutatott KSH kutatás négy zónára osztotta a Dunaújváros kistérségének településeit, amelyekbe a szuburbanizációs¹⁰³ folyamat kapcsán vélhetőleg kiköltözött a lakosság nagy része. A kördiagram „egyéb” szelete is figyelemre méltó 41%-os arányt mutat. Itt Budapest közelsége nagymértékben meghatározza a fővárosban munkalehetőséget talált és oda elköltöztek számát, valamint a külföldön munkát vállalók is ebben a csoportban találhatók.

A kutatások eredményeit figyelembe véve megállapítható, hogy a városból kiköltözött lakosokat (azok döntő többségét) a szerzők a dunaújvárosi kistérség településein vélik felfedezni.

A kiköltözéssel kapcsolatban van olyan magyarázat is, amely szerint a város építésekor, az '50-es évek elején, a nagy létszámú, jellemzően Borsod-Abaúj Zemplén megyéből toborzott építők, - akik a város és a gyár felépítését követően helyben le is telepedtek, és

¹⁰³ A szuburbanizáció a városban élők kiköltözésének a folyamata, amely egy nagyobb város külső területeire vagy a város környéki agglomerációba irányul. A szuburbanizáció tágabb értelmezésben az a folyamat, amikor először a népesség, később az ipari termelés és a szolgáltatások kiáramlanak a szuburbán térbe (a város környékére). A folyamat kiváltó okai lehetnek: - A szuburbán térben olcsóbbak a telekárak, így nagyobb lakótér szerezhető meg ugyanannyiért; - A belvárosi zsúfoltság, a zaj és egyéb környezeti ártalmak nincsenek, vagy csekélyebb mértékben vannak jelen; - A gazdagabb középrétegek vagy szabadon szervezik munkaidejüket vagy a személygépkocsi révén csökkentik a munkahelytől távolabbi lakás hátrányát.

akiknek többsége a '90-es évek elejére nyugdíjas lett, úgy döntöttek, hogy a nyugdíjas éveiket a szülőfalujukban, a szülővárosukban szeretnék eltölteni, ezért visszaköltöztek oda. (Miskolczi, 1980:10)

6.2. Dunaújváros munkaerőpiaca

Jelen fejezetben Dunaújváros gazdasági társaságainak sajátosságait vizsgálom annak érdekében, hogy megismerjem a munkaerőpiac igényeit adott időszakokban, amelyre a szakképzési rendszernek választ kell adnia. Dunaújváros munkaerőpiacának bemutatása a 6. mellékletben is megtalálható egy másik megközelítésben, ahol a helyi média megjelenések alapján rendszereztem a munkaerőpiaccal összefüggő fogalmakat.

Mivel Dunaújváros egy jelentős munkavállalói létszámot foglalkoztató gazdasági szervezet – Dunai Vasmű – mellé épült, ennek megfelelően a munkaerőpiaci mozgás fő irányai a '90-es évek elejéig a környező községek felől érkeztek a városba, ezért Dunaújváros centrum településsé vált. Minél jobban fejlett a centrum település, minél több központi szerepkört lát el, annál szerteágazóbb és intenzívebb a vonzása. De a vonzáskör kiterjedését és a vonzás erejét nemcsak a központi paraméterei befolyásolják, hanem a környező települések helyzete, infrastrukturális ellátottsága, társadalmi-gazdasági jellemzői is, és ezek minél alacsonyabb szintűek, annál erősebb a centrum szerep.

Dunaújváros tekintetében a munkaerő-piaci vonzáskörzetet (és annak 2000-től 2006-ig történt változását) a 7. és a 8. számú mellékletben szemléltetem.

Dunaújváros munkaerőpiaci tendenciáival kapcsolatban megállapítható, hogy az ingázók száma növekedett a 2000-2006 közötti időszakban. A növekedés nem a város közvetlen szomszédságában lévő településekben, hanem attól kissé távolabb fekvő, de viszonylag nagyobb lélekszámú településekben következett be.

A 2011-es évet jellemző statisztikai adatból¹⁰⁴ is jól látható, hogy a dunaújvárosi munkaerőpiac vonzáskörzete a Dunaújvárosi Járás területével lehatárolható, viszont a

---

¹⁰⁴ Dunaújváros vonzáskörzetéhez tartozó települések és a vonzásközpont közötti átlagos távolság, 2011-ben 14,1 km volt. Forrás: KSH: Az ingázás kiemelt célpontjai, 2016

Járásban a megfelelően szakképzett munkaerő megtalálása egyre nagyobb feladat elé állítja a munkaadókat.¹⁰⁵

Jelen fejezetben szemléltetett adatok 2013. június 30-ig a *dunaújvárosi kistérség* alábbi 12 településére vonatkoztak: Baracs, Daruszentmiklós, Dunaújváros, Előszállás, Kisapostag, Mezőfalva, Nagykarácsony, Nagyvenyim, Rácalmás, Iváncsa, Perkáta és Kulcs

2013. július 1-től az adatok már a *dunaújvárosi járásra* vonatkoznak, amely létrejöttével további négy település (Adony, Beloiannisz, Besnyő, Pusztaszabolcs) tartozik a Járáshoz, így összesen 16 települést sorolok ebbe a csoportba.

A Dunaújvárosi Járás összlakossága 2011-ben 94414 fő volt, amely 2015-re 92964 főre csökkent. A bemutatott adatok az ország népességének közel 1%-át teszik ki.¹⁰⁶

6.2.1. A gazdasági kihívások és az azokra adott válaszok Dunaújvárosban

Dunaújvárosban a rendszerváltás hatására – az országos történésekkel párhuzamosan – ipari szerkezetváltás volt megfigyelhető, amelyek kapcsán az általam vizsgált periódus első felében gyárbezárásokkal kellett szembesülni. Ez azt jelentette, hogy a bezárt – korábban állami tulajdonú – gyárak helyett multinacionális cégek települtek le Dunaújvárosban, amelyekben el tudtak helyezkedni a Dunaújvárosban munkát keresők. Az átállás viszont nem tudott az egyik napról a másikra megtörténni, így a mindenkori városvezetésnek stratégiát kellett kidolgoznia a *foglalkoztatotti létszám szinten tartásának* érdekében.

Ipari szerkezetváltás Dunaújvárosban

A rendszerváltás előtti időszak munkaerőpiaci jellemzői közül két tényezőt érdemes megemlíteni: A burkolt munkaerő felesleget és a vele szorosan összekapcsolható tényezőt az emberi erőforrásokkal történő pazarlást. A világpiac negatív hatásain túlmenően az előzőekben említett két tényező is hozzájárult ahhoz, hogy a

---

¹⁰⁵ A dunaújvárosi multinacionális vállalatoknak egyre inkább gondot okoz a helyben lévő és megfelelő szakképzettséggel rendelkező munkavállalók megtalálása. Ennek érdekében a vonzáskörzetüket kiszélesítik, amelyet autóbuszos munkás-szállítással oldanak meg. Céges buszokat indítanak Budapestről, Székesfehérvárról, Sárkeresztesről, Kalocsáról, Baracsról és Előszállásról.

¹⁰⁶ Forrás: Dunaújvárosi Járási Foglalkoztatási Stratégia 2017-2020, Dunaújváros, 2016. Internetes elérhetőség: <https://dunaujvaros.hu/sites/all/files/dokumentumok/palyazatok/dunamunkatop/24543.pdf> (Letöltés ideje: 2018. január 07.)

rendszerátalakítást követően Dunaújvárosban az acélipar már átalakulásra képtelennek tűnt. Az átfogó magyarországi tapasztalatok szerint is az átmenet első éveiben a nagyvállalatok csak állami segítséggel tudtak a válságból kilábalni.

A '90-es évek elején végbemenő gazdasági átalakulások Dunaújvárosban a piacgazdasági mechanizmusok útján jelentős mértékben átalakították a gazdasági társaságok tulajdonosi körét és ezzel egyidejűleg a munkaerőpiac szerkezetét is. A régi piacok elvesztésével cégek szűntek meg, vagy privatizációval, új nyitási lehetőségek reményében vegyes vállalatok alakultak, a vállalkozások száma pedig ugrásszerűen megnőtt. Az állami nagyvállalatok túlnyomó része magántulajdonba került és önálló társaságként működött tovább. A '90-es évek elején végbement átalakulások kapcsán, a változó gazdasági és társadalmi környezet már megkövetelte a piacgazdaságban működő cégektől az erőforrásokkal való racionális gazdálkodást. Dunaújvárosban az önálló jogi személyiségű vállalkozások száma 1992-ben 4612 volt, amely adat 1994-re már 6016-ra emelkedett. A vizsgált időszak elején Dunaújvárosban több olyan cég is megszűnt, amely több mint 300 főt foglalkoztatott, ők a kisvállalkozásokban is el tudtak helyezkedni, ezáltal a 90-es évek elejétől 1995-ig az említett szektor aránya is emelkedő tendenciát mutatott. Ezeknek a kisvállalkozásoknak 4/5-e kevesebb, mint 20 fős volt. Dunaújvárosban a '90-es évek közepén működő gazdasági társaságok fontosabb foglalkoztatási területei a következők voltak: Meghatározó volt a feldolgozóipar nagy-, közép- és kisvállalkozási szinten; a fennmaradó rész a kereskedelem, szolgáltatás, ingatlanügyek, javítás és egyéb szolgáltatások területén tevékenykedett. (KSH, Fejér Megyei Igazgatósága, 1996¹⁰⁷)

A '90-es évek közepétől a Duna-ferr működését már a külső (világgazdasági, nemzetgazdasági) és a belső (vállalatcsoport szintű) tényezők is egyformán befolyásolták.

Az alábbiakban bemutatom azokat a tényezőket, amelyek kizárólag csak belső okokra vezethetőek vissza:

- a strukturális munkaerő-szerkezet probléma;
- az alacsony képzettségű munkaerő nagy létszáma;
- a tudáskonvertálhatóság nehézségei. (Szente, 1995:57)

---

¹⁰⁷ Forrás: KSH Fejér Megyei Igazgatósága: Dunaújváros Megyei Jogú Város Statisztikai Adattár, Székesfehérvár, 1996

A rendszerváltástól a '90-es évek közepéig eltelt időszakot Dunaújváros munkaerőpiacára vonatkozóan az előzőekben röviden jellemeztem. A 2. táblázatban bemutatom a dunaújvárosi kistérségére jellemző munkanélküliségi mutatók alakulását az 1996-tól 2005-ig tartó időszakra vonatkozóan.

2. táblázat: A munkanélküliség jellemző mutatói a dunaújvárosi kistérségben, % (1996-2005)

év (dec.20.)	Munkanélküliek aránya, %			Tartósan munkanélküliek			Szellemi foglalkozásúak		
	Dunaúj- városi kis- térség	Fejér megye	ország- gos átlag	aránya a munkanélküliek körében, %					
				Dunaúj- városi kis- térség	Fejér megye	ország- gos átlag	Dunaúj- városi kis- térség	Fejér megye	ország- gos átlag
1996	6,5	6,5	7,6	57,0	55,1	56,7	15,6	17,0	17,4
1997	6,7	6,7	7,4	56,7	52,2	52,7	..	..	..
1998	5,1	5,2	6,2	52,9	50,0	54,8	..	..	..
1999	5,0	5,2	6,2	45,4	43,0	45,9	16,8	17,8	17,3
2000	4,3	4,4	5,7	51,9	47,9	50,6	16,2	17,9	16,9
2001	4,3	4,2	5,3	47,5	40,1	46,5	17,6	18,2	16,1
2002	4,5	4,4	5,3	45,2	38,4	46,2	16,5	17,9	16,1
2003	5,0	4,7	5,5	53,7	44,9	46,9	19,7	19,1	16,6
2004	5,5	5,0	6,1	52,4	45,0	47,0	19,1	20,6	17,4
2005	5,4	4,9	6,2	54,9	44,5	48,4	20,0	20,4	17,2

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyvek (1996-2005) (... Az adat nem ismeretes)

A 2. táblázat adatsoraiból jól látható, hogy a dunaújvárosi kistérségben regisztrált munkanélküliek aránya jellemzően elmarad a Fejér megyei és az országos átlagtól is. A dunaújvárosi kistérségben lévő tartósan munkanélküliek aránya pedig a bemutatott időintervallumon jellemzően magasabb, mint az országos átlag. A dunaújvárosi kistérségben a szellemi foglalkoztatásúak aránya a munkanélküliek körében elmarad mind a Fejér megyei, mind pedig az országos átlagtól.

A rendszerváltást követően csak több mint tizenhárom évvel, 2002. december 18-án született meg a kormánydöntés a Dunaferr privatizációjáról, de az addig eltelt időszakban a rendszerváltozás következtében, vélhetően a piacgazdasági folyamatok hatására az addig meglévő rejtett munkanélküliséget is fokozatosan számolta fel a cég vezetése. A privatizációra való felkészülés időszakában a társaságcsoporthoz külső felvételi zárlat is volt, így a természetes fluktuáció következtében megüresedő munkahelyeket kizárólag a társaságcsoporthoz belül felszabaduló munkaerővel, illetve munkaerő-kölcsönzés keretében lehetett pótolni.

A privatizációval kapcsolatos átalakulások, valamint az élesedő piaci feltételek között a Dunai Vasmű vezetése a piacgazdaság igényeihez való alkalmazkodás olyan útját választotta, amelynek folyamán a korábban egységes nagyvállalatokat költség- és piacérzékeny önálló társaságokra (Kft.-re) bontotta le. Az önálló jogi státusszal bíró társaságok egyebek mellett humánfejlesztési tevékenységükben is kezdtek önálló utat járni.

A Dunaferr Társaságcsoporthoz – Dunaújváros és a kistérség meghatározó foglalkoztatójaként – a fennállása alatt folyamatosan jelentős szerepet töltött be a munkaerőpiac működésében. A Dunaferrben dolgozó munkavállalók átlagkeresete még a rendszerváltást követő években is meghaladta az országos átlagot. Voltak azonban olyan szakmák (főként villamos szakmák, mint például villamosmérnök, elektrikus, technikus, vagy energetikai területen a kazángépész munkakörök), melyek esetében a dunaferr-es átlagkereset elmaradt az országos átlagkeresettől. Ezekben a szakmákban a megfelelően képzett szakemberek biztosítása már a piacgazdaságban nehézkesnek bizonyult, hiszen a társaságcsoporthoz részükre már nem tudott versenyképes munkabért ajánlani.

Az ipari szerkezetváltást legjobban a munkáltatók által keresett munkaerő szemlélteti. Dunaújvárosra vonatkoztatva az iskolai végzettség szerinti igény a 2011-2015-ig tartó időszakban, éves átlagban megvizsgálva 5,4% -10,4% között mozgott, amely időintervallumban a legkevésbé keresett a felsőfokú végzettséghez kötött munkaerőigény volt. A legmagasabb a kereslet a 8 általános iskolai végzettséggel, vagy kevesebbrel rendelkező munkavállalók iránt volt. 2011-ben 46,8% keresett ebből az iskolai végzettségből munkavállalót, 2015-ben 43,8%. A legmagasabb értéket a 2013-as év hozta, ott a beérkezett munkaerőigények 64%-ában 8 osztályt- vagy még annyit sem végzett munkavállalókat kerestek. Ezek a munkaerőigények szinte mindegyike közfoglalkoztatásra irányult. A szakmunkás és szakiskolai végzettséggel rendelkező munkavállalók iránti kereslet 2011. évben 25,5%, 2015-ben 33,7% volt. A köztes években is a két érték között mozgott. Ha a középfokú végzettséget együtt vizsgáljuk, látható, hogy a beérkezett munkaerőigények többségénél szakképzett munkaerőt keresnek. A jó szakemberek után folyamatos, és egyre nagyobb az érdeklődés. Egyre kevesebb viszont a szakmájához értő, elhivatott szakember, a munkáltatók egyre nehezebben tudják feltölteni a megüresedett álláshelyeiket. A pályakezdekők között nincs megfelelő szakember utánpótlás, kevés köztük a szakképesítéssel rendelkező. Az

álláskeresőik között nagyon magas számban vannak azok, akik ugyan rendelkeznek szakképesítéssel, de orvos által is leigazolt „Nem foglalkoztatható” foglalkoztatás egészségügyi véleménnyel rendelkezik.¹⁰⁸

A foglalkoztatottak számának szinten tartása

Dunaújvárosban – az országos tendenciát követve – a '90-es évek elején hirtelen megnövekedett a munkanélküliek száma. A kormányzat által bejelentett országos intézkedések hatására a foglalkoztatotti létszámok adataiban a stabilitást a 2000-es évek elejére sikerült csak elérni.

Egy 2012-ben megjelent tanulmány az alábbi statisztikai adatokra világít rá: „Foglalkoztatás tekintetében a dunaújvárosi kistérségben a foglalkoztatási ráta 2002-óta kisebb-nagyobb ingadozásokkal, de emelkedett, értéke 2006-ban már 61% volt. Szintén 2006-ban az aktivitási ráta 64,9%, a munkanélküliségi ráta pedig 6% körüli értéken volt. A kistérségben a foglalkoztatottak száma 2006-ban 34981 fő, az inaktívok száma 20156 fő, a munkanélküliek száma pedig 2233 fő volt. A 2006 és 2010 közötti időszakban a foglalkoztatottak száma a kistérségben mintegy 3000 fővel csökkent, az inaktívok száma ugyanakkor „csak” 800 fővel, míg a munkanélküliek száma körülbelül 900 fővel növekedett. Ez azt jelenti, hogy a 2006-tól 2010-ig tartó időszakban – részben a munkalehetőségek korlátozott száma miatt – a munkaképes korú korosztály egy része valószínűsíthetően vagy elhagyta a kistérséget, vagy a szürke- és feketegazdaságban helyezkedett el. Az adott folyamatok következtében az említett időszak alatt a kistérségben csökkent a foglalkoztatási ráta (61%-ról 57%-ra), illetve az aktivitási ráta is (64,9%-ról 62,2%-ra), mely jól tükrözi a gazdasági válság hatását és mélységét a kistérség életében.”¹⁰⁹

Dunaferr Foglalkoztatásért Acélalapítvány – a munkaerőpiac és az egyén kapcsolatának biztosítására

A rendszerváltás következtében Magyarország gazdasága átstrukturálódott, valamint az erőteljes világpiaci változások hatásai is folyamatos megújulásra és az üzletpolitikájának átgondolására készítették Dunaújváros legnagyobb foglalkoztatóját, a Dunaferrt Rt.-t is. A piaci követelményeknek való megfelelés megkövetelte a

---

¹⁰⁸ Forrás: Dunaújvárosi Járási Foglalkoztatási Stratégia 2017-2020, Dunaújváros, 2016. Internetes elérhetőség: <https://dunaujvaros.hu/sites/all/files/dokumentumok/palyazatok/dunamunkatop/24543.pdf> (Letöltés ideje: 2018. január 07.)

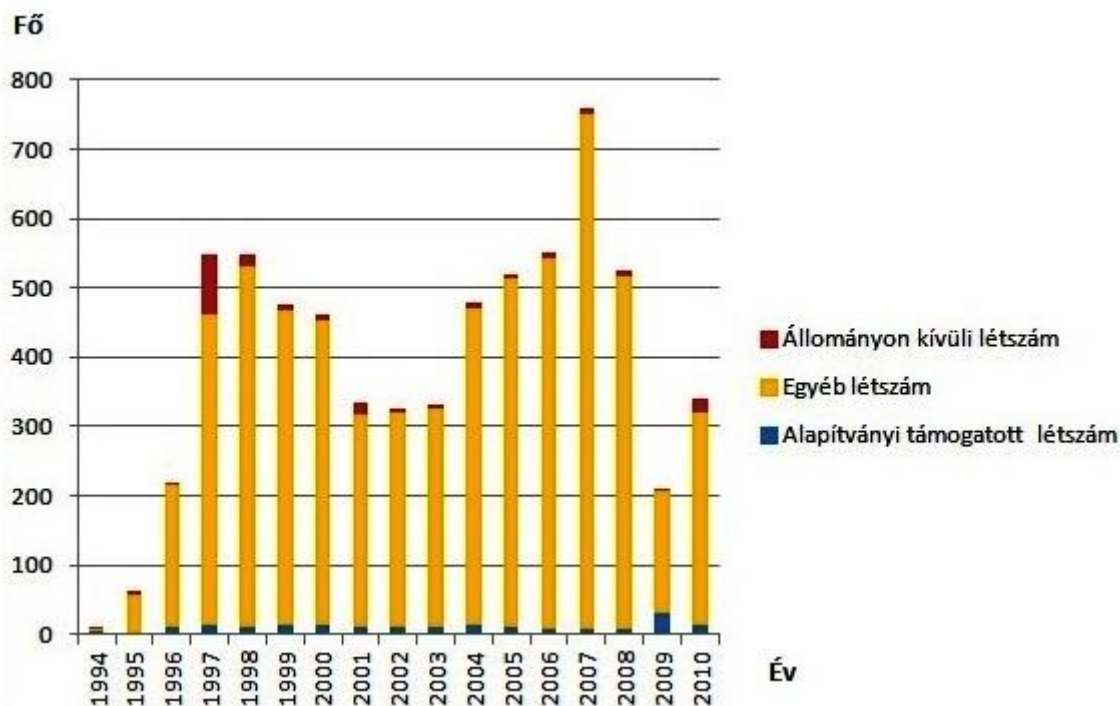
¹⁰⁹ Forrás: Dunaújváros Megújított Integrált Városfejlesztési Stratégiája (2012-2014), Dunaújváros, 2012

munkaerőszerkezet átalakítását, korszerűsítését, ami óhatatlanul együtt járt egyes munkakörök, munkahelyek megszűnésével, bizonyos mennyiségű munkaerő felszabadulásával.

A rendszerváltás egyik következményeként fellépő munkanélküliség Magyarországon is a piacgazdaság természetrajzához tartozott annak ellenére, hogy hazánkban a '90-es évek elején a munkanélküliség még nem volt elfogadott élethelyzet. A létszámleépítések humánus módszereire (munkaerő-piaci viselkedésre való felkészítés, önismeret- és készségfejlesztés, új munkahely keresésének segítése, stb.) hazánkban nem volt kialakult eszközrendszer, viszont a „gondoskodó elbocsátás” (outplacement) első példái már a kilencvenes évek első felében megjelentek Magyarországon. A Dunaferr Dunai Vasmű Részvénytársaság vezetése a várható munkanélküliség kezelésére 1994 nyarán létrehozta a Dunaferr „Foglalkoztatásért” Acélapítványt. Az alapítvány keretein belül próbálta segíteni azon munkavállalóit, akiknek munkaviszonya gazdasági vagy iparszerkezeti okokból megszűnt vagy megszűnik.

A Dunaferr foglalkoztatásért Acélapítvány és az általa létrehozott foglalkoztatási társaság, a Dunaferr Munkaerőkölcsönző Nonprofit Kft. a munkanélkülieket ellátó passzív és alacsony szintű védettséget biztosító rendszerrel szemben olyan aktív foglalkoztatáspolitikai eszköz, amely új megoldást jelentett a humán erőforrás-gazdálkodás ez irányú problémáira.

A Dunaferr Munkaerőkölcsönző Nonprofit Kft. által foglalkoztatott átlag létszámot szemléltetem a 19. ábrán.

19. ábra: A Dunaferr Munkaerőkölcsonzó Nonprofit Kft. által foglalkoztatott átlag létszám alakulása (1994-2010)

1994-1999: Forrás: Dunaferr Munkaerőkölcsonzó Nonprofit Kft. éves üzleti jelentései, Dunaújváros, 2010.

2000-2010: Forrás: Csik Józsefné: A Dunaferr Csoport létszámának alakulása az elmúlt 10 évben, in. ISD Dunaferr Műszaki Gazdasági Közlemények, 2010/4. Dunaújváros 2010.

A 19. ábrán lévő színek jelentései:

Egyéb létszám, sárga színnel jelölve. Az olyan munkavállalók száma, akiknek a munkaviszonya gazdasági, vagy iparszerkezeti okokból megszűnt, vagy megszűnik (és akik az alapítványi pályázati feltételeknek megfelelnek).

Alapítványi támogatott létszám, kék színnel jelölve. A Dunaferr munkaviszony megszűnésével egy időben az Acélapítvánnyal támogatási-, a Dunaferr Munkaerőkölcsonzó Nonprofit Kft-vel munkaszerződést köt a támogatottal. Így a munkavállaló munkaviszonya egy pillanatig sem szűnik meg. Az alapítványi támogatás időtartama egy év, ami a támogatott kérelme alapján két alkalommal, 6 hónappal meghosszabbítható.

Állományon kívüli létszám, piros színnel jelölve. Részükre az alapítvány az alábbi szolgáltatásokat nyújtja:

- oktatás, képzés, átképzés szervezése a sikeres újrakezdés, más munkakörre alkalmassá tétel céljából;
- mentális segítségnyújtás a munkahely elvesztése okozta lelki problémák enyhítésére, megszüntetésére;
- aktív munkahely-keresés támogatása;
- csoportos és egyéni munkaerő-piaci tanácsadás;
- vállalkozóvá válás elősegítése, tanácsadás;
- rendkívül indokolt esetben szociális segély nyújtása;
- az alapítványból történő kikerüléskor egyszeri újrakezdési támogatás biztosítása;
- a DUNAFERR Munkaerőkölcsönző Nonprofit Kft. révén átmeneti munkalehetőség biztosítása.

A 19. ábrán látható adatok rámutatnak arra, hogy a Dunaferr Dunai Vasműben már a rendszerváltást követő években elkezdődött a létszám leépítési folyamat, amelynek hatásait a Dunaferr Acélapítvány csökkenteni tudta az előzőekben felsorolt módok valamelyikével. A diagramban jól megfigyelhető az a növekvő létszám leépítési tendencia is, amely 2004-től – a vasmű privatizációjának évétől – kezdődött és 2007-ig tartott.

6.2.2. Kis- és középvállalkozások Dunaújváros kistérségében

A rendszerváltást követő években a Dunaferr Rt. továbbra is a dunaújvárosi kistérség legnagyobb munkaadója maradt. Ennél fogva a dunaújvárosi ipar szerkezete még a '90-es években is monokulturális volt. A piacgazdaság beköszöntével – és a Dunaferr Dunai Vasmű privatizációjának árnyékában – viszont már egyre több munkavállaló gondolta úgy, hogy az állami tulajdonú vállalatból kilépve magánvállalkozóként folytatja tovább a munkatevékenységét. Az átállás a '90-es évek elején csak elenyésző számú vállalkozó kedvének sikerült.

Menyhártné Zsiros Mártának egy 2003-ban megjelent tanulmányában az alábbiakat olvashatjuk a '90-es évek elején Dunaújvárosban történekről. „A kistérségben, de főleg Dunaújvárosban gyakorlatilag ismeretlen volt a kisiparos. A „maszek” világot legfeljebb néhány kiskereskedő és vendéglős képviselte. Viszonylag gyorsan, a rendszerváltás után két-három évvel létrejöttek a döntően divatcikkek árusításával

foglalkozó butikok, majd ezt követően, de aránylag lassan fejlődött ki a lakossági szolgáltatást nyújtó vállalkozások köre. Nagy valószínűséggel ennek is köszönhető a vásárlóerőnek egy erőteljes elvándorlása a városból, főleg Budapest és Székesfehérvár irányába. A vállalkozók jelentős hányadának eredményessége is a Vasműtől függött, hiszen a Dunaferri méreteiből adódóan meghatározta és bizonyos mértékig rányomta a bélyegét a város és a kistérség gazdaságára. A kis- és közepes vállalkozások (továbbiakban: KKV) fejlesztésében a Vasmű kevésbé játszott szerepet. Ennek egyik oka, hogy nem tekinthette faladatának, másik oka pedig, hogy sok vonatkozásban ellenérdekelte volt. A vállalat szerkezete pedig történelmileg úgy alakult, hogy szinte teljes önellátásra rendezkedett be: a korábbi rosszul szervezett ellátási, beszerzési rendszereknek köszönhetően, ha nem akarták leállítani a berendezéseket, vagy bármilyen okból kiszolgáltató helyzetbe kerülni, a vállalaton belül kellett biztosítani a megoldáshoz szükséges dolgokat, alkatrészt, karbantartást, szakértelmet. Ennek következtében bármely olyan KKV, amely vasműs piacra termelt vagy szolgáltatott volna, a Vasmű belső kapacitásának kihasználtságát rontotta volna.” (Zsiros, 2003:76)

A kiszervezés gondolata több esetben felmerült, vagyis a Vasmű hozhatott volna létre olyan kiszervezett kkv-kat, amelyek ezeket a szolgáltatásokat külsőként elvégzik – vélekedik Zsiros. „Volt egy két sikeres erőforrás- és szolgáltatás kihelyezés (outsourcing¹¹⁰), és voltak sikertelenek is. A nagyléptékű kiszervezésnek azonban igen sok akadálya volt. A nagyvállalat nyújtotta biztonságot nehezen cserélték fel az emberek a vállalkozással járó bizonytalanságra. A műszakiak a termelés biztonságát féltették, a munkavállalók a kollektív szerződés juttatásait akarták megőrizni. Ide tartozik az is – tudhatjuk meg Menyhártné Zsiros Márta tanulmányából –, hogy a Vasmű az elsők között volt, az országban, ahol már 1982-ben Vállalati Gazdasági Munkaközösségek¹¹¹ (továbbiakban: VGM-ek) alakultak. Ezekből a működő VGM-ekből azonban alig alakult kiszervezett, önálló vállalkozás, inkább másodállászerű bt-ké formálódtak, megőrizve a biztonságot adó vasműs főállást. Létrejött néhány olyan vállalkozás is, amely vasműs résztulajdonnal, más tőkét is bevonva alakult meg. Ezek

---

¹¹⁰ Az **outsourcing** alatt azt a speciális folyamatot értjük, amiben egy vállalat az addig szokásosan maga által végzett valamelyik tevékenységét átadja, egy, az adott tevékenységre szakosodott másik vállalatnak és a jövőben azt a bizonyos tevékenységet – díjazás ellenében – ezen másik vállalat látja el. Sikeres **outsourcing** esetén a tevékenységet átadó és az azt átvállaló cég egyaránt profitál az átszervezésből.
Forrás: <https://hungaryssc.wordpress.com> (Letöltés ideje: 2015. október 12)

¹¹¹ VGM: „Ez a szervezeti forma a jogszabályokban csak egy paragrafussal tér el a Gazdasági Munka Közösségtől (GMK-tól), mivel annak egy alfajának tekintették az alkotók.”
Forrás: Fekete Judit: Politika – Kríziskezelés – Vállalkozás, Budapest, 2002

egy részét a csak vasműs megrendelések nem tudták eltartani, más piacokat pedig nem sikerült szerezniük, így folyamatosan veszteségesek voltak. A sikertelenséghez több tényező is hozzájárult, így a vállalkozói képességek hiánya, a kistérség szerény felvevő piaca és a továbbvitt vasműs kollektív szerződés, aminek költségeit ily módon nem tudták kitermelni. A vállalkozás ilyenkor tönkrement, az emberek pedig visszaszivárogtak a Vasműbe.” (Zsiros, 2003:77)

A Dunaferri Rt-nél csak a privatizációt követően, 2004-től kezdődött el az addig látens (gyárkapun belüli) munkanélküliség szisztematikus felszámolása. A privatizált cégek új tulajdonosai már piacgazdasági alapokon – kizárólag a profit termelésre figyelve – működtették tovább a gyárakat, így a Dunai Vasműből alakult Dunaferri Rt-t is.

A 2004-es évtől kezdődően a fenti folyamatok hatására a munkanélkülivé vált, aktív korúak többsége – munkalehetőségük és a szakképzetlenségük hiányában – kényszervállalkozóvá váltak. A kkv-k kapcsán a 2004-es évet követő években már megfigyelhető volt Dunaújvárosban, hogy az újonnan alakult cégek nemigen tudnak partnereiktől munkaerőt „elszipkázni”. Elekes András az alábbiakkal jellemezte a 2004-es évet közvetlenül követő időszakot. „Megesett, hogy „meg nem támadási szerződést” kötöttek a cégek egymással, vagyis kölcsönösen megígérték, hogy nem csábítják el egymás dolgozóit. A dunaújvárosi kkv vezetők véleménye szerint a 2000-es évek elejétől már azzal a problémával is számolniuk kellett az újonnan alakult gazdasági társaságok vezetőinek, hogy egyre nehezebb volt jó munkaerőt találni a térségben, hiszen a multik elszívták tőlük a legjobbakat.” (Elekes, 2014: 29)

A dunaújvárosi szakképzési rendszert irányítók folyamatosan figyelték a munkaerőpiaci tendenciákat és folyamatosan megoldást kerestek a 2000-es évek elejétől egyre inkább jelentkező szakemberhiányra, amely Dunaújvárosban és a kistérségében jelentkezett. A dunaújvárosi szakképző intézmények is sorra dolgozták ki a hosszú távú koncepciójukat a Dunaújvárosból hiányzó szakemberek pótlására, de a helyi oktatáspolitikával és a betelepülő multinacionális vállalatokkal a 2000-es évek elejétől kezdődően még hosszú ideig nem találták meg az új kapcsolódási pontokat. A kkv-k megjelenése viszont segítséget nyújthatott a szakképző iskoláknak a gyakorlati oktatási rész kivitelezéséhez.

6.2.3. A foglalkoztatottak létszám adatainak tendenciái

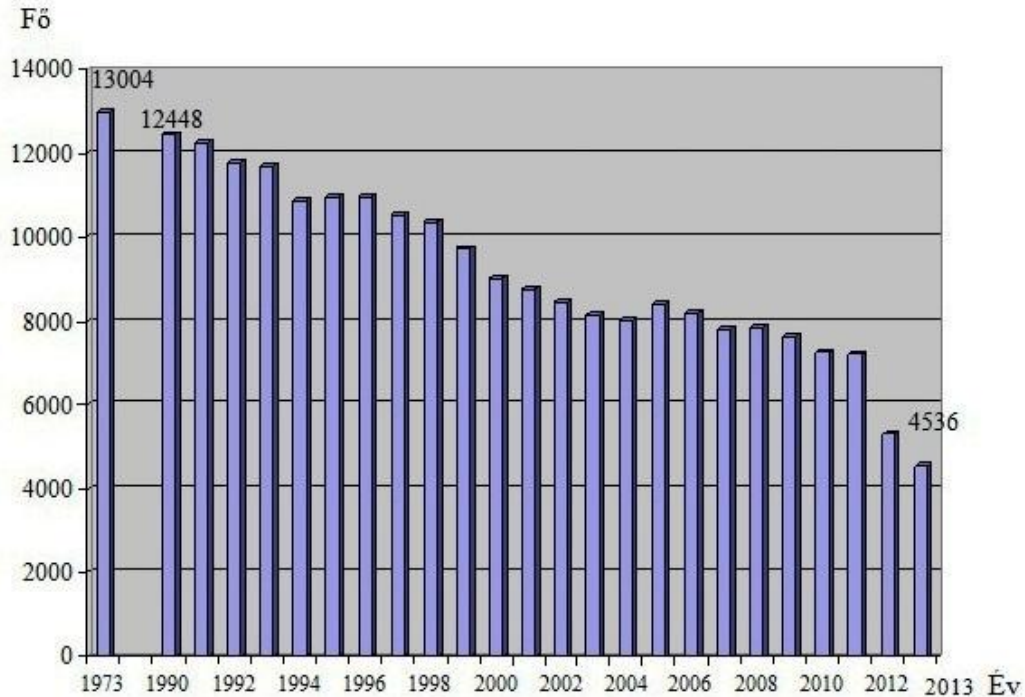
Annak érdekében, hogy – az általam vizsgált időszakra vonatkozóan – be tudjam mutatni a Dunaújvárosban végbement ipari szerkezetváltást, három nagyvállalat (ISD Dunafer Zrt, Hankook Tire Magyarország Kft, Hamburger Hungária Kft.) munkaerőpiaci statisztikáit elemzem. Dunaújváros vonatkozásában az általam vizsgált periódus alatt a felsorolt gazdasági társaságok foglalkoztatták a legtöbb munkavállalót.

ISD Dunafer Zrt.

A Dunai Vasmű munkavállalói létszáma 1973-ra érte el legmagasabb szintjét, az 13004 főt, amely szintnek a rendszerváltásig csak kismértékű csökkenését figyeltem meg, hiszen 1990-ben még mindig 12448 fő munkavállaló dolgozott a gyárban.

Csik Józsefné az alábbiakkal jellemzi az ISD Dunafer Zrt mindenkori munkavállalói létszámát. „A Dunafer Társaságcsoport mindenkori létszámszükségletének meghatározásakor lényeges szempont volt a társaságcsoport termelékenység mutatóinak alakulása is. A foglalkoztatott létszám, illetve a létszámmal összefüggő költségek befolyásolták a gyártott termékek önköltségét: magasabb létszám mellett nőtt az önköltség, ami a termék versenyképességét adott esetben rontotta volna, míg alacsonyabb létszámnál a mérséklődő önköltségi ár javíthatta volna a piaci pozíciókat. Ezért nagyon fontos volt, hogy a létszámszükséglet mindenkor a termelési igényeknek megfelelően lett meghatározva. (Csik, 2010:176)

A rendszerváltást követően az általam vizsgált időszak végéig folyamatos csökkenő tendencia tapasztalható a munkavállalók létszámában, amelyet az 20. ábrán szemléltetnek.

20. ábra: Dunaferr Dunai Vasmű munkavállalóinak létszáma¹¹² (1993-2013)
(Saját szerkesztés)

Források: 1990-2000: Szente Tünde (szerk.): Időkerék – Horváth István visszaemlékezései, Innova Print Kft. Budapest, 2006; 2001-2010: Csik Józsefné: A Dunaferr Csoport létszámának alakulása az elmúlt 10 évben. ISD Dunaferr Műszaki Gazdasági Közlemények, 2010/4. Dunaújváros 2010; 2011: <http://www.dunaferr.hu/hu/9-hun/rolunk/cegbemutato/1-roviden-az-isd-dunaferr-rol> (Letöltés ideje: 2016. január 3.); 2012: <http://nol.hu/belfold/20120906-allami-segitseget-ker-a-dunaferr-1330447> (Letöltés ideje: 2016. január 3.); 2013: 4536 Fő (Forrás: Top 100+100 Kiadvány – Fejér megye gazdasági értéktára, 2014.)

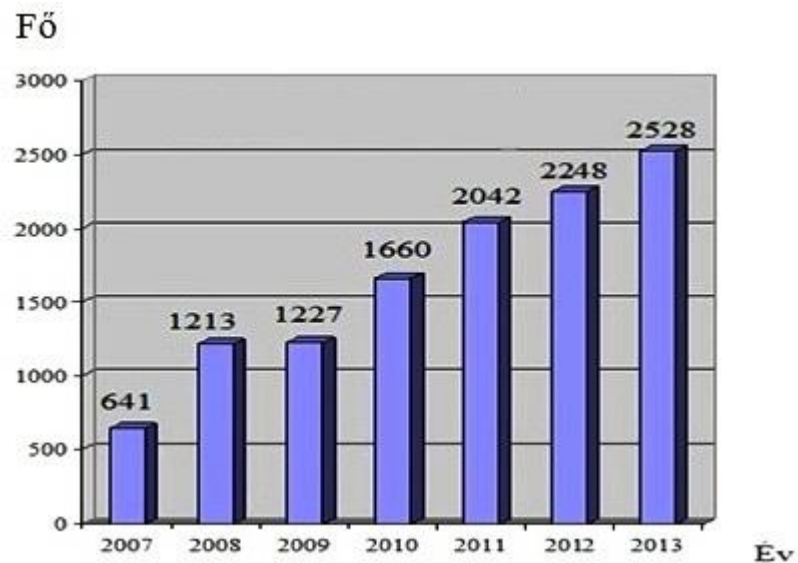
Hankook Tire Magyarország Kft.

A Hankook Tire Magyarország Kft., amely 2006-ban¹¹³ Dunaújváros határában építette fel gyártó üzemét, a dunaújvárosi szakemberek közül csak keveset tudott foglalkoztatni, mivel a munkára jelentkezők szakmai végzettsége többnyire nem illeszkedett a gyár profiljába. A cég elsősorban az elektronikai, automatizálási és a gépészeti végzettségű szakembereknek tudott álláslehetőséget ajánlani, az üzem karbantartási területeire. Mivel a gyártáshoz nem talált gumiipari szakembereket, ezért a Lorántffy Zsuzsanna Szakközép- és Szakiskolával együttműködve a 2000-es év közepétől

¹¹² Az adatokat a 9. melléklet tartalmazza.

¹¹³ A termelés 2007. június 26-án indult meg 674 fő munkavállalóval, amely létszám 2015-re már elérte a 3250 főt. (Forrás: Saját kutatás)

gumiabroncsgyártó és gumiipari technológus szakon indított szakképzést. A gyár munkavállalói létszámnövekedését a 21. ábrán szemléltetem.

21. ábra: A Hankook Tire Magyarország Kft munkavállalói létszámai (2007-2013) (Saját szerkesztés)
Forrás: Hankook Tire Magyarország Kft. Ludmann László Képzési Vezető (2015. augusztus 10.)

Hamburger Hungária Kft.

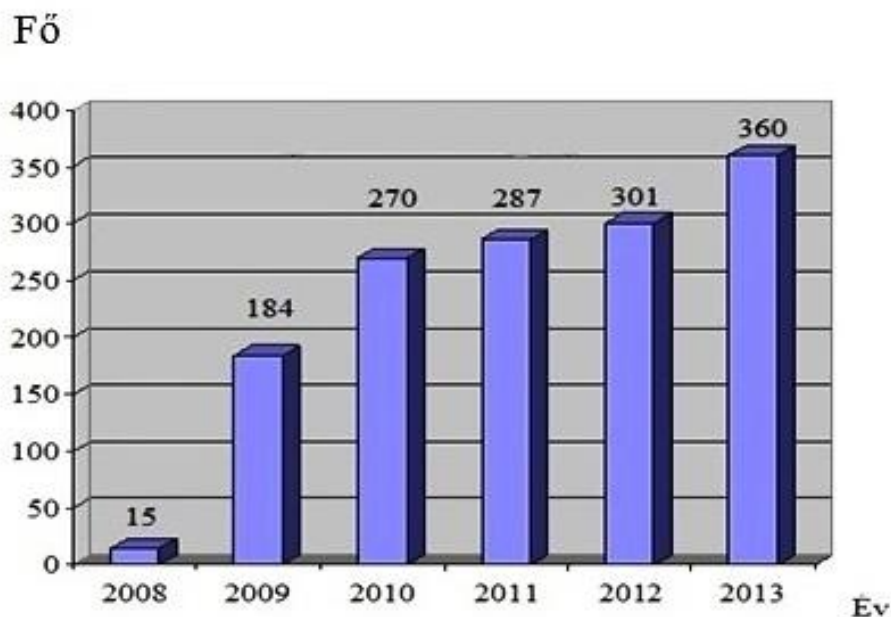
Dunaújvárosban 2008-ban telepedett le egy másik, nemzetközi szintően is jelentős gazdasági társaság, a Hamburger Hungária Kft. papíripari multinacionális vállalat. Dunaújvárosban már a 1962-től üzemelt papírgyár, amelyben 1963-óta folyamatosan folyt a papíripari szakemberek gyakorlati oktatása is, amelyhez a Lorántffy Szakközépiskola végezte a képzés elméleti részét. Az iskolarendszerű papíripari szakképzésben cellulóz- és papírgyártó valamint papírfeldolgozó szakmákat tudtak tanulni a diákok. A Papíripari Vállalat 1991. január elsejei dátummal átalakult osztrák-magyar vegyesvállalattá, így már Dunapack Rt. néven folytatta a termelését. A Dunapack Rt. dunaújvárosi gyárát 1995-ben az osztrák Prinzhorn csoport teljes egészében megvásárolta. Mivel ezt követően már a cellulóz gyártása nem tartozott a Dunapack profiljához, 2004-ben a cellulózgyártó részleg gazdát cserélt, így a Trierenberg Holding lett a Dunaújvárosi Cellulózgyár Kft. százszázalékos tulajdonosa.

A rendszerváltást követően évről-évre kevesebb tanuló jelentkezett valamely papíripari képzésre, illetve a sorra átalakuló gyárakban az egyre modernebb papírgyártó gépsorok

mellé egyre kevesebb munkaerőre volt szükség. Ez a csökkenő tendencia odáig vezetett, hogy 2008-ban már az OKJ-ből is kikerültek a papíripari képzések nappali tagozatos oktatásának lehetőségei.

A Hamburger Hungária Kft. 2008-ban kezdett papíripari szakemberek toborzásába, de mivel Dunaújvárosban nem talált kellő számú és végzettségű szakembert, így a Csepelen megszűnt a csomagolópapír gyár szakemberei közül „irányított át” magához számára megfelelő szakképzettséggel rendelkező munkaerőt. 2009-től már csak felnőttképzésben szerezhető meg a papíripari végzettséget adó szakmák valamelyike. A Hamburger Hungária részéről az egyik interjúalanyom¹¹⁴ kérdésekre elmondta, hogy a jövőben nem gondolkodnak iskolarendszerű képzésben, még a gyakorlati oktatás oldaláról sem. Ősi Rita a következő indokokat adta: „Ránk nem lehet képzést szervezni. Nem tudunk egy osztályt foglalkoztatni sem gyakorlati képzésben, sem pedig azt követően, amikor végez.”

A Hamburger Hungária Zrt. munkavállalói létszám adatait a 22. ábrán szemléltetem, amely adatok szintén hozzájárulnak a város iparának szerkezetváltásához.

22. ábra: A Hamburger Hungária Zrt. munkavállalóinak száma (2008-2013)
(Saját szerkesztés)
Forrás: Hamburger Hungária Zrt. Személyügyi Osztály

¹¹⁴ Interjú Ősi Ritával a cég személyügyi vezetőjével. Az interjú időpontja 2015. október 16-án volt.

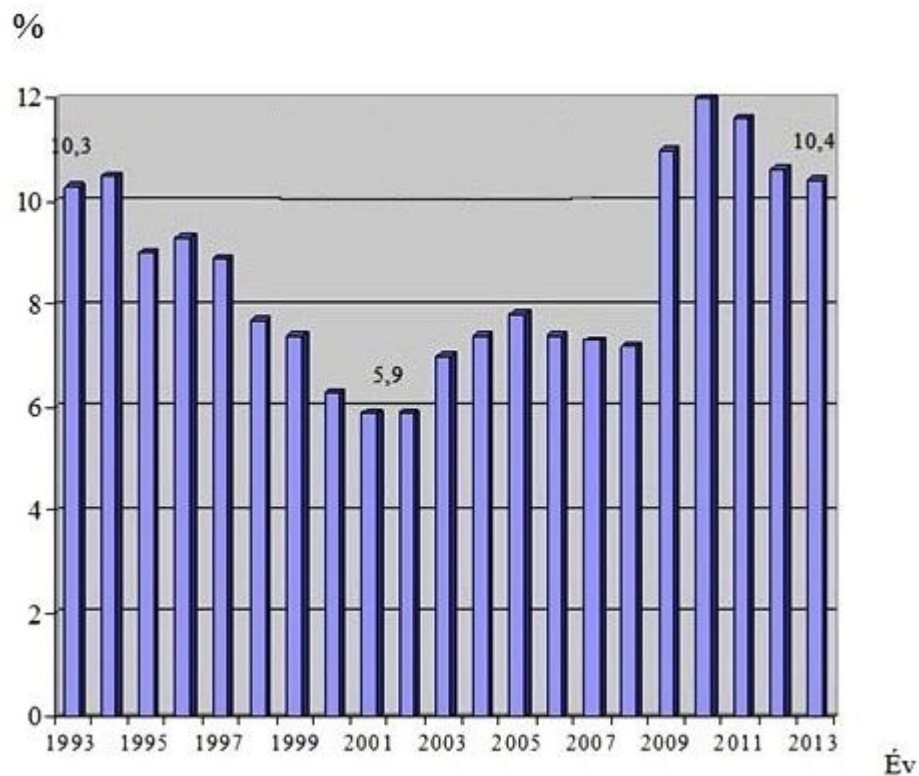
A globálisan kiterjedt, multinacionális cégek térnyerésére, illetve ennek következményére, az ipar szerkezetének változásával fellépő új interkulturális kihívásra figyelt fel a Rajcsányi Molnár Mónika – András István szerzőpáros is egy 2013-ban megjelentetett tanulmányukban. A kialakulni látszó helyzetet a következőkkel jellemezték: „Dunaújváros és a hozzá kapcsolódó kistérség sajátos hagyományai mentén több markáns interkulturális kihívás jelentkezett: délről a Dunaferr társaságai kerültek ukrán tulajdonba, a Hamburger Hungaria Kft. (Dunapack Rt.) osztrák-német tulajdonba, míg északon a koreai Hankook Tire jelent meg zöldmezős beruházással.” (Rajcsányi – András: 2013:37)

Több multinacionális vállalat közel egy időben történő megjelenése egy kistérségben feszültségek forrása lehet az eltérő munkakultúrák megjelenése kapcsán. Rajcsányi Molnár Mónika – András István szerzők az alábbiakban foglalják össze ez irányú kutatási eredményüket: „A különböző kultúrájú cégek és tulajdonosok fogadtatása, betelepülése, majd beágyazódása a posztszocialista, paternista térben korán sem konfliktusmentes. Előítéletek, hiányos kommunikáció, az eltérő kultúrákból fakadó interkulturális problémák jelzik a beágyazódási folyamat nehézségeit.” (Rajcsányi – András: 2013:40)

Rajcsányi Molnár Mónikának és András Istvánnak az előzőekben idézett tanulmányával kapcsolatban felmerülhet az a kérdés, hogy a dunaújvárosi szakképzési rendszer fel tud-e készíteni szakembereket a városban található eltérő munkakultúrákra. További kérdés még, hogy az iskolafenntartó vagy a szakképző intézmény felelne ezért a feladatért. A kérdésekre újabb kutatások eredményei adhatnának választ, viszont a disszertációmban ilyen vizsgálattal nem kívánok foglalkozni.

A munkanélküliség alakulása Dunaújváros kistérségében

A 23. ábrán Dunaújvárosnak és kistérségének munkanélküliségi rátájának változását mutatom be, kutatásom teljes időintervallumára vonatkozóan. A 23. ábrán megfigyelhető, hogy az értékek követik a már korábban bemutatott országos tendenciát, illetve az is látható, hogy azonos trendet mutat a Dunaújvárosban és kistérségében regisztrált munkanélküliek számával is.

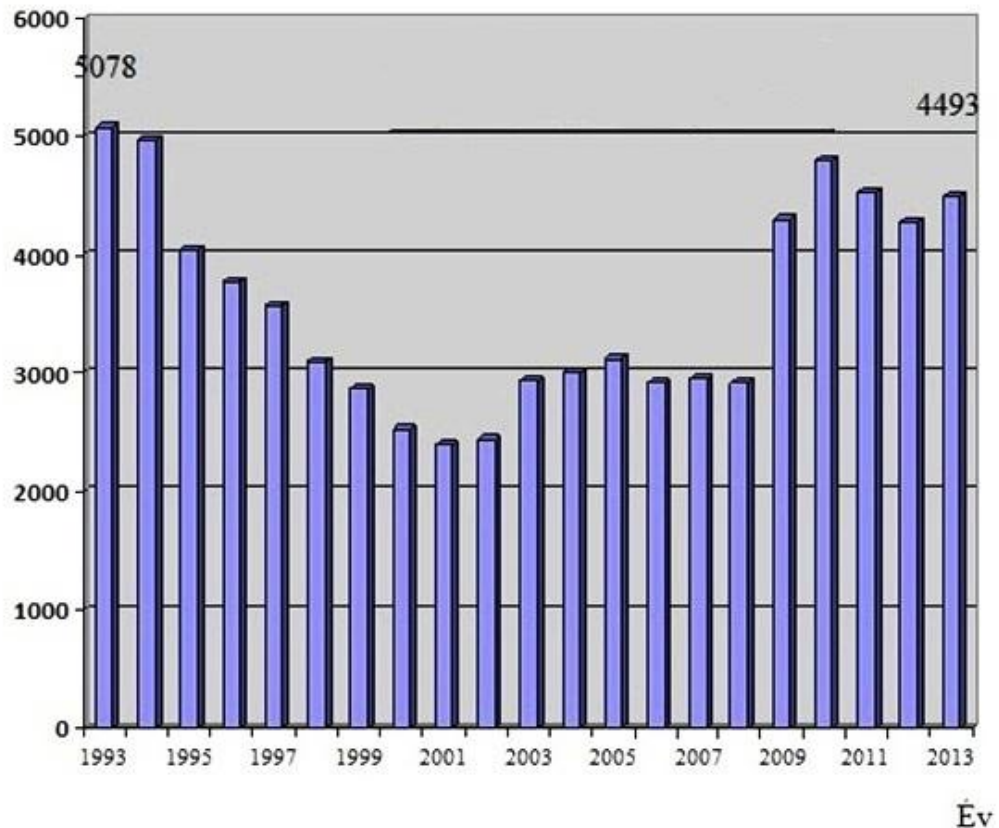
23. ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása Dunaújvárosban ¹¹⁵ (1990-2013)
 (Saját szerkesztés)
 Forrás: Fejér Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központ
 Dunaújvárosi Kirendeltsége, 2015

A regisztrált munkanélküliek száma Dunaújváros kistérségben

A Dunaújvárosban foglalkoztatottak munkaerőpiaci átfogó adataihoz nélkülözhetetlen, hogy megismerjük a dunaújvárosi kistérségből a regisztrált munkanélküliek számának alakulását az általam vizsgált időszakra vonatkozóan. A Dunaújváros kistérségre vonatkozó regisztrált munkanélküliek számszerűsített adatait az 1993-2013-ig terjedő időszakra nézve a 24. ábrán mutatom be, amelyen jól kivehetők az általam vizsgált időszak tendenciái. A 24. ábrán látható nagyságrendek értelmezéséhez előre vetítem, hogy Dunaújvárosban a Dunaferr Dunai Vasműnek, mint a város legnagyobb ipari foglalkoztatójának a privatizációjára csak 2004-ben került sor.

¹¹⁵ Az adatokat az 10. melléklet tartalmazza.

Fő

24. ábra. **Regisztrált munkanélküliek száma Dunaújváros kistérségben¹¹⁶ (1993-2013, éves átlagok)**

Forrás: Dunaújvárosi Járási Hivatal, Foglalkoztatási Osztály, 2015

A rendszerváltás hatására a '90-es évek elején az állami tulajdonú gyárak bezárásának vagy privatizációjának következtében tömeges létszámleépítések történtek Dunaújvárosban is, amelynek hatására ugrásszerűen megnőtt a regisztrált munkanélküliek száma. A '90-es évek elején a munkanélküli segélyezést¹¹⁷ a regisztrált munkanélküliek maradéktalanul igénybe tudták venni, ezáltal még éveken keresztül maradtak ebben a státuszban. A rendszerváltást közvetlenül követő években a munkanélküliségi arány növekedésének a mértékét csak a korkedvezményes nyugdíjba vonulás lehetősége, illetve az elköltözések tudták valamelyest csillapítani. Jelentősebb változás (csökkenés) akkor következett be a munkanélküliségi adatokban, amikor az állam már egyéb feltételekhez kötötte a munkanélküli segély folyósítását. A regisztrált munkanélküliek csökkenő tendenciája Dunaújvárosban a Dunaferr privatizációs

¹¹⁶ Az adatokat a 11. melléklet tartalmazza.

¹¹⁷ A dolgozatomban 4.1.2. pontjában már bemutattam a munkanélkülivé váltak segélyezésének lehetőségeit és azok jogszabályi hátterét.

szerződésének aláírásáig, 2004-ig volt érezhető. Még abban az évben, 2004. május 1-én Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz, amely időponttól kezdődően egyre több lehetőség kínálkozott a munkanélküliek számára a külföldön történő munkavállaláshoz. A 2004-től 2010-ig tartó időszakról az egyik interjúalanyom¹¹⁸ is beszámolt: „Dunaújvárosban a 2004-től 2006-ig tartó időszakban csak kevés szakember próbált szerencsét külföldön. 2006-tól kezdődően viszont már érezhető volt, hogy egyre több szakember hiányzott a dunaújvárosi munkaerőpiacról. Igazán jelentős változást e tekintetben a 2008-ban begyűrűző világgazdasági válság jelentette a dunaújvárosi munkaerőpiacon, amikor is a külföldön munka nélkül maradt munkavállalók kezdtek visszajönni az otthonukba és regisztráltatták magukat a Munkaügyi Központban. Ez a jelenség 2009-ben volt a legjobban érezhető, de nem tartott sokáig, mert a válság enyhülésének első hírei után a külföldi cégek kezdték visszahívni a Magyarországon lévő dolgozóikat, így azok 2010-től már ismét kezdtek kikerülni a regisztrált munkanélküliek dunaújvárosi adatbázisából.”

A pályakezdő munkanélküliek száma a nyilvántartott álláskeresők között

A dolgozatom témájához illeszkedően fontosnak tartom bemutatni azt a tendenciát is, amely a regisztrált munkanélküliek közötti pályakezdők számát mutatja be. Az előző megállapításomon túl annak okán is fontosnak látom jelen alpontot, mert a dunaújvárosi középfokú oktatási intézményekben végzettséget szerzett pályakezdők munkanélküliségi helyzete közvetlenül visszatükrözheti a mindenkori munkaerőpiac elvárásainak való megfelelést.

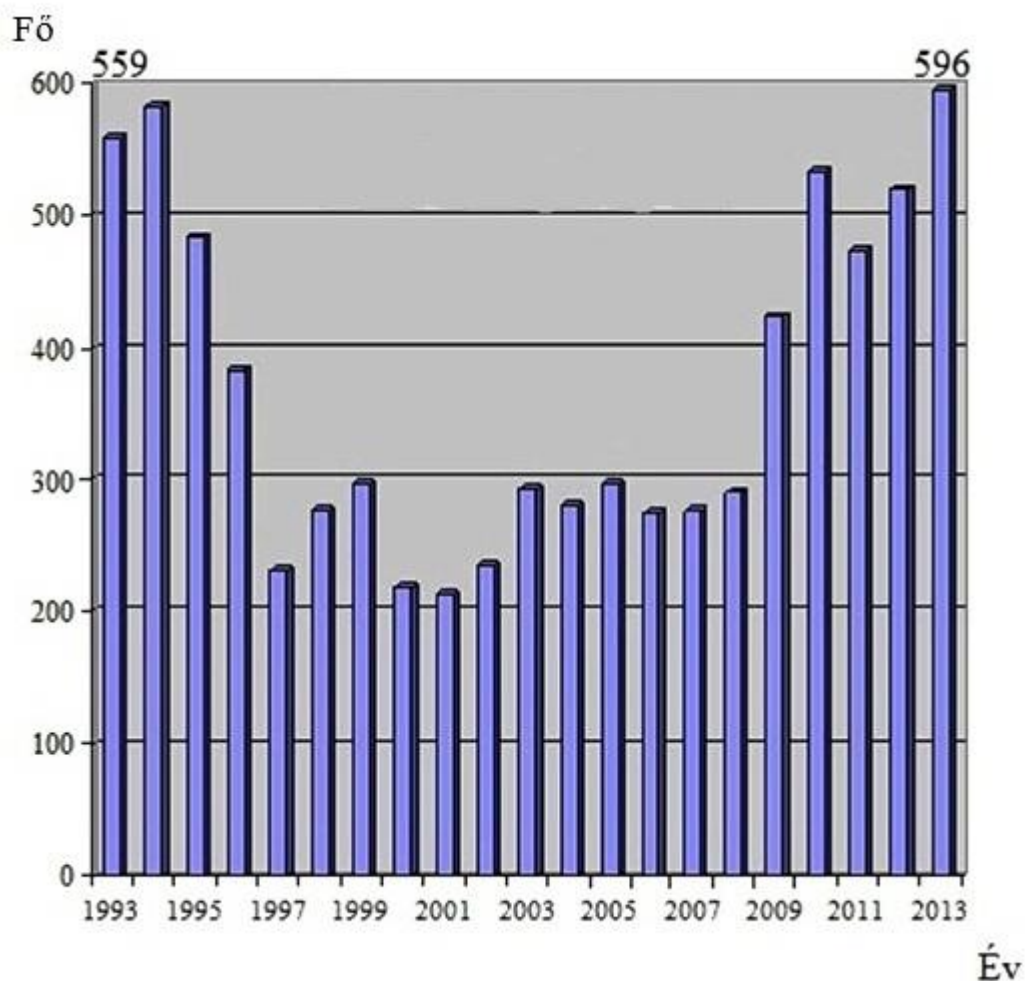
Amennyiben a pályaválasztási rendszer jól működik, és a szakképző intézmények szakmastruktúrája a kor követelményeinek megfelelő, akkor azok összhangba kerülhetnek a munkaerőpiaci igényekkel. A '90-es évek végére a szakmai életút pályaválasztási szakasza időben mindinkább kitolódott, mivel a későbbi munkavégzéshez szükséges iskolai képzés hosszabbá vált. A 2000-es évek elejére pedig az iskolai képzésből a munka világába való átmenet vált sokkal bonyolultabbá. Az állástalanul töltött idő, és ezzel összefüggésben a munkahely keresésének negatív

---

¹¹⁸ Interjú Majorné Angyal Erzsébet kirendeltségvezetővel. (Fejér Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központ, Dunaújvárosi Kirendeltsége) Interjú időpontja: 2014.07.28

tapasztalatai nemcsak elbátortalanító hatásúak, de a munkával nem rendelkező fiatalok eltartása komoly terheket is ró az egész társadalomra. Az oktatás expanziója, így az iskolarendszerű oktatás időtartamának meghosszabbítása 2013-ra már javította a fiatalabb generációk kedvezőtlen munkaerőpiaci helyzetét. A regisztrált álláskeresők között a pályakezdők száma is követte az összes regisztrált munkanélküliek száma alakulásának a tendenciáját (25. ábra), hiszen a munkanélküli segélyezés jogszabályi alapjai rájuk is ugyanolyan mértékben hatottak, mint akik már több éves munkatapasztalattal rendelkeztek.

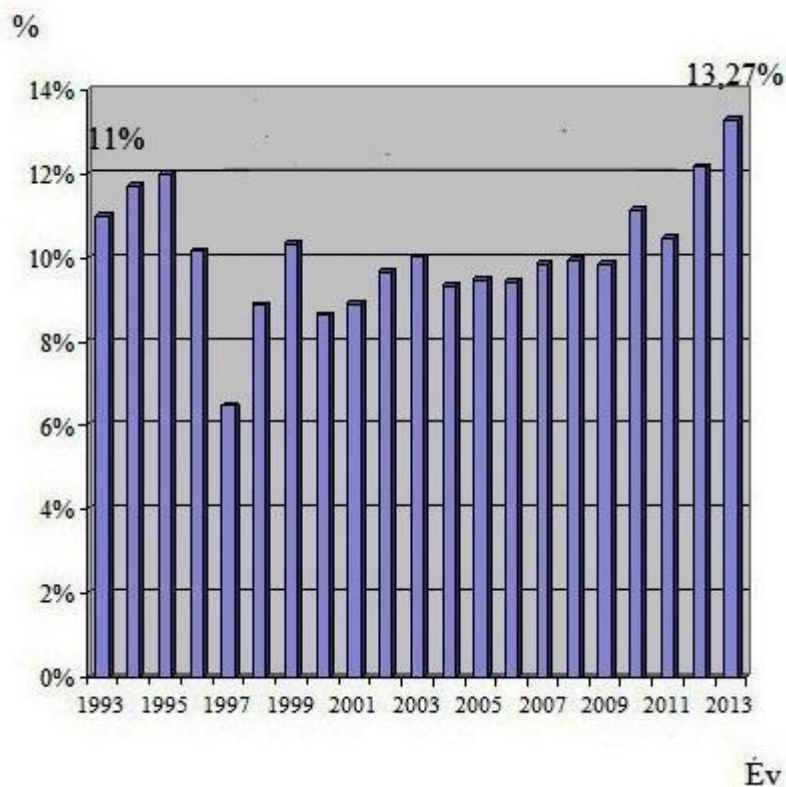

25. ábra: A pályakezdők száma a nyilvántartott álláskeresők között Dunaújváros kistérségben¹¹⁹ (1993-2013)
 Forrás: Dunaújvárosi Járási Hivatal, Foglalkoztatási Osztály, 2015

¹¹⁹ Az adatokat a 12. melléklet tartalmazza.

A pályakezdők aránya a nyilvántartott álláskeresők között Dunaújváros kistérségben (1993-2013)

Az előző két pontban bemutatott ábrák (24. és a 25.) adatainak tendenciájából látható, hogy csak kis mértékben térnek el egymástól, ennél fogva az arányszámaik is követik a bemutatott trendeket. A 26. ábrán a pályakezdők arányát mutatom be a dunaújvárosi kistérségben nyilvántartott álláskeresők között.

26. ábra: A pályakezdők aránya a nyilvántartott álláskeresők között Dunaújváros kistérségben¹²⁰ (1993-2013)
Forrás: Dunaújvárosi Járási Hivatal, Foglalkoztatási Osztály, 2015

A 26. ábrán is látható a 24. és a 25. ábrákon szemléltetett tendencia, miszerint az általam bemutatni kívánt periódus kezdő és záró dátumában magas értékek láthatóak, amelyek a '90-es évek végéről és a 2000-es évek végéig alacsonyabb szinteket mutatnak. A 26. ábrán látható tendenciából arra következtettek, hogy a dunaújvárosi

¹²⁰ A szemléltetett adatokat több tényező (mint például a gyárbezárások, a gyártási technológiák gyors fejlődése, a szakképző iskolák szakmaszerkezetének lassú reagálása a munkaerőpiac igényeire, stb.) együttesen befolyásolta. Az adatokat a 13. melléklet tartalmazza.

kistérségben lakók körében az általam vizsgált időszakra vonatkoztatva a dunaújvárosi középfokú oktatási intézményekből kikerülők átlagosan 10,12 százaléka nem tudott elhelyezkedni a munkaerőpiacon. Feltételezhető, hogy amennyiben a dunaújvárosi szakképző iskolák szakmakínálata jobban illeszkedett volna a helyi munkaerőpiac igényeihez, akkor ez az arányszám a vizsgát periódusban alacsonyabb értékeket mutatna.

Jelen fejezetben megvizsgáltam a Dunaújvárosban végbement gazdasági átalakulási folyamatot. A dunaújvárosi gazdasági társaságokat bemutató alpontjaimból is kitűnik, hogy azok a piacgazdaság mindenkori igényeinek igyekeztek megfelelni, amely következményeként a gyártási technológiájukat folyamatosan modernizálták. A modern gyártóeszközök és technológiák egyre inkább a képzett szakembereket igényelték.

A következő fejezetben azt szemléltetem, hogy Dunaújváros oktatásügye – azon belül is a szakképzési rendszere – lépést tudott-e tartani a megváltozott munkaerőpiaci elvárásokkal.

6.3. A dunaújvárosi oktatás jellemzői

Dunaújváros oktatásügyét – és annak változását az általam vizsgált időintervallumban – az alábbi alpontokban jellemzem. Külön bemutatom az általános- és a középiskolai jellemzőket, és kiemelten foglalkozok a szakképzés területével.

6.3.1. A városalapítástól a rendszerváltásig tartó időszak rövid jellemzése

Dunaújváros egyedi és sajátos múltja tekinthet vissza. A város létrejött a térségben meglévő „vidéki” – elsősorban mezőgazdaságon alapuló – kultúrának új irányt mutatott, amely az ipari központ megalkotása volt. Dunapentelén 1949-ben az aktív keresők 71%-a még a mezőgazdaságból élt, s mindössze 12% dolgozott az iparban, építőiparban. Szintén az 1949-es évet jellemzi az is, hogy a terciér szektor aránya alig haladta meg a 15%-ot. Az említett nagyszámú, mezőgazdaságból élő, aktív korú munkavállaló iskolázottsága jelentősen elmaradt az országostól.¹²¹

---

¹²¹ Az 1949-es népszámlálás adatai szerint a hat évesnél idősebb népesség 8,2%-a sem írni, sem olvasni nem tudott. Országosan ez időben az analfabéták aránya 4,8% volt. (Forrás: Miskolczy, 1980:78)

Sztálinváros meglehetősen homogén népesség számára ígérte a társadalmi felemelkedést, vélekedik Szirmai, egy 1988-ban megjelent tanulmányában. Az 50-es évek első feléről az alábbiakkal jellemzi a korszakot a szerző: „Az első években szakképzetlen és iskolázatlan, mezőgazdasági munkát folytató nemzedék jött ide. Olyanok, akiknek szülei is iskolázatlanok és szakképzetlenek voltak. Elsősorban a város kínálta munkaalkalmak, az építkezés feladatai, majd később a Vasmű munkalehetőségei határozták meg ezt a sajátos egyneműséget. (...) Az 1950-es évekhez képest 1970-re már teljesen átalakult a foglalkoztatási szerkezet, hiszen akkorra már Dunaújváros lakosságának csak a 3,2%-a dolgozott a mezőgazdaságban.” (Szirmai, 1988:125-126)

A foglalkoztatottsági adatok tekintetében a mezőgazdasági szektor háttérbe szorulása annak okán történhetett meg, hogy az iparosítás következtében a fiatalok számára egyre vonzóbbá váltak az ipari centrumok.

Az iskolaalapítások időszaka

A Kormányzat az 1950. évi 40. számú¹²² törvényerejű rendelettel hozta létre az ipari technikumok alapításának lehetőségét. A Dunai Vasmű várható munkaerőpiaci igénye miatt az 1951/52-es tanévben – a település általános iskolájában – esti tagozaton megindult a képzés a 33. számú Technikum¹²³ esti tagozatán.

1953-ban a Vasvári Pál Általános Iskola egyik szárnyában gimnáziumi¹²⁴ osztályok indultak. 1956-ban a 340. számú Építőipari Intézetben¹²⁵ indul el a szakmai képzés.

A Dunai Vasműben az első nagyolvasztó 1954 elején került átadásra, amely dátumtól már az ipari kombinát a kohászati szakmákban végzett szakembereknek munkalehetőséget ajánlott, így a jelzett dátumtól a Dunai Vasmű dolgozói létszáma rohamos növekedésnek indult. (27. ábra)

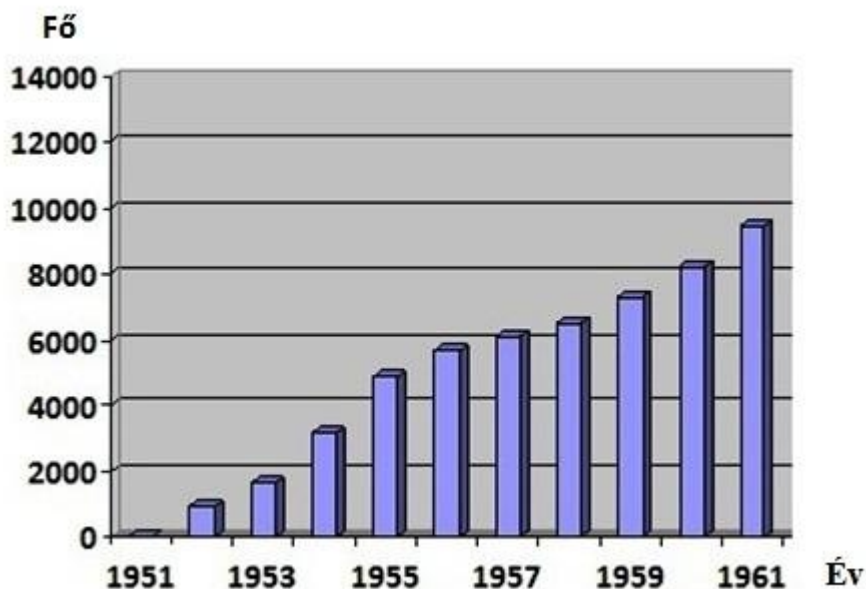
---

¹²² 1950. évi 40. számú törvényerejű rendelet az ipari technikumokról (Kihirdetve: 1950. november 12-én)

¹²³ A Kerpely Antal Kohóipari Technikumot 1951 szeptemberében kezdték el tervezni és 1953. szeptember 3-án adták át. A Kohó- és Gépipari Minisztérium által alapított iskolában hét nappali és öt esti tagozatos osztállyal indult az oktatás. Forrás: Dunaújvárosi Főiskola, Jubileumi Almanach, 2010

¹²⁴ Mai nevén, 2018-ban Széchenyi István Gimnázium.

¹²⁵ Mai nevén, 2018-ban Hild József Szakközépiskola és Szakiskola.

27. ábra: A Dunai Vasmű munkavállalói létszámának alakulása 1951-1961 között.

Forrás: Dunaferr Dunai Vasmű Műszaki-Gazdasági Közlemények, 1989/2.

A Dunai Vasmű munkavállalói létszámának folyamatos növekedését a gyárban beinduló újabb üzemek munkaerő igényei is eredményezték. Ezek a munkaerő igények a 60-as évektől már egyre inkább a szakképzettséggel rendelkező munkavállalók irányába mutattak. A Vasmű részére a képzett munkaerővel történő folyamatos „feltöltéshez” szakmai képzési bázisra/bázisokra volt szükség, amelyek a ’60-as évektől egymás után nyitották ki kapuikat Dunaújvárosban.

A jelenlegi Dunaferr Szakközép és Szakiskola, Dunaújváros első önálló ipari tanuló intézeteként 1963. november 7-én nyitotta meg kapuit Makarencó néven és az első tanévben 22 választható szakmát kínált a városban és a környékén élőknek.¹²⁶ A Dunaferr középiskola szakmakínálata a ’60-as évek végére újabb 14 szakmával bővült.¹²⁷ Az iskola a kezdetektől a mai napig 62 szakmában képzett szakembereket.

¹²⁶ Esztergályos, autószerelő, járműlakatos, villanszerelő, hegesztő, központi fűtés szerelő, vasszerkezeti lakatos, víz-és gázvezetékszerelő, acélolvasztár, fodrász, mintakészítő, cipész, általános lakatos, ács-állványozó, kőműves, hőtechnikai műszerész, csőszerelő, kohászati anyagvizsgáló, épületasztalos, szobafestő és mázoló, üvegműves, kovács.

¹²⁷ Marós, elektrolakatos, szabályozástechnikai műszerész, géplakatos, diesel mozdony szerelő, szerszámkészítő lakatos, gépjármű villamossági műszerész, cipőgyártó, híradástechnikai műszerész, építőipari gépész, fogműves, kozmetikus, bútorasztalos, rádió-TV műszerész.

1964-ben kezdődött az oktatás a Földes Ferenc Dolgozók Iskolájában¹²⁸, amelyben esti képzésen szerezhettek alap- és középfokú végzettséget a tanulók.

A II. számú Gimnázium és Szakközépiskola - a jelenlegi Bánki Donát Szakközépiskola - 1969 szeptemberében kezdte meg működését, amelyben a gimnáziumi oktatás mellett gépészeti, acél- és fémszerkezeti, gépjármű-villamossági műszerész, villanyszerelő és szabályozástechnikai műszerész képzés is folyt.

Az 1970-es évek első fele újabb változást hozott a dunaújvárosi szakképzés történetében, hiszen az első középfokú oktatási intézmény már szűkösnek bizonyult ahhoz, hogy a nehézipar és a könnyűipar számára is elegendő számú szakképzett munkaerőt képezzen. Mivel a 70-es évek elejére már újabb oktatási intézmények épültek fel – a vállalatok anyagi támogatásának is köszönhetően –, így a könnyűipari, építőipari és közgazdasági szakmákat új iskolákba helyezték át. Tehát a város növekedésével párhuzamosan jelentek meg újabb iparágak is Dunaújvárosban, és a Vasmű mellett főképp a Papíripari Vállalat igényelt jelentős munkaerőt. A Lorántffy Zsuzsanna Szakközép- és Szakiskola a kezdetben főleg lányokat képzett, 11 féle könnyűipari szakmára: papírgyártók, fonónők, nőiruha-készítők, férfiruha-készítők, cipőfelsőrész-készítők, majd 1989-től egészségügyi szakközépiskolai, általános vegyésztechnikusi, és 1992-től ruhaipari technikus tagozat is indult. 1975-től pedig a Rudas László Közgazdasági Szakközépiskola kezdte meg munkáját közgazdasági és vendéglátóipari¹²⁹ szakok indításával.

A '80-as évek közepéig a szakmunkástanulóknak nyújtott szakmakinálat folyamatos bővülése figyelhető meg Dunaújváros középiskoláiban. A szakmunkásképző iskolákban a nyolcadik osztályt befejezett tanulók számára a képzési idő egységesen három év, a szakközépiskolában négy év, a technikusképzésben öt év volt. A '80-as évek végéig a Dunai Vasműnek még szüksége volt az újonnan képzett kohász- és fémipari szakmákban végzett szakemberekre, így a tanműhelyi képzésben is segíteni tudták a szakképző intézmények munkáját.

---

¹²⁸ Mai nevén, 2018-ban Rosti Pál Gimnázium és Szakképző Iskola.

¹²⁹ 2011-ben megnyitotta kapuit a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépiskola, így a vendéglátóipari szakok átkerültek az új intézménybe.

A rendszerváltás kapcsán kialakult piacgazdaságnak már teljesen új munkaerőpiac igényei voltak Dunaújvárosban is, amelyekre az 1993-ban létrejött - az oktatás működését érintő – rendszerszintű törvényi¹³⁰ változások kívántak választ adni.

A '90-es évek elejétől Dunaújvárosban is megfigyelhetőek voltak azok az országos tendenciák, miszerint egyre nagyobb igény mutatkozott mind a vállalatok, mind a tanulók (szülők) részéről is a szakközépiskolai vagy technikai végzettségek iránt. Ennek következményeként például a Dunaferr Szakközép és Szakiskolában (A tárgyalt időszakban: Dunaferr Szakközép és Szakmunkásképző Iskola) a '90-es évek elejétől a következő szakközépiskolai szakmák jelentek meg a képzési palettán: erősáramú berendezés szerelő, számítástechnikai műszerész, mechanikai műszerész. Az alábbi, technikai minősítést nyújtó képzésekre viszont csak a '90-es évek közepétől lehetett jelentkezni: erősáramú elektrotechnikus, automatikai technikus, épületgépész technikus, elektronikai technikus, mechatronikai technikus.

Összefoglalva az általam bemutatott időintervallumot, három fő tényezőt emelek ki. Egyrészt azt, hogy a '90-es évek elejétől évről-évre csökkent az alapfokú oktatásban tanulók száma. Így már a rendszerváltást közvetlenül követő években az alapfokú oktatással kapcsolatban nyilvánvalóvá vált Dunaújvárosban, hogy sok az iskola és kevés a gyerek. Az alapfokú oktatásban tapasztalható negatív tendencia a középfokú oktatást csak a 2000-es évek közepén érte el.

Másrészt arra is felfigyeltem, hogy a kilencvenes évek elejének egyik leginkább megoldásra váró gondja a szorongató középiskolai helyzet volt. A középfokú oktatásban a '90-es évek elejétől a 2000-es évek közepéig évről-évre növekvő tanulólétszámot figyeltem meg, így helyszűke alakult ki a város középfokú oktatási intézményeiben. A dunaújvárosi középfokú iskolarendszer befogadóképessége gátat szabott sokak helyben történő középfokú tanulmányainak.

Harmadrészt, megelőző kutatásaim¹³¹ alkalmával azt is megállapítottam, hogy a városalapítástól a rendszerváltásig tartó periódusban a Dunai Vasmű által igényelt szakmákat minden tanévben tudták indítani a dunaújvárosi szakképző intézmények. Ez

---

¹³⁰ 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről. (A törvényt az Országgyűlés az 1993. július 12-i ülésnapján fogadta el.)

¹³¹ Budai Gábor: Dunaújváros, mint ipari központ szakképzésének jellemzése a városépítéstől napjainkig, in.: András István, Rajcsányi-Molnár Mónika, Németh István (Szerk.): Kutatási terek, Dunaújváros, DUF PRESS Kiadó, 2015. pp. 33-42.

által a dunaújvárosi középiskolák szakmastruktúrája a '90-es évek elejéig megfelelt az addig monostrukturális, helyi munkaerőpiac igényeinek.

Dunaújváros alap-, és középfokú oktatását a rendszerváltást követő évektől – a kutatásom időintervallumára vonatkozóan – a következő alponban tárgyalom.

6.3.2. Alapfokú oktatás Dunaújvárosban

Dunaújváros oktatásügyével kapcsolatban elsősorban a középfokú képzések tanulólétszám adatait gyűjtöttem össze, azon belül is elsősorban az állami fenntartású szakképző intézményeket vizsgáltam. Mivel a 9. évfolyamba belépők száma mutatja meg a középfokú oktatási intézményekbe továbbtanulók létszámát, ezért az alapfokú oktatás tendenciáit is megfigyeltem az általam vizsgált időszakra vonatkozóan. Dunaújváros alapfokú- és középfokú oktatásügyét is vizsgáló, korábbi években megjelent tanulmányok is felhívják arra a figyelmet, hogy a megjelenített adatok torzíthatnak abban a tekintetben, hogy a kistérség településeiről bejáró tanulók adatait is tartalmazza, ennek okán a dunaújvárosi általános iskolák 8. évfolyamában végzetek létszámadatai nem egyeznek meg a középfokú oktatás képzési programjaiba belépő, összes tanulólétszámának adatával.

Az általános iskolák vonzáskörzete

A Pentele híd átadásáig¹³² a dunaújvárosi gazdasági társaságok és oktatási intézmények döntően Fejér megyéből, illetve kisebb részben Tolna megyéből számíthattak a bejárókra/ingázókra. A Pentele híd átadását követően nagyobb arányban Bács-Kiskun megye és kisebb részben pedig Pest megye is bővítette Dunaújváros vonzáskörzetét. Tudományos megalapozottságú kutatás készült 2008-ban arról, hogy a 2007/2008-as tanévben milyen eloszlást mutatott a Dunaújvárosi oktatási intézményekbe Fejér megyén belülről, illetve kívülről bejárók száma. „A vizsgálat eredményéből látható, hogy Dunaújváros általános iskoláiba bejáró diákok száma a 2007/2008-as tanévben 642 fő volt. Ebből a létszámból 605 fő a megyén belülről. Az általános iskolák közül a legtöbben a Vasvári Pál¹³³ és a Dózsa György általános iskolába jártak be, de 70 fő, vagy afölötti értéket mutatott a Móricz Zsigmond, a Petőfi Sándor és az Arany János általános iskola is. Települési relációban Nagyvenyim (129), Rácalmás (85), Baracs

---

¹³² A Pentele híd átadására 2007. július 23-án került sor. A Pentele híd „Dunaújvárosi híd” és „M8 Duna-híd” néven is ismert.

¹³³ A Vasvári Pál Általános Iskola helyezkedik el legközelebb a dunaújvárosi Autóbusz pályaudvarhoz.

(84), Kisapostag (77) vezetett. A tanulmány rámutat arra is, hogy sok Dunaújváros környéki településből egy általános iskolás diák sem, vagy csak néhány jár be a városba tanulni.” (Szalafainé, 2008:66)

Bán Anetta és Havellant Orsolya 2007-ben megjelent tanulmányában rámutatnak arra, hogy „Dunaújváros közoktatási intézményeibe bejárók legnagyobb részét a középfokú oktatásban résztvevő tanulócsoportok képviselik. Így a város oktatási vonzáskörzetének lehatárolására ez a réteg a legalkalmasabb.” (Bán-Havellant: 2007:113)

A fentiek ismeretében a dunaújvárosi oktatási vonzáskörzetet a középfokú oktatás bemutatásakor szemléltetem.

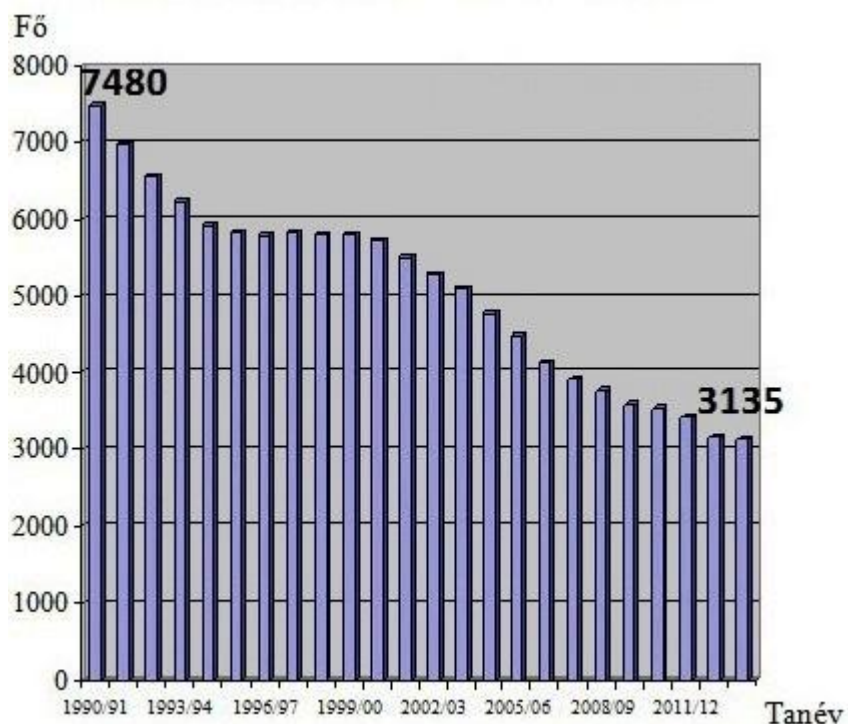
Dunaújváros általános iskolái

Az általam vizsgált időintervallum kezdeti dátumában, 1993-ban 13 általános iskola működött Dunaújvárosban. A demográfia hullám negatív hatásának következményeként, az iskolabezárások hatására, 2013-ra ez a szám 9-re csökkent. A vizsgálati periódusom alatt magán vagy alapítványi fenntartású általános iskola nem működött Dunaújvárosban.

Az általános iskolák tanulólétszámai

A 6.1.1. pontban bemutattam Dunaújváros demográfiai adatait az általam vizsgált időszakra vonatkozóan, amelyből látható volt, hogy Dunaújvárosban 1974-től 2013-ig folyamatosan csökkent az élvesszőlétszámok száma. A demográfiai adatokból is feltételezhető volt, hogy az általam vizsgált periódusban a dunaújvárosi általános iskolák összes tanulója vonatkozó létszám adatok is csökkenő tendenciát mutatnak.

Dunaújváros általános iskoláinak összes évfolyamára vonatkozó összes tanulólétszámadatait az 1990/91-es tanévtől kezdődően a 2013/14-es tanévig bezárólag az 28. ábrán mutatom be.

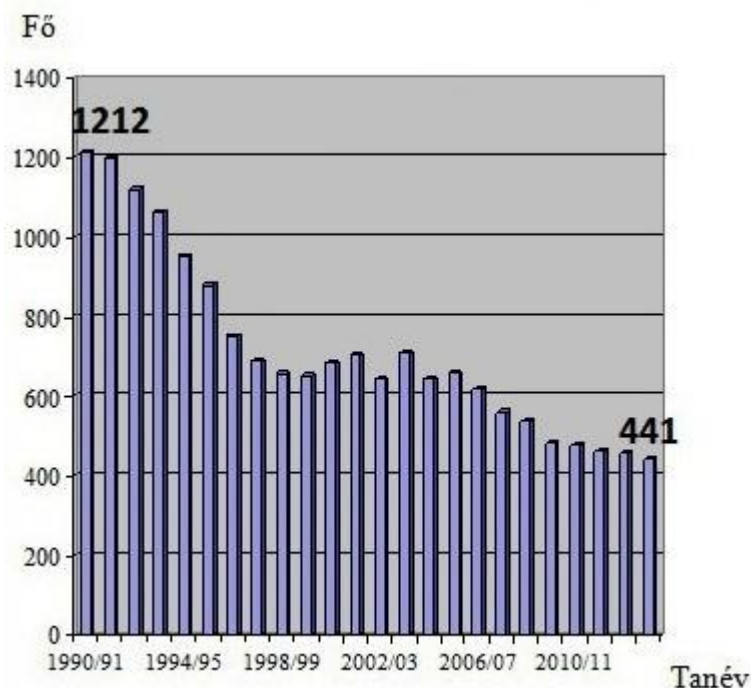
28. ábra: Dunaújváros Általános Iskoláinak összes évfolyamára vonatkozó összes létszámadatai¹³⁴ (1990-2013)

Forrás: 1990/91-2007/08: Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzatának Köznevelési Feladatellátási Intézményhálózat-működtetési és Fejlesztési Terve 2007-2013.

2008/09-2013/14: KLIK Dunaújvárosi Tankerület levéltára

A csökkenő tendencia a 8. évfolyamban végzettek számában is jelentkezik, amelyeknek az alakulását az 1990/91-es tanévtől kezdődően a 2013/14-es tanévig bezárólag az 29. ábrán mutatom be.

¹³⁴ Az adatokat a 14. melléklet tartalmazza.

29. ábra: 8. osztályban végzett továbbtanulók száma¹³⁵ (1990/1991-2013/2014)
 Forrás: KLIK Dunaújvárosi Tankerület levéltára

6.3.3. Középfokú oktatás Dunaújvárosban

Dunaújváros középfokú oktatásának – azon belül is a szakképzési rendszerének – bemutatása a 16. mellékletben is megtalálható egy másik megközelítésben, ahol a helyi média megjelenések alapján rendszereztem a szakképzéssel összefüggő fogalmakat.

Dunaújváros – az előzőekben említett központi szerepéből adódóan – a középfokú oktatás tekintetében is jelentős vonzáskörzettel rendelkezik.

A dunaújvárosi középiskolák vonzáskörzete

Dunaújváros oktatási vonzáskörzete kettős értelemben is értelmezhető: részben a bejárók létszáma, részben azoknak a lakosságszámhoz viszonyított mértéke alapján. A két mutatószámot együtt értelmezve a vonzáskörzet két gyűrűre osztható. A város belső, intenzív vonzáskörzetének tekinthető az a településkör, ahol mindkét mutató határérték feletti, tehát a bejárók száma meghaladja a 25 főt – és ugyanakkor az intenzitási mutató is 10 felett van. A városhoz lazábban kapcsolódó, külső, átmeneti vonzáskörzet tagjai

¹³⁵ Az adatokat a 15. melléklet tartalmazza.

pedig azok, ahol csak az egyik mutatószám haladja meg a határértéket, a másik pedig elmarad mögötte. (Kiss, 2003:113)

Dunaújváros oktatási vonzaskörzetének alakulását településenként az 3. táblázatban szemléltetem.

3. táblázat: Dunaújvárosi oktatási vonzaskörzetének terepülései (1983/84, 1999/2000, 2006/07)

	1983/1984	1999/2000	2006/2007
belső, intenzív vonzaskörzet	Adony, Apostag, Baracs, Bölske, Cece, Dunaföldvár, Előszállás, Iváncsa, Mezőfalva, Nagykarácsony, Nagyvenyim, Perkáta, Rácalmás, Kulcs	Adony, Apostag, Baracs, Bölske, Dunaegyháza, Dunaföldvár, Előszállás, Iváncsa, Kisapostag, Kulcs, Mezőfalva, Nagykarácsony, Nagyvenyim, Perkáta, Rácalmás, Solt	Adony, Apostag, Baracs, Bölske, Dunaegyháza, Dunaföldvár, Dunavecse, Előszállás, Iváncsa, Kisapostag, Kulcs, Mezőfalva, Nagykarácsony, Nagyvenyim, Perkáta, Pusztaszabolcs, Rácalmás, Solt
külső, átmeneti vonzaskörzet	Alap, Dunaegyháza, Dunavecse, Ercsi, Kisapostag, Paks, Pusztaszabolcs, Sárbogárd, Solt	Beloianisz, Besnyő, Dunavecse, Ercsi, Pusztaszabolcs, Sárbogárd	Beloianisz, Ercsi, Sárbogárd, Szalkszentmárton, Újsolt

Forrás: (Bán-Havellant, 2007:114)

A 3. táblázat időintervallumának lényegesebb változásai az alábbiakkal foglalható össze:

A belső és a külső vonzaskörzet településeinek számában nem következett be lényeges változás, eggyel csökkent az érintett települések száma. Módosultak viszont a részt vevő települések. A vonzaskörzet 3 déli településére (Cece, Alap, Paks) Dunaújváros középiskolái sem abszolút tanulólétszámban, sem intenzitásban nem gyakorolnak számottevő hatást. Új belépőként megjelent Dunaújváros külső, átmeneti vonzaskörzetében a túlpárti funkcióhiányos térség területéről Szalkszentmárton és Tass. (Bán-Havellant, 2007:114)

Dunaújváros tekintetében az oktatási vonzaskörzetet a 17. mellékletben szemléltetem.

A Pentele híd átadást – 2007 – követő tanévektől a dunaújvárosi középiskolák igazgatói tanulólétszám növekedést vártak. A 2007/2008-as tanévben 2514 középiskolás járt be vidékről, közülük 1942 Fejér megye településeiből. Dunaújváros középiskolaiban összesen a nem dunaújvárosi állandó lakhellyel rendelkező középiskolások száma a 2008/2009-es tanévben 2599 fő volt. Ebből a Fejér megyén belülről bejárók száma 1976 fő volt. (Szalafainé, 2008:66)

A középfokú oktatási intézmények tanulólétszámai

Mint ahogyan azt a 6.3.1. alpontban bemutattam, az általam vizsgált időszakban nyolc – állami fenntartású – középfokú oktatási intézmény működött Dunaújvárosban¹³⁶.

A rendszerváltás már a kilencvenes évek elején válsághelyzetbe hozta a város középfokú oktatási intézményeit is. A gazdasági változások befolyásolták a pályaválasztás előtt álló tanulók döntését is, amelynek negatív eredményeként a dunaújvárosi szakiskolai programtípust a '90-es évek elejétől kezdődően a vizsgálati periódusom végéig egyre kevesebb tanuló választotta. (30. ábra)

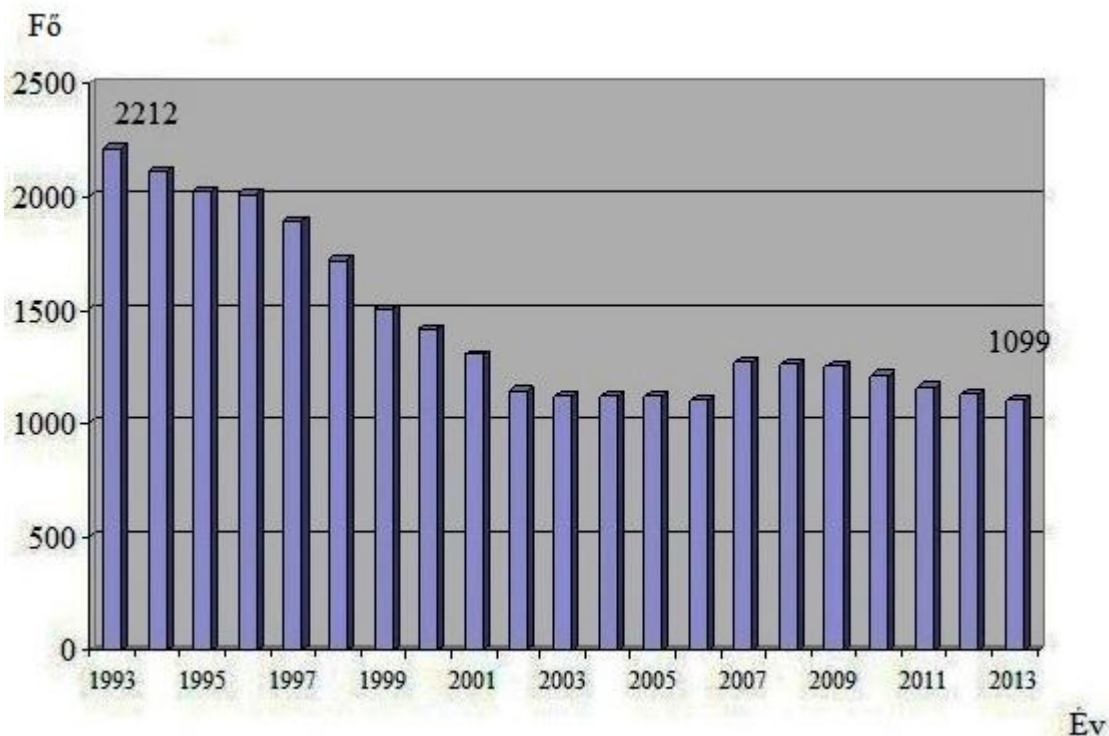
---

¹³⁶ A Dunaújvárosban három alapítványi vagy magán fenntartású középfokú oktatási intézménnyel találkoztam:

1; ADU Vállalkozói Szakgimnázium, Szakközépiskola és Gimnázium. (Székhely: Budapest, Alapítás éve: 1993)

2; Pentelei Molnár János Általános Iskola, Szakképző Iskola és Gimnázium (Alapítás éve: 1994)

3; Pannon Oktatási Központ (Alapítás éve: 2003)

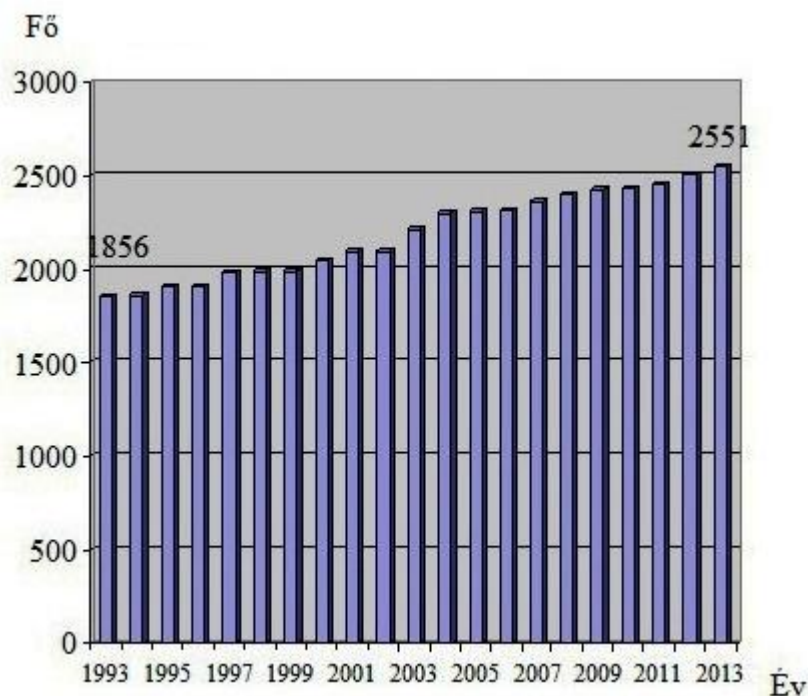
30. ábra: Dunaújváros középiskoláinak tanulószáma (szakiskola)¹³⁷ (1990/1991 - 2012/2013)

Forrás: 1993-2003: KSH (Illéssy Miklós: Foglalkoztatási viszonyok a dunaújvárosi kistérségben, 2003); 2004-2013: Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közoktatási Feladatellátási Intézményhálózat-működtetési és Fejlesztési Terve 2013.

A '90-es évek elején a válságban lévő dunaújvárosi szakképzési rendszer kezelése és stabilitása érdekében számos intézkedést tettek a középiskolák az önkormányzattal összefogva. A dunaújvárosi középiskolák szakmaszerkezetét a helyi oktatáspolitikai irányítói '90-es évek elejétől folyamatosan alakították, modernizálták, amely tevékenység az országos tendenciával is megegyezett. A szakképző intézmények elkezdték átalakítani a belső képzési struktúrájukat a középiskolai – érettségi bizonyítványt is adó – képzési formák javára. A szakközépiskolai osztályok tanulólétszámának növelése szükségszerű és igen jelentős minőségi változást is jelentett Dunaújváros középfokú oktatásában.

Az általam vizsgált időszakban az a tendencia is megfigyelhetővé vált, hogy növekedett az érettségit adó szakközépiskolai tanulók száma. (31. ábra)

¹³⁷ Az adatokat az 18. melléklet tartalmazza.

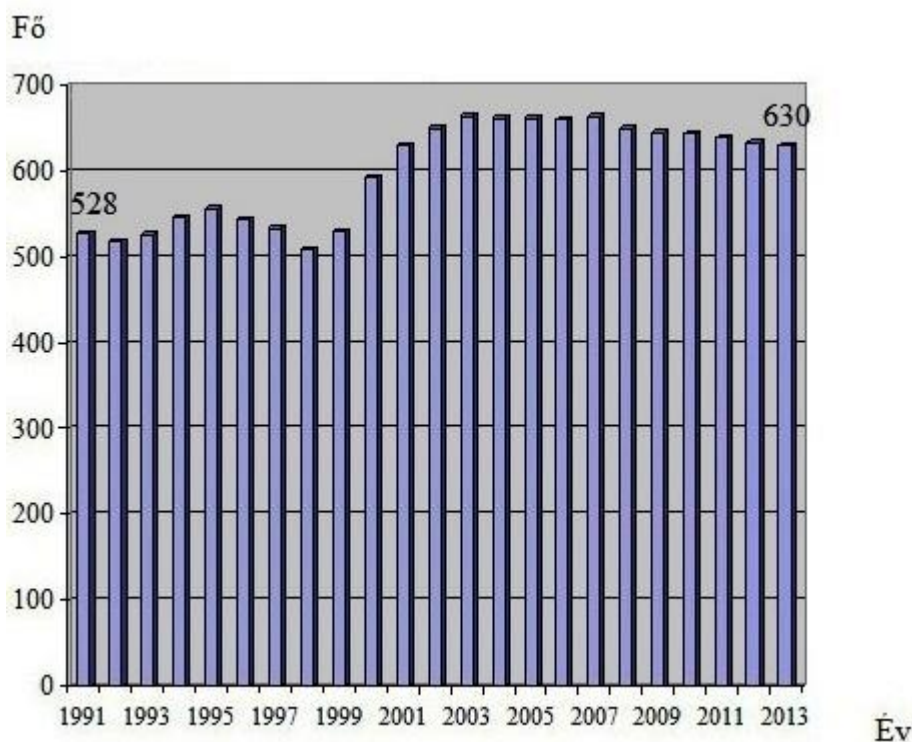

31. ábra: Dunaujváros szakközépiskoláinak tanulósám alakulása (1993-2013)¹³⁸

Forrás: 1993-2007: Dunaujváros Megyei Jogú Város Szociális Szolgáltatástervezési Konceptiója, 2008:15; 2008-2013: Dunaujváros Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közoktatási Feladatellátási Intézményhálózat-működtetési és Fejlesztési Terve 2013.

A '90-es évek közepétől a dunaujvárosi közép fokú oktatási intézmények egyre jobban igyekeztek a hagyományos szakmunkásképzést leépíteni és helyükre a jobb munkaerőpiaci elhelyezkedési lehetőségeket és érettségi bizonyítványt is nyújtó képzéseket indítani. A '90-es évek végétől a pályaválasztás előtt állók a leépülő szakmunkásképzés helyett inkább az érettségit is adó középiskolai képzéseket választották, amely a gimnáziumba járók számának növekedéséből is látható. (32. ábra)

¹³⁸ Az adatokat a 19. melléklet tartalmazza.

32. ábra: A dunaújvárosi gimnáziumok összes tanulólétszám adatai¹³⁹ (1990-2013)

Forrás: Széchenyi István Gimnázium, Bánki Donát Gimnázium és Szakközépiskola, Rosti Pál Általános-, Szakközépiskola és Gimnázium, Iskolák levéltárai

A 32. ábrán megfigyelhető az is, hogy a dunaújvárosi Széchenyi István Gimnáziumban a '90-es évek elején bevezetett 8 osztályos gimnáziumi osztályok – évfolyamonként összedadott tanulólétszámai – a 2000-es évek elejére már jól szemléltethető emelkedést jelentettek az összes tanulólétszám arányához viszonyítva.

A '90-es évek végére a dunaújvárosi középfokú oktatási intézmények igazgatói már egyre inkább a – munkaerőpiac igényein alapuló – szakmaszerkezetek változtatása mellett álltak. Megnehezítette a dolgot, hogy a szakképzés átalakításához a központi irányítástól csak egyes szegmensekre volt elképzelés (Pl. Országos Képzési Jegyzék) de az általánosan művelő szakaszról az elképzeléseket homály fedte. A '90-es évek közepétől viszont a szakközépiskolákban (Rosti Pál és Dunaferr SZKI) nagy népszerűségnek örvend az általánosan művelő oktatáson belül a szakmunkások intenzív

¹³⁹ Az adatokat az 20. melléklet tartalmazza.

nappali, két éves szakközépiskolája, – olvasható a '90-es évek közepét jellemző szakmai koncepcióban.¹⁴⁰

A középiskolai tanulók száma viszont nem csökkent olyan mértékben, mint az általános iskolákban. Ez annak tulajdonítható, hogy a képzés struktúrája 1994-től kezdődően Dunaújvárosban is a közoktatási törvény¹⁴¹ rendelkezésének megfelelően megváltozott - tudható meg a '90-es évek végét elemző koncepcióból.¹⁴²

A három képzési program tanulólétszám adatait bemutató 30., 31., 32. ábrák alapján megfigyelhető, hogy a 2000-es évek elejére Dunaújvárosban a középfokú képzési szerkezet –az országos trendeket követve – az érettségit adó oktatás irányába tolódott el. E folyamat eredményeként a középfokú képzésben résztvevő tanulók száma és aránya is átrendeződött az egyes képzési programokon. Az érettségit megszerző középiskolai tanulók aránya 65%-ról 78% fölé emelkedett 1995-től 2006-ra. Ez idő alatt a szakmunkás és szakiskolai tanulók száma és aránya folyamatos csökkenést mutatott. A 2006/2007-es tanévtől kezdődően a tanulók 78-79%-a járt érettségit adó képzési rendszerbe, – olvasható a szakmai tanulmányban.¹⁴³

A 2006-tól 2010-ig stagnált a szakmunkás és szakiskolai képzésben részt vevők aránya, majd az ezt követő évtől változás állt be. 2011-től a szakiskolai képzésben résztvevők aránya enyhe (4%-os) növekedést mutatott.” – olvasható az Önkormányzat tanulmányában.¹⁴⁴ A kismértékű növekedés annak is köszönhető volt, hogy addigra már 10 olyan szakképesítés volt a dunaújvárosi szakképző intézmények kínálatában, amelyek képzési ideje 2 évről 3 évre emelkedett.

A dunaújvárosi, állami fenntartású középiskolák a kutatásom időintervallumában nem kényszerültek iskolabezárásra, illetve új középiskola sem kezdte meg a működését.

Dolgozatom írásának időpontjában, 2017 januárjában viszont már megfigyelhető az a jelenség, hogy a dunaújvárosi Szakképzési Centrum az előzőekben bemutatott nappali tagozatos, iskolarendszerű szakiskolai tanulólétszámának csökkenését azzal igyekezik

---

¹⁴⁰ Forrás: Dunaújváros Megyei Jogú Város, A város közoktatási, feladatellátási, intézményhálózat-működtetési fejlesztési terve, 1997-2002

¹⁴¹ 1993. LXXIX. törvény a közoktatásról

¹⁴² Forrás: Dunaújváros Megyei Jogú Város Szociális Szolgáltatástervezési Koncepciója, 2008:15

¹⁴³ Forrás: Dunaújváros Megyei Jogú Város Szociális Szolgáltatástervezési Koncepciója, 2008:15

¹⁴⁴ Forrás: Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közoktatási Feladatellátási Intézményhálózat-működtetési és Fejlesztési Terve 2013

kompenzálni, hogy az ingyenessé vált felnőttoktatásba¹⁴⁵ évről-évre egyre több tanulót kíván bevonni.

6.3.4. A Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara szerepe a szakképzésben

Dunaújvárosban a helyi gazdaság és a szakképző intézmények közötti közvetítői szerepkört a Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara tölti be.

Kutatásom során talákoztam olyan – a 2000-es évek elejétől napjainkig megjelent – tanulmányokkal is, amelyek a multinacionális vállalatok térnyerésére hívták fel a figyelmet Dunaújvárosban és a kistérségében. Az újonnan megjelenő gazdasági társaságok és a középfokú oktatási intézmények között egyre inkább észrevehető volt a kölcsönös együttműködés, amely az oktatott szakmák modernizálásán alapult, és amelynek gördülékeny működéséért a Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara is sokat tett.

Mivel a megkötött tanulószerveződések számadatai utalnak a gazdaságnak a szakképzésben való részvételére, ezért érdemes megfigyelni ezen adatok alakulását. A Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara kimutatása alapján¹⁴⁶ megfigyelhető, hogy 2002-től növekedésnek indult a tanulószerveződések száma¹⁴⁷. A növekvő tendenciával kapcsolatban az alábbi választ kaptam egy interjúalanyomtól: „A Dunaújvárosban lévő gyakorlati képzőhelyek száma megfelelő, és a duális képzés igényeinek is megfelelnek. Hazánkban van olyan megye, ahol évente csak összesen 1000 tanulószerveződést kötnek, itt Dunaújvárosban általában elmondható, hogy megközelítjük az 1500-at, de jelenleg is 1300-nál tartunk.”¹⁴⁸

A 2010-től csökkenő tendenciáról – és annak vélhető okáról – a következőket tudtam meg egy másik interjúalanyomtól: „A tárgyalt időszakban (2002-2013) a gyakorlati képzést nyújtó dunaújvárosi gazdasági társaságoknak nem volt adatszolgáltatási

---

¹⁴⁵ Az Országgyűlés a 2015. május 27-i ülésnapján fogadta el a szakképzéssel összefüggő törvénymódosításokat: A szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény, a felnőttképzésről szóló 2013. évi LXXVII. törvény és az azokkal összefüggő tárgyú törvények módosításáról szóló, T/4475. számú törvényjavaslat értelmében: A második szakképesítés is ingyenessé válik az iskolai rendszerű szakképzésben [Szt. 1. § (1)], de a második szakma csak a felnőttoktatás keretében szerezhető meg. [Szt. 34/A. § (4)] Ennek megfelelően módosultak az ingyenesség szabályai is. (Szt. 29. §)

¹⁴⁶ 2002-től nyílt meg a lehetőség a gyakorlati képzőhelyeket nyújtó dunaújvárosi gazdasági társaságok előtt, hogy a Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara által üzemeltetett központi informatikai rendszerben rögzítsék az általuk kötött tanulószerveződések számát.

¹⁴⁷ 2002-ben 11 tanulószerveződés, 2010-ben 1298 tanulószerveződés kötött. (A tanulók gyakorlati képzését nyújtó gazdasági társaságok önkéntes alapon szolgáltatott adatokat, így azok csak tájékoztató jellegűek.)

¹⁴⁸ Interjú a Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara elnökével. (Az interjú dátuma: 2014.07.09-e volt)

kötelezettségük, így az adatok csupán csak tájékoztató jellegűek. Így az említett cégek vezetői vélhetően felesleges adminisztrációnak tartották a tanulószerveződések felvitelét az informatikai rendszerbe, majd 2010-től egyre kevesebben végezték el az említett adatszolgáltatást.”¹⁴⁹

A duális képzés bevezetésére irányuló kormányzati törekvések a dunaujvárosi szakképző intézményeket is egyre inkább arra készítették, hogy a gyakorlati képzést az iskolai tanműhelyekből helyezték át a gazdasági társaságokhoz. Ezt csak azok az iskolák tudták végrehajtani, amelyek megfelelő ipari partneri kapcsolattal rendelkeztek ahhoz, hogy a gyakorlati képzés kihelyezése megtörténhessen. A Dunaújvárosi Iparkamara elnöke az alábbiakkal jellemzi a 2000-es évek eleje óta kialakult helyzetet: „Magyarország Kormánya a 2000-es évek eleje óta egyre inkább a duális képzési irányt tűzi ki a kamarák számára. A kormánynak a duális szakképzéssel az a fő célja, hogy ne az iskolák tanműhelyeiben, hanem a vállaltoknál szerezzék meg a tanulók a gyakorlati képzést. Tehát a tanulók a képzésük döntő részét a vállalatnál gyakorlaton töltsék és csak elenyésző részt legyenek az iskolában elméleti képzésen. Az iskolaigazgatók erre válaszul azt mondják, hogy Dunaújvárosban nincsenek a duális képzéshez ipari partnerek, így nem tudják megvalósítani a kamara kérését. Én azt állítom, hogy az iskolaigazgatók kijelentése ebben a formában nem igaz, mert jelenleg is 125 olyan gazdasági társaság van Dunaújvárosban, amelyek egyúttal gyakorlati képzőhelyek is. Jogosan merül fel a kérdés, hogy akkor az iskolaigazgatók miért mondják ezt? Azért, mert még 2013-ban is az a jó az iskoláknak, ha maguk képzik a tanulókat a saját tanműhelyükben, mert így több pénzhez jut az intézményük.”¹⁵⁰

6.3.5. A Dunaújváros térségében tapasztalt hiányszakmák

Az új szabályozás szerint a területileg illetékes Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok (RFKB) – illetve a 2011.évi új szakképzési törvény hatályba lépésével a korábban már említésre került Megyei Fejlesztési és Képzési Bizottságok (MFKB) – a gazdasági igényekre alapozott döntésükben határozzák meg minden évben azon szakképesítéseket, ahol a leginkább szükség lenne szakember utánpótlásra. Az RFKB-k a hiány-szakképesítésekkel kapcsolatos határozatukat az ország hét *régiójára* vonatkoztatva tették közzé. Dunaújváros a Fejér, Komárom-Esztergom és Veszprém

---

¹⁴⁹ Interjú a dunaujvárosi Vállalkozók Ipartestületének titkárával. (Az interjú 2015. 07. 16-án készült.)

¹⁵⁰ Interjú a Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara elnökével. (Az interjú dátuma: 2014.07.09-e volt)

megyéket magába foglaló Közép-dunántúli régióban helyezkedik el, így a városra az e térségre megállapított hiány-szakképesítések vonatkoztak. A Közép-dunántúli régióra megállapított – és a 2003-as évre vonatkoztatott – hiányszakmákat a 22. mellékletben szemléltetem.

Azok a tanulók, akik valamilyen hiányszakma tanulása mellett döntenek, *szakiskolai tanulmányi ösztöndíjat*, későbbi nevén a piarista tanárról elnevezett Szabóky Adolf Szakképzési Ösztöndíjat kaphatnak. Az ösztöndíj célja a munkaerőpiacon hiányként jelentkező szakmák tanulására való ösztönzésével a szakember-hiány pótlása, illetve a szakiskolai tanulók körében gyakorta fellelhető *szociális hátrány* csökkentése, a szakma megszerzésének támogatása. A juttatás a tanulmányi eredmény, valamint – a korai iskolaelhagyás, *lemorzsolódás* visszaszorítása érdekében az igazolatlan mulasztások alapján kerül megállapításra.¹⁵¹ Az ugyanezen rendeletben megfogalmazott szabályozás szerint ezt az ösztöndíjat csak az első szakképesítés megszerzésére irányuló, nappali rendszerű képzésben részt vevő tanulók vehetik igénybe.

A hiányszakmák regionálisan történő meghatározásával kapcsolatban a következőket tudtam meg az egyik interjúalanyomtól. „Az RFKB fennállása alatt – Dunaújváros területi illetékességének vonatkozásában – Veszprémben volt a központ és Komárom-Esztergom megye, Veszprém megye valamint Fejér megye tartozott a Bizottsághoz. Az RFKB döntéshozatalakor nem lehetett a felsorolt három megye igényeit ugyanazon mércével mérni, hiszen, ha csak egy példát hozok, Veszprém megyében – a Balaton vendéglátó ipara miatt – mindig több pincér kellett volna, mint a másik két megyében. Tehát regionálisan sem a szakmák, sem pedig a hiányszakmák nem tükrözték pontosan egy város, például Dunaújváros hiányszakma-igényeit.”¹⁵²

---

¹⁵¹ 328/2009. (XII. 29.) Korm. rendelet a szakiskolai tanulmányi ösztöndíjról

Ha a tanulmányi eredmény:

2,51 és 3,0 között van, az ösztöndíj mértéke 10 000 Ft/hó;

3,01 és 3,5 között van, az ösztöndíj mértéke 15 000 Ft/hó;

3,51 és 4,0 között van, az ösztöndíj mértéke 20 000 Ft/hó;

4,01 és 4,5 között van, az ösztöndíj mértéke 25 000 Ft/hó;

4,51 és 5,0 között van, az ösztöndíj mértéke 30 000 Ft/hó.

Nem részesülhet ösztöndíjban az a tanuló, akinek az igazolatlan óráinak száma meghaladja a tíz órát,

¹⁵² Interjú a Fejér Megyei Fejlesztési és Képzési Bizottság elnökével (Az interjú 2015.04.20-án készült.)

A 2007-ben történt törvénymódosítást követő években a hiány-szakképesítések változásait a 22. mellékletben szemléltetem.¹⁵³ A 22. mellékletben jól látható, hogy Fejér megyében már hosszú évek óta hiányszakma a hegesztő, kőműves és hidegburkoló, villanyszerelő és a szerszámkészítő szakképesítés. Dunaújváros tekintetében is megfigyelhető az említett jelenség, hiszen a következő szakmák 2010-től 2013-ig folyamatosan szerepeltek a hiányszakma listán: gumiabroncs-gyártó, asztalos, dísznövénykertész, eladó, gépi forgácsoló, hegesztő, ipari gépész, kőműves és hidegburkoló, szerszámkészítő, szociális gondozó és ápoló, útépítő, villanyszerelő.¹⁵⁴ A szakképző iskolákban elsajátítható szakképesítések mellett az *érettségire épülő* szakképesítések is megjelentek a szakképzési törvény 2013. szeptember 1-ével hatályba lépő módosításával. A fentiek alapján ezek lennének azok a szakképesítések, amelyek elsajátítása után az adott térség nagyobb valószínűséggel számíthatna hosszabb távon munkaerőre a hiányszakmákban.

A hiányszakmák Dunaújvárosban történő oktatásával, és az említett szakokon lévő tanulólétszámokkal kapcsolatban az alábbiakról értesültem az interjúalanyomtól, a Fejér Megyei Fejlesztési és Képzési Bizottság elnökétől: „Dunaújváros vonatkozásában a hiányszakmák tekintetében a Hankook Tire Magyarország Kft. példáját tudom említeni. A gumiabroncs gyár 2006-ban történt magyarországi alapítását követően folyamatosan figyelemmel kísértük a vállalatnál jelentkező szakember igényeket. Amikor a Bizottság tudomására jutott az első ilyen jellegű igény, akkor a gumiabroncs gyártó szakmát az első perctől kezdve hiányszakmaként kezeltük Dunaújvárosban. A cég viszont a gyakorlati képzés megvalósításától (a tanulószerveződések megkötésétől) elzárkózott. Ezt követően folyamatosan a 2015/2016-os tanévig bezáróan besoroltuk a gumiabroncs gyártó szakmát a hiányszakmák közé. Végezetül azt tudtuk meg a Hankook Tire Magyarország Kft. hosszú távú terveiről, hogy saját képzés keretén belül kívánja megoldani a szakemberek oktatását. A hír hallatára a 2016-os tervünkből mint hiányszakmát a támogatási kategóriából ki is vettük. Dunaújvárosra vonatkoztatva a meghirdetett hiányszakmákról összefoglalóan megállapítható, hogy nagy érdeklődés övezi őket, hiszen a tanulószerveződéssel rendelkezők az alap ösztöndíjon felül –

---

¹⁵³ A 2009/2010-es tanév adatai még a Közép-dunántúli régióra vonatkoznak, viszont a 2011/2012-es tanévtől már csak a Fejér megyei adatok szerepelnek.

¹⁵⁴ Forrás: Fejér Megyei Kereskedelmi és Iparkamara honlapjáról: <http://www.fmkik.hu/hu/szakkepzes-mesterkepzes/osztondijas-szakkepesekek-12755> (Letöltés ideje: 2016. május 4.)

tanulmányi eredménytől függően – akár plusz 10-30 ezer forintig kaphatnak ösztöndíjat.¹⁵⁵

Dunaújvárosi oktatásügyét – azon belül is a szakképzési rendszert – bemutató (és egyben a dunaújvárosi szakképzési rendszer jellemzőit vizsgáló kutatási kérdéseimre válaszokat adó) alfejezetemet összefoglalva megállapítottam, hogy az általam vizsgált időszakban csökkent azoknak a tanulóknak a száma, akik a szakiskolai (csak szakmát adó) képzéseket választották. Ugyanezen időszakban nőtt azoknak a tanulóknak a száma, akik érettségit (is) adó képzési formát választották.

6.4. A dunaújvárosi szakképzés és munkaerőpiac – az empirikus vizsgálat eredményeinek tükrében

Az előző fejezetekben bemutatott vizsgálataimmal elsőként a nemzetközi és a hazai szakirodalmat tanulmányoztam, majd annak – kutatási témámat érintő – tartalmi összefüggéseit és vizsgálati eredményeit elemeztem. Második módszeremnek a kutatási témámhoz kapcsolódó statisztikai adatok és dokumentumok elemzését választottam. Az előzőekben említett vizsgálati és elemzési módszerek a *kvantitatív* kutatási módszerek csoportjába tartoznak. Dolgozatom jelen fejezetében a *kvalitatív* kutatási módszerem eredményeit mutatom be az általam készített, félig strukturált interjúkra adott válaszok rendszerezése és elemzése alapján.

Azért is választottam a kvalitatív kutatási módszert, mert osztom Sánta Kálmán következő vélekedését: „A kvalitatív adatok kitűnően rögzítik és értelmezik a kontextusfüggően megjeleníthető eseményeket, képeket, szituációkat, melyekkel kapcsolatban egyedi állításokat, majd további vizsgálatok alapján általános érvényű kijelentéseket fogalmazhatunk meg. Továbbá kiválóan használhatók a rejtett és helyzetfüggő elemek feltárására is, segítségükkel betekintést nyerhetünk az emberek mindennapi világának működésébe, megérthetjük azokat az ok-okozati összefüggéseket, amelyek a humán valóság konstruálásában láthatóan vagy rejtetten közreműködnek.” (Sántha, 2013:11)

Ahhoz, hogy mind a dunaújvárosi munkaerőpiac-, mind pedig a szakképzés oldaláról is teljes körűen válaszokat kaphassak a kutatási kérdéseimre, standardizált formában

---

¹⁵⁵ Interjú a Fejér Megyei Fejlesztési és Képzési Bizottság elnökével (Az interjú 2015.04.20-án készült.)

interjúkérdéseket állítottam össze mindkét szakterület helyi vezetői részére. (Az interjúkérdéseket az 23. melléklet tartalmazza.)

Interjúkérdéseimmel azokat kerestem fel, akik az általam vizsgált időszakban Dunaújváros munkaerőpiacán vagy szakképzési rendszerében vezetői feladatkört töltöttek be. Interjúkérdéseimből félig strukturált interjúkat készítettem Dunaújváros munkaerőpiacát meghatározó gazdasági társaságainak (volt) vezetőivel, valamint a dunaújvárosi középiskolák (volt) iskolaigazgatóival, fenntartóival.

A dolgozatom témájához illeszkedően összesen 32 interjút készítettem a 2013. augusztus 26-tól 2015. október 16-ig tartó időszakban. A dunaújvárosi szakképzési rendszer irányítóinak oldaláról –iskolaigazgatókkal és a fenntartó vezetőjével –, 16 fővel készítettem interjút. A dunaújvárosi *szakképzési rendszer irányítóival* készített interjúim során elsősorban az intézmény történetéről – különösen az általam vizsgált időszak történéseiről –, a mindenkori gazdasági és társadalmi környezethez való alkalmazkodásuk módjairól, lehetőségeiről, nehézségeiről és eredményeiről, a szakképzési irányok és programok megválasztásának és átalakításának mikéntjéről, a tanulókkal kapcsolatos tapasztalataikról igyekeztem képet kapni. Interjút készítettem mind az állami fenntartású közép fokú oktatási intézmények vezetőivel, mind az alapítványi/magán középiskolák igazgatóival. A *fenntartókkal* készített interjúkban is hasonló kérdésekre kerestem választ, arra törekedve, hogy az intézmények fenntartó-váltásának körülményét, integrációjának kérdését is alaposabban megismerjem. A kétszempon tús bemutatás meglátásom szerint hitelesen jeleníti meg a vizsgálat terepeként kiválasztott intézményeket. Mindezeknek az anyagoknak az elemzéséből adok áttekintést a következőkben a szakképzés fenti kérdéseiről, problémáiról.

A dunaújvárosi *munkaerőpiac* oldaláról 16 fővel készítettem félig strukturált interjút. Interjúkérdéseimmel főként azoknak a dunaújvárosi gazdasági társaságoknak a vezetőit kerestem fel, amely cégek a legnagyobb foglalkoztatók (voltak) és ennél fogva az ipari szerkezetváltást a humán erőforrás oldaláról a legjobban tudták számomra bemutatni.

Az interjúkérdéseimre kapott válaszokkal egyrészt betekintést kívántam nyerni a dunaújvárosi gazdasági folyamatokba, de a szakképzés és a munkaerőpiac komplex kapcsolatának rendszere is foglalkoztatott. Az említett két szakterület irányítóinak közös szakmai munkájában fellelhető ok-okozati összefüggéseket kerestem, amelyek az együttműködésük során – láthatóan vagy rejtetten – jelen voltak az általam vizsgált periódusban. Az interjúk készítése során kapott válaszok (kvalitatív adatok)

rendszerezését követően célirányosan a kutatási kérdéseimre adok válaszokat, amelyeket a hipotéziseim vizsgálatához használok fel.

Interjúkérdéseimet négy csoportra osztottam.¹⁵⁶ A négy fő csoporton belül azokat a legfontosabb jellemzőket, illetve területi bontásokat vizsgáltam meg alaposabban, amelyek az általam vizsgált periódusban legjobban jellemezték a két szakterület (közös) munkáját, és amelyekkel a dolgozatom szakirodalmi elemzésében is kiemelten foglalkoztam. A 4. táblázatban azokról a vezetőkről mutatok be többlet információkat, akiknek a válaszaik egybehangzóak voltak és ennél fogva fel tudtam használni a szakterületek közös munkájának elemzéséhez. A teljes listát a 25. mellékletben mutatom be.

4. táblázat: A interjúban megkérdezett szakterületi vezetők

Sorsz.	Kód	Intézmény jellemzői	Beosztás	Interjú dátuma
1.	(Szakképzés 1. – Iskolaigazgató)	Állami fenntartású Gimnázium és Szakközépiskola	Iskolaigazgató	2013.08.26
2.	(Szakképzés 3. – Iskolaigazgató)	Állami fenntartású Szakközép- és Szakiskola	Iskolaigazgató	2014.05.09
3.	(Szakképzés 5. – Iskolaigazgató)	Állami fenntartású Szakközép- és Szakiskola	Iskolaigazgató	2014.06.11
4.	(Szakképzés 8. – Iskolaigazgató)	Állami fenntartású Gimnázium	Iskolaigazgató	2014.07.04
5.	(Szakképzés 9. – Iskolaigazgató)	Állami fenntartású Gimnázium és Szakközépiskola	Iskolaigazgató	2014.07.11
6.	(Szakképzés 11. – Iskolaigazgató)	Állami fenntartású Szakközép- és Szakiskola	Iskolaigazgató (volt)	2014.07.30
7.	(Szakképzés 1. – Intézményfenntartó)	Állami iskolafenntartó	(volt) Igazgatói munkaközösség vezető	2014.07.30
8.	(Szakképzés 2. – Intézményfenntartó)	Állami iskolafenntartó	Tankerületi igazgató	2014.07.16
9.	(Szakképzés 3. – Intézményfenntartó)	Állami iskolafenntartó	Tankerületi igazgató	2014.08.13
10.	(Munkaerőpiac 1. – Iparkamara vezető)	Iparkamara	Elnök	2014.07.09
11.	(Munkaerőpiac 4. - Munkaügyi vezető)	Állami - Iskolafenntartó	Igazgató	2015.04.20
12.	(Munkaerőpiac 6. – Képzési Vezető)	Munltinacionális cég	Képzési vezető	2015.08.10
13.	(Munkaerőpiac 8. – Személyügyi vezető)	Állami tulajdonú nagyvállalat (volt)	Személyügyi igazgató (volt)	2015.08.10

¹⁵⁶Az interjúk elemzésekor az interjúválaszokat a „Szakképzés” és a „Munkaerőpiac” szavakkal jelöltem, amelyeket szakterületenként 1-16-ig számoztam, a válaszadóknak az általam adott sorszámozása alapján. E mellett minden válaszadónál feltüntettem a saját szakterületén betöltött pozícióját is.

Interjúkérdéseimet mindkét szakterület képviselőinek feltettem, és amennyiben értékelhető (rendszerizhető) válaszokat kaptam, úgy azokat a szakterületi bontásoknál feltüntettem. Az alábbiakban interjúválaszok rendszerizését és elemzését mutatom be a két vizsgált szakterületre (szakképzés és munkaerőpiac) vonatkoztatva.

6.4.1. A dunaújvárosi szakképző intézmények szervezeti jellemzői, és a beiskolázási körzetébe való beágyazottsága

A dunaújvárosi középiskolák beiskolázási körzetére leginkább a régióból vagy a kistérségből érkező igények hatottak. A Dunai Vasmű által igényelt szakemberek mindig is meghatározóak voltak a város életében. Ez az igény jellemzően a műszaki szakközépiskolák irányába mutatott. Dunaújváros nagy vonzerőt jelentett a távolabbi településeken élőkre is, hiszen a magas színvonalú és piacképes szakképzettség megszerzése mellett munkahellyel is kecsegtette a beiratkozottakat.

A szakképző intézmények mozgását, az intézményt kívülről érő hatások (a tanulói igények, a fenntartó elvárásai, a gazdaság igényei, a jogszabályi változások) éppúgy motiválták, mint a saját belső igényei. Ezeket a mozgásokat behatárolhatták még az infrastrukturális, személyi és pénzügyi lehetőségeik. A dunaújvárosi szakképző intézmények is ebben, az előbb említett erőterben mozogtak, és ennek figyelembevételével döntöttek többek között a mindenkori képzési szerkezetükről is. A képzési szerkezet fontosságát ki kell emelnem, hiszen ez az a tényező, ami a munkaerőpiac igényeit (kereslet) és a munkavállalók igényeit (munkaerő-kínálat) hivatott összhangba hozni. Természetesen fontos szerepe van ebben nemcsak az iskolarendszerű szakképzésnek, hanem a különböző felnőttképzési formáknak is, illetve a felsőoktatásnak is, de a vizsgálatom számára a középfokú, iskolarendszerű szakképzés jelenti az alapot.

A dunaújvárosi szakképző intézmények hármass erőterben mozogva – *fenntartó, tanulói igények (tanulólétszám biztosítása), gazdaság* – legtöbbször a tanulólétszám kérdéskörével néztek szembe. Törekvéseik elsődleges szempontja tehát nem lehetett más, mint a számukra megfelelő tanulólétszám biztosítása (esetleges növelése). Különös jelentőséget ad ennek a megállapításomnak az az országosan – és Dunaújvárosban is –

megfigyelhető tendencia, hogy – az általam vizsgált periódusban – a demográfia negatív tendenciájának következményeként a 90-es évek közepétől már egyre kevesebb gyerek volt beiskolázható a középfokra. Az alábbiakban a dunaújvárosi szakképző intézmények irányába mutató elvárásokat mutatom be, az előzőekben említett hármastagolásban:

A fenntartó igényei

Az iskolák fenntartói részesei voltak az iskolák mindennapjainak. Tulajdonosi és fenntartói jogaik lehetővé tették, hogy az iskolák szakmai képzési szerkezetét is befolyásolják. Az általam vizsgált középfokú iskolák között található önkormányzati valamint alapítványi/magán fenntartású is. Az eltérések ellenére működésüknek, fejlődési lehetőségeiknek három közös vonása volt:

Elsősorban az, hogy fejlesztéssel, struktúraváltással kapcsolatos elképzeléseikben alapvetően önállóak voltak, a fenntartók ebbe a kérdésbe többnyire nem szóltak bele. „Egy-egy újonnan tervezett szakma vagy szakirány bevezetése esetén az intézményvezető körbetelefonálta a saját intézményéhez közel álló profilú intézmények vezetőit, érdeklődve, hogy a tervezett módosítás nem sérti-e az érdekeiket, illetve nem terveztek-e párhuzamos programot. Az elképzelések csak ezután konkretizálódtak, csak ezt követően kerültek a fenntartó elé jóváhagyásra.” *(Szakképzés 1.-3. – Intézményfenntartó)*

Az általam megkérdezett 16 illetékesből két iskolaigazgató válaszolta azt, hogy az ő általuk vezetett iskolákban párhuzamosság volt az indított szakmák tekintetében. Az egyik iskolaigazgató az alábbiakkal jellemezte a 2000-es évek elején kialakult helyzetet.

„Mindkét középiskola meghirdette (meghirdethette) a szóban forgó képzést. Emiatt párhuzamosság alakult ki a két intézmény szakmaszerkezetét illetően, de látszik, hogy a másik iskolába 12 fő jelentkezett és hozzánk pedig 20 fő. Ebből adódik, hogy városi szinten az említett szakmára, egy osztályra való igény van. Én kértem is a Tankerületet, hogy ezt jövőre tisztázzák, hogy melyik iskola indíthassa, mert ennek így semmi értelme.” *(Szakképzés 9. – Iskolaigazgató)*

Másodsorban megemlíthető még az a tény is, hogy az iskolák és a fenntartó közötti összhang az általam vizsgált időintervallumban végig megvolt. „A fenntartók és az intézmények alapvető érdekei egybeestek, így a fenntartók könnyen átengedhették a képzési szerkezetre vonatkozó döntéseiket az intézményeiknek. Megmaradt a beleszólási joguk, de az alapvető döntést mindenhol az intézmény hozta meg.” (Szakképzés 1.-3.-5.-8.-9.-11. – Iskolaigazgató)

Harmadrészt megfigyelhető volt az iskolák (közös) működésében az is, hogy a szakmastruktúra-változtatással kapcsolatos többletforrásokat az intézményeknek maguknak kellett előteremteniük, ebben a fenntartó segítségére nem számíthattak. (A működési költségeikhez a fenntartók, különösen az önkormányzati fenntartók hozzájárultak, de ennél több támogatást azonban egyik intézmény sem kapott.) A szakiskolák számára a megfelelő szakmai profil megtalálása és kialakítása mellett legnagyobb problémát a tanulók felvétele majd megtartása jelentette. (Szakképzés 1.-3. – Intézményfenntartó)

A tanulói igények megvalósulása (tanulólétszám biztosítása)

A tanulólétszám tekintetében azt figyeltem meg, hogy az általam vizsgált időintervallum kezdő dátumától a kilencvenes évek közepéig érkezett a legtöbb diák a középfokú képzést nyújtó intézményekbe. A '90-es évek közepéig a középfokú iskolákra zúduló magas tanulólétszám a szakképző iskolák profilmódosításának szükségességéhez vezetett. Ez legtöbbször az érettségihez vezető képzési utak indításában nyilvánult meg.

Dunaújvárosban a legnagyobb tanulólétszámot magának tudó műszaki szakközépiskolában okozta a legnagyobb problémát a demográfiai hullám hatásaként jelentkező, hirtelen megnövekedett tanulólétszám elhelyezése. Az említett intézmény igazgatója az alábbiakkal jellemzi a '90-es évek közepén kialakult helyzetet.

„A tanulólétszámunk a '90-es évek elején egy-két év leforgása alatt 1000-ról felugrott 1400 före. Érdekesség, hogy az említett időszakban a legnagyobb érdeklődés a villamos szakok iránt jelentkezett. Az iskolánkat gyorsan kinőttük, így több éven keresztül bérelnünk kellett a Radari munkásszállót a villamos tagozatunk részére.” (Szakképzés 11. – Iskolaigazgató)

A demográfiai csúcsot követő mély hullámvölgy – amely a kilencvenes évek végére vált jellemzővé – további, új utak keresésére ösztönözte az intézményeket. Ehhez társult a tanulólétszámhoz igazodó finanszírozás kérdése is, amely tovább sürgette azoknak a módszereknek az alkalmazását, amelyekkel új tanulókat lehet "szerezni", vagy a már az intézményben tanulókat benn lehet tartani.

A (szakiskolai) tanulók körében egyre inkább népszerűbbé váltak az érettségit (és szakmát is) adó képzések a technikusképzést is ideértve. Ezzel párhuzamosan a szakiskolai képzések iránt egyre csökkenő érdeklődés volt látható. Az a tendencia is kitűnik, hogy egyre több továbbtanulni szándékozó választotta a gimnáziumi képzést, ezzel évről-évre új intézményi döntések meghozatala elé állítva a szakmai képzést nyújtó iskolákat.

A képzési programoknak a '90-es évek közepétől megfigyelhető átrendeződését az általam megkérdezett iskolaigazgatók mindegyike alátámasztotta. Egyikük így fogalmaz:

„Amikor azt tanácsolom a pályaválasztás előtt álló gyerekeknek, hogy menjél autószerelőnek, akkor vagy azt válaszolja, hogy tudja, hogy nincsen a környéken ilyen munkahely, vagy azt, hogy egyáltalán nem is tartja vonzónak a kétkezi szakmát. Tehát évről-évre egyre nehezebb a szakiskolai osztályokat feltölteni. Mindenki inkább érettségiben gondolkodik, mert az érettségi mára már egy minimum lett.” (Szakképzés 3. – Iskolaigazgató)

A felkeresett iskolák igazgatóinak az a tapasztalata, hogy az érettségit adó képzéseken vagy a technikus képzési szinteken maradó tanulók akár 6-7 évet is eltölthetnek az intézményben, amellyel jelentősen megnyújtható a képzési időszak. Ennek eredményeként a tanulólétszám is stabil szinten tartható. Az iskolák között kialakuló verseny, amely a tanulólétszám megtartásán, illetve a tanulói kör bővítésén alapul, különféle stratégiák bevezetésére, lefolytatására készítetik az intézményeket. Általánosságban minden intézmény bővítette képzési, szakmai kínálatát, azonban ezt eltérő irányban és mértékben valósították meg. Új iskolatípusok bevezetésével gyarapította több intézmény a képzési kínálatát, több új osztályt is indított, de ez inkább csak a kilencvenes évtized közepéig volt jellemző. Szakmacsoporton belüli

változtatásokkal a kilencvenes évek első felében minden intézmény élt, de a vizsgált periódus végére már ezzel a stratégiával sem érték el a kívánt tanulólétszámot az iskolák. A felsorolt képzési formákon túlmenően 2013-tól a felnőttoktatás irányába is nyitottak a dunaujvárosi középfokú oktatási intézmények.

Ahogy ezt a *(Szakképzés 1.-3.-5.-8.-9.-11. – Iskolaigazgató)* interjúalanyaim elmondták, a fentiekben bemutatott versenyhelyzetet az önkormányzatok, mint fenntartók igyekeztek minél jobban kontrollálni. Általában a beiskolázható osztályok számát korlátozták, vagyis felosztották a "piacot" az egyes intézmények között. Az általam megkérdezett iskolaigazgatók ezt tudomásul vették, megváltoztatására való törekvéssel nem találkoztam. Egyre többen kerültek érettségít adó képzésbe azok közül, akik alig tudtak megfelelni a bejutás (felvételi) követelményeinek. A minél több tanuló érettségihez és továbbtanuláshoz való eljuttatása érdekében Dunaújvárosban az összes szakképző intézmény vezetője egyöntetűen azt nyilatkozta, hogy a 2000-es évek elejétől már felvételi eljárást sem tart. A kialakult helyzet legérdekesebb momentumának az volt tekinthető, amikor a jelzett dátumtól kezdődően Dunaújváros egyetlen tisztán gimnáziumi profilú intézménye is felvette az összes hozzá jelentkező tanulót. A gimnázium igazgatója az alábbiakkal indokolta az intézmény döntését:

„Az intézményünkre ma már nem igaz, ami régen volt, hogy csak a gazdagabb és tehetősebb szülők gyerekei járnak ide és elitképzés folyik nálunk. Már mi is felvesszünk mindenkit, aki hozzánk jelentkezik. Lefolytatjuk a felvételi eljárást, mert a központi felvételit mindenképp meg kellett íratnunk, de végül mindenkit felvettünk. Tehát, ha megjelöltek minket a tanulók és eljöttek felvételizni, akkor felvettük őket. De azt tapasztaltuk, hogy a nagyon gyenge képességűek meg sem jelöltek minket.” (Szakképzés 8. – Iskolaigazgató)

A szakiskolai képzésben erre az önkorlátozásra kevésbé volt lehetőség, már csak azért is, mert sok ilyen intézmény számára felvételi kötelezettséget írt elő a fenntartója. Az említett iskolák inkább a szakközépiskolai képzés irányába igyekeztek elmozdulni. Ezzel a többi iskolához mért versenyhelyzetüket csak kevésbé tudták befolyásolni, inkább csak a tanulói igényeknek eleget téve a stabilizálódott létszámot voltak képesek megtartani.

A gazdaság szakképzést illető igényei

A vizsgálati időintervallumom kezdetén az iskolák fenntartójának (a helyi önkormányzatnak) alapvető érdeke volt, az általános iskolát végzett fiatalok továbbtanulásának biztosítása. Amennyiben ezt a felügyeletük alá tartozó középiskolák megoldották, illetve betartották, akkor biztosított volt számukra a szakmai önállóság, amely egyben a szakmai kínálatuk meghatározását is jelentette. Más kérdés volt, hogy vajon a szakmai kínálat reálisan tükrözte-e a gazdaság mindenkori igényeit.

A *(Szakképzés 1.-3. – Intézményfenntartó)* interjúkból az derült ki, hogy az iskolák szakmai kínálatára (képzési struktúrájára) vonatkozó stratégiák az intézményfenntartók számára még az általam vizsgált periódus végén is fontosak voltak, de megfigyeltem, hogy a vizsgálatom alá vont időintervallumban a stratégiai célok (tanulólétszám-növelés, infrastruktúra-fejlesztés, szakmapolitikai célok, munkaügyi megfontolások, stb.) közül egyik sem kapott nagyobb prioritást, így együttesen vizsgáltam az összefüggésrendszert.

A *(Szakképzés 1.-3. – Intézményfenntartó)* interjúválaszaiból azt is megállapítottam, hogy az általam vizsgált középfokú iskolák a társadalmi-gazdasági környezethez való jobb alkalmazkodás érdekében folyamatosan törekedtek az új és korszerű profilokra. A "profilisztizálás" azt a célt is szolgálta, hogy – az iskolák közötti, tanulóért folytatott verseny hatására – minden egyes szakiskola törekedett sajátos képzési kínálatot kialakítani.

Az általam (a szakképzés területéről) megkérdezett interjúalanyok közül mindannyian azt válaszolták, hogy a vizsgált periódusban megváltozott a szakmaszerkezetük. A válaszadók közül hárman válaszolták azt, hogy a vizsgált időszakban jelentősen megváltozott a képzési kínálatuk. Ez leginkább a kilencvenes évek közepén tapasztalható gyárbezárások miatt következett be, hiszen egész iparágak (például a könnyűipar) teljesen eltűntek Dunaújvárosból. Az említett három interjúalanyom közül az egyik az alábbiakkal jellemezte a '90-es évek közepétől Dunaújvárosban megindult képzési profil átalakítási/modernizálási törekvéseket:

„A szakképző iskola érdeke volt a folyamatos változtatás és az állandó fejlesztés irányába történő törekvés. Az, hogy milyen volt az iskola vezetése, az meghatározta az irányt, az intézmény új képzési profilját. Az általam vezetett iskolában fokozatosan lettek megteremtve az új és korszerű szakmák újabb és újabb gyakorlati feltételei. Egy új szakma elindításánál tehát először meg kellett teremteni a tanulók gyakorlati képzésének alapjait. És arra is figyelni kellett, hogy egyik évről a másikra nem szabadott képzési profilt váltani, arra való hivatkozással, hogy az újonnan bevezetett szakmák (szakemberek) iránt bejelentkezett egy vagy két cég. Ilyen esetekben mindig kérdésként fogalmazódott meg bennem, hogy mi lesz akkor, ha a szakmák beindítását követően az új cégeknek elegendő lesz, ha felnőttképzésben képezzük számukra a szakembereket.”(Szakképzés 11. – Iskolaigazgató)

Az interjúk elemzése során azt is megállapítottam, hogy a szakmák indításáért folyó verseny nem mindig volt mentes a konfliktusoktól, habár a felek – érthető módon – ezeket nem hangsúlyozták.

Az új szakmák indítása körül kialakult versenyhelyzetet az általam megkérdezett 32 interjúalany mindegyike igazolta, amelyből a munkaerőpiaci oldalról 2 fő adott részletes választ. A munkaerőpiaci oldal egyik vezetője a szakmák régiókénti és később (2010-től) a megyéenkénti elosztásáról az alábbiakat nyilatkozta:

„A megyében iskolánként indítható szakmák elosztásakor (kihirdetésekor) azt láttam az iskolaigazgatókon, hogy nem vették komolyan az oktatásirányítás racionalizálási törekvéseit, és abban bíztak még 2010-ben is, hogy semmi sem fog változni az azt megelőző időszakhoz képest. Pedig a szakképző intézmények vezetőinek csak javaslattevési joguk maradt, így a konkrét döntési mechanizmusban nem vehettek részt. Az iskolaigazgatókat az általuk javasolt szakmaindításokkal kapcsolatban nem várt bejelentés érte, amikor az igényelt szakmák indítását nem engedélyezték számukra. Elmondhatom, hogy palotaforradalom tört ki közöttük, amely feszültség a duális képzések bevezetésével évről-évre nőtt.”(Munkaerőpiac 4. - Munkaügyi vezető)

A fentiekben bemutatott válasz a munkaerőpiac oldaláról érkezett, és egy vezetői álláspontot tükröz. Az iskolaigazgatók pedig egyöntetűen úgy vélekedtek, hogy

mindvégig az általuk vezetett iskolák érdekeit tartották szem előtt. Ez a vélekedésük a megyei elosztási rendszerben (2010-től 2013-ig) is megmaradt.

A másik interjúalanyom – aki Iparkamara vezető – arról számolt be, hogy „a szakmák elosztásakor minden esetben (a régiós és a megyei elosztású rendszerrel is) a bizottsági ülés megkezdésekor már viták alakultak ki az iskolaigazgatók között az indítható szakmákról. A legalapvetőbb tárgyalási szabályokat sem tartották be, ezért biztonsági emberekkel tudtuk csak fenntartani a rendet. Azért is volt éles az iskolák közötti verseny, mert a legtöbb szakképző intézmény már a '90-es évek közepétől, – jellemzően már pályázati forrásokból – korszerű gyakorlati tanműhelyt épített vagy rendezett be magának, amelyek már behatárolták az intézmény képzési struktúráját is, és az intézmény vezetése ésszerű okok miatt nem is akart változtatni azon.” (Munkaerőpiac I. – Iparkamara vezető)

Interjúim tanúsága szerint minden általam vizsgált iskola esetében az – általam vizsgált időintervallumban – legalább egyszer felmerül a képzési szerkezet modernizálására, átstrukturálására való törekvés. Az iskolák többsége ugyanakkor nem rendelkezett olyan stratégiai elképzeléssel, amely mentén a képzési szerkezetet rendszeresen górcső alá vennék, s az értékelésnek megfelelően módosítanák. A stratégiai döntések meghozatalát inkább a fenntartóikra bízták. Hogy miért történtek mégis, mindezek ellenére szerkezeti változások az iskolákban, abban erősen megoszlanak az intézmények vezetőinek véleményei. A következő konkrét indokokkal találkoztam a vizsgálatom során:

- Az általam vizsgált időszakban egyre több multinacionális vállalat telepedett le a városban, amelynek hatására a helyi gazdaság szerkezete átalakult. A szakképző iskolák komoly készletet éreztek újabb és újabb szakmák, szakterületek irányában történő nyitására. Tették ezt egyrészt azért, mert a helyi társadalom, illetve a fenntartó nyomása egyre jobban arra ösztönözte őket, hogy ne pusztán munkanélkülieket képezzenek, s legalábbis próbálkozzanak lépni, másrészt ilyen esetben (légkörben) már létük is megkérdőjeleződött.
- Az általam megkérdezett interjúalanyok túlnyomó többsége, 32 főből 30 számolt be arról, hogy a 2000-es évek elejétől már egyre gyakoribbá vált az a jelenség, hogy a dunaújvárosi gazdasági társaságok képviselői felkeresték a szakképző

intézmények vezetőit a közös szakmaszerkezeti álláspont kialakításának érdekében. Illetve a szakképző intézmények vezetői is keresték a közös találkozási pontokat a gazdaság szereplőivel. Az egyik iskolaigazgató az alábbiakkal jellemzi a 2000-es évek elején történt eseményeket:

„A dunaújvárosi szakképző iskolák igazgatói próbálták felmérni a munkaerőpiaci igényeket a maguk módján, tehát a nagy foglalkoztatókkal valamilyen formában mindig kapcsolatban voltak, így mindig tudták az igényeiket. Még a 2000-es évek végén is találkoztam azzal a jelenséggel, hogy a Dunai Vasmű vezetése megkereste az egyik vagy a másik szakközépiskolát és leadta az igényét, hogy melyik szakmából hány fő képzése szükséges részükre. Volt, hogy egész osztályokkal kötöttek tanulószerveződést, már a képzésük kezdeti szakaszában. Ez a jelenség Dunaújvárosban bevált szokás volt a rendszerváltást megelőző években, évtizedekben, de a 2000-es évek végén már szinte kurióznak számított.” (Szakképzés 1. – Iskolaigazgató)

Az iskolák, ha úgy döntöttek volna, hogy a munkaerőpiaci igényeket csak mérsékelten veszik figyelembe, a rendszerváltást követő években már megtehették volna azt, de nem tehették meg ugyanezt a tanulói (vagy a szülői) igényekkel. Ennek megfelelően igyekeznek eltolni a képzési szerkezetet a korszerűbb-, illetve a divatosabb szakmák („divatszakmák”) irányába. Tették ezt részben közvetlenül a szülők vagy a tanulók (vélt vagy valós) igényei érdekében, részben pedig az iskolák közötti beiskolázási verseny miatt. Ennek a rivalizálásnak az eredménye – egyes intézményeknél – a tanulók számának növelésében mutatkozott meg.

Dunaújvárosban a divatos szakma (divatszakma) jelenség a '90-es évek közepén érte el a csúcspontját. Az előző állításom a demográfiai hullám pozitív csúcsának volt köszönhető, hiszen a '90-es évek közepén a dunaújvárosi középiskolák szakmaszerkezete még nem mozgott széles spektrumon, így a továbbtanulás előtt állók egy-egy népszerű szakmát jelöltek meg első helyen. Az általam megkérdezettek egyöntetűen két olyan szakmát neveztek meg népszerű vagy divatszakmának, amelyre kimagasló volt a tanulók és a szülők igénye és támogatottsága. Az egyik az autószerelő-, a másik pedig a fodrász szakma volt. Az egyik szakképző iskola igazgatója az alábbiakkal jellemezte a '90-es évek közepétől a 2000-es évek elejéig tartó időszakot:

„Volt olyan év, amikor a „divatszakkmákra” 150-150 fő jelentkezett. De már a felvételi pillanatában látható volt az, hogy évente ennyi végzett fodrász és autószerelő nem kell majd Dunaújváros munkaerőpiacának. Mindig jeleztük a szülőknek azt is, hogy mindkét szakma nagyon nagy anyagi erőforrást igényel, ha végez a gyerek, mert a műhelyt meg kell venni nekik és be is kell azt majd rendezni. Ez sem tántorította el a szülőket az eredeti elképzelésüktől” (Szakképzés 5. – Iskolaigazgató)

Egyes iskolák – elsősorban az alapítványi vagy magán fenntartásúak – még a 2000-es évek elején is keresték a helyüket a képzési piac vizsgált szegmensében, ami szükségszerűen több alkalommal is profilbővítéssel, esetleg profilváltással párosult. Az OKJ 2000-es évek elején történt változásainak hatására új szakmák léptek a képzési palettába, de azok valójában csak új elnevezések voltak, hiszen a mögöttes szakmai tartalom alig változott.

Az interjúkérdéseimre kapott válaszok elemzése alapján – a *fenntartó (és az iskolaigazgatók)* álláspontjait valamint a *tanulói* igényeket összegezve – a fenti megállapításokra jutottam. A következtetéseimet még az alábbiakkal is kiegészítem: Az állami fenntartású iskolák önkormányzati egyedi támogatásokban is részesültek, amelyeket a munkaerőpiac által jelzett új igényeknek – a szakmaszerkezet modernizálásának¹⁵⁷ – megvalósítására fordíthattak. Illetve a tanulókkal kapcsolatban pedig megemlítem, hogy az egyes iskolák erős vagy gyenge minősítését (háttérét) sokszor a diákok ambíciói-, előképzettségi szintjei- és a társadalmi hátterei is befolyásolták. Az iskolaigazgatók interjú válaszaiból megállapítottam, hogy a dunaújvárosi szakképzési rendszer hármaskörének legfontosabb elemének – a vizsgálati időintervallumomra vonatkoztatva – a helyi *gazdasággal* kialakított kapcsolata bizonyult. Ez a tényező befolyásolta leginkább, hogy az egyes szakképző intézmények összességében milyen gazdasági háttérrel rendelkeztek a vizsgált periódusban. Az általam vizsgált időintervallumra vonatkozóan a dunaújvárosi szakképző intézményeknek és hozzájuk kapcsolódó gazdasági szereplőknek a viszonyát

---

¹⁵⁷ A dunaújvárosi szakképző intézmények képzési szerkezetének vizsgálatához Forray R. Katalin és Híves Tamás szerzőpár 2011-ben megjelent tanulmányát vettem alapul. (Prosperáló-, recessziós- és általános gazdasági háttérű iskolák.) Forrás: Forray R. Katalin – Híves Tamás (2011): A középfokú szakképzés területi alkalmazkodása, EDUCATIO, 2011/3. pp. 342-358.

megvizsgálva a következő, – a szerkezetváltásban eltérő módon viselkedő – intézménytípusok¹⁵⁸ rajzolódtak ki:

A recessziós gazdasági háttérű, „útkereső” iskola

Dunaújvárosban – az állami fenntartású – szakképző intézmények már a kilencvenes évek első felében felosztották egymás között a képzési palettát. A kialakult felosztáson előbb a gazdaság visszaesése, később pedig fenntartó váltás miatti átrendeződés sem tudott változtatni. A recessziós gazdasági háttérrel működő – állami fenntartású – szakképző intézményeknek a megmaradásért folytatott küzdelemben reális út lehetett volna az általánosabb képzés-, vagy a színvonalasabb szakközépiskolai képzés irányába történő elmozdulás. Az említett esetben viszont az egyes szakképző iskolák új, kitörési lehetőségei vélhetően az állami fenntartású intézmények közötti konfliktushoz vezettek volna. Így szükségképpen megmaradt az iskolák képzési kínálata, és a kialakult helyzet odáig vezetett, hogy a képzési szerkezet megváltoztatásával kapcsolatos próbálkozások időszakonként megjelentek.

Az általam felkeresett iskolák egy részét (főként az állami fenntartásúakét) semmilyen különleges tevékenység (hajtóerő) nem motiválta a vizsgált időszakban arra, hogy különleges lépéseket tegyenek a szakmaszerkezetük megváltoztatása vagy modernizálása érdekében. A változás hajtóerejét inkább negatív hatások jelentették a jelzett intézményekben: egyes szakmákat a tanulók érdektelensége miatt kellett ideiglenesen vagy véglegesen kivonni a képzési programból, más szakmák esetében a változás csak látszólagos volt, hiszen az OKJ változása készítette őket a változtatásra. (Összesen hat állami fenntartású középfokú iskola sorolható ebbe a kategóriába.)

A fentiekből is következik, hogy a Dunaújvárosban működő állami fenntartású középiskolák nem vagy csak lassan tudtak reagálni a munkaerőpiac változásaira. Ezt a helyzetet és a kínálkozó piaci réseket használták ki az alapítványi vagy magán fenntartású középiskolák.

---

¹⁵⁸ Az intézménytípusok – gazdasági háttérének – kategorizálása során két csoportba (recessziós és prosperáló gazdasági háttérű) helyeztem el az általam vizsgált intézményeket, viszont a két csoport közötti átmenet nem választható el éles határvonallal, így megemlítem, hogy a két csoport közé egy harmadik (általános gazdasági háttérű, átlagos intézmények) is beilleszthető lett volna. Az interjú válaszok elemzéséből viszont az látszott, hogy szinte teljesen elkülönültek az általam két csoportba helyezett iskolák igazgatóinak a válaszaik, és ennek kapcsán döntöttem az eredetileg felvázolt kettős csoportosítás mellett.

A prosperáló gazdasági háttérű, erős iskola

A dunaújvárosi gazdaság az általam vizsgált időintervallumban folyamatosan változásban volt, állandóan megújult, és ez egyre több új munkaerőpiaci igényeket is teremtett. Dunaújváros gazdasága a 2000-es évek elejétől fogva már intenzíven fejlődött, és egyre több fontos, multinacionális szereplővel is rendelkezett. A korszerű és modern gazdasági bázis már lehetővé tette, hogy a rájuk építő iskolák folyamatosan működjenek, és végzett tanulói helyben el tudjanak helyezkedni. Ugyanakkor a szakmaszerkezet folyamatos karbantartására is szükség volt (szükség lett volna), hogy az iskola ezekkel a folyamatos kisebb változásokkal talpon tudjon maradni. A dunaújvárosi szakképző intézmények csak akkor tudták volna a folyamatos kapcsolatot fenntartani az új gazdasági szereplőkkel, ha a szakmai kínálatukkal folyamatosan és a lehető leggyorsabban alkalmazkodnak azok igényeihez. A szakmai kínálat tekintetében a 2000-es évek elejétől a multinacionális vállalatok már egyre inkább csak a rövid képzési idejű (betanító) programokat keresték. Az előzőekben említett igényeknek a magán vagy alapítványi fenntartójú szakképző intézmények tudtak csak maradéktalanul megfelelni, és az így létrejött ipari kapcsolatok erős háttérrel jelentettek a tárgyalt intézményeknek. Ebbe a csoportba soroltam azt az állami fenntartású középiskolát is, amelynek a gazdasági háttere (gazdasággal való kapcsolata) stabil maradt. Ez annak volt köszönhető, hogy arra a nehézipari bázisra támaszkodott, amely a Dunaújvárosban működő nehézipari kombinát privatizációját követően továbbra is biztosítani tudta a tanulók gyakorlati képzését, ezzel megőrizte az iskolával való szoros kapcsolatát.

A prosperáló gazdasági háttérű középiskolák az általam vizsgált időszakban nyitottabbak voltak az új lehetőségek iránt. Vezetőik folyamatosan keresték a gazdasági társaságokkal a kapcsolatot, valamint kiemelten figyelték az országos- és a helyi pályázati lehetőségeket, ezáltal is lehetőségeket teremtve a stabil anyagi háttér tovább erősítéséhez. Az Önkormányzattal, az Iparkamarával és a Munkaügyi Központtal is napi kapcsolatban álltak, amelynek eredményeképpen első kézből értesülhettek az ipar igényeiről, valamint egy új cég létrejöttéről vagy a városba történő településéről.

(Összesen három magán/alapítványi és két állami fenntartású középfokú intézményt sorolok ebben a kategóriába.)

6.4.2. Dunaújváros szakképző intézményeinek és a térség gazdasági szereplőinek (munkaerőpiacának) kapcsolata

A munkaerőpiachoz való alkalmazkodás az általam felkeresett iskolákban a rendszerváltást megelőző években nem okozott problémát, hiszen végzettjeik könnyen munkát kaphattak azoknál a vállalatoknál – legyen szó iparról, mezőgazdaságról, sőt valamelyest a terciér ágazatokról is –, amelyek számára munkaerőt képeztek. A gazdasági háttér összeomlása különösen azokat az intézményeket érintette súlyosan, amelyek egyetlen, ráadásul válságba került iparágat szolgáltak ki.

Dunaújváros egy egyoldalú – nehézipari háttérrel rendelkező – gazdasági szerkezetű város, amely gazdaság a rendszerváltozás hatásainak következtében – az általam vizsgált időszakban – jelentős változáson ment keresztül. A dunaújvárosi munkavállalók még a vizsgálati intervallumom kezdetén 1993-ban is érezhették a Dunai Vasmű biztonságos munkahelyi légkörét valamint a szociális védőháló nyújtotta biztonságot. Még az általam vizsgált periódus végén is megfigyelhető volt az a jelenség, hogy a vasműs munkavállalók döntő többsége nem tudta (és nem is akarta) értelmezni a létszám-racionalizálásról szóló híreket és az azokat követő vállalatvezetői döntéseket.

Az egyik interjúalanyom az alábbiakkal jellemezte az előzőekben említett jelenséget:
„Minden alkalommal, amikor a létszámleépítések híre napvilágra került, azok a munkavállalók, akik már évtizedek óta a nehézipari kombinátban dolgoztak egyáltalán nem is értették, hogy az ő munkájukra miért nincsen már szükség. Tíz munkavállalóból nyolc, még 2013-ban is olyan mélyen megrendült a hír hallatán, hogy egyik érvünket sem akarta elfogadni. Folyamatosan azt mondták, hogy ők úgy érzik, hogy évtizedeken át jól dolgoztak, és nem is értik, hogy miért őket akarják leépíteni.” (Munkaerőpiac 8. – Személyügyi vezető)

A gazdaság igényei – az előző alfejezetben tárgyaltak alapján – nagyon eltérő módon jelentek meg az iskolák képzési palettájában. Az általam vizsgált periódusban jól elkülönült azoknak az iskoláknak a köre, amelyek stabil ipari (és ezzel együtt stabil gazdasági) háttérrel rendelkeztek. Azzal, hogy a rendszerváltást közvetlenül követő években a gyakorlati képzés jelentős része iskolai keretek közé került, lazult az iskolák és a gazdaság közötti kapcsolat, s ezért is panaszkodtak gyakran az iskolák vezetői arra, hogy nem kaptak visszajelzést a munkaerőpiacról. A dunaújvárosi szakképző

intézmények számára nem volt könnyű alkalmazkodni a 90-es évek közepétől megjelenő új munkaerő-piaci sajátosságokhoz, ugyanis a tanulók képzés iránti igényei is gyakran eltértek attól. Mindennek az lett a következménye, hogy egy-egy szakmában (főként az előzőekben említett divatszakmákban) túlképzés folyt, tehát a gazdaság huzamosabb ideig nem volt képes felszívni a végzett szakembereket, más szakmákban (például a multinacionális vállalatok által igényelt szakmáknál) pedig a gazdaság felszívó képessége lett volna nagyobb, de a szakképző iskolák a tanulói (és szülői) jelzésekre hivatkozva még a 2000-es évek elején sem bővítették a képzési kínálatukat. A jelzett problémát a vállalkozások gyakran felvetették, ugyanakkor a szakképző iskolák és a munkaerőpiac közötti probléma fő okát inkább abban lehet felfedezni, hogy a gazdaság (a vállalkozások) és az oktatási intézmények közötti kapcsolat nem tudta megteremteni a lehetőséget arra, hogy maga a gazdaság szelektáljon, illetve irányítsa a fiatalokat egyik vagy a másik képzésbe.

Az általam vizsgált időszak főbb munkaerőpiaci igényeit (a szakképző intézmények felé) az alábbiakban ismertetem:

A megszűnő és/vagy átalakuló szakmák

A dunaújvárosi szakképző intézményeknek nehézséget okozott a Középfokú Szakma Jegyzék (KSZJ), a világbanki támogatással fejlesztett ún. világbanki szakmák, szakok, majd az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) bevezetése és a munkaerőpiac igényeire történő megfeleltetése is. Dunaújváros tekintetében az egyes (melegüzemi) szakmák – mint például a kohász, öntő, olvasztár – megszűnése (OKJ-ből való kikerülése) hátrányos következményekkel járt az olyan intézmények számára, amelyek a hagyományos/tradicionális szakmák képzése által közvetlenül kapcsolódtak egy-egy nagyvállalathoz (mint például a Dunaferr Dunai Vasmű), és évtizedek óta kiszolgálták annak képzett munkaerő iránti igényeit. A szakképző intézmények képzési palettáján a 2000-es évek elejétől megjelenő új (korszerű) szakmákkal esetenként ezek a hosszú évtizedekre visszanyúló kapcsolatok meglazultak vagy teljesen megszűntek.

A fentiekben említett történéseket a *(Szakképzés 1. – Iskolaigazgató)* az alábbiakkal támasztotta alá:

„A rendszerváltást követően az országos oktatásirányítás is megváltozott, hiszen a Dunai Vasmű számára fontos melegüzemi szakmák (mint például az öntő, kohász, mintakészítő és a hengerész) kikerültek az iskolarendszerű képzésből (az OKJ-ből). Ezek iskolarendszeren kívül oktatható szakképesítéseké váltak, felnőttképzési formákban. Csak a kohászati technikus maradt meg iskolarendszerű képzésben. Az említett jelenség nagy űrt hagyott a képzési palettánkban, hiszen évtizedek óta képeztük a Vasmű számára a melegüzemi szakembereket.”

A gazdasági társaságok előre vetíthető új munkaerő igényei

A dunaújvárosi középiskoláknak az általam vizsgált időszakban általános problémát jelentett a helyi gazdasághoz való alkalmazkodás. A jelentkezők száma egyértelmű jelzés volt az iskolák számára, hogy a szakmasztruktúrájuk megfelelő-e, viszont a gazdaság igényeiről, a 2000-es évek elejétől (az informális jelzéseken kívül) már csak közvetetten értesülhetnek. A vizsgált periódusban csak kevés olyan cég, vállalkozás volt Dunaújvárosban, amely 4-6 évre előre „megrendelte” az új munkaerőt. A szakképzettséggel rendelkezők arányának változásáról az egyik interjúalanyom az alábbiakban vélekedett.

„Kezdetben, a 2000-es évek elején még az Önkormányzat tanácsstermében tartottuk a munkaerő toborzását, ott volt olyan nap, hogy 100 fő is megjelent. A vizsgált időszak végén, 2013-ban már csak havonta egyszer tartottunk toborzási napot, és arra is csak 5-6 fő jött el. Itt meg kell jegyeznem azt is, hogy az említett 5-6 fő jelentkezőből a legtöbb esetben 1-2 főt tudunk csak felvenni, mert a többiek nem tudják teljesíteni a munkába lépés orvosi feltételeit.” (Munkaerőpiac 6. – Képzési Vezető)

Az említett tendencia több okra is visszavezethető: Egyrészt a Dunaújvárosban és vonzáskörzetében letelepedett multinacionális vállalatok gyorsan felszívták a hozzájuk jelentkező munkaerőt, másrészt pedig a kínált fizetések számadatai kiszivárogtak a közvélemény körébe és egyeseknek ez a bér nem volt vonzó.

„Az a tapasztalatunk, hogy ahogy haladunk előre az időben, nemcsak az álláskeresők száma csökkent, hanem a minőségi munkavégzésre való hajlandóságuk is romlott.” (Munkaerőpiac 6. – Képzési vezető)

Az előző véleményhez kiegészítésként hozzátartozik, hogy a multinacionális vállalatok először a cégük szakmai profiljához illeszkedő szakembereket keresték és kínáltak számukra munkalehetőséget. Amikor már nem talált a cég megfelelő szakképzettséggel rendelkező szakembert, attól kezdve csak nyolc általános iskolai végzettséget kért, amely munkavállalók körében a munkavégzésre történő motiváció hiánya fokozottan jelen volt. Az említett jelenséget mutatja be az interjúalanyom.

„A mi cégünk szakképzettség nélkül is felvesz munkavállalókat, akiket 2 nap betanítás után munkába állítunk, valamint a 3 hónapos próbaideje alatt olyan szintre hozzuk, mint ha elvégezte volna az OKJ-s szakmai képzést. Ez az említett eljárás nekünk is és a munkavállalónak is sokkal egyszerűbb, hiszen miért tanulna a leendő dolgozónk több évig, ha már két nap múlva munkába állhat.” (Munkaerőpiac 6. – Képzési vezető)

Az interjúkérdéseimre kapott egyöntetű válaszok alapján megállapítottam, hogy a legsikeresebb szakiskolákat az is jellemezte a vizsgált időszakban, hogy rendelkeztek olyan, több évtizedre visszanyúló gazdasági kapcsolatokkal, amelyek a stabilitást biztosították számukra. Az Iparkamarákkal való jó kapcsolatuk önmagukban kevésnek bizonyultak volna, az intézmények számára az olyan kapcsolatok a gyümölcsözőek, amelyek konkrét céghez vagy cégekhez kötődnek. Ebben lehet segítségére a szakképzési rendszernek a duális képzési modell, amely már az 1993-as szakképzési törvény egyik alapeleme volt, és a gazdaság szakképzésben való jelentős szerepvállalását feltételezte.

A gazdasági partnerek

A szakképző intézményekkel kapcsolatban lévő cégek alapvetően a szakképzés gyakorlati részében vettek részt. Emellett, azonban néhány vállalat és vállalkozás a képzési igényeit is jelezte a dunaújvárosi szakképző iskolának. A jelzett igények kielégítésével a tanulók későbbi elhelyezkedési és munkavállalási lehetőségek is megnyíltak a vizsgált időszakban.

A gazdaság kivonulását a szakképzésből jelzi a következő országos statisztika is. A kilencvenes évek elején még minden hetedik szakmunkástanuló végezte gyakorlatát iskolai tanműhelyben, az évtized végén pedig csak minden második. Bár nem volt nyílt vita az érdekelt felek között, a felszín alatt viszont nyugtalanság volt tapasztalható: az

iskolák a munkahelyi gyakorlati képzés színvonaltalanságára való hivatkozással is igyekeztek megtartani a gyakorlati képzésüket, illetve annak lehetőségeikhez mértén igyekeztek a legnagyobb részét maguknál tartani.

Az egyik interjúalanyom az alábbiakkal jellemezte a 2000-es évek elejének történéseit: *„Dunaújvárosban a Dunai Vasmű által nyújtott szakképzési hozzájárulás összegéből – ami már a '90-es évek közepén is 500 millió forint/év körüli összegre volt tehető – az egyetlen kedvezményezett szakképző intézmény egy nagyon korszerű tanműhelyt tudott fenntartani és folyamatosan modernizálni. Ettől a gyakorlati képzési helytől érhető, hogy nem szívesen válna meg, hiszen modernebb gépekkel van felszerelve, mint az iskola duális képzési rendszerében részt vevő gazdasági társaságok közül bármelyik.”* (Munkaerőpiac 1. – Iparkamara vezető)

A gyakorlati (tanműhelyi) képzés a szakképzési rendszer egyik fő pillére volt a vizsgált periódusban, mivel ott dőlt el, hogy hol és milyen körülmények, feltételek között tudják elsajátítani a tanulók a szakma gyakorlati oldalát.

A szocialista nagyüzem gyakorlóhelyet és személyzetet biztosított a szakképzéshez, ami azt is jelentette, hogy a képzés alkalmazkodni tudott a szakmunka iránti igényekhez, a sikeres gyakorlat és a szakmunkásvizsga letétele nyomán pedig munkahelyet adott a végzősöknek. A '90-es évek elején a nagyüzemi bázis összeomlása a szakképzési tanműhelyek, gyakorló helyek tömegét temette maga alá. A hiányokat gyakran maguknak az iskoláknak kellett pótolniuk, felhasználva a működési költségeik egy részét, kihasználva minden pályázási lehetőséget, személyes kapcsolatot. Szerencsésebb helyzetben azok az iskolák voltak, amelyek korábban is rendelkeztek tanműhelyekkel vagy újabb tanulói szerződéseket tudtak kötni nagyvállalatokkal. Az általam vizsgált periódusban a dunaújvárosi szakképző intézmények mindegyike rákényszerült az iskolán belüli tanműhelyek fejlesztésére, kialakítására.

Az optimális megoldást az jelentette volna, ha a szakképzésben lévő tanulók üzemi környezetben végezheték volna a gyakorlati tanulmányaikat. A vizsgált időszakban a szakiskolák törekvése is hasonló volt, de az iskolai tanműhelyek létesítése az egyes intézményektől igen nagy pénzügyi ráfordításokat igényelt volna, sőt leginkább lemondást a saját, más célú fenntartási és fejlesztési forrásaikról. Így a gyakorlati képzésre, csak mint ráfizetéses tényezőre tekintettek az iskolák. Az iskolaigazgatók egyöntetű válaszai alapján arra mutattak rá, hogy mégsem igazán akarták leadni ezt a feladatot, ugyanis egyrészt a gyakorlati oktatóik munkahelye függött a meglététől.

Másrészt pedig a Szakképzési Alapból, ha nehezen is, de lehetséges volt támogatást kapni a tanulók gyakorlati képzésére.

Az iskolaigazgatók egybehangzó válaszai alapján megállapítottam, hogy az általam vizsgált időszakban (de jellemzően 2012-ben és 2013-ban) a duális képzést a kamarák forszírozták leginkább, hivatkozva a gazdaság együttműködési hajlandóságára és az iskolák ellenállására. Ellenkező érveket is gyakran hallani a szakképző intézmények oldaláról, miszerint azért tartott fenn tanműhelyt a gazdasági társaság, mert így a szakképzési hozzájárulást részben olyasmire fordíthatta, ami neki hasznot is hajtott. Feltételezhető, hogy a két szféra érvelése között, valahol félúton van az igazság: nem mindegyik gazdasági társaság akarta és/vagy tudta vállalni a tanulók gyakorlati képzését, de az iskolák is erősen ragaszkodtak gyakorlatorientált "pozíciójukhoz".

A kutatási időintervallum végén már a szakiskolai tanulóknak közel a fele vett csak részt iskolai körülmények közötti megvalósuló gyakorlati képzésen, s az üzemi képzésben résztvevők jelentős része is legtöbbször csak kisvállalkozásoknál dolgozott, amellyel a gazdaság elveszítette az egyik legjelentősebb befolyásoló szerepét a szakmastruktúrára.

A gazdaság másik fontos befolyásolási lehetősége is kiaknázatlan maradt. Ez a lehetőség a szakképzési hozzájárulás, amely jó lehetőség lett volna a partneri kapcsolatok kialakítására vagy a már meglévők elmélyítésére. A 2000-es évek végétől a szakképző iskolák és a gazdasági partnerek közötti együttműködés legtöbbször csak formális maradt, vagyis a gazdasági élet szereplői minden érdemi kapcsolat, feltétel nélkül utalták át a pénzt környezetük iskoláinak.

Következtetések és javaslatok

Disszertációmban a dunaújvárosi szakképző intézmények területi-térségi jellemzőit (a helyi, térségi gazdasággal és társadalommal, a fenntartóikkal való kapcsolataikat és az ezekkel a feladatokkal kapcsolatos stratégiát) vizsgáltam az 1993-tól 2013-ig tartó időszakra vonatkozóan. Megállapítottam, hogy a kilencvenes évek első felében végbement drámai társadalmi-gazdasági változások után a dunaújvárosi szakképzési rendszer az évtized végén, és az új évezred elején a konszolidáció szakaszába érkezett. Ez a szakasz azonban nem jelentette azt, hogy a rendszerváltás előtti időszakból hozott kérdések maradéktalanul megoldódtak. Az általam bemutatott időszakban egyes szakképző intézmények megtalálták a helyüket, mások még keresték, megint mások pedig a túlélésért küzdöttek. A szakképző intézmények által kialakított szakmai struktúrák próbáltak igazodni a helyi- és a kistérségi társadalom és gazdaság mindenkori igényeihez.

Elemzésemben a Dunaújvárosban működő szakképző iskolák társadalmi és gazdasági változásokhoz való alkalmazkodásának jellegzetes folyamatait tártam fel – elsősorban az általam vizsgált periódusra vonatkozóan – annak figyelembevételével, hogy az iskolák a maguk komplexitásában ágyazódnak be a mikro- és makrotársadalmi rendszerekbe. Az oktatásstatisztikai adatgyűjtési módszereim alapján összeállított adatbázisomat, empirikus vizsgálattal egészítettem ki, illetve támasztottam alá a statisztikáimat. Az empirikus vizsgálatom lehetőséget teremtett arra, hogy mindkét oldal (szakképzés és munkaerőpiac) képviselőit felkereshettem és félig strukturált interjúkat készíthettem velük.

A vizsgálódásaim kapcsán betekintést nyerhettem mind a szakképző intézményekben-, mind pedig a gazdasági társaságoknál zajló folyamatokba és változásokba. Figyelemmel kísérhettem a tanműhelyek sorsának alakulását, a tanulók létszámának változását, és a mindezekből következő iskolai stratégiák kibontakozását és fejlődését.

A vizsgálataimból levont következtetéseimmel a dolgozatom elején bemutatott vizsgálati célokra adok választ.

a, Célként tűztem ki annak elemzését, hogy egy gazdasági változásra készített hazai, közepes nagyságú település – Dunaújváros – oktatási rendszerét képes-e a mindenkori iskolafenntartó a város megváltozott gazdasági hátteréhez igazítani. Vizsgálataimmal az alábbi következtetéseket teszem:

- A dunaújvárosi nagyüzemi bázis (elsősorban a Dunai Vasmű) szervezetének összeomlásával egy időben a szakképzési gyakorlati tanműhelyek is bezárásra kerültek. A tanműhely-hiányokat gyakran maguknak az egyes szakképző iskoláknak kellett pótolniuk, felhasználva a működési költségeik egy részét, valamint kihasználva minden pályázati lehetőséget;
- Dunaújvárosi munkaerőpiaci vonzáskörzete, az ingázók adatai alapján növekvő tendenciát mutatott az általam vizsgált időszakra nézve;
- A Dunaújvárosban működő középiskolák a gazdasági-társadalmi változások megindulásától kezdődően elsősorban a továbbtanulás előtt állók (és azok szüleinek) igényeit vették figyelembe. A középiskolák vezetői a szakmaszerkezetük modernizálásának érdekében a mindenkori fenntartó igényeit is szem előtt tarthatták, és figyelhették a munkaerőpiaci változások előrejelzéseit is;

b, Céлом volt annak megfigyelése és elemzése is, hogy Dunaújváros gazdaságának és szakképzésének milyen sajátosságai voltak az általam vizsgált időszakban az országos trendekhez képest. Vizsgálataimból az alábbiakat állapítottam meg:

- A dunaújvárosi szakképzési rendszer, és a gazdaság kapcsolatában jól elkülönültek a prosperáló- és a recessziós gazdasági térben működő szakképző intézmények;
- A dunaújvárosi gazdaság szereplői (főleg a multinacionális vállalatok) és a szakiskolák között még a 2000-es évek közepére sem valósult meg a valódi párbeszéd. (Ennek egyik kézenfekvő példája az új szakmák indítása iránti munkaerőpiaci igények, amelyeken egyetlen tanuló sem végzett.);
- Kevésbé láttam kirajzolódni azokat az erőfeszítéseket, amelyek a szakképző iskolák fenntartói oldaláról a dunaújvárosi munkaerőpiac és a szakképzés összehangolásának irányába hatottak volna. Ebben a vonatkozásban az alapítványi fenntartók sem képeztek kivételt.

c, Megfigyeltem és elemeztem azt is, hogy egy erősen iparosodott hazai, közepes nagyságú településen – Dunaújvárosban – folyó szakképzés oktatási szerkezetét – a gazdasági hatásokon túl – milyen helyi szintű társadalmi és intézményi érdekek/hatások befolyásolhatták/befolyásolják, és mennyiben térítették/térítik el ezek a körülmények az országos oktatáspolitikai iránytól. Elemzéseim eredményeiből az alábbi tényezőket állapítottam meg:

- Dunaújváros szakképző intézményeinek a beiskolázási körzetében leginkább a regionális, sőt kistérségi vonzások érvényesültek. A szakképző intézmények beiskolázási körzete 2007-től – a Pentele-híd átadásával – területileg növekedett, amely pozitív változást hozott a tanulólétszámok tekintetében;
- A dunaújvárosi szakképzési koncepciók az intézményi széttagoltság csökkentését, az egymás mellett működő, azonos vagy hasonló szakképzést folytató iskolák össze-vonását célozták meg. Ennek ellenére a dunaújvárosi szakképző intézmények körében – az általam vizsgált időintervallumban – iskolaösszevonások és iskolabezárások nem fordultak elő;
- A felnőttképzés – a rövid képzési idejű programok megjelenésével – és a felnőttoktatás szélesebb körű elterjedtsége a dunaújvárosi szakképző intézményekben legfőképpen a munkaerő-piac kihívásaira adott racionális válasznak volt tekinthető. Illetve a nappali tagozaton megfigyelt csökkenő tanulólétszám kompenzálására történt/történik az esti képzéseken a tanulólétszámok növelése;
- A dunaújvárosi középiskolák között kialakult, tanulókért folytatott verseny a képzési kínálat bővítésére/átrendeződésére, korszerűsítésére készítette az intézményeket. A dunaújvárosi középfokú intézményekben átrendeződtek az oktatási programonkénti tanulólétszámok. (Az érettségit is adó képzések irányába tolódtak el.) Emellett, különböző mértékben, a szakmacsoporton belüli módosításoknak és a felnőttképzés/felnőttoktatás bevezetésének, illetve kiterjesztésének lehetőségeit választották az iskolák a felmerülő stratégiák köréből;
- A iskolafenntartók (többnyire az önkormányzatok) érdekeltsége nem mutatott egyértelmű választ az általam vizsgált időszakra vonatkoztatva, mivel a mindenkorai iskolafenntartók a dunaújvárosi tanköteles korúak iskolában tartásáért is felelősek lettek volna, valamint részben az intézmény és a benne

dolgozók stabil foglalkoztatási helyzetének biztosítása is a feladatuk lett volna. Valamint az intézmények finanszírozási kérdéskörével is hosszú távon kellett volna foglalkozniuk;

- Az általam vizsgált dunaújvárosi szakiskolák esetei (szakmaszerkezeti döntési mechanizmusai/megoldásai) azt is megvilágították számomra, hogy a különböző irányokból rájuk irányuló kényszereknek, szükségleteknek kreatívan próbáltak megfelelni, viszont az intézményi autonómia – az általam vizsgált időszakban – legtöbbször a magára hagyatottságot jelentette.

Összegzésként – és a mindenkori intézményfenntartókhöz irányzott javaslattételként – azt állapítottam meg, hogy az 1993-tól 2013-ig tartó időszakban a dunaújvárosi szakképző intézmények összehangolt működésének érdekében lényegesen több kormányzati és önkormányzati (intézményfenntartói) támogatásra lett volna szükség annak érdekében, hogy a munkaerőpiac mindenkori igényeinek megfelelő, átgondolt és rendszerszintű stratégia mentén előre tervezhetően kivitelezhető legyen az általam vizsgált szakterületek közös munkája.

Disszertációm bizonyos tekintetben nem lezárt, további kutatásokhoz jelenthet kiindulási alapot. Az alábbi vizsgálható területeken látok további kapcsolódási pontokat:

- Dunaújváros munkaerőpiaci- és tanulói vonzáskörzet-kiterjesztésének lehetőségei;
- Dunaújváros népességmegtartó-képességének vizsgálata (Lehetséges középfokú és felsőfokú oktatáspolitikai kihívások).

Összefoglalás

Az értekezésemben ismertetett kutatásom célja az volt, hogy komplex módon bemutassa Dunaújvárosnak a munkaerőpiacát és a szakképzési rendszerét az általam vizsgált időszakra vonatkozóan. A dolgozatom bevezetésében is kitértem arra, hogy Dunaújváros különös településnek volt tekinthető a vizsgált periódusban, mivel egyike volt azoknak a településeknek, amelyeknek a lakói leginkább megtapasztalhatták a rendszerváltás után bekövetkező társadalmi- és gazdasági folyamatok változásainak eléggé vegyes hatásait.

Hipotéziseim verifikálását az alábbi részvizsgálataimból nyert megállapításaimmal végeztem.

Disszertációm *szakirodalmi elemzési* részében tárgyaltam az olyan nevelésszociológiai jelenségeket, amelyek megkerülhetetlenek voltak az általam vizsgált két szakterület alaposabb megismeréséhez. A szakképzés és a munkaerőpiac Magyarországra vonatkozó adatainak bemutatása után tértem ki az értekezés egyik központi témájának tekinthető Dunaújváros gazdaság szerkezeti változásainak ismertetésére.

A szakirodalmak elemzéseinek kapcsán a rendelkezésemre álló dokumentumokkal támasztottam alá azokat a kutatási kérdéseimet, amelyek a dunaújvárosi szakképző intézményeknek a helyi gazdaság igényeihez való alkalmazkodás érdekében a szakmák besorolásából, a munkaerőpiac által is elismert szakmák módosításából, illetve az egyes szakiskolák és környezetük alkalmazkodásából következtek. A fenti tényezők vizsgálatával az általam vizsgált két szakterület működésére vonatkozóan az alábbi megállapításokat tettem:

- a dunaújvárosi szakképző intézményhálózat, illetve a képzési struktúra szétaprózottsága általános probléma volt: túl sok volt az intézmény, és az egyes intézmények túl sokféle szakmára képeztek. (A vizsgált intézmények között a kínált szakmákban átfedés/párhuzamosság is megfigyelhető volt.);
- a dunaújvárosi oktatásirányítás – együttműködésre törekedve a helyi munkaerőpiaci intézményhálózattal – lokális (esetenként regionális) szinten igyekezett a minél szorosabb együttműködés kialakítására és fenntartására;

- az egyes szakképző intézmények viszont a fennmaradásukra törekedtek, s ennek érdekében különböző stratégiákat dolgoztak ki. Ezekhez a tevékenységükhöz partnerként viszonyult a fenntartójuk is.

Egy önálló fejezetben foglalkoztam a kistérség és a város lakosságával, amelyeket demográfiai adatokkal támasztottam alá. A statisztikai adatok összegyűjtését követően az országos trendeket összehasonlítottam a Dunaújvárost jellemző mutatókkal. A dunaújvárosi szakképző intézményhálózatot (és annak tanulói vonzáskörzetét) és a szakmastruktúrájuk fejlődésének lokális összefüggéseit elemezve azt is vizsgáltam, hogy miként érzékelték az egyes dunaújvárosi szakiskolák vezetői, fenntartói a társadalomban, a gazdaságban és az oktatáspolitikában végbement változásokat, és hogyan igyekeztek ezekhez alkalmazkodni.

A *statisztikai adataim elemzése*inek eredményeit alapul véve megállapítottam, hogy

- Dunaújvárosban az átalakuló gazdasági szerkezet nagymértékben hatással volt a középfokon tanulók iskola- és szakmaválasztására, amely az oktatási programok jelentős átrendeződését eredményezte;
- a gazdasági szerkezet változása a dunaújvárosi munkaerőpiaci- és tanulói vonzáskörzetet is megváltoztatta;
- a tanulólétszámok trendvizsgálatával rámutattam arra is, hogy Dunaújvárosban a demográfiai hullámvölgy hatására a csökkenő létszámú tanulók inkább választották az érettségit (is) adó képzéseket a szakiskolai képzésekkel szemben.

A statisztikai elemzéseimet bemutató fejezetemben foglalkoztam azzal a dilemmával is, hogy az adatok rendszerezései és elemzései – mint kvantitatív kutatási módszerek – ugyan közelebb vittek a két szakterület alaposabb megismeréséhez, de a pontos okok feltárásához – elsősorban kvalitatív – vizsgálati módszereket alkalmazása vált szükségessé. Ennek érdekében összesen 32 *félig strukturált interjút* készítettem, amelyekre a kapott válaszokat kategorizáltam, majd elemeztem. A standardizált interjúkérdéseim elsősorban a dunaújvárosi szakképző intézmények működésével, szakmaszerkezetével és partneri kapcsolataival voltak kapcsolatosak, és a társadalmi-gazdasági viszonyaihoz való alkalmazkodásuk érdekében kialakított stratégiákra, magatartásokra irányultak.

Az interjúválaszok elemzéseiből megállapítottam, hogy:

- a dunaújvárosi szakképző intézmények hármaskörében mozogva – *fenntartó, tanulói igények (tanulólétszám biztosítása), gazdaság* – legtöbbször a tanulólétszám kérdéskörével néztek szembe;
- a dunaújvárosi szakképző intézmények az általam vizsgált időszakban évről-évre egyre nehezebben tudták megtartani korábbi tanulólétszámukat. Többségük csak a képzésük vertikális kiterjesztésével tudja megtartani tanulóit. A kényszer szülte megoldások pozitív hozama volt a szakképzés zsákutcás jellegének megszűnése, az átjárhatóság megnövekedése, és a képzésnek a felnőttképzés/felnőttoktatás irányába való kiterjesztése. (Mind a nyolc állami fenntartású középiskola igazgatója igazolta az állításomat.);
- a helyi gazdasághoz, annak korszerű munkaerőpiaci igényeihez való alkalmazkodás érdekében több szakképző iskola is radikális szakmaváltást irányzott meg vagy hajtott végre. A szakmai képzést sok esetben – a helyi gazdasági szféra hiánya vagy érdektelensége miatt – saját fejlesztési forrásaikból létesített tanműhelyekben oldották meg. (Mind a nyolc állami fenntartású középiskola igazgatója igazolta az állításomat.);
- hogy az általam vizsgált középfokú iskolák a társadalmi-gazdasági környezethez való jobb alkalmazkodás érdekében törekedtek az új és korszerű profilokra. Megfigyeltem, hogy az általam vizsgált intézmények bővítették a képzési-, szakmai kínálatukat, azonban ezt eltérő irányban és mértékben valósították meg. A képzési profil megváltoztatása és/vagy modernizálása azt is eredményezte, hogy minden egyes szakiskola törekedett sajátos képzési kínálatot kialakítani. A fenti megállapításaimat az iskolaigazgatók csak részben igazolták, hiszen csak három szakképző intézménynél volt ténylegesen is tapasztalható a szakmaszerkezet jelentős átalakulása;
- a dunaújvárosi gazdaság mindenkorai igényei azonban nagyon eltérő módon jelentek meg az iskolák képzési palettájában. Az általam vizsgált iskolák túlnyomó része nem érzékelte (vagy csak késve érzékelte) a helyi gazdaság igényeit, ennél fogva vagy nem tudott vagy nem is akart alkalmazkodni azokhoz;
- a dunaújvárosi szakképző intézmények csak akkor tudták volna a folyamatos kapcsolatot fenntartani az új gazdasági szereplőkkel (multinacionális

vállalatokkal), ha a szakmai kínálatukkal folyamatosan és a lehető leggyorsabban alkalmazkodtak volna azok igényeihez.

A vizsgálataim összegzéseiből levont következtetéseimmel alátámasztottam mindkét hipotézisem valóságtartalmát, hiszen a dunaújvárosi szakképzési rendszert jellemző statisztikai adataim és az empirikus vizsgálataim eredményei túlnyomórészt igazolták azt az előzetes feltevésemet, hogy a gazdasági szerkezet megváltozásának hatására a dunaújvárosi középfokú oktatási rendszer átalakult. Ezt többek között azzal is alátámasztottam, hogy az általam vizsgált időszakban – az országos tendenciákkal megegyezően – a dunaújvárosi középiskolákban is megnőtt az érettségit (is) adó programtípusok népszerűsége, amely a szakiskolai képzések jelentős csökkenését eredményezte. Másrészt a vizsgálataim eredményeivel alátámasztottam azt is, hogy az új munkaerőpiaci igényekre a dunaújvárosi középfokú oktatási rendszer – a korszerűtlen kínálati szakmasztruktúrájánál fogva – nem tudott elég gyorsan és hatékonyan reagálni.

Összegzésképpen megállapítom, hogy az általam vizsgált időintervallumra vonatkozóan feltártam Dunaújváros munkaerőpiacán és a szakképzési rendszerében végbement folyamatokat és megfigyeltem a tendenciákat. Láthatóvá és mérhetővé váltak számomra a szakterületek közötti kapcsolódási pontok, amelyek által az erősségekre és a gyengeségekre is rámutattam. Az ezekből levont következtetések – véleményem szerint – felhasználhatók lesznek mind a társadalom, mind pedig a gazdaság jövőbeni fejlődéséhez való hozzásegítéshez is. Megállapítható vált számomra az is, hogy a jövőben a dunaújvárosi szakképzés és a munkaerőpiac kapcsolatát célszerű lenne egy egységként kezelni és mindenképpen csak a társadalmi kontextusában vizsgálni. Ezen felül a disszertációm hasznos háttér információkkal szolgálhat a – Dunaújvárosra vonatkozó – későbbi oktatásfejlesztéssel és foglalkoztatáspolitikával kapcsolatos jövőbeni koncepciók előkészítéséhez és döntések meghozatalához.

Dunaújváros tekintetében a szakképzés és a munkaerőpiac közös működésének és fejlődésének vonatkozásában két különösen érzékeny pont mutatkozott: a szakmasztruktúra folyamatos modernizálásának szükségessége és (ezáltal) a munkaerőpiaci igényeknek megfelelő gyors és hatékony válaszadás szükségessége az iskolák részéről. Úgy vélem, hogy a jövőben az említett területeken jelentkezik majd a legtöbb feladat, amelyek megoldásában nemcsak a fejlesztések kezdeményezői, hanem a szakképzési rendszer partnerei és a kutatók is részt vállalhatnak majd.

Irodalomjegyzék

- 1; Abonyiné dr. Palotás Jolán (2008): Dunaújváros és tágabb vonzáskörzetének fejlődése és hely az ország térszerkezetében. In. Veres Lajos (Szerk.): Dunaújváros interregionális térsége infrastruktúrájának fejlesztéséből (Új Duna-híd) adódó lehetőségek a szakképzési klaszter kialakításában, Dunaújvárosi Főiskola, Kiadói Hivatala, Dunaújváros
- 2; Bay Gábor (2013): Digitális alapkészségek a digitális korban, in Szak- és Felnőttképzés, II. Évfolyam, 2013. 11-12. szám, Nemzeti Munkaügyi Hivatal, Budapest
- 3; Bán Anetta – Havellant Orsolya (2007): Dunaújváros oktatási vonzáskörzetének átalakulása (1999-2006), Dunaújvárosi Főiskola, Kiadói Hivatala
- 4; Beluszky Pál (2003): Magyarország Településföldrajza, Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- 5; Belyó Pál (2011): A válság hatása a magyar gazdaságra. Gazdaság és szociális demokrácia, XXI. század – Tudományos Közlemények 2011/25
- 6; Benedek András (1996): Szakképzés Magyarországon, Munkaügyi Minisztérium, Budapest
- 7; Benedek András (2003): Változó szakképzés – A magyar szakképzés szerkezetének változásai a XX. század utolsó negyedében, Okker Kiadó, Budapest
- 8; Benedek András (2006): Szakképzési rendszer a piacgazdaságban in Benedek András (szerk.): Szakképzés – Pedagógia, Typotex Kiadó, Budapest
- 9; Benedek András (2007): Nemzetközi összehasonlító elemzés a szakképzésben, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Budapest
- 10; Benke Magdolna (2011): Gondolatok a tanoncképzésről és a duális szakképzésről. Szakképzési Szemle, XXVII. évfolyam 2. szám, pp. 79-85.
- 11; Benkő-Nagy Andrea – Bethleni Zsuzsanna – Cseke Bettina – Tóth Csenge (2013): Fókuszban a gyakornokok: munkaalapú tanulás és gyakornokság Európában. Szak- és felnőttképzés, II. évfolyam 9-10. szám

- 12; Bessenyei István – Mártonfi György (1995): A társadalmi partnerség és a szakképzés – A német példa, Maholnap Alapítvány, Budapest
- 13; Bihall Tamás (2011): A modern három éves szakképzés bevezetése Magyarországon. Szakképzési Szemle, XXVII. évfolyam 1. szám, pp. 5-25.
- 14; Bródi Emília (2001): Továbbra is szükség van a műszakiak tudására, Dunaferr Műszaki-Gazdasági Közlemények, 2001/2, Fejér Megyei Lapkiadó Vállalat, Dunaújváros
- 15; Mártonfi György (2013): Korai iskolaelhagyás a magyarországi szakképzésben. CEDEFOP, ReferNet
- 16; Cserné Adermann Gizella (2004): Kutatásmódszertani dilemmák, in Tudásmenedzsment 5/2. Pécs, pp. 11-18.
- 17; Cséfalvay Ágnes – Vámosi Tamás (2013): Vállalkozói motivációk vizsgálata a szakmai gyakorlati képzés kapcsán. Szakképzési Szemle, XXIX. évf. 1. szám, pp. 57-71.
- 18; Csik Józsefné (2010): A Dunaferr Csoport létszámának alakulása az elmúlt 10 évben. ISD Dunaferr Műszaki Gazdasági Közlemények, 2010/4. Dunaújváros
- 19; Coombs, Philip H.(1971): Az oktatás világválsága, Tankönyvkiadó, Budapest
- 20; Dávid János (2011): Érvek a duális szakképzés koncepciójának gazdagításához. Szakképzési Szemle, XXVII. évfolyam 1. szám, pp. 33-41.
- 21; Elekes András (2014): Munkaerő keresés Fejér megyében in. Top 100+100 – Fejér megye gazdasági értéktára, Pannon Lapok Társasága Kiadó Kft. Székesfehérvár
- 22; Farkas Péter (2010): Szakképzési tájékoztató, Oktatási Minisztérium, Budapest
- 23; Farkas Péter (2010): A szakképzés fejlesztése és a foglalkoztatottság számának növelése. Szakképzési Szemle, 2010/4. szám, pp. 359-375.
- 24; Fehérvári Anikó (1999): A gazdasági kamarák szerepe a szakképzésben, in.: Paróczayné Korányi Margit (szerk.): A szakmai gyakorlati képzés átalakulása, Kutatási zárótanulmány – 1998, Nemzeti Szakképzési intézet, Budapest
- 25; Fehérvári Anikó (2012): Tanulási utak a szakképzésben. Iskolakultúra, 2012/7-8. pp. 3-20.

- 26; Fehérvári Anikó (2012a): Normatív finanszírozás az oktatásban 2000-2009 között, Új Pedagógiai Szemle 61:(6) pp. 21-34.
- 27; Fehérvári Anikó – Híves Tamás (2015): Tanulási utak a kétezres években – A középfokú iskolák felvételi információs rendszere adatainak elemzése, in. Ercsei Kálmán (szerk.): Tanulási utak – pályautak. A szakképzésben tanulók pályakövetése, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest
- 28; Fekete Judit (2002): Politika – Kríziskezelés – Vállalkozás, Budapest
- 29; Ferge Zsuzsa (1982): Társadalmi újratermelés és társadalompolitika. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, pp. 405-416.
- 30; Forray R. Katalin – Kozma Tamás (1999): Regionális folyamatok és térségi oktatáspolitikai, Oktatáskutató Intézet, Budapest
- 31; Forray R. Katalin – Híves Tamás (2003): A szakképző intézmények alkalmazkodása a társadalmi-gazdasági feltételekhez (1990-2000), Oktatáskutató Intézet, Budapest
- 32; Galasi, Péter (1982): A munkaerőpiac szerkezete és működése Magyarországon, KJK. Budapest
- 33; Gábor R. István (1990): A közgazdasági alklima zsugorodó ázsioja, Magyar Tudomány, pp. 486-488.
- 34; Germuska Pál (2003): Ipari város, új város, szocialista város. In: Korall Társadalomtörténeti Folyóirat, Budapest, 11-12. sz., pp. 239-259.
- 35; Gubán Gyula (2008): Dunaújváros és vonzáskörzetének szakképzése a nemzetközi és a hazai képzés tükrében, in. Veres Lajos (Szerk.): Dunaújváros interregionális térsége infrastruktúrájának fejlesztéséből (Új Duna-híd) adódó lehetőségek a szakképzési klaszter kialakításában, Dunaújvárosi Főiskola, Kiadói Hivatala, Dunaújváros
- 36; Gyöngyössi Csaba (2005): A Bánki Gimnázium és Szakközépiskola története 1969-2005. Dunaferr Rt., Műszaki Gazdasági Közlemények, 2005/4. Dunaújváros
- 37; Györgyi Zoltán (1996): Iskolarendszerű szakoktatás és munkaerő-piaci képzés, Educatio, 1996/1. pp. 84-92.
- 38; Györgyi Zoltán – Imre Anna (2000): Az alap- és középfok közötti átmenet, Oktatáskutató Intézet, Budapest

- 39; Györgyi Zoltán (2011): A triális szakképzés felé? *Educatio*, 2011/3. pp. 331-341.
- 40; Györgyi Zoltán (2012): A képzés és a munkaerőpiac – Találkozások és töréspontok, Új Mandátum Kiadó, Budapest
- 41; Györgyi Zoltán (2014): A tanulás társadalmi eredményessége, in. Juhász Erika (Szerk.): *Közösségi művelődés – közösségi tanulás*, Debreceni Egyetem
- 42; Halász Gábor (2010): *Az oktatáspolitikai két évtizede Magyarországon: 1990-2010.* Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest
- 43; Havellant Orsolya (2007): *Dunaújváros gazdasági és társadalmi folyamatai 1990 után*, Doktori (PhD) értekezés, Miskolci Egyetem, Műszaki Földtudományi Kar
- 44; Hideg Éva – Nováky Erzsébet (1998): *Szakképzés és jövő*, Aula Kiadó, Budapest
- 45; Hirczi József (1982): *A Dunai Vasmű humánstratégiája: Dunaferr Dunai Vasmű Műszaki-Gazdasági Közlemények*, 1989/2, Fejér Megyei Lapkiadó Vállalat, Dunaújváros
- 46; Kállay László (2010): *KKV-szektor: versenyképesség, munkahelyteremtés, szerkezetátalakítás. TM 58. szm műhelytanulmány.* Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Intézet, Versenyképesség Kutató Központ
- 47; Kertesi Gábor – Köllő János (2001): *A gazdasági átalakulás két szakasza és az emberi tőke átértékelődése*, *Közgazdasági Szemle*, 11. sz. Budapest,
- 48; Kertesi Gábor – Varga Júlia (2005): *Foglalkoztatás és iskolázottság Magyarországon.* In: *Közgazdasági Szemle*, Vol. 52, No 7-8, pp. 633-662.
- 49; Kézdi Gábor (2008): *Nem csupán a rendszerváltás következménye: A szakiskolai képzés hanyatló hozadékai mögött álló okok Magyarországon.* In: Fazekas K. (ed.) (2008): *Közoktatás, iskolai tudás és munkapiaci siker.* Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, (KTI Könyvek; No 9.). pp. 73–94.
- 50; Kiss Attila (2003): *Térségi összefüggések Dunaújváros vonzáskörzetében.* in. Makó-Simonyi (szerk.): *A munka és a párbeszéd új paradigmái*, OFA, Budapest
- 51; Kozma Tamás (1988): *Iskola és település - Regionális oktatásügyi kutatások*, Akadémiai Kiadó, Budapest

- 52; Léderer Pál (1977): A foglalkozások presztízse, Gondolat Könyvkiadó, Budapest
- 53; Liskó Ilona (1992): Rendszerváltás az iskolában, Oktatókutató Intézet, Budapest
- 54; Liskó Ilona (1996): A szakmunkásképzés fejlesztésének alternatívái, EDUCATIO, 1996/1. pp. 1-14.
- 55; Liskó Ilona (1997): A hátrányos helyzetű gyerekeket oktató szakképző iskolák, in.: Fehérvári Anikó: A hátrányos helyzetű tanulók szakképzése; Kutatási zárótanulmány, Munkaügyi Minisztérium, Budapest
- 56; Liskó Ilona (1998): A pályaválasztás folyamata, Iskolakultúra, 1998/10, pp. 22-41.
- 57; Liskó Ilona (1999): A szakmai gyakorlati képzés a 90-es években, in.: Paróczayné Korányi Margit (szerk.): A szakmai gyakorlati képzés átalakulása, Kutatási zárótanulmány – 1998, Nemzeti Szakképzési intézet, Budapest
- 58; Liskó Ilona (2003): Kudarcok a középfokú oktatásban, Oktatókutató Intézet, Budapest
- 59; Liskó Ilona (2006): Szakképzés és lemorzsolódás in.: Jelentés a magyar közoktatásról, Országos Közoktatási intézet, Budapest
- 60; Mártonfi György (2006): Szakmák, foglalkozások és a gazdaság igényei a változó munkaerőpiacon, Educatio, 2006/2, pp.215-231.
- 61; Mártonfi György (2011): Hiányszakmák, Educatio 20. évf., 2011/3, pp. 374–376.
- 62; Mártonfi György (2007): A TISZK rendszer kiépítésének első szakasza. OFI – KKEK, Budapest
- 63; Mártonfi György (2010): Egy modernizációs folyamat kérdőjelei: a TISZK-ek. Educatio, 2010/4, pp. 548–559.
- 64; Mártonfi György (2016): A szakképzés intézményrendszerének átalakulásai, Educatio 2016/1. pp. 46-57.
- 65; Menyhártné dr. Zsiros Mária (2003): Múlt és jövő. Gondolatok a dunaujvárosi kistérségben működő vállalkozásokról, in Dunaújváros és térsége. Térségfejlesztési Kutatócsoport, Dunaújvárosi Főiskola

- 66; Mezei Gyula – Benedek András (2005): A közoktatás rendszere, BME Műszaki Pedagógiai Tanszék, Budapest
- 67; Mihály Ildikó (2001): A pályaválasztási tevékenység gyakorlati típusai a fejlett országokban. Új Pedagógiai Szemle, 2. szám
- 68; Miskolczi Miklós (1980): Város lesz, csakazértis..., Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest
- 69; Münch, Joachim – Henzelmann, Torsten (1993): A képezések minősítésének rendszerei és módszerei a Német Szövetségi Köztársaságban, CEDEFOP PANORAMA, Berlin, Nemzeti Szakképzési Intézet
- 70; Szakképzés Magyarországon (1996): Munkaügyi Minisztérium, Budapest
- 71; Orel Géza (1937): Az ipari és mezőgazdasági szakoktatás köréből, Attila-nyomda, Budapest
- 72; Pallos László (2005): A Dunaferr Szakközép- és Szakiskola eredményei jövőbeli elképzelései a szakképzés és a Dunaferr Csoportokkal való együttműködés kapcsán, Dunaferr Rt. Műszaki Gazdasági Közlemények, 2005/5. Dunaújváros
- 73; Polónyi István (2004): A hazai oktatás gazdasági jellemzői a 20-21. századfordulón, felsőoktatási kutatóintézet, Budapest
- 74; Polónyi István (2004): A szakmai képzés és a szakmai műveltség átalakulásai. Educatio, Felsőoktatási Kutatóintézet, Budapest
- 75; Polónyi István (2004a): A felnőttképzés megtérülési mutatói, Felsőoktatási Kutatóintézet, Budapest
- 76; Polónyi István (2008): Oktatás, oktatáspolitikai, oktatásgazdaság, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- 77; Radó Péter (2007): Méltányosság az oktatásban, Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest
- 78; Rajcsányi-Molnár Mónika – András István (2013): Globális cégek beágyazódás-konfliktusai posztszociális környezetben, in András István – Rajcsányi Molnár Mónika:

Metamorfózis: Globális dilemmák három tételben. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest

79; Sasvári György (1980): Dunaújváros 1971-1974. Fejér Megyei Nyomdaipari Vállalat dunaújvárosi telepe. 4 p., 1980: KSH Fejér Megye Statisztikai Évkönyve

80; Sántha Kálmán (2013): Multikódolt adatok kvalitatív elemzése, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest

81; Sik Endre (2003): A migrációs potenciál kutatásának alapfogalmai. In: Örkény A. szerk.: Menni vagy maradni? Budapest: MTA Politikatudományi Intézet, pp. 15–18.

82; Szabó Gábor (1997): A duális képzés rendszere és a projekt orientált képzés kapcsolata, Kandó Kálmán Műszaki Főiskola

83; Szalafainé dr. Klemenzt Anna Mária (2008): Dunaújváros és tágabb vonzáskörzetének fejlődése és helye az ország térszerkezetében, in: Veres Lajos: Dunaújváros interregionális térsége infrastruktúrájának fejlesztéséből (Új Duna-híd) adódó lehetőségek a szakképzési klaszter kialakításában, Dunaújvárosi Főiskola Kiadó Hivatala, Dunaújváros

84; Sente Tünde (1995): A Dunaferr munkaerő-szerkezetének átalakulása az 1990-es évek elején, Dunaferr Rt. Műszaki Gazdasági Közlemények, 1995/1-2. Dunaújváros

85; Sente Tünde (2006): Időkerék – Horváth István visszaemlékezései, Innova Print Kft. Budapest

86; Szép Zsófia (2005): A szakképzés finanszírozásának fejlődése, Educatio, 2005/2. pp. 348-370.

87; Szép Zsófia (1998): A szakképzés finanszírozásának forrásai a nemzetközi gyakorlatban és Magyarországon, in Szakképzési Szemle, 14/4. Budapest

88; Szirmai Viktória (1997): Közép-Európai új városok az átmenetben in. Kárpáti Zoltán (szerk.): Társadalmi és területi folyamatok az 1990-es évek Magyarországon, MTA Társadalmi Konfliktusok Kutató Központja, Budapest

89; Szirmai Viktória (1992): „Új” ökológiai válság. Az újvárosi társadalmak és az ökológiai problémák. In: Tatabánya 45 éve város. Tatabánya várossá nyilvánításának

45. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia előadásának anyaga. Tatabánya, 1992. október 1-2. (Fűrészné M. A. főszerk.), Tata, 1992, pp. 5-22.

90; Szirmai Viktória (1988): „Csinált” városok, Magvető Kiadó, Budapest

91; Szirmai Viktória (2013): „Csinált” városok a XXI. század elején, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest

92; Szűcs Pál (1992): Szakképzés az ezredfordulón, Tankönyvkiadó, Budapest

93; Szűcs Norbert (2010): A pályaaorientáció és a szakképzés hatékonysága. pp. 339-362. In. A szakképzés és a felnőttképzés fejlesztése, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Budapest, 529 p.

94; Schultz, Theodore W. (1983): Beruházás az emberi tőkébe, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest

95; Tomasz Gábor (2008): Svájc. In: Fehérvári Anikó (ed) *Szakképzés és lemorzsolódás*. Kutatás közben. 281. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest

96; Varga Júlia (2008): Szakképzés, lemorzsolódás, Kézirat, Budapest, Online megtalálható:

http://epa.oszk.hu/00000/00035/00136/pdf/EPA00035_upsz_200910_045-054.pdf

(Letöltés ideje: 2018. január 18)

97, Vámosi Tamás (2015): Tanoncból mesterember, Új Mandátum Kiadó, Szerzői kiadás, Pécs, Online megtalálható: <http://mek.oszk.hu/14800/14888> (Letöltés ideje: 2018. január 18.)

98; Zolnai Erika (2014): Az angol továbbképzési és szakképzési rendszer kihívásai a XXI. század elején, In. *Acta Medicinae et Sociologica*, Vol.5. No. 14-15. 2014. Debreceni Egyetem, Egészségügyi Kar, Nyíregyháza

Internetes források:

1; CEDEFOP (2011): A magyarországi szakképzés rövid áttekintése, Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxemburg, 2011. www.cedefop.europa.eu/files/4103_hu (Letöltés ideje: 2018. január 10.)

- 2; CEDEFOP (2013): European Centre for the Development of Vocational Training. <http://www.cedefop.europa.eu/en/news-and-press/news/cedefop-2013-skill-supply-and-demand-forecasts-now-online-new-data-help-policy> (Letöltés ideje: 2016. október 8.)
- 3; CEDEFOP (2012): ReferNet-2012, <http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/networks/refernet> (Letöltés ideje: 2015. október 20.)
- 4; Csehné Dr Papp Imola (2011): Foglalkoztatáspolitikai, http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-19_foglalkoztatapolitika/ch04.html (Letöltés ideje: 2016. október 13.)
- 5; Education at a Glance (2014): <https://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf> (Letöltés ideje: 2018. január 7.)
- 6; Education at a Glance (2015): <http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2015> (Letöltés ideje: 2016. október 5.)
- 7; Farkas Péter (2009): A peremcsoportok szakképzésének helyzete, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Forrás: <http://ofi.hu/tudastar/jelentes-magyar/peremcsoportok> (Letöltés ideje: 2015.12.04)
- 8; Fejér megye népessége nemek és életkor szerint. (1981-ben és 2011-ben), <http://feol.hu/hirek/csokkeno-nepesseggel-1586555> (Letöltés ideje: 2016.szeptember 13.)
- 9; Goodman, David C. European Cities & Technology (1999): Industrial to Post-industrial City, https://books.google.hu/books?id=wc5KTRgm3kYC&pg=PA310&lpg=PA310&dq=heavy+industry+soviet+union+new+cities&source=bl&ots=GsvfG6IssR&sig=IVOiqPh9MTt44wpYOU_eR1to4As&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwjy_5Wt0rfQAhVGDSwKHdBFDL8Q6AEIRDAF#v=onepage&q=heavy%20industry%20soviet%20union%20new%20cities&f=false (Letöltés ideje: 2016. augusztus 1.)
- 10; Hankook Tire Kft (2005): Szerződés. <http://epulettar.hu/cikk/a-hankook-tire-zoldmezos-beruhazasa-dunaujvarosban> (Letöltés ideje: 2016. november 19)
- 11; Hankook Tire Kft (2007): Gyár telephely. <http://mno.hu/migr/hankookgate-elrendeltek-a-nyomozast-443012> (Letöltés ideje: 2016. november 19)

- 12; Hiezl Tamás (2000): Az outplacement, mint humánpolitikai eszköz, in Munkaügyi Szemle, 2000. június) pp. 14-17. <http://www.munkaugyiszemle.hu/az-outplacement-mint-humanpolitikai-eszkoz> (Letöltés ideje: 2016. január 3.)
- 13; Implementing and developing an ECVET system for initial vocational education and training – Findings of the ECVET reflector study. 7. oldal http://ec.europa.eu/education/pdf/doc148_en.pdf (Letöltés ideje: 2016. április 10.)
- 14; ISD-Dunaferr Zrt. Cégbemutató. <http://www.dunaferr.hu/hu/9-hun/rolunk/cegbemutato/1-roviden-az-isd-dunaferr-rol> (Letöltés ideje: 2016. január 3.)
- 15; ISD-Dunaferr Zrt. Privatizáció. http://nol.hu/belfold/20120906-allami_segitseget_ker_a_dunaferr-1330447 (Letöltés ideje: 2016. január 3.)
- 16; Makó Ferenc (2010): A magyar szakképzési rendszer fejlesztése „szakképzés-vizsgálatok 2008-2010.” ZSKF TTK füzetek 6. Zsigmond Király Főiskola. Budapest, http://www.zskf.hu/uploaded_bookshelf/5b5251c28d074caa.pdf (Letöltés ideje: 2015. november 16.)
- 17; Oktatási és Tudományos Szövetség Hivatal (Federal Office for Education and Science). <http://www.sbf.admin.ch/index.html>
- 18; Outsourcing, <https://hungaryssc.wordpress.com> (Letöltés ideje: 2015. október 12)
- 19; Palotás Zoltán (2013): Az állam, iskolafenntartók, oktatási intézmények és egyéb szereplők közötti feladatmegosztás alakulása a közoktatásban a rendszerváltástól napjainkig. Háttér tanulmány. http://www.hazaeshaladas.hu/ftp/oktatas_hattertanulmany_pz_feladatmegosztas.pdf
(Letöltés ideje: 2015. november 16.)
- 20; Programme for International Student Assessment, <https://www.oecd.org/pisa/> (Letöltés ideje: 2016. október 8.)
- 21; Statistisches Bundesamt: Bildungsstand der Bevölkerung, Wiesbaden. https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschungKultur/Bildungsstand/BildungsstandBevoelkerung5210002157004.pdf?__blob=publicationFile
(Letöltés ideje: 2016. október. 19.)

22; Szatmáriné Balogh Mária (2000): Hazai példák az outplacement szolgáltatások kialakítására, in. Munkaügyi Szemle, (2000. május) 12-15. p.
<http://www.munkaugyiszemle.hu/hazai-peldak-az-outplacement-szolgaltatasok-kialakitására> (Letöltés ideje: 2016. január 3.)

23; The German Way and More: Language and Culture in Austria, Germany and Switzerland,

<http://www.german-way.com/history-and-culture/education/the-german-school-system>

(Letöltés ideje: 2016. október 3.)

24; Valuch Tibor: Az 1989/90-es rendszerváltás társadalmi hatásai.
http://szocetanszek.unideb.hu/tart/Kutatomuhelyek/Tarsadalomtorteneti_files/Rendszervaltastarshat1.pdf (Letöltés ideje: 2015.10.12)

A szerző témával kapcsolatban megjelent publikációi

1; Budai Gábor (2012): Oktatás és képzés az Alba Volán Zrt-nél, Master szakdolgozat, Dunaújvárosi Főiskola, Kommunikációtudományi és Tanárképző Intézet

2; Budai Gábor (2013a): A szakképzési rendszer vizsgálata egy közlekedési vállalatnál, in: Veres Lajos (szerk.) III. Duna Térségi Kohézió: III. Interregionális Nemzetközi Tudományos Konferencia előadásai alapján. 272 p.

3; Budai Gábor (2013b): Az iskolázottság és a foglalkoztatottság regionális különbségei Magyarországon - különös tekintettel a cigány/roma lakosságra, in: Forray R Katalin (szerk.): Nevelés - multikulturalizmus - esélyek. Pécs: PTE Oktatás és Társadalom Doktori Iskola, pp. 85-95.

4; Budai Gábor (2014a): Tanulói stratégiák a közoktatás és a szakképzés átalakulása idején, in: Kiss Natália, Németh István Péter (szerk.) Tanulási terek. 225 p. (Dunakavics könyvek; 3.) Budapest: DUF Press; Új Mandátum Könyvkiadó, pp. 45-65.

- 5; Budai Gábor (2014b): Duális szakképzés – szelektív iskolarendszerben, KÖZOKTATÁSI VEZETŐ: MAGAZIN ISKOLAIGAZGATÓKNAK és ÓVODAVEZETŐKNEK 3; 51 p.
- 6; Budai Gábor (2014c): Tanulói és tanulási utak a rendszerváltástól napjainkig, DUNAKAVICS 2:(6) pp. 5-28.
- 7; Budai Gábor (2014d): A magyarországi szakképzés tipikus tanulási útjai, in: Kiss Natália, Nagy Bálint, Németh István Péter (szerk.) Tudományos terek. 286 p. Dunaújváros: DUF Press, pp. 220-242. (Dunakavics könyvek; 6.)
- 8; Budai Gábor (2014e): The dual role of vocational training in the changed economic environment. PRACTICE AND THEORY IN SYSTEMS OF EDUCATION 9:(4) pp. 332-338.
- 9; Budai Gábor (2015a): Dunaújváros, mint ipari központ szakképzésének jellemzése a városépítéstől napjainkig, in.: András István, Rajcsányi-Molnár Mónika, Németh István (Szerk.): Kutatási terek, Dunaújváros, DUF PRESS Kiadó, pp. 33-42.
- 10; Budai Gábor (2015b): Dunaújváros középfokú oktatási intézményeinek szakmai kínálata, in.: András István, Rajcsányi-Molnár Mónika, Németh István (Szerk.): Szimbolikus közösségek, Dunaújváros, DUF PRESS Kiadó, pp. 31-41.
- 11; Budai Gábor (2016): Options for the Dunaujvaros Vocational Training system available today, in.: Maior Enikő, Tóth Péter, Varga Anikó (szerk.) Empirikus kutatások az oktatásban határon innen és túl. Óbudai Egyetem, Budapest, pp. 297-305.

Ábrajegyzék

1. ábra: Az oktatás, képzés fogalmi rendszere.
2. ábra: A foglalkozások százalékos arányának változása a szükséges képzettség függvényében az OECD országaiban (1999-2009)
3. ábra: A foglalkozási szerkezet átrétegződése Magyarországon (1960-2007)
4. ábra: A 15-64 éves foglalkoztatottak és munkanélküliek számának alakulása Magyarországon (1993-2013)
5. ábra: A munkanélküliségi ráta alakulása Magyarországon (1993-2013)
6. ábra: A magyarok migrációs szándékának alakulása a tervezett migráció időtávja szerint, (%) (1993-2014)
7. ábra: Élveszületések és a 14 évesek száma, 1993-2013
8. ábra: Tanulólétszámok a nappali rendszerű általános iskolai képzésben (1990-2013)
9. ábra: A tanulólétszámok alakulása a középfokú oktatásban oktatási programonként, 1993-2013
10. ábra: A középfokú oktatási intézménybe jelentkezők és a felvettek aránya (2000-2013)
11. ábra: Tanulószerződések száma Magyarországon (2001-2014)
12. ábra: A lemorzsolódók százalékaránya iskolatípusonként (1990/1991-1998/1999)
13. ábra: A mért legalacsonyabb képességszinten (1), illetve az ez alatt teljesítő tanulók aránya Magyarországon. (2003, 2006, 2009, 2012 években)
14. ábra: A korai iskolaelhagyók aránya a 18-24 éves korosztályban Magyarországon és az Európai Unióban, 2000-2014.
15. ábra: A volt „szocialista” új város-ok
16. ábra: Dunaújváros lakossága létszámának alakulása (1993-2013)
17. ábra: Dunaújváros és térsége népességszámának alakulása (1993-2010)
18. ábra: Dunaújvárosból elköltözők aránya, (1990-2001)
19. ábra: A Dunaferri Munkaerőkölcsönző Nonprofit Kft. által foglalkoztatott átlag létszám alakulása (1994-2010)
20. ábra: Dunaferri Dunai Vasmű munkavállalóinak létszáma (1993-2013)
21. ábra: A Hankook Tire Magyarország Kft munkavállalói létszámai (2007-2013)
22. ábra: A Hamburger Hungária Zrt munkavállalóinak száma (2008-2013)
23. ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása Dunaújvárosban (1990-2013)
24. ábra. Regisztrált munkanélküliek száma Dunaújváros kistérségben (1990-2013, éves átlagok)
25. ábra: A pályakezdők száma a nyilvántartott álláskeresők között Dunaújváros kistérségben (1993-2013)
26. ábra: A pályakezdők aránya a nyilvántartott álláskeresők között Dunaújváros kistérségben (1993-2013)
27. ábra: A Dunai Vasmű munkavállalói létszámának alakulása 1951-1961 között
28. ábra: Dunaújváros Általános Iskoláinak összes évfolyamára vonatkozó összes létszámadatok (1990-2013)
29. ábra: 8. osztályban végzett továbbtanulók száma (1990/1991-2013/2014)
30. ábra: Dunaújváros középiskoláinak tanulószáma (szakiskola) (1990/1991-2012/2013)
31. ábra: Dunaújváros szakközépiskoláinak tanulószám alakulása (1993-2013)
32. ábra: A dunaújvárosi gimnáziumok összes tanulólétszám adatai (1990-2013)

Táblázatjegyzék

1. táblázat: Magyarországnak az OECD tagországok rangsorában elfoglalt helye (2015)
2. táblázat: A munkanélküliség jellemző mutatói a dunaújvárosi kistérségben, % (1996-2005)
3. táblázat: Dunaújvárosi oktatási vonzaskörzetének terepülései (1983/84, 1999/2000, 2006/07)
4. táblázat: Az interjúkban megkérdezettek szakterületi vezetők

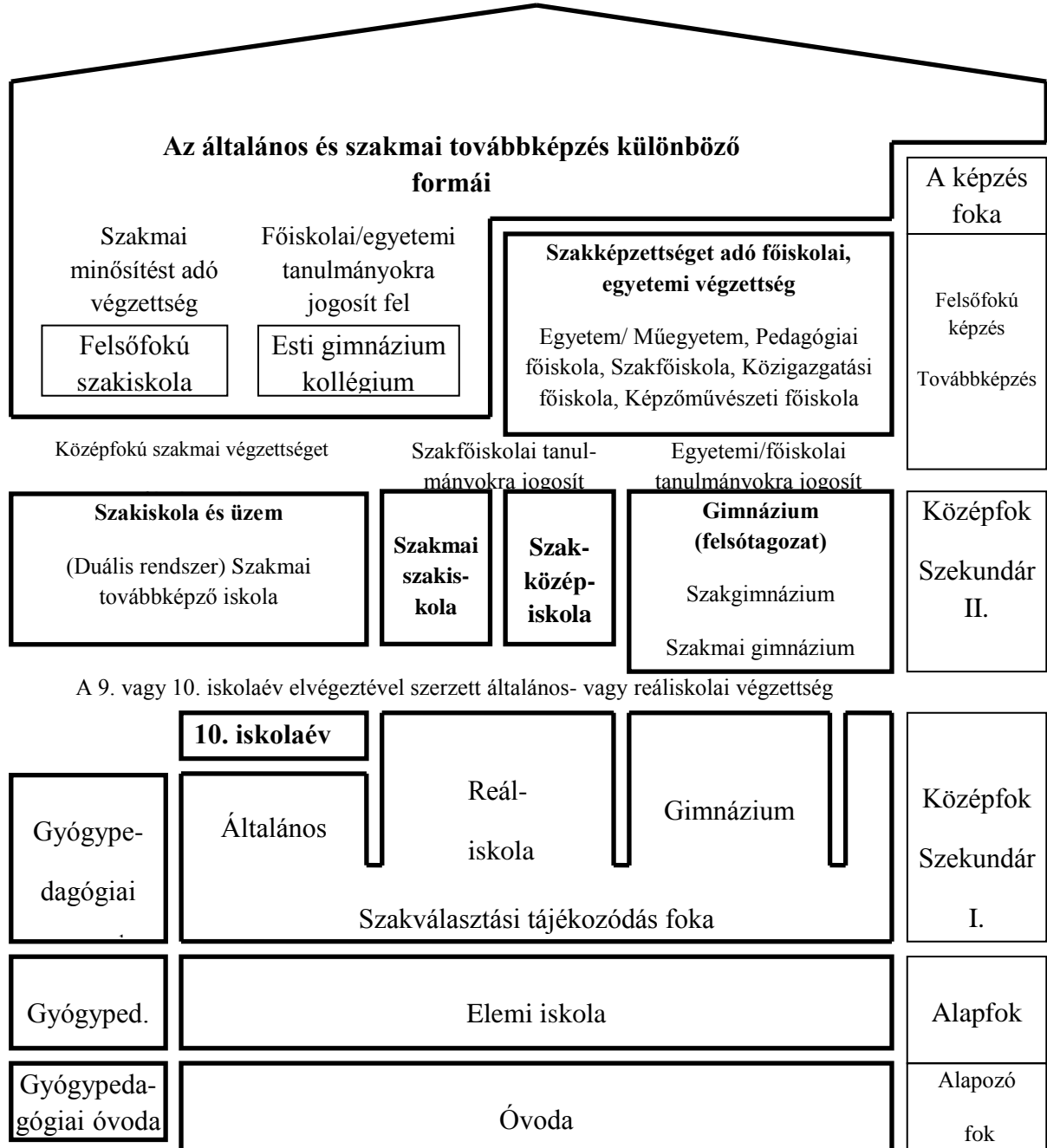
Mellékletjegyzék

1. melléklet: Az iskolai és szakmai képzés alapszerkezete a Német Szövetségi Köztársaságban
2. melléklet: Munkanélküliségi ráta adatok Magyarországon (1993-2013)
3. melléklet: Tanulószerződések száma Magyarországon (2001-2014)
4. melléklet: Élvesszületések számának alakulása Dunaújvárosban (1974, 1980, 1990-2011)
5. melléklet: Dunaújváros lakossága létszámának alakulása (1993-2013)
6. melléklet: A munkaerőpiaci változások – a helyi média tükrében
7. melléklet: Dunaújváros munkaerőpiaci vonzaskörzete (2000)
8. melléklet: Dunaújváros munkaerőpiaci vonzaskörzete (2006)
9. melléklet: Dunaferr Dunai Vasmű munkavállalóinak létszáma (1973, 1993-2013)
10. melléklet: Munkanélküliségi ráta alakulása Dunaújvárosban (1990-2013)
11. melléklet: Regisztrált munkanélküliek száma Dunaújváros kistérségben (1990-2013, éves átlagok)
12. melléklet: A pályakezdők száma a nyilvántartott álláskeresők között Dunaújváros kistérségben (1993-2013)
13. melléklet: A pályakezdők aránya a nyilvántartott álláskeresők között Dunaújváros kistérségben (1993-2013)
14. melléklet: Dunaújváros Általános Iskoláinak összes évfolyamára vonatkozó összes létszámadatok (1990-2013)
15. melléklet: 8. osztályban végzett továbbtanulók száma (1990/91-2013/14)
16. melléklet: A Dunaújvárosban lévő szakképzés bemutatása – a helyi média tükrében
17. melléklet: Dunaújváros oktatási vonzaskörzete (A dunaújvárosi középiskolákba bejáró tanulók településenkénti alakulása, 2007/2008 tanév)
18. melléklet: Dunaújváros középiskoláinak tanulószáma (szakiskola) (1993-2013)
19. melléklet: Dunaújváros szakközépiskoláinak tanulószám alakulása (1993-2013)
20. melléklet: A dunaújvárosi gimnáziumok tanulólétszám adatai (1990-2013)
21. melléklet: A Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara tanulószerződésekre vonatkozó adatai (2002-2013)
22. melléklet: A hiány-szakképesítések a Közép-dunántúli régióban (2003)
23. melléklet: Hiány-szakképesítések a Közép-dunántúli régióban (2009/2010-2010/2011), illetve Fejér- Megyében (2011/2012-2015/2016)
24. melléklet: Interjúkérdések
25. melléklet: Az interjúkban megkérdezett összes szakterületi vezető

Mellékletek

1. melléklet: Az iskolai és szakmai képzés alapszerkezete a Német Szövetségi Köztársaságban

Forrás: Szabó Gábor (1997): A duális képzés rendszere és a projekt orientált képzés kapcsolata, Kandó Kálmán Műszaki Főiskola

2. melléklet: Munkanélküliségi ráta adatok Magyarországon (1993-2013)

Év	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Munkanélküliségi ráta	11,3	10,2	9,5	9,2	8,1	8,5	7,5
Év	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Munkanélküliségi ráta	7	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5
Év	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Munkanélküliségi ráta	7,4	7,8	9,7	11	10,9	10,4	10,2

Forrás: KSH. Magyarország. A változások tükrében. Budapest, 2010.

3. melléklet: Tanulószerződések száma Magyarországon (2001-2014)

Év	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Db	47	381	2625	10032	18424	30415	35888
Év	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Db	42105	45398	47860	48509	51306	47562	47918

Forrás: ISZIIR. (Adott év, januári állapot)

4. melléklet: Élveszületések számának alakulása Dunaújvárosban (1974, 1980, 1990-2011)

Élveszületések számának alakulása Dunaújvárosban										
Év	1974		1980						1990	1991
Születések száma jan.1-dec.31.	1070		914						663	678
Év	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Születések száma jan.1-dec.31.	648	620	559	521	498	450	421	435	441	448
Év	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Születések száma jan.1-dec.31.	420	403	395	454	481	385	394	389	320	345

Forrás: 1974: Sasvári György (Szerk.): Dunaújváros 1971-1974. Fejér Megyei Nyomdaipari Vállalat dunaújvárosi telepe. p.4.;1980: KSH Fejér Megyei Statisztikai Évkönyv, 1980; 1990-2006: Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közoktatási, Feladatellátási, Intézményhálózat-működtetési és Fejlesztési terve, 2001-2006.; 2007-2011: Dunaújváros Megyei Jogú Város Szociális Szolgáltatástervezési Konceptiójának Felülvizsgálata, 2011

Élveszülések számának alakulása Dunaújvárosban (1990-2013)

Élveszülések számának alakulása Dunaújvárosban										
Év	1974		1980		1990	1991	1992	1993	1994	1995
Születések száma	2566		1966		1456	1464	1362	1235	1141	1061
Év	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Születések száma	955	834	860	887	838	853	840	822	752	821
Év	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013		
Születések száma	876	843	913	902	760	810	916	892		

Forrás: Dunaújváros Megyei Jogú Város Anyakönyvi nyilvántartása

5. melléklet: Dunaújváros lakossága létszámának alakulása (1993-2013)

Év	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Fő	58294	57854	57438	56889	56931	56889	55043	54263	53603	53626	53023

Év	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Fő	52426	52103	51457	50730	49531	48920	48670	48104	48219	47750

Forrás: Fejér Megyei Statisztikai Évkönyvek (1993-2013) KSH

6. melléklet: A munkaerőpiaci változások – a helyi média tükrében

Két előzetes tájékoztató is megalapozta a dunaujvárosi helyi média munkaerőpiaci írásainak bemutatását. Egyrészt az, hogy az általam vizsgált időszakban a dunaujvárosi lakosság kiemelt figyelmet fordított a helyi médiában¹⁵⁹ megjelent – és a Vasmű privatizációját érintő – írásokra. Másrészt pedig az, hogy a dunaujvárosi helyi média¹⁶⁰ a lakosságnak a – munkaerőpiac változásával összefüggő – hangulatát is tükrözte és feltehetően befolyásolta a szülők elképzelését gyerekeik pályaválasztásával kapcsolatban. A helyi média megjelenések bemutatását azért is fontosnak tartottam, mert az általam vizsgált időintervallumról biztos forrásokat nyújt, így ezek által azoknak az éveknek a történéseire is tudtam következtetni, amelyről nem álltak rendelkezésre számomra a statisztikai adatbázisok a dunaujvárosi munkaerőpiaccal kapcsolatban. Kutatásom munkaerőpiaci médiaelemzésének részéhez a dokumentumokat a Dunaujvárosban megjelent helyi írott sajtó fontosabb, a témában megjelent írásai szolgáltatták. Vizsgálódásomat a rendszerváltást követően, 1993-tól indítottam és 2013 év végéig végeztem. Arra kerestem a választ, hogy a kutatási periódusomban melyek voltak azok a főbb média megjelenésre okot adó események – munkaerőpiaci oldalról – amelyek számottevően meghatározták Dunaujváros lakosságának a mindennapi életét, és ez milyen mértékben tükröződött az írott médiumokban. Mivel az általam vizsgált időszakot, annak is a kezdeti időszakát a rendszerváltás hatására történő gyárbezárások jellemezték, ezért azok bezárásának körülményeiről gyűjtöttem adatokat a helyi írott sajtóból. A privatizációs folyamatok is jellemezték az általam bemutatni kívánt időszakot, ezért jelen mellékletben a Dunaujvárosba betelepült multinacionális cégek sajtómegjelenéseit is bemutatom.

ISD Dunaferr Zrt

A rendszerváltást követő években, Dunaujvárosban egyetlen fő kérdés foglalkoztatta a lakosságot: „Mi lesz a Vasmű¹⁶¹ sorsa?” Az országos médiumokból sorra értesülte a lakosság a gyárbezárásokról, amelyek következményeként tömegesen váltak munkanélkülivé az emberek. A dunaujvárosi sajtóban 2455 alkalommal jelent meg cikk a Dunaferr Társaságcsoporthal kapcsolatban. Az említett hírek túlnyomó többségben a privatizáció körülményeiről és a tömeges létszámleépítés esélyeinek latolgatásáról szóltak. Közvetlenül a rendszerváltást követően a Vasmű menedzsmentjének a fő célkitűzése az volt, hogy a piacgazdaságban is helyt tudjon majd állni a gyár. Ennek a célkitűzésnek megfelelően a rendszerváltást követő években az új piacok megszerzésének irányába indultak el a tárgyalások. A külföldi nyitáshoz elkerülhetetlenné vált, hogy 1991. január 1-én megalakuljon a Dunaferr Kereskedőház Kft, majd 1992. július 1-én a vállalat részvénytársasággá alakult.

Az acélipari termékek értékestésének területén, a világpiacon gazdasági visszaesés volt tapasztalható a '90-es évek elején, ami azt eredményezte, hogy az 1992-93-as gazdasági években a Vasmű gazdasági mutatói a mélypontra kerültek. Ekkor kezdődtek a tárgyalások a vállalat privatizációjáról. Az érdemi tárgyalásokat 2003 őszén indultak

---

¹⁵⁹ Havellant Orsolya: Dunaujváros gazdasági és társadalmi folyamatai 1990 után, PhD Doktori Disszertáció, Miskolci Egyetem, Műszaki Földtudományi Kar, 2007

¹⁶⁰ Az ÜST folyóirat a Dunai Vasmű Üzemi Lapja, amely 1955. szeptember 15-én jelenet meg először. A Dunaferr Magazin az ISD Dunaferr Zrt. Hivatalos Magazinja, amelynek felelős kiadója a Zrt. vezérigazgatója. Az „A Hírlap” lapszámait 1990 szeptemberétől 1995 decemberéig jelentek meg. A Dunaujvárosi Hírlap 1996 januárjától jelenik meg Dunaujvárosban és kistérségében.

¹⁶¹ A Dunai Vasmű (Sztálin Vasmű, Dunai Vasmű, Dunaferr Dunai Vasmű, Dunaferr Rt., ISD Dunaferr Zrt.) az ország legnagyobb kohászati-gépészeti komplexuma, Dunaujváros legnagyobb munkaadója.

meg, és 2004. szeptember 30-án került aláírásra a privatizációról szóló szerződés az új tulajdonossal.

Az első hírek a Vasmű privatizációjáról és a feltételezett új tulajdonosról már 2003. február végén napvilágot láttak Dunaújvárosban. Ezekkel a hírekkel egy időben megindultak a találgatások is a lakosság részéről a lehetséges létszámleépítésekkel kapcsolatban. Kész tényként kezelte 2003. május 9-én a lakosság, hogy mintegy 1800 munkavállalót érint az a már elkezdődött folyamat, melynek során értékesítik a Dunaferri-vállalatokhoz tartozó, ám a fő profilhoz nem igazán kötődő cégeket.

A privatizációt követően egy ukrán cég (Donbass Ipari Szövetség) gyakorolhatta a tulajdonosi jogokat a gyár felett, azzal a kitételrel, hogy vállalja azt, hogy öt évig megtartja a privatizációkor meglévő munkavállalói létszámot. Létszámleépítés tervezéséről 2009 májusában ismételtén értesülhetett Dunaújváros lakossága a helyi írott médiából.¹⁶² A tömeges létszámleépítések sorában a következő hír 2013 augusztusában érkezett, miszerint az ISD Dunaferri Zrt. közleményt adott ki, amelyben bejelentették: „A tulajdonosok költségoptimalizálási terve a munkavállalói létszám 1500 fős csökkentésével jár, ami magában foglalja a cégcsoport tagvállalatainak létszámcsökkentését és a kölcsönzött munkaerő számának optimalizálását is. A tervek szerint a cégvezetés augusztus 15-ig elindítja ennek érdekében a megfelelő hivatali eljárást.” A munkavállalói létszám csökkentésének tervéről szóló tárgyalások 2014 szeptemberében már kormány szinten zajlottak, amelynek eredményeképpen sikerült megállapodniuk az érintett feleknek.”¹⁶³

Dunaújvárosban a Vasmű volt az egyetlen gazdasági társaság, amely a rendszerváltás egyik jelentős negatív hatását, a gyárbezárást el tudta kerülni. A gyár privatizációjának időpontját is ki tudta tolni a 2000-es évek elejéig. A '90-es évek elején Dunaújvárosban működő hét legnagyobb vállalatnál a rendszerváltás hatására viszont gyárbezárásokkal és privatizációval is találkozhattak a munkavállalók, így a lakosság is. Az alábbiakban ezeket foglalom össze:

Papírgyár

A dunaújvárosi Papírgyárról és annak jogutódjairól 153 sajtómegjelenést találtam az általam vizsgált időszakra vonatkozóan. A Papíripari Vállalat dunaújvárosi üzemének 1991. január elején történt meg a privatizációja. 1993. január 1-től már Dunaújvárosi Finompapírgyár Kft. néven, önálló egységként működött tovább a papírgyártás Dunaújvárosban, ahol 1997. szeptember hónapban tulajdonosváltás történt: Neusiedler Szolnok Papírgyár Rt. lett a Dunaújvárosi Finompapírgyár új tulajdonosa.¹⁶⁴

Mivel a cellulóz gyártása nem tartozott a Dunapack profiljához, 2004-ben a cellulózgyártó részlegnél tulajdonosváltás történt, amelynek következtében a Trierenberg Holding lett a Dunaújvárosi Cellulózgyár Kft. 100%-os tulajdonosa.¹⁶⁵

Ruhagyár

A dunaújvárosi Ruhagyár vonatkozásában a FÉKON-nal kapcsolatban 1993-tól 1996-ig 22 cikk jelent meg. A FÉKON Ruházati Vállalatot 1992 év elején privatizálták, de az

---

¹⁶² Leépítés: lefektették az alapelveket, Dunaújvárosi Hírlap, 2009. május 5

¹⁶³ Magasabb szinten folytatják. Dunaújvárosi Hírlap. 2013. szeptember 11

¹⁶⁴ Neusiedleré a dunaújvárosi finompapírgyár, Dunaújvárosi Hírlap, 1997. június 17

¹⁶⁵ Júliustól cigarettapapírt is gyártanak, Dunaújvárosi Hírlap, 2004. március 18

újonnan alakult cégnél az első problémák már 1992 áprilisában jelentkeztek, amikor megrendelések hiányában elfogyott a munka. 1995 novemberében már felszámolási eljárás is indult a cég ellen.¹⁶⁶ Az angol tulajdonosú Elit Ruhagyár a FÉKON átalakulását követően, egy évvel később 1993-ban alakult át Részvénytársasággá. 2005 decemberében viszont a FÉKON-hoz hasonló sorsra jutott az egykori Elit Ruhagyár¹⁶⁷ is, melynek 2000-től az már angol Berwin Ruhagyár Rt. volt a tulajdonosa, 300 dolgozónak mondtak fel¹⁶⁸.

Építőipari Vállalat

A „Ferrobeton” szóra 1993-tól 2013-ig 85 cikk hivatkozik. 1991. január 1-től a dunaujvárosi 26. számú Állami Építőipari Vállalat és a Beton- és Vasbetonipari Művek dunaujvárosi üzeme is kivált az anyavállalatból¹⁶⁹ és Ferrobeton Dunaújvárosi Beton- és Vasbetonelemgyártó Vállalat néven működött tovább. „1992-ben viszont a Ferrobeton önprivatizációja is megtörtént, majd ezt követően 1993-ban Részvénytársasággá alakult.”¹⁷⁰

Fonoda

Az általam vizsgált időintervallumra vonatkozóan a „Fésűsfonoda” szóra kilenc cikket találtam. A Dunaújvárosi Fésűsfonodában a gazdasági bizonytalanság miatt 1991 júliusában állt le a termelés. Ezt követően még 1991-től DUFO Kft. néven indult újra a termelés a gyárban. Az új fonodában is tovább folytatódott a gazdasági bizonytalanság, így végül 2001-ben végleg leállították a termelést.¹⁷¹

Cipőgyár

A dunaujvárosi Junior Cipőgyárat 1993 júniusában számolták fel, így a kutatásai időintervallumra nézve nem találtam releváns információt a cégről.¹⁷² Az 1993-tól 1994-ig tartó időszakra nézve 15 cikket találtam a „Junior Cipőgyár” cégnévre, amely sajtómegjelenések mindegyike a cég felszámolásának körülményeit tárgyalja.

Tejüzem

A „tejüzem” szóra 13 cikket találtam, 1993-tól 2004-ig. A Fejértej dunaujvárosi tejüzemét 1992-ben privatizálták¹⁷³, amelynek következményeként az új tulajdonos az olasz Parmalat cégcsoport lett. 1998 júniusában a Fejértej-Parmalat Rt. dunaujvárosi üzemében megszűnt a tejtermékgyártás.¹⁷⁴

Kenyérgyár

A „kenyérgyár” kifejezésre 26 cikk található. A dunaujvárosi kenyérgyár vezetősége is gazdasági okokra hivatkozva hozta meg a létszámleépítéssel kapcsolatos döntését a '90-es évek elején: „Az 1990-től 1995-ig tartó időszakban a 210 fős munkavállalói

¹⁶⁶ Kiút lehet a felszámolás, A Hírlap, 1995. november 30

¹⁶⁷ Megrendelés van, munkáskéz nincs elég, A Hírlap, 1995. május 23

¹⁶⁸ Mi lesz, ha bezár a Ruhagyár? Dunaújvárosi Hírlap, 2005. augusztus 30

¹⁶⁹ Volt egyszer egy házgyár, A Hírlap, 1993. április 2

¹⁷⁰ A hír fele igaz...A Hírlap, 1993. április 9

¹⁷¹ Csak telephelyet váltanak, Dunaújvárosi Hírlap, 2001. május 22

¹⁷² A Junior vége, A Hírlap, 1993. július 06

¹⁷³ Drágább tejből kevesebb, A Hírlap, 1992. január 21

¹⁷⁴ Bezárják a dunaujvárosi üzemet, Dunaújvárosi Hírlap, 1998. április 14

létszámot 70 fő-re csökkentette.¹⁷⁵ Viszont a cég a szükségintézkedések hatására sem tudta megállni a helyét a piacon, így 2004-ben végleg leállt a termeléssel.”¹⁷⁶

Az állami vállalatok bezárásával és privatizációjukkal kapcsolatban a '90-es éveket jellemző változásokból két tényezőre figyeltem fel: Az egyik, hogy a rendszerváltás hatására a '90-es évek elején a könnyűipar gyors hanyatlásnak indult Magyarországon. Ennek következményeként Dunaújvárosban a női munkavállalók úgy lettek tömegesen munkanélküliek, hogy számukra új munkalehetőségek a '90-es évek végéig nem jelentek meg a kistérségben. A másik tényező pedig az, hogy az állami vállalatok privatizációjával belépő új – túlnyomó részben külföldi tulajdonosú – cégek sem tudták nyereségessé tenni azokat a gazdasági társaságokat, amelyek a rendszerváltás előtt alakultak.

A multinacionális vállalatok megjelenése

A '90-es évek végétől olyan multinacionális vállalatok is települtek Dunaújvárosba vagy a kistérségébe, amelyek az általam vizsgált periódus végéig is sikeresen tudtak működni, és a dolgozatom írásának időszakában is üzemelnek. Az első hírek az **Aikawa Hungária Electronics LTD**¹⁷⁷-ről szóltak, miszerint 1998 októberében szerződést kötött a dunaújvárosi önkormányzattal. A 2000-es évek elejére épült fel Dunaújvárosban a **Linde Gáz Magyarország Rt**¹⁷⁸ korszerű iparigáz-centruma, amely 2000. szeptember 22-én került átadásra. És csak a 2000-es évek elejére nyitottak meg Dunaújváros olyan kiskereskedelmi üzletláncokat működtető cégek, amelyek a nagyszámú női munkavállalóknak tudtak munkalehetőségeket kínálni. Az **Interspar**¹⁷⁹ üzlet 2002. március 20-án nyitotta meg kapuit. Majd a **Tesco**¹⁸⁰ Dunaújvárosba történő terjeszkedéséről 2003-ban láttak napvilágot a hírek és a dunaújvárosi Tesco 2003. november 18-án nyitotta meg kapuit. Az **OBI Barkácsáruháza**¹⁸¹ dunaújvárosi üzlete 2004. október 21-én nyitott meg. 2005 novemberében jelent meg az első hír, egy Dunaújvárosban tervezett, jövőbeni nagyszabású beruházásról¹⁸², hiszen a **Hankook Tire**¹⁸³ gumiabroncs gyártó multinacionális vállalat 2005-ben még azt tervezte, hogy Dunaújvárost választja a magyarországi gyárának a telephelyéül. A Dunaújváros melletti településen¹⁸⁴ – rácalmási telken épült – gumiabroncs gyárban 2007 májusában indult a termelés 500 fő munkavállalóval, amely dolgozói létszám a dolgozatom írásának időpontjában – 2006 év közepén – már több mint 4500 főt számlál. A dunaújvárosi médiában 2009-ben jelent meg az a hír, hogy új papírgyárat épít a városba

¹⁷⁵ Kenyérgyári számvetés, A Hírlap, 1995. január 2

¹⁷⁶ Nyugdíjazták a kemencét, Dunaújvárosi Hírlap, 2004. március 12

¹⁷⁷ Az Aikawa céggel kapcsolatban 1998-tól 2009-ig 25 cikk jelent meg a helyi írott médiában

¹⁷⁸ A Linde céggel kapcsolatban 1994-től 2012-ig 19 cikk jelent meg a helyi írott sajtóban

¹⁷⁹ Az Interspar céghez 2000-2013-ig 39 cikk kapcsolódott

¹⁸⁰ Tesco 2000-től 2013-ig 86 cikk foglalkozott a dunaújvárosi Tesco-val

¹⁸¹ 2003-tól 2013-ig 17 cikk foglalkozott a dunaújvárosi OBI Barkácsáruházzal.

¹⁸²“A dél-koreai járműabroncs-gyártó világcég vezetőivel 2005. október 31-én aláírásra került a dunaújvárosi gyár építésének beruházásáról szóló szerződés, amelyben 20 milliárd forintos állami támogatás is szerepelt. Forrás: <http://epulettar.hu/cikk/a-hankook-tire-zoldmezos-beruhazasa-dunaujvarosban> (Letöltés ideje: 2016. november 19)

¹⁸³ A Hankook Tire gumiabroncsgyártó céggel kapcsolatban 488 helyi sajtómelegjelentést találtam.

¹⁸⁴ A gumiabroncs gyár tervezett helyének művelés alóli kivonása körül kialakult viták kapcsán a cég vezetése a rácalmási telek mellett döntött. Forrás: <http://mno.hu/migr/hankookgate-elrendeltek-a-nyomozast-443012> (Letöltés ideje: 2016. november 19)

a *Hamburger Hungária Zrt.*¹⁸⁵ „Az új papírgyár építése célegyenesbe fordult, nyáron indul a próbaüzem.”¹⁸⁶ – adta hírül 2009-ben a helyi sajtó.

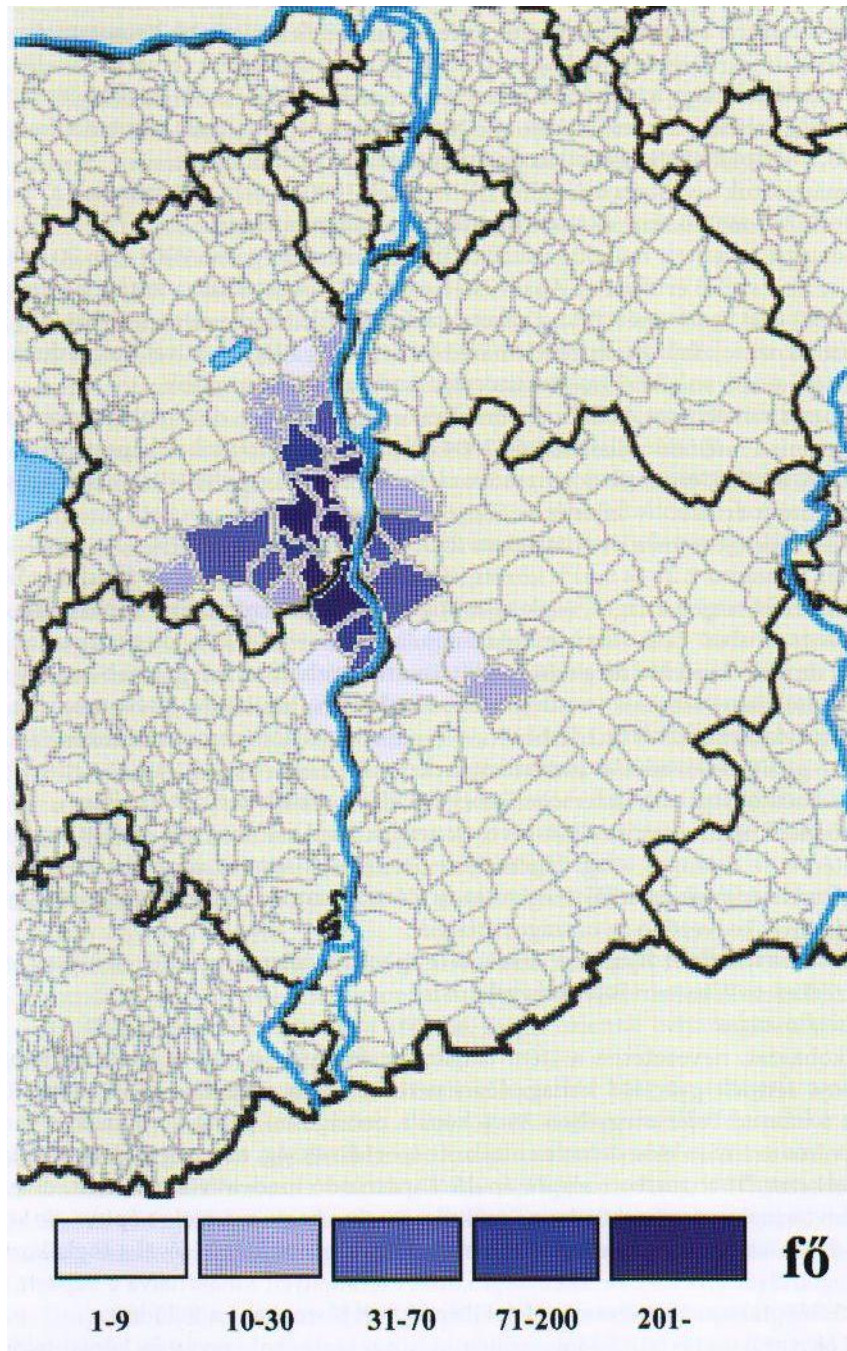
A fentiekben vázolt, rövid kronológia alapján azt figyeltem meg, hogy az általam vizsgált időszak elején még többféle iparágban kínáltak munkalehetőségeket a dunaújvárosi vállalatok, amely munkaerőpiaci viszony a '90-es évek közepétől úgy változott meg, hogy a dunaújvárosi munkavállalók hosszútávon csak a Dunaferri Dunai Vasmű nehéziparára támaszkodhattak, és így vált egy pólusú, tehát monokulturális gazdasági szerkezetűvé Dunaújváros gazdasága. A nehézipar túlnyomó arányát a '90-es évek végétől a vizsgált időszak végéig sem tudták jelentős mértékben átalakítani a Dunaújvárosba és kistérségébe betelepült multinacionális cégek.

---

¹⁸⁵ A Hamburger Hungária Kft-vel kapcsolatban 61 cikk jelent meg a helyi írott sajtóban.

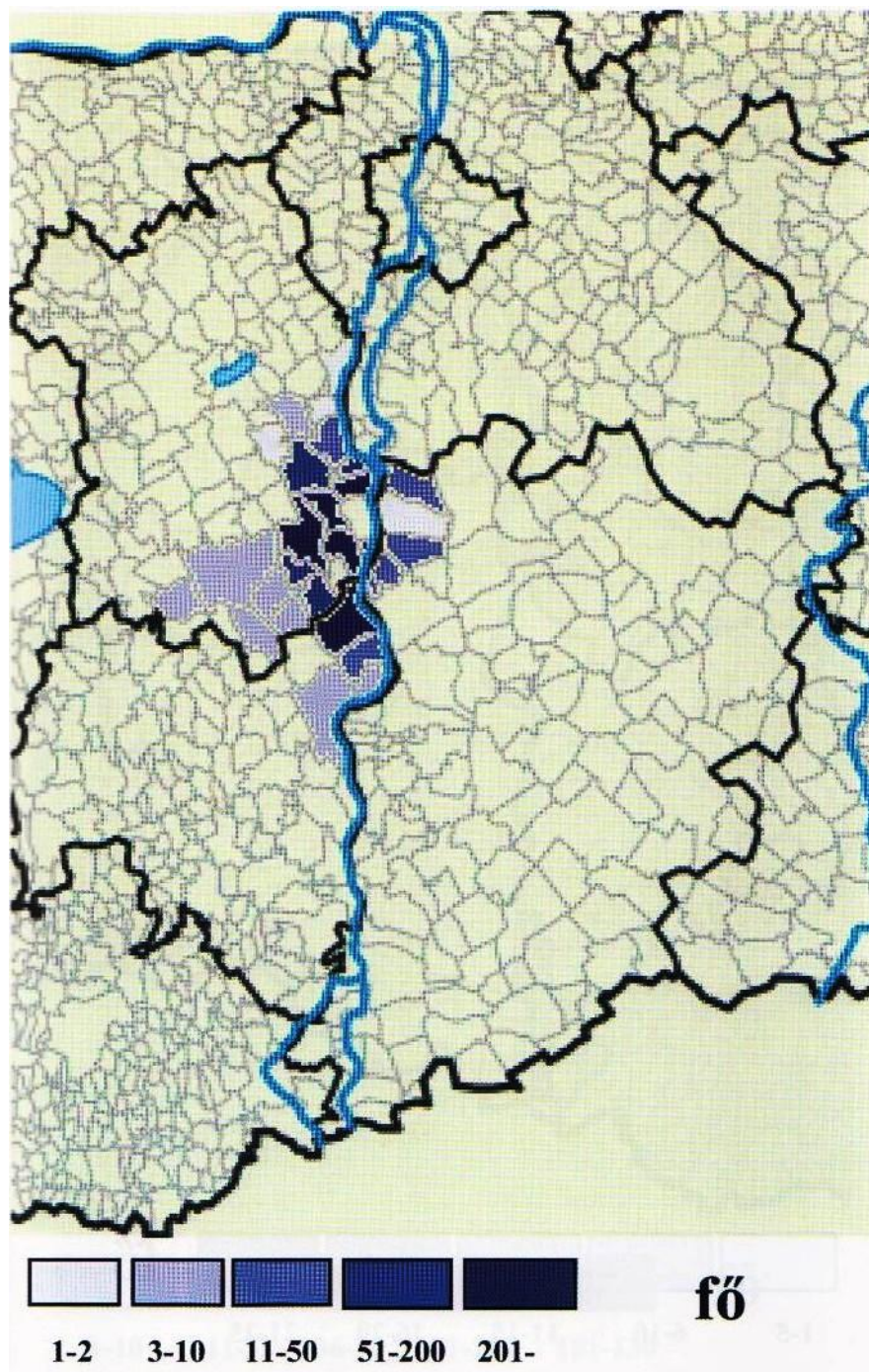
¹⁸⁶ Hamburger Hungária: újabb nagy lehetőség, Dunaújvárosi Hírlap, 2009. március 18.

7. melléklet: Dunaújváros munkaerőpiaci vonzáskörzete (2000)

Forrás: Gubán Gyula: Dunaújváros és vonzáskörzetének szakképzése a nemzetközi és a hazai képzés tükrében. In. Dunaújváros interregionális térsége infrastruktúrájának fejlesztéséből (Új Duna-híd) adódó lehetőségek a szakképzési klaszter kialakításában, Dunaújvárosi Főiskola, Közgazdaságtudományi Intézet, Dunaújváros, 2008

8. melléklet: Dunaújváros munkaerőpiaci vonzáskörzete (2006)

Forrás: Gubán Gyula: Dunaújváros és vonzáskörzetének szakképzése a nemzetközi és a hazai képzés tükrében. In. Dunaújváros interregionális térsége infrastruktúrájának fejlesztéséből (Új Duna-híd) adódó lehetőségek a szakképzési klaszter kialakításában, Dunaújvárosi Főiskola, Közgazdaságtudományi Intézet, Dunaújváros, 2008

9. melléklet: Dunaferri Dunai Vasmű munkavállalóinak létszáma (1973, 1990-2013)

Év	1973		1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Munkavállalók száma	13004		12448	12258	11771	11699	10875	10967	10978
Év	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Munkavállalók száma	10532	10353	9737	9031	8761	8459	8148	8024	8418
Év	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Munkavállalók száma	8190	7831	7868	7662	7263	7200	5300	4536	

Források: **Dunaferri: 1990-2000:** Forrás: Szenté Tünde (szerk.): Időkerék – Horváth István visszaemlékezései, Innova Print Kft. Budapest, 2006; **2001-2010:** Csik Józsefné: A Dunaferri Csoport létszámának alakulása az elmúlt 10 évben. ISD Dunaferri Műszaki Gazdasági Közlemények, 2010/4. Dunaújváros 2010; **2011:** <http://www.dunaferr.hu/hu/9-hun/rolunk/cegbemutato/1-roviden-az-isd-dunaferr-rol> (Letöltés ideje: 2016. január 3.); **2012:** <http://nol.hu/belfold/20120906-allami-segitseget-ker-a-dunaferr-1330447> (Letöltés ideje: 2016. január 3.); **2013:** 4536 Fő (Forrás: Top 100+100 Kiadvány – Fejér megye gazdasági értéktára, 2014.)

10. melléklet: Munkanélküliségi ráta alakulása Dunaújvárosban (1993-2013)

Év	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Munkanélküliségi ráta	10,3	10,5	9	9,3	8,9	7,7	7,4
Év	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Munkanélküliségi ráta	6,3	5,9	5,9	7	7,4	7,8	7,4
Év	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Munkanélküliségi ráta	7,3	7,2	11	12	11,6	10,6	10,4

Forrás: Fejér Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központ Dunaújvárosi Kirendeltsége, 2015

**11. melléklet: Regisztrált munkanélküliek száma Dunaújváros kistérségben
(1990-2013, éves átlagok)**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
átlag reg.	5078	4969	4037	3779	3577	3106	2861	2520	2396	2438	2930
átlag pk.	559	582	484	384	231	276	296	218	213	235	293
aránya	11,00%	11,70%	11,99%	10,16%	6,46%	8,87%	10,33%	8,64%	8,91%	9,65%	10,02%

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
átlag reg.	3001	3125	2920	2948	2919	4304	4799	4525	4273	4493
átlag pk.	280	296	275	290	290	424	534	474	520	596
aránya	9,33%	9,46%	9,42%	9,84%	9,94%	9,84%	11,13%	10,48%	12,16%	13,27%

Forrás: Dunaújvárosi Járási Hivatal, Foglalkoztatási Osztály, 2015

12. melléklet: A pályakezdők száma a nyilvántartott álláskeresők között Dunaújváros kistérségben (1993-2013)

	Év										
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Átlag	559	582	484	384	231	276	296	218	213	235	293
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Átlag	280	296	275	276	290	424	534	474	520	596	

Forrás: Dunaújvárosi Járási Hivatal, Foglalkoztatási Osztály, 2015

**13. melléklet: A pályakezdők aránya a nyilvántartott álláskeresők között
Dunaújváros kistérségben (1993-2013)**

Év	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Regisztrált	5078	4969	4037	3779	3577	3106	2861	2520	2396	2438	2930
Pályakezdő	559	582	484	384	231	276	296	218	213	235	293
Arány	11,00%	11,70%	11,99%	10,16%	6,46%	8,87%	10,33%	8,64%	8,91%	9,65%	10,02%
Év	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Regisztrált	3001	3125	2920	2948	2919	4304	4799	4525	4273	4493	
Pályakezdő	280	269	275	276	290	424	534	474	520	596	
Arány	9,33%	9,46%	9,42%	9,84%	9,94%	9,84%	11,13%	10,48%	12,16%	13,27%	

Forrás: Dunaújvárosi Járási Hivatal, Foglalkoztatási Osztály, 2015

14. melléklet: Dunaújváros Általános Iskoláinak összes évfolyamára vonatkozó összes létszámadatai (1990/91-2013/14 tanévek)

Dunaújváros Általános Iskoláinak összes évfolyamára vonatkozó létszámadatai								
	Tanév							
	1990/91	1991/92	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98
Tanulók száma	7480	6978	6558	6238	5921	5831	5795	5830
	1998/99	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
Tanulók száma	5805	5803	5733	5512	5281	5107	4785	4489
	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Tanulók száma	4140	3905	3763	3581	3526	3414	3152	3135

Forrás: 1990/91-2007/08 tanévek adatai: Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közoktatási Feladatellátási Intézményhálózat-működtetési és Fejlesztési Terve 2007-2013.
2008/09-2013/14 tanévek adatai: Klik Dunaújvárosi Tankerület levéltára

15. melléklet:

8. osztályban végzett továbbtanulók száma (1990/91-2013/14)

8. osztályban végzett továbbtanulók							
Tanév							
1990/91	1991/92	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98
1212	1199	1120	1062	954	880	751	689
1998/99	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
655	650	683	702	642	708	643	659
2006/07	2007/08	2008/09	2009/2010	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
617	560	539	483	478	462	459	441

Forrás: KLIK Dunaújvárosi Tankerület levéltára

16. melléklet: A Dunaújvárosban lévő szakképzés bemutatása – a helyi média tükrében

Jelen mellékletben a dunaújvárosi szakképzés bemutatásához a helyi média által közölt írásokból készítettem rövid összefoglalást. A Dunaújvárosban megjelent helyi írott médiumok a Dunaújvárosban élő embereknek a középfokú oktatásról kialakított véleményét is tükrözik, illetve a sajtó az olvasók véleményét formálva közvetíthet a munkaerőpiac és a szakképzés között. A sajtóban megjelent cikkek rendszerezésével és elemzésével elsősorban arra kerestem a választ, hogy a Dunaújváros szakképzésével foglalkozó írások milyen témákkal foglalkoztak kiemelt jelentőséggel. A helyi média megjelenések bemutatását azért is tartottam fontosnak, mert az általam vizsgált időintervallumról biztos forrásokat nyújt, így ezek által azoknak az éveknek a történéseire is tudtam következtetni, amelyről nem álltak rendelkezésre számomra a statisztikai adatbázisok a szakképzés területéről. Adatgyűjtésemhez a dunaújvárosi József Attila Könyvtár Helyismereti Adatbázisát használtam, amelynek kereső felületében a szakképzéssel foglalkozó szakirodalmakból előzetesen kigyűjtött és az általam vizsgált időintervallumot leginkább jellemző fogalmak alapján választottam ki az írásokat. Elsődleges rendezési elvként úgy állítottam sorrendbe a talált kifejezések, hogy azokat hányszor idézték, és a legtöbbet idézettől haladok a legkevesebbet idézettig. A rendszerezést követően az alábbi fogalmi struktúrát állítottam fel:

Szaktanulmányi képzés

A *szaktanulmányi képzés* szóra rákeresve, összesen 162 cikk jelent meg a helyi írott sajtók valamelyikében. Az írások a helyi középiskolák életéről számolnak be legtöbbször, illetve arról, hogy a '90-es évek közepén már a demográfia hullám egyre jobban érezte a negatív hatását, így a dunaújvárosi középiskolák csökkenő tanulólétszáma évről-évre hír értékű volt. Az országosan is megfigyelhető tendenciával is összevetették a dunaújvárosi középfokú oktatást és a '90-es évek közepétől már arról írt a helyi sajtó, hogy a szakiskolai (szaktanulmányi) képzéseket egyre kevesebben választják. A Dunaújvárosi Hírlap 1995-ben arról írt, hogy „Rendkívül visszaesett az érdeklődés az ipari, szaktanulmányi képző szakmák iránt, s meglepő módon a Széchenyi gimnáziumban is minden bizonnyal csak három osztály telik meg a tervezett négy helyett.”¹⁸⁷

Pályaválasztás

A *pályaválasztással* kapcsolatos dunaújvárosi eseményekről 1993-tól 2005-ig összesen nyolc cikk számolt be. A pályaválasztással kapcsolatos fogalom 2006-tól viszont felértékelődött, hiszen 2013-ig 53 alkalommal írt a helyi sajtó pályaválasztásról vagy pályaválasztásról. A rendszerváltást követő évek szakképzésével foglalkozó médiumok több megközelítésben is utalnak arra, hogy a '90-es években – az országos trendeknek megfelelően – Dunaújvárosban is megnőtt a pályaválasztási tanácsadás szerepe. Egy 1990-ben megjelent cikkből arról szerezhet tudomást az olvasó, hogy a Dunaújvárosban működő állami fenntartású szaktanulmányi iskolákat választó tanulók pályaválasztását úgy kívánja segíteni a Dunai Vasmű, hogy iskolánként megnevezi azokat a szakmákat, amelyekben végzett szakemberekre szüksége lesz a jövőben a vállalatnak. „A Dunai Vasmű segíteni kívánja az általános iskolát befejező, valamint az érettségi után szakmát tanuló fiatalok pályaválasztását és továbbtanulását. (...) A megnevezett iskolákba és

¹⁸⁷ Hova tovább nyolcadikosok? A Hírlap, 1995. február 25

szakmákra felvételt nyert tanulókkal a vállalat társadalmi ösztöndíjszerződést köt és a tanulmányi időszak alatt jelentős anyagi támogatással segíti tanulásukat.”¹⁸⁸

A Bánki Donát Gimnázium és Szakközépiskola igazgatója a rendszerváltás óta folyamatosan csökkenő gyereklétszám ellenére is pozitívan nyilatkozott 2010-ben: „Örvendetes, hogy a csökkenő gyermeklétszám ellenére évek óta elindíthatjuk a két szakközépiskolai osztályt” – mondta bevezetőül az intézményvezető. A hídnak köszönhetően a Duna másik oldaláról is egyre többen jelentkeztek hozzánk. A nyolcadikosok **pályaválasztását** nagyrészt a szülők befolyásolják. Sok diákunk valamelyik szülője itt végzett. Elégedettek voltak a képzéssel, az iskolával, ezért is ajánlják gyerekeiknek. „Iskolánk és az ISD Dunaferr között évtizedekre visszanyúlóan jó a kapcsolat” – összegezte röviden az igazgató a képzés és a foglalkoztatás folyamatát. „Ez egy élő kapcsolat, most is azon dolgozunk a vállalat vezetésével, hogy jövő szeptemberben új technikus képzést indíthassunk. Mint tudjuk, a rendszerváltás után több acélgyár bezárt, leértékelődött a kohászati szakma. Az ISD Dunaferr átvészelte a válságot, az iskolánkban régebben végzett kohóipari technikusok lassan nyugdíjba készülődnek. A vállalat vezetése felismerte, hogy időben kell gondoskodni a szakember-utánpótlásról.”¹⁸⁹

A Dunaújvárosban középfokon továbbtanulni kívánóknak a Fejér Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja is segítséget nyújt. „A Fejér Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja 2011-ben már 12. alkalommal rendezte meg Dunaújvárosban a Pályakörkép elnevezésű **pályaválasztási** kiállítását. A dunaújvárosi börsét Andavölgyi Ferenc, a kormányhivatal oktatási főosztályvezetője nyitotta meg, aki beszédében hangsúlyozta, hogy a pályaválasztás előtt állóknak minden lehetséges eszközt felhasználva a lehető legjobb döntést kell meghozni. Kinek-kinek olyan szakmát, képzést, illetve hivatást kell választania, ami később is elégedettséget jelent, nem utolsósorban pedig a jövőbeli megélhetést biztosítja.”¹⁹⁰

A „divatszakma”-probléma a Dunaferr Szakközép- és Szakmunkásképző Iskola igazgatója számára sem ismeretlen. Véleménye szerint: „El kell fogadnunk azt a tényt, hogy vannak úgynevezett divatszakmák, amelyekre a beiskolázható gyereklétszám többszöröse jelentkezik, és vannak olyan „népszerűtlen” szakmák is, amelyekben már évek óta nem tudjuk feltölteni a keretszámot.”¹⁹¹ A **pályaválasztáshoz** kapcsolódik a „divatszakmák” választásának jelensége is, amely szintén fellelhető Dunaújvárosban. Erről a Kondor László a Rudas Szakközépiskola igazgatója az alábbi nyilatkozatot tette: A problémát az „elfuserált” szakiskolai képzésben látja Kondor László. „Minden fiatal legalább érettségét vagy diplomát akar. Negyven évvel ezelőtt még mindenki autószerelő akart lenni – ma már senki nem választja ezt a pályát. Az egykor nagy becsben tartott szakmák manapság halódnak, nagyon kevés diák szeretne például ács, esztergályos vagy burkoló lenni.”¹⁹² Az érettségiző lányokat is óvja a divatszakmáktól Fülöp Ilona, a Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara szakképzésekkel foglalkozó vezető munkatársa. Véleménye szerint: „Telített a kozmetikus- és a fodrászszakma is. Az elmúlt két évben végzettek közül szinte senki sem dolgozik a tanult területen.

¹⁸⁸ Mit válasszak – hol tanuljak? Üst, 1990. január 12

¹⁸⁹ Nyitott műszaki pálya, Dunaferr, 2010. szeptember 10

¹⁹⁰ Mi legyenek, ha nagy leszek? Segítség a pályaválasztás előtt. Dunaferr Magazin, 2011. november 18

¹⁹¹ Hová tűntek a forgácsolók - Az iskola lehetőségei végesek. Dunaferr Magazin, 1997. május 27

¹⁹² Érettségire hajt a diák, Dunaújvárosi Hírlap, 2010. január 25

Bármilyen szakmát tanulhatnak a fiatalok érettségivel. Először a kiválasztott iskolát kell megkeresniük, majd a kamarától kérhetnek segítséget a megfelelő gyakorlati hely megtalálásához, a tanulószerveződés megkötéséhez. Hiányszakmákban komoly ösztöndíjat is kaphatnak. Ma már az érettségi szakma nélkül kevés a boldoguláshoz, olykor egy-egy divatosabb diploma is. Egy jó asztalos, géplakatos, villanyszerelő, pék nem maradhat munka nélkül.”¹⁹³

A **pályaválasztási** tanácsadás a '90-es évek végére keresett szolgáltatás lett Dunaújvárosban, erről az alábbi cikk tájékoztatja a lakosságot: „Pályaválasztási tanácsadó szakszolgálat kezd meg rövidesen működését Dunaújvárosban: 1998. január 14-től hetente két alkalommal kereshetik fel kérdéseikkel a szolgálat munkatársait az érdeklődők a Petőfi iskolában. A tanácsadót elsősorban a középiskolákba pályázó általános iskolásoknak hívták életre, de a tovább tanulni akaró középiskolások is felkereshetik – mégpedig mindenki ingyenesen.”¹⁹⁴ Ugyanerről a szolgáltatásról olvashatunk egy évvel későbbi lapszámomban is: „A pszichológus, az orvos és a pedagógus munkáját a Petőfi iskolában Horváth Andrásné koordinálja. Együtt várom és fogadom a szülőket csemetéjükkel az eltérő elképzelések tisztázásának, a reális jövő megtervezésének céljából. A pályaválasztási tanácsadók munkáját egyre többen igénylik, hiszen az térítésmentesen és hasznos, későbbi csalódásoktól menti meg a bizonytalankodót, a saját magában vagy gyermekében nagyon bízót.”¹⁹⁵

A **pályaválasztási** tanácsadás fontosságáról egy iskolaigazgató is elmondta a véleményét a helyi médiának. A Lorántffy Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium igazgatója, Őszi Attila az alábbi nyilatkozatot adta a témában: „Az iskola leginkább arra próbálja felkészíteni tanulóit, hogy életük során valószínűleg több szakmaváltásra is szükségük lehet, hiszen manapság nagyon ritka, hogy valaki ott dolgozza le egész életét, ahol elkezdte a munkát. Éppen ezért leginkább azt szorgalmazom, hogy tanuljanak nyelveket és sose hagyják abba a tanulást, szerezzenek új ismereteket, álljanak több lábón. Motiváljuk a diákokat arra, hogy végezzenek el főiskola előtt egy-két középfokú szakképzést is, hiszen ez nem csak többletpontokat jelent később a felsőoktatási intézményekben, de ha valaki meggondolja magát, vagy sikertelenül felvételizik, lesz a kezében szakma. A Lorántffy végzőseinek 20-25 százaléka tanul tovább felsőoktatási intézményben érettségi után, de később ez az arány általában nő, mert van, aki néhány év munka, esetleg szakképzés után dönt úgy, hogy mégis diplomát szerez. Előfordul, hogy a régi diákok visszatérnek, újra leérettségiznek egy-egy tantárgyból, mert jobb jegyre van szükségük a felvételihez.”¹⁹⁶

A vasas szakmák „elnéptelenedéséről” is olvashatunk a Dunaferr Szakközép és Szakiskola igazgatójától származó nyilatkozatból: „Mi a saját eszközeinkkel igyekszünk megtenni mindent, napi munkakapcsolatban vagyunk az általános iskolákkal, próbáljuk népszerűsíteni a kevésbé keresett vasas szakmákat is, „terelgetjük” a gyerekeket. Lehetőségeink azonban végesek, a végső döntés a **pályaválasztáskor** a szülő kezében van. A szülők igényei pedig egyre inkább az érettségi bizonyítványt is adó középiskolai képzés irányába tolódnak el. (...) Egyébként a demográfiai tényezők is nehezítik a dolgunkat. Egyre csökken a beiskolázható gyereklétszám, így értelemszerűen még kevesebben jönnek hozzánk.”

---

¹⁹³ Érettségi után, pálya előtt. Változó követelmények, munkakörülmények. Dunaferr Magazin, 2011. június 24

¹⁹⁴ (Pályaválasztási tanácsok, Dunaújvárosi Hírlap, 1998. január 9

¹⁹⁵ Gyerekként nehéz dönteni és választani: főleg szakmát, Dunaújvárosi Hírlap, 1999. november 05

¹⁹⁶ A cél: életre nevelni, Dunaújvárosi Hírlap, 2010. január 18

A szakemberhiány megoldására az iskolaigazgató az alábbi választ adta: „Az iskola egymagában nem tudja orvosolni a hiányt, hiszen mint említettem, a dolog nagyrészt nem rajtunk múlik. Talán a munkáltatóknak kellene egy hatékonyabb motiváló-ösztönző rendszert kidolgoznia, amelynek segítségével erre a pályára csábíthatná a fiatalokat. És szükség lenne egy olyan városi szintű egyeztető fórumra is, ahol a képzési lehetőségek és a munkáltatói igények egymásra találhatnak.”¹⁹⁷ Az általam vizsgált periódusban a pályaválasztók körében az egyik legnépszerűtlenebb szakma a fémforgácsoló volt, amelyre a '90-es évek elejétől évente a legkevesebb jelentkező volt. A Dunaferr Szakközép és Szakiskolában a fémforgácsoló szakmában végzetek létszámadatainak csökkenését szemlélítve két adatot mutatok be: 1995-ben 16-fő végzett és 1998-ban már csak 9-fő szerzett szakmát tanúsító bizonyítványt.

„Egyszerű volt a **pályaválasztás** néhány évtizede Dunaújvárosban. A fiúk a kohóipari közép-, vagy valamilyen vasas szakmunkásképző iskolában, a lányok pedig gimnáziumban folytatták a tanulást nyolcadik után. A vasműben kohász dinasztiák dolgoztak. (...) Hihetetlen gyorsasággal rendeződött át a világgazdaság az elmúlt húsz-huszonöt évben. Új iparágak jelentek meg új szakmákkal, új ismeretanyaggal. Még az ezredforduló előtt tanúi lehettünk az acél- és szénipar európai struktúraváltásának. Magyarországon a kohászati nagyvállalatok közül az ISD Dunaferr maradt fenn. A gazdasági változások nem hagyták érintetlenül a képzést sem. A '90-es évek közepétől már tradicionális kohász szakmák tűntek el a dunaújvárosi középiskolákból. Érettségi után egyre kevesebb fiatal választ műszaki pályát. A vasmű folyamatos működése viszont folyamatos szakember-utánpótlást igényel. Gazdaságilag is fontos az ISD Dunaferr cégcsoport számára, hogy elméletben és gyakorlatban egyaránt felkészült emberek álljanak munkába. Stratégiai kérdés az oktatás, a képzés.”¹⁹⁸

A vasas szakmák választásáról, azon belül is a nemek arányának eltolódásáról értesülhet az olvasó Fülöp Ilona véleményéből, aki a Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara szakképzésekkel foglalkozó vezető munkatársa. „A hagyományos vasas szakmák ma már kevesebb fizikai erőkihajtást kívánnak, mint évtizedekkel ezelőtt. Ezért is találhatók lányok a hegesztő vagy gépi forgácsoló osztályokban.”¹⁹⁹

Az **Oktatási Bizottság**²⁰⁰ megnevezés 44 alkalommal szerepel a találati listában. A helyi sajtó munkatársai a Bizottság ülésén történekről számoltak be évről-évre. 2003-

¹⁹⁷ Hová tűntek a forgácsolók - Az iskola lehetőségei végesek. Dunaferr Magazin: 1997. május 27

¹⁹⁸ A kohászati képzés fennmaradásáért. Dunaújvárosi Hírlap, 2010. szeptember 28

¹⁹⁹ Érettségi után, pálya előtt. Változó követelmények, munkakörülmények. Dunaferr. 2011. június 24

²⁰⁰ A dunaújvárosi Oktatási Bizottság feladatai:

a.)1. Figyelemmel kíséri az önkormányzat által működtetett oktatási, nevelési intézmények tevékenységét, előkészíti, és közgyűlés elé terjeszti e feladatok ellátását segítő, korszerűsítő, közgyűlési hatáskörbe tartozó döntéseket;

2. A szükségletek és lehetőségek felmérése alapján javaslatot dolgoz ki oktatási és nevelési intézmények alapítására, fejlesztésére, korszerűsítésére, megszüntetésére, strukturális átalakítására. A kidolgozott javaslatokat a gazdasági és vagyongazdálkodási, valamint a pénzügyi bizottság véleményének kikérése mellett a közgyűlés elé terjeszti;

3. Elkészíti az oktatást, nevelést érintő helyi rendelettervezeteket és az ügyrendi, igazgatási és jogi bizottsággal közösen a közgyűlés elé terjeszti.

b.) Városfejlesztéssel, költségvetéssel kapcsolatos feladatok körében:

1. A gazdasági és vagyongazdálkodási bizottság koordinálásával részt vesz az oktatási ágazatot érintő éves és hosszabb távú fejlesztési, pénzügyi, költségvetési javaslatok kidolgozásában;

2. Közreműködik a tandíjak, térítési díjak megállapításában, illetve véleményezi az ezekkel kapcsolatos javaslatokat.

c.) Véleményezési, egyetértési jog gyakorlása körében:

ban már az a tény, hogy a rendszerváltás óta egyre kevesebben választják a szakiskolai képzéseket az Oktatási Bizottság ülésén is az egyeztetés tárgyát képezte. „Míg Benkovics Ferenc vállalkozó az iskolákat, az oktatásban dolgozókat, tehát a pedagógusokat is okolta a kialakult helyzetért, addig Pallos László, a Dunaferri iskola igazgatója egyfajta értékrendbeli átalakulásról is beszélt. Mint mondta: egyre kevesebb gyerek jelentkezik szakiskolába, az oda érkezők nagy része azokból a fiatalokból tevődik össze, akik máshol nem igazán tudnának érvényesülni, ez pedig kissé ellentétben áll a vágyott céllal: jól képzett, nagy tudású szakembereket képezni. Kondor László a Rudas Szakközépiskola igazgatója jelezte: igen nagy a gond, amit mihamarabb orvosolni kell. Vissza kellene adni a szakmunkásképzés rangját, és újra be kellene vezetni az érettségi képesítő vizsgát, ami lehetővé tenné, hogy a diák akár húsz-huszonegy évesen is le tudjon érettségizni – hiszen manapság érettségi nélkül szinte semmit nem lehet kezdeni a munkaerő-piacon.”²⁰¹

A **Szakma Sztár Fesztivál** 2011-től 2013-ig tartó időszakban a Dunaújvárosi Hírlap és a Dunaferri folyóirat is összesen nyolc alkalommal ír a Szakma Sztár²⁰² tanulmányi versenyről. „A Szakma Sztár Fesztivál nem titkolt célja, hogy propagálja a pályaválasztó fiatalok családjainak körében a szakma tanulását. E tevékenység a helyi kamara tevékenységében is kiemelt szerepet kapott, és kap a jövőben is. Az iskolai tájékoztatók mellett már hagyománnyá vált pályaválasztási napokon tavaly ősszel is több ezer diák ismerkedhetett meg a Fejér Megye oktatási intézményeinek képzési kínálatával, és egy tanulmányból megtudhatták, mely hiányszakmákat érdemes tanulni a jövőben, hogy a végzős, képzett diákoknak erős pozícióik legyenek a munkaerőpiacon.”²⁰³

Szakmai gyakorlati képzőhelyek Dunaújvárosban

A **szakmai gyakorlat** kifejezésre az általam vizsgált időintervallumban nyolc alkalommal hivatkozott a helyi média. A rendszerváltást követő években a szakmai gyakorlati oktatás helyszínéül szolgáló tanműhelyek az állami vállalatok bezárásával egy időben szüntették meg a működésüket. Erről a jelenségről több cikkben is olvashatunk: „Ha csődbe jut egy cég – legyen az állami vagy magánvállalkozású – profilt vált vagy bármilyen módon átalakul, annak ódiumát bizonyos mértékben az oda gyakorlatra beosztott szakmunkástanulók is kénytelenek viselni. A legújabb törvény értelmében ezek a vállalatok kötelesek bizonyos mértékben gondoskodni a miattuk „utóra kerülő” diákokról. Most hasonló helyzettel kell számolnia a Dunaferri Szakközép- és Szakmunkásképző Iskolának is. Egy héttel ezelőtt, ahogy azt Pallos László igazgatótól megtudtuk, a Gyár- és Gépszerező Vállalat levélben értesítette az

-
1. Ellenőrzi és véleményezi az oktatási, nevelési intézmények gazdálkodását, működését, munkáját;
  2. Közreműködik az oktatási, nevelési intézmények vezetői beosztására kiírt közgyűlési pályázatok elbírálásának döntés-előkészítésében;
  3. Egyetértési jogot gyakorol a hatáskörébe tartozó, átruházott hatáskörben hozott polgármesteri határozatokkal kapcsolatban.
- d.) Koordinációs feladatok körében:
1. Ellenőrzi és szervezi az oktatásüggyel kapcsolatos közgyűlési döntések végrehajtását;
  2. Összehangolja a városban folyó oktatási, nevelési tevékenységet.
- Forrás: http://dunaujvaros.hu/oktatasi_bizottsag (Letöltés ideje: 2017.02.12)

²⁰¹ Rangját veszítette a szakképzés, Dunaújvárosi Hírlap, 2003. december 27

²⁰² A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara rendezi meg a Szakma Kiváló Tanulója Versenyt (SZKTV), kibővítve az Országos Szakmai Tanulmányi Versennyel (OSZTV), melyek országos döntőjére Budapesten, egy nagyszabású rendezvényen a Szakma Sztár Fesztiválon kerül sor.

²⁰³ Kamarai jelenlét. Tananyagfejlesztés és pályaaorientáció. Dunaújvárosi Hírlap. 2012. január 25

iskolát, hogy felszámolja dunaújvárosi kirendeltségét is. Emiatt húsz szakmunkástanulót kellett új gyakorló területre irányítani. (Mindez a beiskolázás után másfél héttel, a közismerten nehéz szakmunkásképzés időszakában!) Tavaly – 1993-ban – közel hatvan Dunaferris diáknak „mondott föl” a Villanyszerelő Ipari Vállalat, amely társult a Siemens-szel és más elképzelései voltak a képzés terén. Az új cég azonban „kárpótlásként” besegített a tanulók elhelyezésébe és végleg az iskolának ajándékozta azt az itt működtetett, 650 ezer forintot érő szakmai laboratóriumot, amelyet addig a diákok használtak. Szerencsére – úgy tűnik –, az iskola vezetőinek ezúttal is sikerül a gyerekeknek új helyet találni, de még elgondolni is rossz: év közben bármikor adódhatnak hasonló problémák és nem biztos, hogy mindig kerül olyan cég, aki átvállalja a „fölsleges” szakmunkástanulók gyakorlati oktatását.”²⁰⁴

A szakmai gyakorlatok helyszínéül szolgáló tanműhelyekről, és azoknak az iskolák részéről történő fejlesztési lehetőségeiről szól az alábbi cikk. „A közelmúltban tárgyalt a város közgyűlése az Oktatási Minisztérium által a szakképzést folytató iskolák részére kiírt – a Munkaerőpiaci Alap szakképzési alaprészből finanszírozandó – pályázatok támogatásáról. Az alábbiakban közöljük, hogy a pályázó négy középiskola milyen tárgyi eszközfejlesztést képzelt el a központi forrásból. A napokban lejárt kiírásra a városból a Bánki, a Hild, a Kereskedelmi és Vendéglátó-ipari iskola és a Dunaferr iskola nyújtott be pályázatot a szaktárcához. A vissza nem térítendő támogatás alapfeltétele volt, hogy csakis a beszerzendő eszközök – gépek nettó árát kaphatja meg az intézmény, az áfát – és esetleg további önrészt – saját forrásból vagy önkormányzati támogatásból kell „fedezniük” az iskoláknak. Az intézményvezetők lapunk kérdésére egybehangzóan állították: a pályázat jó esélyt biztosított a létező legkorszerűbb eszközök beszerzésére, így „természetesen” igényelték a központi támogatást.”²⁰⁵

Dunaújváros Ipartestülete

A **Dunaújvárosi Ipartestületre** hat alkalommal hivatkoztak a cikkek 2005-ben. A Dunaújvárosi Ipartestület igazgatója Fülöp Ilona úgy gondolja, hogy a szakmunkásképzés veszélyben van, mert „Manapság nem divat szakmunkásnak szegődni. Az új rendszer motiválhatja a fiatalokat, hiszen a tanulószerveződés alapján a diákoknak többféle juttatás (például a minimálbér meghatározott százaléka, étkezési hozzájárulás) jár, a szerveződés pedig csak indokolt esetben bontható fel, ami biztosítja a tanulónak, hogy egy helyen töltsön le a képzési időt.” Horváth József, az Ipartestület elnöke szerint az új rendszerrel az elméleti és gyakorlati képzés végre egyenrangú lehet, a kornak megfelelő szakmunkásképzés alakulhat ki. Pallos László, a Dunaferr középiskola igazgatója szerint a tanulószerveződés az egyszemélyes vállalkozásoknak valóban nehézséget jelenthet, mégsem gondolja, hogy ezért sokkal kevesebben vállalkoznának diákok képzésére. Intézményükben például idén már minden szakmunkástanuló tanulószerveződéssel vesz részt a gyakorlati képzésen. Vörös Zsófia kozmetikus megállapodási szerveződés alapján foglalkozik tanulóival, de tanulószerveződést nem kötne. Mint mondja, nem fizetne azért, hogy leendő konkurenciája elvesse praktikáit.”²⁰⁶

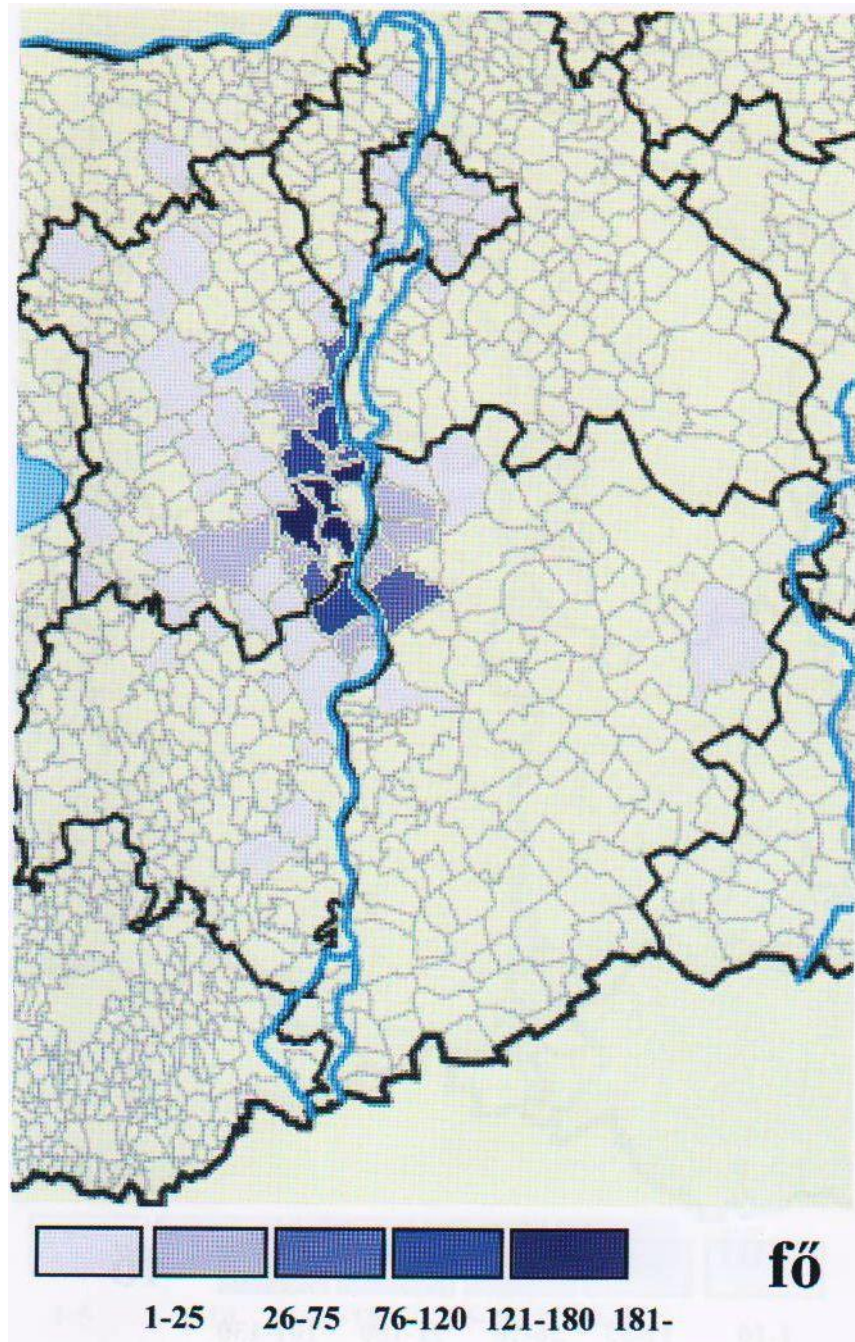
---

²⁰⁴ A jövő szakmunkásait még adják-veszik. Mi lesz velük, ha bezár a gyár? A Hírlap: 1994. szeptember 15

²⁰⁵ Döntés után önrész: Dunaújvárosi hírlap, 1999. október 30

²⁰⁶ A szerveződés motiválhatja a diákokat, Dunaújvárosi Hírlap, 2005. március 31

17. melléklet: Dunaújváros oktatási vonzáskörzete (A dunaújvárosi középiskolákba bejáró tanulók településenkénti alakulása, 2007/2008 tanév)

Forrás: Gubán Gyula: Dunaújváros és vonzáskörzetének szakképzése a nemzetközi és a hazai képzés tükrében. In. Dunaújváros interregionális térsége infrastruktúrájának fejlesztéséből (Új Duna-híd) adódó lehetőségek a szakképzési klaszter kialakításában, Dunaújvárosi Főiskola, Közgazdaságtudományi Intézet, Dunaújváros, 2008

18. melléklet: Dunaújváros középiskoláinak tanulószáma (szakiskola) (1993-2013)

Év	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Tanulólétszám (Szakiskola)	2212	2111	2023	2010	1891	1721	1502	1415	1301	1139	1119
Év	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Tanulólétszám (Szakiskola)	1116	1116	1103	1265	1258	1250	1210	1159	1125	1099	

Forrás: 1993-2003: KSH (Illéssy Miklós: Foglalkoztatási viszonyok a dunaújvárosi kistérségben, 2003); 2004-2013: Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közoktatási Feladatellátási Intézményhálózat-működtetési és Fejlesztési Terve 2013.

19. melléklet: Dunaújváros szakközépiskoláinak tanulósám alakulása (1993-2013)

Év	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Tanulólétszám (Szakközépiskola)	1856	1863	1910	1912	1987	1991	1993	2051	2098	2099	2215
Év	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Tanulólétszám (Szakközépiskola)	2301	2309	2315	2366	2401	2429	2432	2455	2509	2551	

Forrás: 1993-2007: Dunaújváros Megyei Jogú Város Szociális Szolgáltatástervezési Konceptiója, 2008:15; 2008-2013: Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közoktatási Feladatellátási Intézményhálózat-működtetési és Fejlesztési Terve 2013.

20. melléklet:**A dunaújvárosi gimnáziumok tanulólétszám adatai (1990-2013)**

Év	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Tanulólétszám (Gimnázium)	527	546	557	544	533	509	530	593	630	649	664
Év	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Tanulólétszám (Gimnázium)	662	661	660	664	649	645	644	639	634	630	

Forrás: A dunaújvárosi gimnáziumok összes tanulólétszám adatai (1990-2013)

Forrás: Széchenyi István Gimnázium, Bánki Donát Gimnázium és Szakközépiskola, Rosti Pál Általános-, Szakközépiskola és Gimnázium, Iskolák levéltárai

21. melléklet: A Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara tanulószerveződésekre vonatkozó adatai²⁰⁷ (2002-2013) (Tárgyév november 1-i adatai)

Év	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Db	11	155	429	792	926	1019	1032	1143	1298	1253	1023	1024

Forrás: Dunaújvárosi Kereskedelmi és Iparkamara levéltára, 2016

---

²⁰⁷ Megjegyzés: Az általam vizsgált időszak alatt a szakiskolai oktatás gyakorlati részét nyújtó gazdasági társaságoknak nem volt adatszolgáltatási kötelezettségük, így az adatok csupán csak tájékoztató jellegűek.

22. melléklet: A hiány-szakképzések a Közép-dunántúli régióban (2003)

Régiós hiány	Fejér megye	Komárom-Esztergom megye	Veszprém megye
ABC eladó	Minőségbiztosítási szakember	CNC technikus	Kereskedő-boltvezető
Pénztárgépkészítő	Varrómunkás	CNC programozó	Cukrász
Logisztikai ügyintéző	Eljárás szerinti hegesztő	Pneumatika-hidraulika szerelő	Építőipai szakmunkás
CNC gépkészítő	Szakács	Hegesztő szakmunkás	Fémforgácsoló
Szerszámkészítő	Pénztárgépkészítő	Gépészeti szerelő	Állattenyésztő
Fröccsöntő	Szociális gondozó	Villanyszerelő	
Kőműves	Számítástechnikai szoftverüzemeltető	Minőségbiztosítási szakember	
	Gazdasági informatikus	Könnyűgépkészítő	
		Kereskedő-boltvezető	
		Számítógép-kezelő	
		Pénzügy-számviteli ügyintéző	

Forrás: Gubán Gyula (2008): Dunaújváros és vonzáskörzetének szakképzése a nemzetközi és a hazai képzés tükrében, in. Veres Lajos (Szerk.): Dunaújváros interregionális térsége infrastruktúrájának fejlesztéséből (Új Duna-híd) adódó lehetőségek a szakképzési klaszter kialakításában, Dunaújvárosi Főiskola, Kiadói Hivatala, Dunaújváros

23. melléklet:

Hiány-szakképesítések a Közép-dunántúli régióban (2009/2010-2010/2011), illetve Fejér- Megyében (2011/2012-2015/2016)

Ss z.	2009/2010 II. 2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016
1.	Hegesztő	Hegesztő	Hegesztő	Hegesztő	Hegesztő	Hegesztő
2.	Kőműves	Kőműves	Kőműves	Kőműves és hidegburkoló	Kőműves és hidegburkoló	Kőműves és hidegburkoló
3.	Gépi forgácsoló	Gépi forgácsoló	Gépi forgácsoló	Gépi forgácsoló	Gépi forgácsoló	Gépi forgácsoló
4.	Villanyszerelő	Villanyszerelő	Villanyszerelő	Villanyszerelő	Villanyszerelő	Villanyszerelő
5.	Szerszámkészítő	Szerszámkészítő	Szerszámkészítő	Szerszámkészítő	Szerszámkészítő	Szerszámkészítő
6.	Ács, állványozó	Ács, állványozó	Ács, állványozó	Ács	Ács	Abroncsgyártó
7.	Épületgépészeti csőhálózat- és berendezés-szerelő	Épületgépészeti csőhálózat- és berendezés-szerelő	Épületgépészeti rendszerszerelő	Központifűtés- és gázhálózat rendszerszerelő	Központifűtés- és gázhálózat rendszerszerelő	Asztalos
8.	Ápolási asszisztens	Géplakatos	Ipari gépész	Ipari gépész	Férfiszabó	Ipari gépész
9.	Bútorasztalos	Bútorasztalos	Szociális gondozó	Szociális gondozó és ápoló	Szociális gondozó és ápoló	Szociális gondozó és ápoló
10.	Lótartó és -tenyésztő	Lótartó és -tenyésztő	Húsipari termékgyártó	Húsipari termékgyártó	Dísznövénykert ész	Dísznövénykert ész
11.						Eladó
12.						Útépitő

Forrás: Dunaújvárosi Járási Hivatal – Foglalkoztatási Osztály, 2016

24. melléklet: Interjúkérdések

- Félig strukturált interjúkérdések a dunaújvárosi – állami és magán/alapítványi – oktatási intézményfenntartó vezetőinek, valamint a Gimnáziumok, Szakközépiskolák és Szakiskolák iskolaigazgatóinak (Σ 26 kérdés)

I. Bevezetés

1. Az iskola/iskolák szakképzési célú nevelési-oktatási szemléletével kapcsolatban mit emelne ki?
2. Mióta vezeti az intézményt? Előtte hol dolgozott és milyen pozícióban?

II. Az iskola szervezeti jellemzői, a beiskolázási körzetébe való beágyazottsága

3. Kérem, hogy mutassa be iskoláját/intézményét és annak típusát. A tanulók és a pedagógusok létszámadatai (az osztályok száma, és azok átlagléttszáma) alapján! Az iskolának voltak-e/vannak-e finanszírozási nehézségei? Honnan tudott/tud plusz bevételi forráshoz jutni az intézmény? Volt-e/van-e pályázati lehetőségük?
4. Mi jellemzi iskolája beiskolázási körzetét, az iskola presztízst a városrész (valamint a kistérsége) természeti és társadalmi sajátosságai alapján? Hogyan tudták/tudják bevonni a tanulókat az intézményükbe?
5. Az iskola fenntartójának voltak-e/vannak-e speciális elvárásai az iskolával (szakképzéssel) szemben? Milyen elvárások ezek, és mennyiben próbál eleget tenni ezeknek az iskola?
6. Mi jellemzi az iskola szakmastruktúráját? Ezek a tradicionális szakmák vagy történt változás az iskola megalapításától napjainkig?
7. Az intézményüknek melyik a leginkább keresettebb szakmája? Végeznek-e pályakövetést a szakmát szerzett tanulóik körében?
8. Mennyire jellemző az iskolájukban lévő szakiskolai szakokon a gyengébb tanulási képességű tanulók lemorzsolódása?
9. Van-e elegendő számú és megfelelő iskolai (pedagógus) végzettségű és szakmai felkészültségű tanár az önök szakmai elméleti, közismereti és gyakorlati szakképzési rendszerében?
10. Van-e felvételi követelmény a továbbtanulni szándékozók részére az intézményükbe történő bekerüléshez? Amennyiben van, akkor melyek ezek?

III. Dunaújváros, mint társadalmi környezet és a szakképzés kapcsolata:

11. Ön mit ért szakképzésen és duális szakképzésen
12. Az önök intézményében a tanulók hány százaléka jár (érettségit adó) szakközépiskolai és hány százaléka (csak szakmát adó) szakiskolai képzésre?
13. Hogyan hatottak a szakképzés törvényi változásainak hatásai az intézményükre: Az intézményének szakmakínálata? Korszerűtlen szakmastruktúra?
14. Tudtak-e/tudnak-e/kellett-e lobbizniuk szakmaindításokért vagy a (piacképtelen) szakmák megmaradásáért a városvezetésnél, az RFKB (MFKB)-nál? Hogyan tudta/kellett-e befolyásolni az RFKB (MFKB) döntéseit? Honnan kaptak jelzéseket a szakmák iránti igényekre?
15. Mi a véleménye a Dunaújvárosi alapítványi, magán üzemeltetésű és fenntartású szakképző iskolákról?

16. Indokoltnak tartotta/tartaná a dunaújvárosi szakképző intézmények összevonását vagy a szakmastruktúra racionalizálását a párhuzamosan induló (alapítványi, magán iskolákban) szakmák kiszűrésével? Kinek a feladata lenne ez ön szerint?

IV. Dunaújváros szakiskoláinak és a térség ipari szereplőinek (munkaerőpiacának) kapcsolata

17. Az ön irányítása alatt álló iskolában az elmúlt 25 évben a szakindítások tervezésénél miért döntöttek bizonyos szakmák mellett, mikor és miért vették, vagy nem vették figyelembe a helyi gazdaság igényeit?

18. Az intézményük szakmastruktúrájával – annak változtatásával – kapcsolatban megkeresték önöket cégek vagy önök megkerestek-e cégeket a partneri viszony kialakítása céljából? Melyek voltak ezek a tárgyalások?

19. A rendszerváltást követően a dunaújvárosi gyárak többsége bezárt. Az azt követő években hova tudták elhelyezni gyakorlati képzésre a tanulóikat?

20. Hogyan/milyen módszerekkel differenciálták a hiányszakmák és a népszerű szakmák közötti különbségeket, különös tekintettel a munkaerőpiaci igény nélküli szakmákra?

21. Az önök intézménye figyelemmel kísérte az ipar munkaerőpiaci igényeinek változását valamint a foglalkoztatottak számának alakulását?

22. A szakképzési hozzájáruláshoz hogyan tudott hozzájutni az intézmény? Hogyan érintette a TISZK létrejötte önöknél a szakképzést/szakképzés finanszírozást?

23. Ön szerint mit lehet kezdeni a szakiskolai szakmákkal: Dunaújvárosban, vagy máshol lehet inkább elhelyezkedni velük?

24. Az ön véleménye szerint a jelenlegi gazdasági helyzetben, Dunaújvárosban van elegendő cég, amelyek (a duális szakképzés kapcsán) a szakiskolák gyakorlati képzését vállalnák?

25. Az iskolában jelentek meg cégek azzal az igénnyel, hogy a tanulmányuk utolsó félévében lévő tanulóknak munkát ajánlottak?

26. Mi a véleménye, hogy az intézményükben szakmát szerzett tanulók hány százaléka megy külföldre dolgozni a szakmaszerzést követően?

- Félig strukturált interjúkérdések Dunaújváros és térsége főbb gazdasági társaságainak vezetőihez (Σ 26 kérdés)

I. Bevezetés

1. Kérem, mutassa be a gazdasági társaságot!

2. Ön mióta tölti be a jelenlegi (cégvezetői) pozícióját?

II. A gazdasági társaság működése

3. Kérem, hogy mutassa be, hogy hogyan működik a társaságuk!

4. Kérem, jellemezze a munkavállalóik munkába járási körzetét?

5. A szakképzési területtel külön osztály foglalkozott/foglalkozik? Mi (volt) az ő feladatuk?

6. Ön szerint megfelelő volt és jelenleg megfelelő a dunaújvárosi szakképző intézmények szakmastruktúrája és a szakmai színvonala?

7. A napi munkájából adódóan, hogyan látta, melyek voltak a leginkább keresett (és a legjobban fizetett) szakmák (Dunaújvárosban és a kistérségében)? Ön szerint miért ezek?

8. Ön szerint mennyire voltak jellemzőek 1993-2013-ig a szakképzésben a gyenge tanulmányi eredmények és az abból adódó tanulói lemorzsolódás?
9. Ön szerint volt-e elegendő számú és megfelelő iskolai végzettségű/szakmai felkészültségű tanár az elméleti és a gyakorlati oktatások megtartásához?
10. Mi a véleménye arról, hogy a 2000-es évek közepétől a középiskolák többsége már nem tart felvételit az intézményükben történő továbbtanuláshoz? Ön szerint milyen hatással volt ez a minőségi szakember utánpótlásra?

II. Dunaújváros, mint társadalmi környezet és a szakképzés kapcsolata:

11. Ön mit ért szakképzésen és duális szakképzésen?
12. Hogyan értékeli azt a tendenciát, hogy évről-évre egyre többen választják a gimnáziumi képzéseket a szakmatanulás helyett?
13. A szakképzés törvényi változásának hatására a képzési szerkezet megváltozott. A 3 éves szakmunkástanuló képzésből 2+2 éves szakiskolai képzés lett. Ön szerint ezek a változások hogyan hatottak a dunaújvárosi szakképzésre?
14. Ön szerint mennyire voltak érdekeltek az intézmények abban, hogy milyen szakmákat indítsanak?
15. Mi a véleménye a Dunaújvárosi alapítványi, magán üzemeltetésű és fenntartású szakképző iskolákról?
16. Indokoltnak tartotta (volna) a dunaújvárosi szakképző intézmények összevonását vagy a szakmastruktúra racionalizálását a párhuzamosan induló (alapítványi, magán iskolákban) szakmák kiszűrésével? Kinek a feladata lett volna ez ön szerint?

IV. Dunaújváros szakiskoláinak és a térség ipari szereplőinek (munkaerőpiacának) kapcsolata

17. Ön szerint Dunaújvárosban az elmúlt 25 évben a szakindítások tervezésénél a szakképző intézmények miért döntöttek bizonyos szakmák mellett, mikor és miért vették, vagy nem vették figyelembe a helyi gazdaság igényeit?
18. Az önök cége megkereste a szakképző intézményeket, a szakmastruktúrájukat – annak változtatását – érintő kérdésekkel kapcsolatban? Vagy a szakképző intézmények megkeresték önöket partneri viszony kialakítása céljából? Részt vett ön ilyen tárgyalásokon? Miről beszélgettek ott és milyen megállapodások születtek?
19. Az önök megmondhatták, hogy melyik szakmákat támogatják (beengedik a képzőhelyükre) és melyeket nem?
20. Amióta egyes népszerű szakmákat (pl. autószerelő, fodrász, stb.) érettségihez kötöttek, lecsökkent a jelentkezők száma, mi erről a jelenségről a véleménye?
21. Az önök cége figyelemmel kísérte az ipar munkaerőpiaci igényeinek változását valamint a foglalkoztatottak számának alakulását? Milyen tendencia volt látható e területen?
22. A szakképzési hozzájáruláshoz hogyan tudtak hozzájutni a szakképző intézmények?
23. Ön szerint mit lehet kezdeni a szakiskolai szakmákkal: Dunaújvárosban, vagy máshol lehet inkább elhelyezkedni velük?
24. Az ön véleménye szerint a jelenlegi gazdasági helyzetben, Dunaújvárosban van elegendő cég, amelyek (a duális szakképzés kapcsán) a szakiskolák gyakorlati képzését vállalnák?
25. A korábbi években előfordult önöknél, hogy a tanulmányuk utolsó félévében lévő tanulóknak munkát ajánlottak?
26. Mi a véleménye, hogy a dunaújvárosi szakképző intézményekben szakmát szerzett tanulók hány százaléka ment és megy külföldre dolgozni a szakmaszerzést követően?

25. melléklet: Az interjúkban megkérdezett összes szakterületi vezető

Sorsz.	Kódolás	Beosztás	Interjú dátuma
1.	(Szakképzés 1. – Iskolaigazgató)	Iskolaigazgató	2013.08.26
2.	(Szakképzés 2. – Iskolaigazgató)	Iskolaigazgató	2014.04.24
3.	(Szakképzés 3. – Iskolaigazgató)	Iskolaigazgató	2014.05.09
4.	(Szakképzés 4. – Iskolaigazgató)	Iskolaigazgató	2014.07.02
5.	(Szakképzés 5. – Iskolaigazgató)	Iskolaigazgató	2014.06.11
6.	(Szakképzés_magán 1. – Iskolaigazgató)	Iskolaigazgató	2015.03.26
	(Szakképzés 6. – Iskolaigazgató)	(volt) iskolaigazgató	
7.	(Szakképzés_magán 2. – Iskolaigazgató)	Iskolaigazgató	2015.03.26
8.	(Szakképzés_magán 3. – Iskolaigazgató)	Iskolaigazgató	2015.03.23
9.	(Szakképzés 7. – Iskolaigazgató)	Elnök	2015.03.25
10.	(Szakképzés 8. – Iskolaigazgató)	Iskolaigazgató	2014.07.04
11.	(Szakképzés 9. – Iskolaigazgató)	Iskolaigazgató	2014.07.11
12.	(Szakképzés 10. – Iskolaigazgató)	(volt) Iskolaigazgató	2014.06.25
13.	(Szakképzés 11. – Iskolaigazgató)	(volt) Iskolaigazgató	2014.07.30
14.	(Szakképzés 1. – Intézményfenntartó)	(volt) Igazgatói munkaközösség vezető	2014.07.30
15.	(Szakképzés 2. – Intézményfenntartó)	Tankerületi igazgató	2014.07.16
16.	(Szakképzés 3. – Intézményfenntartó)	Tankerületi igazgató	2014.08.13
17.	(Munkaerőpiac 1. – Iparkamara vezető)	Elnök	2014.07.09
18.	(Munkaerőpiac 2. - Vezető)	Ügyvezető igazgató	2014.08.25
19.	(Munkaerőpiac 3. - Vezető)	Üzemvezető	2014.12.17
20.	(Munkaerőpiac 4. - Munkaügyi vezető)	Elnök	2015.04.20
21.	(Munkaerőpiac 5. - Vezető)	Titkár	2015.07.16
22.	(Munkaerőpiac 6. – Képzési Vezető)	Képzési vezető	2015.08.10
23.	(Munkaerőpiac 7. – Vezető)	Ügyvezető igazgató	2015.07.28
24.	(Munkaerőpiac 8. – Személyügyi vezető)	(volt) Személyügyi igazgató	2015.08.10

25.	(Munkaerőpiac 9. – Vezető)	(volt) Személyügyi vezérigazgató helyettes	2015.08.17
26.	(Munkaerőpiac 10. – Vezető)	Osztályvezető	2015.08.18
27.	(Munkaerőpiac 11. – Vezető)	(volt) Osztályvezető	2015.10.01
28.	(Munkaerőpiac 12. – Vezető)	(volt) Főosztályvezető	
29.	(Munkaerőpiac 13. – Vezető)	Személyügyi vezető	2015.10.16
30.	(Munkaerőpiac 14. – Vezető)	Hivatalvezető	2014.07.28
31.	(Munkaerőpiac 15. – Vezető)	(volt) projektmenedzser	
32.	(Munkaerőpiac 16. – Vezető)	(volt) irodavezető	2014.05.13